

B

766.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 466.

11932A

ספר

קסת הסופר

יכלכל

קבוצות מכתבים שונים על טהרת שפת קדש, והגיון ככנור,
 פורש שירים יקרים ונעימים, לתנות תהלות ה', יסודותם
 בהררי קדש: ומליצות ומכתמים פרחים נחמדים, על שפה
 ברורה: עם הערות יקרות הטכנו על אחי המחקר, מלוקטות
 מספרי גדולים חקרי לב: ואלוני ככות שתולים עלי פלגי דמע
 ונושאים פרי לענה פתוחי מצבות קבר (גראבשריפטיין):
 החרותים על מצבות קבר אנשי השם ישני עפר, בשדה הקברות
 הישן והחדש אשר בעיר המלוכה בערלין. — המכתבים רכים
 מהם מעשי אצבעותי ומהם מסופרים הגדולים שוחרי תושיה
 הרימו גם שפה העבריה, בספרים יקרים הוציאו לאור על
 טהרת לשון הקדש; אספתי כעמיר גורנה לתועלת אחי ועמי
 השרידיים אשר נפשם חפצה לכתוב כצחות הלשון

מאתי אוהב שפת עבר ומשחריה

יעקב לאפין

מעיר חדש סונינד יכע"א.

קנה פנינים מכל מוכרם ודעת מכל יודעה
 תכבד את החכמה ודורשיה כקטון כגדול (אסף)

ואיש אהר כחוכם לכוש בדים וקסת הסופר במחנניו:
 (יחזקאל מ' — ב')

בערלין

בדפוס הארון ל. קארנענג.

1857

1857
 11932A
 יעקב לאפין

בית הספר של החינוך (1) בלגיה / בית הספר של החינוך של בלגיה
 13

Handwritten text at the top of the page, likely a title or header, written in a cursive script.

חכמה חסד

איוהו חכם הלומד מכל אדם —
(אבות פ"ד)

בן אדם! עשה לך רב וקנה לך חבר
שמע דברי חכמים ולמוד מקל — גבר
אל תאמר: הן קטן ערכו ומה הוא?
כי גם קטני ברואים רצון ופיקו
חולעים משי ודבורים רבש ושפיקו
זה חכם: המשקיל מקל — מלמודיהו

Vertical handwritten text on the left margin, possibly a date or reference number.

הגביר נדיב ושוע, מוכתר במדע והשכל, דורש טוב, משפיע
מברכה טובה, לתמוך שוחרי מדע, נודע בשערים כבוד שמו הר"ר

ישראל וכו' יצא

לכבוד

הגביר נדיב ושוע, מוכתר במדע והשכל, דורש טוב, משפיע
מברכה טובה, לתמוך שוחרי מדע, נודע בשערים כבוד שמו הר"ר

טוביה קארנאווסקי

יאר ה' פניו אליך, ועד שמש ינון שמך!

אוזרת אהבה ותודה

מאת ידידך מוקירך ומכבדך כל ימי צבאו

יעקב לאפין.

אל תבוז הולעת
וזחלת לאמי ותשי
מקדבה מיץ נובעת
מטוה פיה משי
(מאסף)

הגביר נדיב ושוע, מוכתר במדע והשכל, דורש טוב, משפיע
מברכה טובה, לתמוך שוחרי מדע, נודע בשערים כבוד שמו הר"ר

הגביר נדיב ושוע, מוכתר במדע והשכל, דורש טוב, משפיע
מברכה טובה, לתמוך שוחרי מדע, נודע בשערים כבוד שמו הר"ר

A. Feldhaus
1851

Seiner Wohlgeboren
dem edlen Menschenfreunde

Herrn Herrn

T. Karnowsky

in

in

Georgenburg

widmet

widmet

dieses Werk in inniger tiefer Dankbarkeit

und

und

vorzüglichster Hochachtung

vorzüglichster Hochachtung

der Verfasser

der Verfasser

ראשית דבר!

קוראים נכבדים! משנות דור ודור, מאז החלו בעלי אסופות ללקוט שושני החכמה, ולטעום בכרם ה' צבאות בית ישראל, הקדישו למליץ ולגידור כאמץ את הקדמתם: בענות גדק ודברים ככוחים כמעיל יעטרנה, להגיד מה ראו על ככה, ? בצאתם להפיץ הושיה לישע עמם, לפעול גדולות, בקהל חכמים ונבוכים, ומה הגיע אליהם אשר נשאל לבס, לאזן ולחקור ולהקן, לבוא עם ספריהם נוסף על מרבית ספרים הנמצאים בידנו מאת קדמונינו אבירי הרועים, תופשי התורה, אשר עליהם נגה זיו אורה, הלל שחר תורתינו הקדושה והטהורה: ומאשר יקר בעיניהם ספריהם, עמל כפיהם, יתחללו בהקדמותיהם: וגם אני הצעיר בין קופרי ישראל, צעיר הגמדים בין חכמי לב, אלך בעקבי המחברים, ובעזר השם פה לאלם, מתרי ככורי הקדמתו אעירה, יפרוט אמרי נועם ירדו חדרי לב הקורא . . .

האך! הרימי פעמיד עטי!, רעיך לי מה יקרו! זכרויך עד אזכרה, את הופעת ספרי בקהל ישרים ועדה, למען שמו אל־מות יהי — את ידעת מצפוני לבבי, כי בתקופות ימי, איך שינה לעיניך, לילה כיום בזרם ומטר קרח ושרב נע וכד את להביא טרף לפי, ומפיך הכרת אוכל, פני תהייל ופניך ילבינו, שפתי יאדימו כתולע ושפתיך חשכו משחור; עטי חכמי! חכמי! נסי כוחך, עזרני אך הפעם, בפתח דברי דאי על כנפי רוח, צוררי שפת קדש תשפיל, מכבדיה הנכשלים תאזור חיל; אל תשא פני איש, אל תשא פני . . . הגידה מסתרי לבי, הכרה פניך תענה כי מלאה מלים ותכחידם תחת לשונך. בשם ה' הגידה: על מה ולמה שלחתי ספרי בדרך רחוקה, לפונה ונגבה קדמה וימה, בארחות עקלקלות, לעבור עולם, ים זועף, משבריו וגליו יהמו כרעם בגלגל, ואיך יעבור ברגל? באיך משוט ואיך מעברה בלי חבל, בלי כס ודגל? — המו מעי המו! גלי היס כמעט קט עליו יעבורו, מים יבואו עד כפשו, ויטבע כמו אבן במים עזים; ומיד מי דמו ידרש? — עטי! צור לבבי! אל תכחדי, הגידה אם בעבור נצע חרפתי כפשו? או כבוד סופרים יקר בעיני? עוד כפשי תשתוחתי ותהמי עלי, והנה קול קורא מעטי: "הקסת הסופר" אשר שלחת לאור עולם, לעיני חכמים ונבוכים, מליצים ומשוררים, לא בצע וכבוד סופרים שמת מטרה ככה פניך, כי כל איש אשר מעט תבונה בלבו, ברור יודע, כי מלאכת עט סופר בישראל איכנה מעשרת, אף איכה משלמת שכר בעליה, לפי העמל אשר יחרפו כפסם עליה; ואיש כבוד ובער, וכל יבין מקחר וקנין בשער, יקשור תקות חוט מחיתו, בחלון חכמתו — כי עודם חיים, אל־מות לאמרי אני החכמים כן דוד: לא לחכמים לחם". ושנים איך

מספר כגוזז ועברו. ועוד אלפי שנים יעברו, וזו פיו לעולם עומדי, כי המה
 דכרי אלהים חיים, נצבו בשמים. יש חכמים ונביתם איך לחם ושמה,
 ומהם כבודם לכלימה, לעפר ישכון מזוררי חכמה, מהם נרדפים על
 דבר אמת הגידו בטוהר לב במזרף הדעת — אהה! על זאת תילל
 החכמה, כבודה בת מלך, כעניה תרב תאניה: „דרכי החכמה אבילות—
 בני אשר טפחתי שוממים, אולת אויבי כלס“, תקרא בגרונה פרשה
 ידיה: „לא לחכמים לחס“ — חכמות שרותיה הענכה: יען מה לא
 לחכמים לחס? יען לא לכוכים עושר... על מה ישחו כוס מרורות
 הימים והזמנים? יען המה ברי לב לא ישאו פנים. — קורא תביב!
 חס נמרות הארזים, מליצים ומשוררים הגדולים חקרי לב בעלי לשון
 מדברת גדולות אשר מגערת פי עטם יבהלון כפירים השואגים לטרוף
 כל תושיה ומדע, לא הכילו כבוד קופרים? ואיך יחכה שכל המטעים
 אזוב שח, אחד מערבי כחל, כבד פה ושפה, כמוכי, אשר יצפץ כצפור
 כנף, עלי ענף? — הטרס אדע כי ירבו המחללים על המה לליס? —
 לא נכחד ממני: כי מחרפי קדש שפה העבריה חס יביטו רק על שער
 הקסר כי שפת המחבר שפה ברורה על פי חוקי הדקדוק, יחרוקו שן לאמר:
 פרי קפרו התלע, כל אוכליו יאשמו, שניהם תקהינה“. כי היתענג
 עטלף מאור השמש בשמים? או חרש מעוגב ומזלהים? ומה נעמו
 אמרי החכם: תוסיף חכמה תוסיף שנאה, תוסיף דעת תוסיף קנאה,
 אך כקיל ובער ישבו שאכן, בחושך הבערות כבול רענן“. ומעולם לא
 עלה על מחשבותי להתראות פנים על שדי המערכה עם אנשי שם
 מליצים ומשוררים. וטירי ומליצותי הן מפוזרים בידי תלמידי אחת
 הנה ואחת הנה; ורוב גנוזי ומכתבי מימי עלומי כתבתי על ספר לתועלת
 בני רך ויחיד רך בשנים ואב בחכמה המשכיל צבי הירש (ה' עליו
 יחיה, הכן יקיר לי, הוכי ואוכי בארץ החיים, ובעלותי שמים) ונדמי
 ימי כמעט אמרתי: כל אשר הרת רוחי עלי גליון יאכדו בכשיה, לבני
 ידמה כי הכני במורד הר החיים וימי המרוצים יעברו ככל. ומכתבי
 ירש הללל. — אך יוצר עין יביט דכא ושפל רוח, ממנו מלכי בקודש
 היתה נקיבה. —

שמעוני בני עמי! שומרי תושיה! יקר יקרני יה, ומוקר טוב קחו,
 כי טפחות ימיכו, וערב חייכו, אך רגע, וכולנו יקרה מקרה
 ופגע; הו מרום! שופט נדק! אחי הגבר, בפיד ושבר, שני חיי צללי
 ערב, אומלל וכדכא, זה שנים רבות בעוני הכשיל הי כחי בתחלואי
 שחפת הראה, לימי ושיקוי עצמותי מפי כמו מים ותהלכון (לא עליך כפש
 עדיכה קורא נעים) כל ימי מכאובים, דרשתי ברופאים הגדולים. סבוני
 כדבורים עלוקות, כעולל יונק שדי אמו יקו דמי תחבשות וזוכי מות
 (שפאנישע פליגען) הניחו על פלעי, קמים מרים השקוני, כהסך לבי

מן המים המרים הבאים לנכות בטן, ורפאות תעלה עד היום אין, כי המחלה ימדו הרופאים שני חבלים להמית ומבל אחד להחיות (יהי שם ה' מבורך) וכאשר תאות החיים עזה כמות, הטיתי לעצת אבירי הרופאים, לנקוע בית הרחצה, אל בארות מי מלח (זאלצברונען), כי המים חיים צרי גלעד הקימו אלפים משערי מות — עזרתי רוח גבורה, קרפתי כפשי להרחיק כדוד, ועל עין השגחה העליונה הפקוחה להכוין לעורב צידו ולהחיות במלה על תלמי שדה, שמתו מבטחי, אשר ישלת דברו וירפאני. ד' לחודש סיון כאור בוקר לעת הכה הפעמון מורה השעות מראש המגדל ללכל שמונה פעמים, ישנתי על עגלת הקיטור (אייזענכאהן), וברגעים אחדים נשמע תרועת הרכב: שבו איש תחתיו — דלתי המרכבה סוגרו, והגלגלים רעשו וישתקקו, רעמו רעם, המרכבה דאה על כפשי רוח אש ומים, וקיטור העגלה עלה כעשן הכבשן — וכעמוד ענן הולך לפניה לנחותה הדרך, כל הנוקעים, כולם ששים ושמים, וסקיפו מחלוני המרכבה; מה יפה ומה נעימה הדרת כבוד הדרך! האדמה לבשה רקמה, עשב וירק דשא, ציצים, שושנה ופרח; והולכי ארמות יתענגו על כנור ועוגב, יחוגו במחול, על מצע ירקרק תחת התפוח — אבל הו! לעיני כל מחמדיה עטופים בצעיף אבל, הו צעקתי; תבל, גיא אבל! זמרת כבליך, המית תופיך, ומתרי כנוריך ועוגביך, אך אבל וקול בוכים כהי וילל זעקת שבר אשמע; יעירו פצעי לבבי הנדכא, אנה אקע? אי רגלי יבילוני? ואנה יפזרו ענמי לפי שאול? אויה! לו מתו בארץ מולדתי, בזרועות פרי בטני ומשפחתי נוחם מעט מצאתי, לשום ידי עליהם ולברכם, טרם יסלוף המות חרבו מתערה, טרם יסגרו עיני, אז הרטבתי פרמי לחייהם, בנעתרות נשיקות חמות, ככלות נשמתו האחרונה, ומדי בד קדש הלבישו אותי בני, על כתף כשאוני בית מועד לכל חי, על שפר קברי פלגי דמעוהם כגסם שטפו; הו! נפעמתי כעת אנה אכי בא? . . . אולם, מעשי עליון מה כפלאו, עודנה תדמע בת עיני, ועמקי לבי כהולס פעם יהלומו, וקול כחומים, קול ממרום, ימיה לב ורוח, דוסק פתחי לבי: מנע קולך מבכי, ממה דמע פניך, אל תירא יעקב! אביר יעקב, בורא רפואות ירפאך, וכנשר יחדש כעוריך, בשלום תבוא אל מקום חפניך, ולארץ מולדתך" — לקול מרומים זה המתהלך בקרב לבבי לבשתי רוח חדשה, תחת רוח כהה; לבבי תנבא לי פלאים, מחזות טובות, ונפשי צהלה ושמחה, כי אשר ינבא הלב אמוכה אומן, בוא יבוא — בחקד אל, הנלית דרכי, ערב חג השבועות באתי עיר מלוכה, המעטירה בערלינה, שמה מצאתי מעט מכות לכף רגלי, עיר מלחה עשירים, חכמים וקופרים, ככבדי השמים לרוב, אך מודע לשפת קדשינו כמעט אין, ואך ארבעה ומחמשה בקעיפה פוריה, כי מעת כאספו אנשי שם בעלי המאקפים נ"ע בדמה

כנור הנת עבר מעור הזאת, לא ירוני, לא ירוע. אך אדם אחד מאלף
 מצאתי הרב המופלג חוקר ומבקר קופר ומליץ הנעלה מו"ה ש"ד —
 מודע לשפת עברית, כפש יקרה, מתרפקת על קדשיה ואהבת כעוריה—
 וכבזר על סלקילות עבר על גנוי מכתבי וישר בעיניו להביאם לבית הדפוס
 (וגם ספר מעיל זדקה אשר הוצאתי לאור באור מבאון ז"ל על מגלת
 אסתר עבר תחת עינו הבקורת) וכדוש לשאלתי ולהפצרתי. לעשות זה
 הפארת למחברתי, במכתבים יקרים מן מחברים חכמים ומשוררים גדולים
 אשר האירו פני תבל בשמש חכמתם. (זכהה לו ה' לטובה, עליו יחיה
 להוציא פרי כפיו כטעו כרם קדש יול יין לבנון המשמח ה' ואכזים).
 ואחרי הדברים האלה, בפלס ומאזני זדק תסקול פועל כפי הקורא
 החביב! ואם עוד ימצאו קמשונים וקרולים בכרם ספרי (ומכתם
 אחד לא במקומו אשר לא לתאר ולהדר) תדיכני לכף זכות, כי שגגה היא
 מהמחוקק, ושגיאות מי יביין? כי מעוני כזרת ארך מהדפוס, וחולשת גופי
 לא התכני לתת עין פקוחה בדפוס, כי כשל כתי (העלוין ירחם עלי, להקים
 רוח ככחה!) ואהם האזילים, בני עמי! פנו אל מנחתי, שי לכם אוכליה,
 ראשית בכורי פרי עטי, טעמו נא, אם תמצאו נופת לחככם, והיה זה
 שכרי, כי רוח שפת קדש, שפת קדשינו, עליכם הופעתו. — קנני
 למלים: שפתי לעו, אך לבת תפלתי לאל חיי, רגשת נפשו על מזבח
 לבני יוקדת: בקראי עכני—אלהי זדקי בצר הרחבת לי חכמי ושמע
 תפילתי (תהלים ד' ב').

אוי לי על שכרי, כחלה מכתבי, רפאני, אדון עולמים!
 דכאי רוח תושיע, אמור לכפשי: ישועתך אני כל הימים,
 האר עיני בתורתך, לששון תהפוך לי כל בני זקונה
 כנאום כעים זמירות ישראל: בערב ילין בני ולבוקר ריכה,

והלילה לי מחדול להתפלל גם בעד כל המשכילים בעם, לאמר:
 אכא ה' רחום ומנון, פקה עיני האנשים, שוחרי מדע,
 הישרים והתמימים, ההולכים בתום לבב, לבקש האמת באשר ימצאו,
 הכן דרכם, דרך הקדש, האר עיניהם בתורתך, כל יקראו השקר בשם
 האמת, והאר עב וענן מאור האמת, שמש החכמה, ועיני ההולכים
 בחשך יראו אור גדול, אור החכמה יגה עליהם, ללמוד וללמד לשמור
 ולעשות, ככל הכתוב בתורתך, על ידי משה עבדך, ויקוים בנו: רק עם
 חכם וכבון הגוי הגדול הזה (דברים ד' ו'). וכל בניך למודי ה' (ישעי'
 כ"ד י"ג) כחפך ועתירת הצעיר בון קופרי ישראל אוהב חכמה ומשחריה,

יעקב לאפיו. בא"א המופלג אי"א מהו' פיינבאם כ"י מע"ח סוג יכר.
 בערלין טוב שנט שנת וקסת הסופר במחניו.

אל כבוד אדונינו עטרת ראשינו הרב הגדול כחורה השלם
בחכמה כחיר ה' דובר משרים מוסר השכל דורש טוב לכל
אדם כש"ת ר' אל"י נ"י בעיר קרצ'טינגא.

ישמרנו השומר אמת לעולם לקצור ברגה, ורע הדעת והכינה!
ועד שמש ינון שמו לברכה!

אנחנו אוהביו המעתירים בעד אור הצלחתו מתענגים בנופת מוסרו
ונועם תוכחתו משתחווים מרחוק לפני הדרת קדשו ועווז צדקתו
הן ימים הנוראים מקראי קדש האלה הולכים וכאים לקראתינו בהם יחם
כל לבב איש ישרון, אשר דמי ישראל נוולים כלבבו לשמוע דבר ה' יוצא
מפי מורה דרך הקודש, לסור מארחות עקלקלות ולצעוד במישור
מסלה העולה בית אל, בהם יתאחדו כתאומי בשן לכבות ילדי ציון ברגש
זיקי יה, להקשיב תוכחת מוסר השכל מהול באהבה מאיש אלהים, להסיר
בגדים הצואים הנכתמים כל ימי השנה בחלאת רשע אשר לא יבאו
בקהל ה' ולחשוף כי המוסר מגבא הלכות ולהלביש מחלצות בגדי קדש
נזר צניף המהור, בהם ישאו עפעפיהם אל רומכ"ת צדיק מושל ביראת
ה' לתת עלימו ברכה ולהעלות זכרונם וזרון לפני ה', לחמליץ בעדם
לפני אל עולם, מורינו ידיר יה! כרועה אשר יעזוב בצהרים את עדרו
לבלתי ינהלם על מי מנוחות להשקותם ברהשים עת כי יחמנה הצאן
לשתות מה נאנחו ומה נכוזו עדרי האומללים הנעזבים האלה כי אין לאל
ידם לגלול את האבן מעל פי הכאר לשונם כצמא נשתה ונפשם בהם
תתעשת, ככה קול רנת העם: מי איפוא יגלגל את אבני התועים מעל
לבבינו וצורי מכשול מכפות רגלינו אם אתה רועה נאמן עובתנו? מי
ישקינו מים חיים ממקור שהור הן המה מוסריך הנעימים ותוכחתך הנחמדה
מי יויל שמן צדקה אהבת אלהים ואדם על פצעי לבבינו אם אתה איש
אלוקים אינך? במי נמתיק סוד כיום חק לישראל ליתן כתר מלכות בראש
אלהי הצבאות ותרועת מלך כיום הקדוש ואיום אם אתה יועץ ונשוא
פנים אינך? מי יעלה בראשונה להלחם מלחמות ה' כיום הכסא ובקול שופר
להרעים ולהריע על ששן ומששין ביום תרועת מלחמה הוה לסתום פי
מששינינו ומקטריגנו אם אין אתה נשיא אלקים בתוכינו להורות ולהאיר
לנו בעמוד אש התורה הדרך והמסילה העולה בית אל? מורינו ורכיבו,
רועה צאן קדשים! עיני העדה עליך צופיות לתת עלימו ברכה
המשולשת משמי שמי קדם לפני הדום רגלי ה' ולפרוש על לבכם
פרכת הקדש שההר מוסר השכל הנעים כנשר יפרוש כנפיו כאהבה

על גזולתי כאשר חננך ה' בלשון למודים להעיר לבכ אבן, ידיד עליון! ישים את לבו המסולאה בפז החמלה ויראת שדי לדברינו אלה היוצאים מקירות לכבינו וישה אוזן שומעת לאשר אנחנו מבקשים לכוא אלינו כימים הנוראים כל נהי' כצאן בלא רועה נפוצות על שפים מהר לגבעה יושטטו הנה והנה ילכו הלוך וגעו לבקש אכלם, וכל חלוני העיר הואת וכל אשנביה שקופים ופתוחים מחכים עלי קרני הודו עלימו יבריקו. הכותב מהמית לבו ורגשת רוחו הצעיר בין סופרי ישראל יעקב בא"א מו"ה פינחס לאפי"ן מע"ה סונינד במדינת רוסיא:

I

מכתב שלוח, מכני יקירי, השלם, מודע למדע סוחר
נכבד לאמונה בר לבב הולך תמים צבי הירש
הימעלפארב ה' עליו יחיה, ועד שמש ינון שמו לברכה —

כאילות השדה ירוצון נשיקות פי לאבי מורי ישעי ואורי עשרת ראשי מוכתר כמדע, המליץ המפואר, יעקב לאפי"ן, אל השוכ יאיר אור פניו אליך ישלח דברו וירפאך.

תעלוונה כליותי אבי כבשורתך היקרה, כי בא היום שקויתי וכלו עיני מיחל לו לראות ראשית ככורי פרי עשך, פרחי נעוריי, יוצאים לאור להעיר דורשי לשון עבר לחיות את אבני קדשה, מערמות עפר הריסותם, ולעלות על הרי קדשיה כמוד, ושבע ביום אברכך על אשר הארת כתובים רבים אשר היו מכוסים בצעיף עלטה, כי בעיני באור אמיתי על פסוק אחד, גורת ספיר יסולה, לאבני נזר מתנוססות ידמו כתבי קדש מחמדי תפארתינו, פלישת ישורן מכל מחמדיה מימי קדם, אזכרה ותשתוחחי עלי נפשי בזכרי כי חמורה על עפר גחת — הלל שחר נפתלי* על מרומי שדה איננו, המאסף נאסף והבכורים קמלו, והפרחים חדלו, הן המה מלאו פני תבל תנוכה נחל נובע מקור חיים היו עשם עש סופר מהיר עת בכו לקשי יום ותהי לאכל כנורי מליצתם, ועוגבי בת שירתם לקול בוכים, או דוב ושחל לביא וליש אם לבס יצוק אבן, רחמים לא ידעו, לו המה קינתם שמעו מהררי שרף עמם קוננו — ופעם נשאו קול לתנות תהלת ה' או ברן יחד בזככי בקר עמהם הריעו תהלות רוכב שמים — אהה! ליום כי יבלי תבונתם ושריגי מליצתם, השתולים על מי התורה והחכמה נגזו ועברו, ועל ערכי כבלה נתלו כנורי ומירות. עתה אבי יקירי אליך אשא קול תחנוני, קום נא אתה לעזרת שפה העבריה,

(*הערה שנות ספרי חכמה אשר ילאו בשפה כרורה בכל עתות שנה נחמרת דורשי לשון עבר חכמים ומטוררים:

שפת קדש ממרום חצבה מפארן הופיעה, וכאשר תורת ה' עד לא תמוש
 (כי דברה שלהבת יה תאיר את הנפש מאל חוצבת) כן שפת עבר לא
 תכלה סלה, עד בלתי שמים, תאיר עינים. ואולי תצליח אבי לעודר
 אהבה ישנה בלב דודיה, כי יריחו ריה נתוח מפרחי משעך ויקטפו גם
 המה מכרם חמד נשעי שעשועים מחמדי בת עין; או תקצור אלומי
 הברכה כי שמך וזכרונך אל — מות לנצח תהי. ואלף תודות לך אשר
 הדרכתני מנעורי ללמוד כתבי קודש — ועל קירות לכבי חרותים אמרי
 נועם דברי רנה"ו והתעודה: „חשוחים בים התלמוד וכעשר"ו וארבעה ספרי
 קדש טח מראות עיניהם המה, כאיש יורד הים באניה, וכידו אין משוש
 ואין מחונה, ובקום סערה לרגעים יתפכו ויהיו לאין — זמה נחמד מאמרם
 ז"ל (בשמות רבה פ' מ"א): אמר ר' לוי אמר ר' שמעון בן לקיש מה
 בלה מקושמת ככ"ד מינב תכשיטין (הנזכרים בספר ישעיה ג) כך תלמיד
 חכם צריך להיות זריו בכ"ד ספרים, וכירושלמי (פרק קמא דשבת):
 תני בשם ר' מאיר כל מי שהוא קבוע בארץ ישראל ומדבר בלשון הקודש
 מובטח לו שהוא כחיי העולם הבא, גם עטרת ראשינו הדמכים בפ"ו
 (אבות פ' ב' משנה א') מחשיב למוד לשון הקודש ככל המצות אשר יעשה
 האדם שפחות ימיו — ואיך לא יבוש איש אשר בשם עברי יקרא לכל
 העמים ונעדרה ממנו ידיעת לשון עברית להבין שפה צחה וברורה אשר
 נכתבו בה ספרי קדש כוללים דרכי יראת ה' ונאמר יראת ה' ראשית דעת,
 ועל ידי ידיעת לשון הקדש על פי חוקי הדקדוק על מכוננו נבין אמרות
 שהורות שבתורה וקבלת אמת שהיתה כיד חכמי המשנה והתלמוד
 שיסודתן בהדרת קדושת הלשון והמליצה הנאדרות בקדש, אשר מימיחם
 המתוקים כהבש ונופת צופים תמלאנה הלב מחשבות שהורות ויטהר
 מהכליו ומדרכי יצרו ויעבוד ה' בלב שהור, אשר זה כל האדם, ועל
 המעלימים עין מזה התאונן והוכיח הנביא ישראל לא ידע עמי לא
 החבונ' — עשה אבי, נאמן לכבי, השוב, וה' יאיר פניו אליך, וכונן מעשי
 אצבעותיך ואל תשעה אל דבת עם רהבים ושטי כזב, בוערי דעת, אשר בכל
 מדע יתנו מגרעת, שפה ברורה וחכמה יפרעו, יכוזו נכונים ידברו עתק
 על אשר לא ידעו. ספרך לבית פתיות הומיה וסוררת לא תשלח ולא יבוא
 בית עור — ודע נא אבי כי עוד יש אנשים חכמים דורשי לשון עבר
 בארצינו ובארצות הסביבות ומשחריה ירכיזו יום ויום ורכים אוהביך
 ומכיריך במרחקים אשר בלתי ונכספה נפשם לדבר חכמה; אך על זאת
 אנלי דמעות מתגלגלים על לחיי בוכרי איך ירחפו עצמותיך היבשות
 בחוצות בער לין מרופא לרוכל — בניך פה שלום ושקטים בחסד אל
 ואבינו היקר כצל כנשותו הוא מתהלך, אט ושוחח ידכה יתנודה על
 משענתו, לפניו ילך יגון ועצבון ועל עפעפי צלמות. צר לי עליך, אבי!
 צר לי, כאבך כאבי, בשושנה ועשב אשר חרמש הכורת יעלה עליהם, אל
 מי אפנה? ואנה אכרח? לבקש צרי גלעד רפאות תעלה, לנפשך האומללה.

ראשי כגלגל יתרוצץ, האם אסק שמים? או אציע שאול? נשבעתי לך בקדש אהבתך — והרמותי ידי לאל עליון: לו יכולתי תת, כפר נפשי, תחת נפשך, בכל מאווי לבי ואת עשיתי — לכי ירגו ויתר ממקומו, ודמי לבכי עם דמעות עיני יחד ישטפו כל עוד כך, אזכרה. — אללי לי איש כריא הוא עשיר וגבר, ואיש חולה עני וכן קבר, (לא עליך אבי נפש עדינה קורא שורים אלה) וככתבי המכתב המר הזה המצויון בדמע עיני — הנני יושב בדרך בחרר למודי בלילה, כל אנשי ביתי הווים שוכבים, תדדמה על עפעפיהם, ואני לבדי ער, קול הפעמון יצלצל שתים עשרה פעם, ואין שנה לעני ותנומה לעפעפי — ואך בלב נוקף ורועש כים, אלך בכית אחת הנה, ואחת הנה, ועל שפתי: אבי! אבי! העודך חי? — כהמות ימים יהמיון כל קרבי ורגשי רוחי — בזכרי איך עברת תקופות ימיך גשר החיים המתנווד, על עולם ים זועף, ועל מזבח אהבה בגלל בניך קפדת כאורג 1) חוש ימי עולמך. אך מה זה אדבר, מדוע אעורר אנחות עברו, פנעי הזמן רק מטות זעם ושכטי עברה מיד מרום שופט צדק, הווי! צירים גבורי כח עליוי רהב ועזו לכצע אמרי פיהו — על מי יערכו קרב בחרב פיפיות וחצי אשפות עליון? על בן תמותה, תולעה, אשר ימיו צל עובר. אך זאת נחמתנו, כי ה' מחסינו יודעיו לא חזו רע, הבושחים בו כאמת ובתמים לא ידעו אנחה; ובדרך שהבושח הולך ה' מחסהו, ואם ילך בגיא צלמות לא יירא, כי גואלו חי, כי עץ חיים הכשחון עומד בין ה' ואדם. וגם אתה אבי הלא הכון תכון לקראת אלהיך הלא תרעה אמונה ותבשח בה' כי ידעת כי יד ה' כל תוכל היא תמית וחחיה תמחץ ותרפא. ואל עדי בורא רפואות ירפאך וכנשר יחדש נעוריד אשר בדשא תפרחנה עצמותיך אשר תהי לאל ידך, להוציא לאור עוד פרחי ונצנים אשר נטעת, ביאורי כתבי קדש, וכחד, יגדל ויחודש, כירח בחודש, כן יעשה ה' למלאות משאלותיך ומשאלות בנך יחירך אשר נפשו בקשרה כנפשך צבי הירש הימעלפארב בא"א מורי ורבי יעקב לאפיך.

הערה 1) קפדתי כאורג חיי מדלה ילעני (ישעי' ל"ח) מלת מדלה חיו לו פתרון ויתכן כי מלת מדלה מוסב על ענין האורג ופי' כמו האורג ככ"ל בעת האורג מחלק החוטים אשר בשתי לשני חלקים וכל עת השליכו הערב פעם מונביה חצי השתי ומשפיל חצי השני, ואחר יחליפם, החצי אשר למטה יגביה למעלה וישפיל החצי העליון וע"ז ישלים האריגה בכל עת חליפות וע"ז זה יתקטט החוט הכרוך על הערב, ככה ממש משך הזמן אשר נתלה בו האדם טפחות ימיו ישתנה כפי טעות השמש פעם השמש למעלה ויהי יום ופעם יהי למטה ותהי לילה והחליפותם האלה יכלו וימנעו תקות חיי האדם וזהו קפדתי כאורג חיי מדלה פי' מסיבת דלותו בכל עת חוטי השתי למעלה פעם חצי הראשון, ופעם חצי השני, ככה מיום עד לילה ע"ז הגבחת השמש והשפלתו ישלים ימיו חיי נפשי והכן וזה חמר דוד הודעני ה' קני ומדת ימי כו' הנה טפחות נתת ימי כו' ודברי המשוררים הקדמונים ממשלי משלים (מיטעלאניע) שאמרו ג' עלמות יש שאחת תטוה חוט חיי האדם ואחת תשוור אותו ואחת בידה תער הגלגלים ומספרים, תסתוך אותו כיום כוא חליפתו, הטבעו על זה המאמר —

בני הנעימים נכדיך היקרים אל — דד ומדד, בחיים. והילך שעשועים, „מענדל“ איננו. אוכרה ואשפכה עלי נפשי שלושה עשר אככים עברו למו כמים, מעת שזפתנוהו בתכל בין החיים, ופתע עלה מות כחלוני, ענה לא חמל על דודאי, בני, ומכין זרועותי שב רוחו השמימה, עוד נפשי תהמה עלי ותשתוחחי: בזכרי רגע אשר בידים מרעידות סגרת עיניו כיונים, המפיקים לי חיים ונחת, יהי שם ה' מבורך אשר נתן, ואשר לקח, פרי בשני, בכורים לרצונו, לולא חפץ ה' להמיתו אמר למלאך, „אל תשלך ירך אל הנער“ אהה! אהה! בני מנחם בני, אנכי הולך אליך, ואתה לא תשוב אלי —

3	1
הוי ילד נער!	שוב לגב
יולד לנהי וצער,	פה בחלד
ממעון שכנת,	יובל קבר
חשעה ירחים,	רגע יולד
מושב אל ישבת	
כבעדן גן פרחים	2
4	
איך לבוא הלום	מלראות חיי עמל ותוגה
התאזרת היל	כלי מנוח מאין הפוגה
פה אך — חלום	עלי תכל
אך חזיון — ליל	גיא אבל

2

ה' עמך! יושב כסתר לבכי, כורם לשפה העבריה, מודע לשוחרי תושיה, המשכיל השלם מוכתר כמדע כבוד שארי יקר רוח ר' פינחס זעליגמאן עד שמש יגון שמך, ובעושר ושנות חיים יכוננו ימיך. השלום לך? השלום לרעיתך הכבודה בנשים הדרת כנות הצדק ומהללת בשערים? מרת חיענע — תפקדה לטובה!

לשוא איגע לתאר לפניך הגיוני לבכי המעופפים על כנפי רוח, יעלו שמים ירדו תהום, וכהמות ימים כן יהמו כל קרבי, בזכרי כי הרים גבנונים שפיים ונהרות, מרחק מאתים פרסה מפריד בינינו ולא אוכל לכסות פניך בנשיקות חמות ולהרטיב פרחי לחיך, כרכיבי עפעפי. לשוא אוכל לחקוק בעטי הרצועה, רגשות נפשי היוצאות ככרקים בסערות הרמיון, בזכרי כי השלכתי מגן עדנים ארץ מולדתי אל ארץ נכריה, באין אב ואם, באין אח ואחות, באין אוהב ורע, באין מושך חסד ליתן עין לחמלה עלי, באין גואל ומודע אשר יקוו מים סביב בת עינו. גא

ידידי ורעי, פה אין לשפוד לפניך שיחי להשמיע באוניך אנהות לבכי לתת
 רוחה ללבי החלש ונפשי הנדכאה, כאשר ידעת באמת טבעי כי מסוה
 הבושה על פני 1) וכאשר לא יאבה איש לחתות אש כחיקו, כן אין
 חפצי לבקש חומך וחסד מכן אדם. הן חסד אנוש כציץ השדה,
 וכפרח ימולל ויבש, ואך ברכת שדי לברה, הצלחת גבר בימי חלדו עד
 תגור תקות חוש ימי חייו, הכל תחת עין ההשגחה המשושטת על פני תבל
 לארכה ולרחבה השגחה הקדושה אשר עינה פקוחה להכין לעורב צידו ולהלביש
 החבצלת מחלצות; גם על זוחלי עפר, נמלה תחת כפות רגלינו, עין מכסה
 עליהם; על רמש נכוח על תלמי שדה רוחשת, על עטלף מוכה ערוץ, עין
 חמלתה תשים עליהם, לתת להם אכלם מידה, לא יקוו לאיש ולא
 ייחלו לבני אדם, ועל גורת ספיר אדם יציר כפיה תהי המשטמה הרכה, ?
 אולם איש שמא שפתים אני, חלילה לשדי מעול, אל שופט צדק, ישר
 נוכח עמו, אך מי עמד כסוד קדושים להבין פשר דבר?— יקירי, אמרים רבים
 יתרוצצו בקרבי לכתוב לך, לא ידעתי אנה אחל ואנה אכלה — ואשר
 תפעם רגשות נפשי אכתוב לך כי איש אחד רעי מאלף מצאתי אותך
 לאהבה, ואם כי ימים אחדים התעלסנו באהבים בעיר קטנה אופינע
 רגש הוא כאנוש להכיר איש כלכבו עדי רגע, ולהתקשר אתו במעדנות
 האהבה אשר עד נצח מוסרותיהם לא ינתקו; אמזנה אומן, כי בת אלהים
 חיים, אהבה לא תארם בדבר שפתים, אך קרנים מידה לה לצלוח מלב ללב
 בלי אומר ודברים, ואם כי לא פקדתיך במכתבי שלום עד היום, אל תשית
 לבך לזה, כי כזאת תפעל טרדת התבל יען מקריה זקי ברזל ומסיבותיה
 נחושה, אשר בהנה יאסר איש לפעמו, לבלי הפיק זממו לטוב כאשר
 עם לכבו הוי מקרי הזמן! הוי בוגדי בגד! עד מתי יגרו מימיכם הוידונוים?
 עד אנה חשטפו כשטף מים כבירים להפריד רעים אהובים וכוין אחים
 תפריעו? אולם שוא ודים תעמולו, כדי ריק תיגעו, לכבות להכת
 האהבה, להכת יה רשפי אש, רק הגויות תנידו, אכן קשר הנפשות
 לנתק, לשוא תתפארו, כי הנפשות תתלכדנה ולא תתפרדנה נצח.
 ידידי רעי כאח לי! אם כי גם פה . . . רעים קניתי בדברי תושיה
 ולנוגה ברק אהבתי כצפרים מימיני ומשמאלי יעופפו, אמנם לא
 מהם ולא מהמונם מצאתי גבר ישווה לך, חן והוד הוצק כפיך
 והדרת קדש על שפתיך תליו — אולם מה נעשה אם תחת מסכת
 הזמן כחומר חותם נתחפכה ובדרך אשר יציב ציון, זמן הבוגד, על
 חמת אפינו נלכה ואיש אח אחיו נעזובה. אמנם זאת אחרית
 נחמתי, את אשר ידעתי כי חבל אהבה ארוכה מארץ מדתת ותקות
 הידידות לבלי קץ תמשך ועד עולם כל ינתקו. וכאשר תמונהך חיה בלכבי
 כעת חיה בכה חחיה לגצח. וכסלע נכון כלכב ימים, אשר רגשי גלים

1) הערה, ד"ר שאמאפטויגקייט-איזט נאך דעם אויסספרוכט אללער זיטענע
 לערער ד"ר געטליכע וועקטערין דער הימעלשען טווענד.

מסערת תימן וסופת נגב לא יסערוה ממצבה, ככה אהבתינו אשר ממרום
 שולחה כובלינו שאון גלי התלאות אשר כגלים יהמו על נפשינו שפחות ימינו,
 לא יעצרו כח להניע עוזו אהבתינו ארחמך אחי! ארחמך לנצח, כל עוד
 נשמה באפי. — ואשר חלית פני לשפוט ולהגיד באין משא פנים, אם זכים
 וישרים כאוריך על איזה פסוקים מכתבי קדש, בלא שפתי חנף אגיד לך כי
 המה מזוקקים, לפי מצער בינתי, בכור השכל ובכצרף הדעת, ומעט סגים
 אשר מצאתי בטלים כרוב כאגלי מים מהולים כנבל יין — ותקוה עזה הסער
 בכליותי כי עוד חוון למועד יואל ה' להחיני יוחקו בדפוס למשמרת נצח
 אל־מות! — מהולל שם ה' ראשית ככורי פרי עמי אשר נטעתי כימי
 עלומי יוצאים לאור ואם כי עוד רבים כתובים באמתחתי אשר ישארו
 כאופל ועלשה — תודות למרום על המעט אשר אשלח על פני חלד, ורב
 לי אם בעיני משכיל אחד מניו) אלף ימצאו אמרי חן, השושנים יחרקו
 שן. — יקירי אשר שאלת ממני לכתוב לך כאר השיב ממהות עיר מולדתי
 ע"ה סוגינד אשר נכספה נפשך לתת שמה מקום מגורך לתכלית אָמוֹן
 בניך אשר יהיו לגפן אדרת לתורה ולתעודה וילכו במסילה העולה בית
 אל, הסכת ושמע! והאמת יהי נר לרגלי עמי — עיר מולדתי שמה גשמי
 תבונה חכמת תכונת השמים (אֶסְטָאֲרָנָאֲמִיעַ) וגלילות הארץ (געאגראַפִיעַ)
 וחכמת מדירה (מאטעמאטיק) שמה לא יגשימו ושללי דעת חכמת המחקר
 והפילוסופיא נפשם כל ירשיכו, אמנם כזאת יתר שאת לה, כי הוטבעה על
 שלושה עמודים, תורה ועבודה וגמילות חסדים. אנשי מסחר וקנין סוחרים
 לאמונה בארץ, בעלי החנויות להם מדה ומשקל ומאזני צדק, אמת וצדק
 שמה נפגשו, עשירי עם ישרי, לב רודפי צדקה וחסד כל היום, ואחרי
 התפילה ילמדו בעלי חברת קדש לומדי גמרא, ישמעולקה צוף דבש אמרי
 נועם מהרב המאו"ה הג"ח"ב לתורה ולתעודה, ולכל חכמה חמודה, ר' אברהם
 יבול מגן אלהים צמרת מגוע קדושים הגאון מו"ה אליהו מוויילנא נ"ע. ואחר
 כן כל איש יצא לפעלו ולעבודתו. אש הקנאה לאסוף הון ועושר לא
 יבער בלככם להרע לזולתם בערמה כגלל אשר יתאוו; כי לובשים אדרת
 היראה הטהורה, רוח נשכרה יחיו, ברכים כושלות יאמצו, קשה יום יבחר מות
 מחיים, הולך במרי לבו לצלול כמים, שמה ימצא מגוח וחיים; זה יבא
 הוא פליט מעיר — באש שרופה, זה על דכאי עצמותיו יחפוץ תרופה,
 היום יבוא נאה דורש תלמודו בידו ידרוש, ולמחר יבוא ממהדורי מילי
 ידרוש גם הוא (ע"ד דרוש וקבל שכר) סוף דבר: היא הוד הקהילות חמדת
 תפארתה, מעון צדקה גפן אדרת. מה אהללך עיר מולדתי ניי שטאדט,
 מקבת בור נוקרתי! נעלית על כל תהלה, צדקת פורונך רחש לבי ובלשוני
 אין מלה, אך תפילה: אתה ה' הצרנה, לרגעים תשקנה, בכרכה עושר
 וחיים, עד בלתי שמים, כחפץ ידיך ומבכדך כל ימי צבאי יעקב לא פינן.

הערה 1) כאשר כתב הרב המורה נבוכים נשיאות לאחד מעולה ולא יאות
 לעשרת אלפים סכלים אני בומר לאומרו לפניו ולא אחוש בגנות העם הרב ההול וגו'.

ראשית אהבה פוטר מים,
 כמר מדלי תשף בכליותינו,
 חיש תהי לנהרים רחבי ידים!
 ובמו רגע במצולה תשטפנו.

יקירי יושב בסתר לכבי איש אמונים יקר רוח, המעוטר בעטרת
 מודע למדע ונזר שם טוב, סופר מהיר, על ראשו מתנוסס,
 המשכיל ודורש דעת מליץ המפואר ר' רפאל לינדענבראטען
 עלה והצלח, ויהי ה' עמך בארח החיים.

וקירי! ידעתי כי תקצורנה שפתי עשי, להביע הגות רוחי, אשר
 תהימנה לך תודות אלה, להגיד על פניך, יושר מפעליך עמדי עד
 היום, וכאשר מטבע פעולת השוכים בעצמה, לתת שמחה בלב פועל צדק,
 זאת תקצר אלמי הברכה. שכר לפעולתך, ומלה אין בלשוני — ועל אשר
 אחרו פעמי עשי עד היום, לפקדך במכתב שלום וברכה, אל תשית לך
 לזה, כי כאשר יעבור סער מי תהום, כן יעכירו קורות רעות נפש האדם.
 חציהם השנונים, לכבו ופלאו, עד אשר רעים יקרו לנפשם, לא יוכירו,
 דבר שלום ימנעו — ידידי רעי כאח! לא ידעתי איך אשפוך לך רוחי,
 אביע לך מכאוב לכבי? אנה אחל? ואנה, אכלה? ותחת שמן ששון, תחת
 זמרת יח, קייתי להביא לך מנחה, אהה! רוח כחה, ילל ישימון אביא
 לך. מי יספר ומי יזכור כוס חמת שדי אשר הערה עלי כשנה המארה
 הזאת? — ליל התקדש חג: עלה מות כחלני, בת הרכה והענוגה מוויילנא,
 פרח חמת לכבי. קטף בוסר גומל, פה אשן פה מחלה עברה על נפשי;
 (לא עליך נפש עדינה קורא טורים אלה), אשר כמעט דומה שכנה
 נפשי, לא פללתי כי יברוק נגד עיני ארץ החיים לא האמנתי כי אתענג
 אתך במכתבי שלום, בדמי ימי אמרתי לשחת אקרא: אבי; אמי, לרימה;
 לתולעה רעי; הסו רעיוני לכבי: מדוע עורר אנחות עברו, טובה
 התקוה בעת חיה — והדומיה לרעה עברה; הודות למרום אשר שלח
 את דברו וירפאני מעט, אשר אוכל על משענתי ללכת ולצקת על
 פני גליון מכתבי את הגיוני ורגשותי המלאים תודה וברכה לך. — יקירי!
 בדבר התעודה אשר שלחת בגללי להגביר. לשוא שחת צוה אמריך רבו משמך
 לשפוך על צחיה סלע צמח בלי יעשה קמח. כי ענני צר לי, המקום
 ירחם עליך. משומם נפעם ושולל עמדתי על המחזה, וקראתי עליו רחמי
 אוהב באין עזרה, כנקמת אויב יחשב, ברכת רעי ביום צר, וקללת שונאי
 בעיני נשחיה — זה לא ישיב, וזה לא ירע. יקירי! לולי האמנתי כי
 תאמר משל הקדמוני מעת החרבה מעון הקדש אריאל תם החזון וניתן
 לאוילים, כי אויל הנביא, לבי ינכא לי, כי עוד ימים באים, אם את שן

או את עין משה ידו לא יכה איש, לצדקה יחשב, ואם באבן או באגרוף לא יתן עלי לחי מבקש עזר תורת חסד יקרא! אל —! עווי ומעווי! קויך לא יבושו — אל אבוש כי חסיתי בך! — יקירי בדבר שאלתך להודיעך מכל החדשות אשר בעיר מולדתי לשוא נדברה, נכוננו לחבל חליפות, עליהן הטבעו אדניה; שמחות, אנחות, ששון ואסון, שמחה ועצב, גיל ופחד לרגעים יחלפו; בני חלוף, צל ימיהם, כדלת על צירה יתהפכו, היום יעלהו משטרו שמי על — עד חוג שמים, על גפי הצלחה, שמש הצלחתו כהיר הוא כשחקים, ישחק לתבל, ילטוש עין לאחוז בכנפות הארץ, ולא יארכו הימים — ירד פלאים, יתקדרו השמים בעבים, ואפילה מנודח על תלמי לכבו, ונדמה בעניו כועים ה' ההולך קודר בלחץ מלך כהלות, יבחר מות מחיים, בין צבא החליפות האלה יקולע גבר, תקופות ימיו בכף קלע הזמן עד שובו לכסן אדמה אם כל חי — אי לואת מחמד לבי מעודי נשיתי שכמי לסבול ששון גם אסון, מהלומות יד ה' — וישועות פניו בד בכד אשא ואסבול ידעתי כאשר יזהירו השמים אחרי רעם — כן יבא חסד אחרי זעם, — יקירי החדשות אשר באו — הנה הן נגד עינינו, ואשר להיות מי איפוא ינבא לנו? מי יסיר לנו את הצעיף צעיף-אפל אשר בין האמש והמחר? מי ירד לנו אל עמק העתידים לגלות עמוקות מני חושך, ? נוראות הפליא ה' עם האדם עיניו לנכח יבישו ולא יראה כי אם אשר מאחריה ואשר לפניו יביש ישקיף ירא ולא ידע מה — ועתה הואל וברך כשמי את-חותנך חכם לכב ידידי רעי כאח השלם טוב לב דורש טוב סופר מהיר ה' שאול פעריל לישרים נאוו תהלה — (זכרה לו ה' לטובה): הוא הראשון בעיר ווילנא, אשר חרף נפשו להקריב מעט חלבו ודמו על מזבח החכמה לבני עמו אשר משכם בעבות אהבה אמרים רבו משמן לנהגם אל התכלית הנרצה לרעות בניהם כמרעה דשן ושמן שדה המדע והחכמה, אשר ברנה ישאו אלומותם וכמעט נשה קו בצע אמרתו להקים בית ספר לבני ישראל ולבנות ישראל, שם פניו כחלמיש, נגד שושני החכמה אשר פיהם ראש פתנים וחמת חנינים, ובאש קנאתם יפיחו חרפות על כל דבר חכמה, וחפץ ה' בידו הצליח כי בית ספרו עד היום עומד לנס עמים שרים ופרתמים פחות וסגנים יבקרו בית ספרו כחדוה ועונג, ומטוב עין מלב שובע שמחות יכתבו וזכרון בספר מפעלו היקר ותקטן זאת בעיניהם עד כי צדקת מפעלו פרתה כחכצלת לעיני הממשלה ליתן לו כסף משנה ועלתה ניצה אשר נתפכד במטבעה (מעדאילע) חרותה עליה, מנחה שלוחה על דבר מפעלו הטוב וכשרונו וחיון ערכו. הא לך רעי ציון אוכרת אהבה מרגשת רוחי ובלשוני אין מלה, רק ברכה 1) ותפילה, מרחפת על דל שפתי: כמו טל ואור שמש, מעל יתאחדו,

1) דאס הערן דורך איינברייטשניגס פלעקן פאר דעס פאטער דער מענטשן ערניסן, איזט חין חונדערער מאראלישען נאטור גענערינדעט, חונד ערע שאלפט יעדעס פראמווען געמיטע דיא ריינסטע וואללוסט, רופע מיך אן צור זייט דער נאטע איך בעפרייע דייך" זאגט דער הייליגע פאזלמיסט,

בחיק פרח נבל רוח חיים לצקת; כן אתה וכניך הנעימים יחד תחיו
 בנעימים ברוח חכמה אשר כלבכם דופקת, ובשמחתכם ישמח לבב
 ידירכם ומכבדכם באמת יעקב לאפיון. **יהי לכם שמועץ זה — זכוריו אל**
הזיון גוסך המשכיל אבי כל תופש ספר ולשון מרדכי פעריל יתענג
על רוב שלום: ש. וזאת זכוריו יתענג, ויהיה שמועץ זה יתענג
 זכוריו יתענג על חסדו וחסדו וחסדו יתענג וחסדו יתענג זכוריו יתענג

4

יחנך ה' אלופי אבי! נאמן לבכי, השלום לך?

אבי יקירי, הן נפשי יודעת מאוד, גם אנשי לבב ספרו לי כי בעודך
 רשוכ בשל ילדותך, באביב ימי נעורך מאז נשאך רוחך לתור
 ולדרוש בלשונות שונות שפת ארמית וערבית וכיחוד בשפת לישיין לשנות
 מים חיים מכאר חכמת ראש 1). הרופאים הנזולים מעיני הישועה,
 ובחמלם ה' עליך היית לבן פורת עלי עין המדע הנמצאים בספרי החכמים,
 עמלת תעש חיל, ואחרי בואך כימי בחרהתיך כאשר חנן האלהים אותך
 בבנים (ה' עליהם יחיו), ראית כי הנם עלות עליך, לשחרר להם שרף
 לנפשם, ולפרוס למו לחם לאכלם, וכמסחר זקנין געלה נפשך, אשר
 התנחלו בהם בני עמנו למחית ביתם וסכות את לבבך מכל אלה ותאמר
 אני אקח לי אחת מאלה אשר למדתי בימי נעוריי ותהי לסוכנת ביתי
 להשריף פרו כשני וכאשר הפלת הגורל מאחת אל אחת, אז חכלים
 נפלו לך בנעימים חכמת הרפואה רכת המפעל תחת השמש לפדות רבנות
 יצורים, מרדת שחת, כי אך אותה ראית לבחור לך למנה, כי אוהב
 אדם אתה מעולם, ליתן עין חמלה, על כל יציר תחת השמש, ועת תראה
 לב נשבר ונרכה ברק רוח חנינה משהר עיניך ינוצץ, ונששי פנינים
 נחומים, מפיך יולו, אמנם בשרם כלות מעשיך, בשרם עלית לפני המורים
 בחכמה זו, אל המכחן והבקורת (עקואמען), לקחת מכתב דשיון מידם
 לעשות במלאכת זאת, כי כן הוסר בדת הפקודה כי אין להביש אל יודע
 ומכיר בואת החכמה כ"א אל האיש אשר דשיונו כידו אשר יקרא בשם
 תהלה רופא לו לברו יבואו כל העם, לדרוש רפאות תעלה בחלים, ובידו
 יפקידו את רוחם לחיים ולמות, וזיה אך הכשילו אשכולותיך ענבים וכפורחת
 עלתה שמועתך-השובה בקהל עם, אשר הקימות משערי מות. הוה! רוח סערה
 לב ימים ירעיש, ורוח קנאה ירגיו לב רשעים; כי קנאו כך אנשי זדון
 פורעי מוסר, ותבער בהם חמתם, כאש להבה, ואת השיבה אחור ימינך,
 מדרוש עוד בלימודים, כי כלית מספר שנים, כריב ומדון להלחם לילה
הערה 1) אנטער דעס אויסקרוקע „ראש הרופאים“, פערשטעהט מאינאני,
 דעם, יעדעסמאל דען בעריהוטעטען ארלט דעם גאלנען אלטערטוואוס, היפא,
 קראטעם, דען פאטער דער ארלנייאקונסט.

כיום, נגד אנשי דמים, חקמים עליך; וכל מחשכותיך, רק לנצור רגליך מלהלכך, כרשת זו שמנו לך. אמנם מועקת מושל בכסילים לא ירופפו עמודי שמים, ומגערת רשעים כל ידאיכו לבב ישרים; זכרוח צח לגלי ים יתן דממה ממהם ישקעו וכשמן ילכו, ככה רוח חרוצים מלב צדיק המית רעים ישקיש. גם אתה אבי ענות צדקך ולהט החרב עטך, על ראש משנאיך מתהפכת, וכמעט קט, נבקה רוח הצרים עליך, כרצות ה' דרכך להשלים אתך. ותזכור ימות עולם הימים הראשונים אשר הלפו למו בהלה אור אלוה עלי אהלך, עת למדת חכמה ודעת ובקרב חכמים הרימות דגלך, ותאמר עתה אשוכה אל אישי הראשון למודי חכמת הרפואה אשר עמלתי בעלומי ימי, וה' שלח עורו לגמור משאלות לבבך לטובה כי עלית כשם הכבוד להקרא עם ראשי הרופאים להמתיק סוד קאנסילום, בקרית מלוכה, ועתה אבי חושה מהרה ושים להרך פעמיך אל תעמוד. והאל השוכ ישלח מלאכו לפניך לשמךך בדרך ולהביאך בשלום אל מחוז הפציוך ובגבורת ישע ימינו יחמוך ירך להושיעך ולהיות עמך בכל אשר תפנה. ואנחנו פה נעמוד בידים פרושות השמים לאלהי ושענו להחליף לך נועם תקותך וימלא משאלת לבבך כי בשלומך שלום לכולנו ובשוכך טוב לנו כל הימים, בנך הנושק ירך ביראת הכבוד — י"ל

כבוד אדונינו! פאר הנכירים
ונור הנדיכים הוקם על ליצועת
השכלות עמו ומגן עזו להורשי
חכמה כבוד מו"ה אברהם
פראדקין בקרמענצוק.

אל תבוז לרעך
הדל, צלמו צלמך,
אדם הוא ברכותך,
כמוך, יציר אלהיך,

יחיהו אלהים ויברכהו!

אדוני! ידי לקסת אשלחה, ותלך הלוך ונוע, וימיני לעט אושיטה, וירופפו אצבעותי; אל מי אדבר דבר, אל מי אערוך מליך, הלאיש כונוי? הלגבר כערכי? הלרים ידבר תולעת, אם לארו כלכנון יתרועע האזוב? מך אני מאיש כמוהו, קשונתי מאיש כערכו, אמנם כאשר נודף שמן תורק שמו, כי הוא חכם לכב, לזקק נפשות דלים בשל נחומים אשר תול אמרתו, ולא עלה רומע"ל על הר מרום הכבוד, למען יראו ויחרדו מגשת אליו, ולא דרך על במתי היקר, לבעז בשאחו כל שפל ממנו, אך להביט ממרום שבטו כסא כבוד, תוך חורי עפר, ונקיקי סלע, להחיות רוח שפלים, ולשמח לבות נדכאים, להיות עינים לעור, ברכים לכושל, אף רגלים לפסח זפה לאלם; זאת היא אשר החליפה רוחי, ואשר הרהיבה כנפשו עזו, למשוך כעט סופר ולכתוב שמץ ממצוקות לבכי מה אומר אדוני! אני פה באין גואל

ומודע, כאין חומל כאין רע, אבכה כמסתרים — ואין שומע, ומי יתן —
 אהי גוע. אהה! אכזר האכזרים! זמן הבוגד! לו שעמת קובעת כום
 התרעלה אשר נתת לי, אזי אמך, לבב יענה — היתה שכולה. אדוני אבי —
 עזר, יורח שמש צדקתו על לבב אופל כמוני היום, להויל שמן צדקה,
 על פצעני לבבי — אם יוכל להמציא לי משמרת פקודה תחת צל כנפי
 חמלתו, לצדק יחשב — כי נפשי נכספה לשבת שאנן כצל החכמה אף אם
 לא בצל הכסף. הוה! יקירי! מחשבות כן תמותה, הן הכל, דמיתי
 פללתי בחלומי כי ארימה פעמי לראות על כנפי רוח כארץ מרחקים,
 ושם אמצא מנוח, עושרי והצלחתי, החלום הזה נפח נשמת רוח חיים
 באפי, חשתי ואלך אל המקום אשר הוליכני הרוח ללכת להניק דבש
 מסלעיה, ושמן ששון מחלמיש צוריה; אך לשוא שקדתי, גם שמה שולחתי
 ביד פשעי, אל מטה זעם, ושכט עברה, מיד שופט צדק. תקצורנה
 שפתי, לספר לפני אדוני, לבב חמלה, רכבות התלאות, הנוראות, אשר
 השתרגו עלו על צוארי והיום ידעתי כי אם ה' אמר לי כאשמני הארץ
 הזאת, יהי מושביך, לריק איגע לנודה אדמת נכר, כי ההשגחה הקדושה
 תשים חחה באפי, ומתנה כשפתי, ותמשיכני אל ארץ מולדתי, המקום
 אשר יצאתי משם. רעי, אי שמים וארץ! צללי החיים, ינטו יום יום,
 והעת שעברה כל תשוב אחור, ומתי אנוח מעצבי ורגזי, אהה! תכל! גיא
 אכל! חלום נעים תוחלת עדינה, בתקות שוא תעבורנה תקופות ימי לא אהת
 לא אחיל לא אדע פחד בלבבי, אשיחה — וזאת נחמתי, כל תשתוחחי נפשי
 וכל תהמי. אל — תקותך יגער בסער, הגלים ידומו; הוי תקות הכל — לכל
 חץ רצח המעופף כתבל ארצה, הנני למטרה. חוסה נא עטי עלי ואל
 תאכפני דבר הלאה כל אמם לבב אדוני, הרפי עטי מיגון, מחה דמע
 מכת עינך, ועוכי עצבונך — אל עליון רגע באפו חיים ברצונו, ועוד
 מעט יפריחו שושני משטרי ושמשי הצלחתי כהיר כשחקים. אחכה
 בישרת לכבו אשר ידו הנדיבה תפתח לי גשם נדבות בצרי וככל
 מחסור כאשר הסכין לתמוך ידיים רפות ולחונן חברת משכילים יתן
 מעון לאומלל כמוני, היום, בארץ נכריה, ושפעת של חסדו יעריפני של
 חיים וכאשר תיקר נפשי בעיניו כן תיקר נפשו בעיני ה' — פי המדבר
 בצר לו. יעקב לאפיו.

מכתב תודה מתלמידי היקר רך בשנים, ואב כחכמה, דורש
 חושיה המשכיל השלם צבי העלער, אני לדודי! ודודי לי —
 שלום למורי היקר והנכבד הולך תמים נודע בקהל גבונים
 למליץ מפואר יעקב לאפיו, דלו עיני למרום — ה' יסעדנו
 על ערש דווי! וכחול ירבה ימים;

מה נעמו לי מורי, ודודי היקר, מעשי אצבעותיך! אשר כוננת מערב חג האסיף, האח! תעלוונה כליותי ועצמותי גיל תחנורנה מהבשורה השוכה כי באת עד הלום לעמוד בין חקרי לב להוציא לאור מעט מגנוזי מכתביך, אשר טפחת ורכינת בימי עלומיך. בעוד רוח השיר פעם בלבכך לפרוש עלי הגיון בכנור, אחכה כי בעזר המלמד לאדם דעת, לא יבצר ממך להשכיל דבר חכמה אל משרת האמת ולא תחטא, ונשעי שעשועיך ימצאו חן בין קהלת חכמי לב שרידי דורשי לשון עבר אשר נשאו לבכם לשתות מים חיים מנחל קדומים, היא לשונינו השהורה — וכמה אכף ואקדם פניך? על השוב אשר עשית עמדי כי נמצאת לי למורה להועיל, בעיר קטנה אופינע — כצל צלע כארץ עיפה וכמים חיים בציה, לפתוח לפני פתח מסגרת שערי החכמה אשר היתה לפני, סוגרת ומסוגרת, והיום ידעתי כי במחשכים ישבתי עשר שנים כמתי עולם בבית הספר כשל ילדותי וכצפור המגיד לאדם שיחו (פאפפיגיא) כן אצפצף לפני און מורי בער דעת וחסר לב ואך לשוא נתתי גוי למכים שמץ חבונה לא למדתי ומה ערכו לי הימים אשר הורתני כתבי קדש ודרכי המליצה והלשון תעודה, וכל חכמה חכודה, אשר יעשה האדם טפחות ימיו וחי בהם עולמי עד! והיום נפקחו עיני להבין יקר עדן מליצה ולשון הנמצאים בכתיבי קדש בה בן ישי, אשר עד שמש יגון שמו בחצרות בית ה', פרש על נבל נעים ומירותיו; בה שרו המשוררים על כלי שיר הוף וחליל. כנור ועוגב באריאל קדוש משכן עליון מעון יושב הכרוכים — בה נביאי ה' הוכיחו את עם ישראל בפרוע פרעות עת סרו מאחרי ה' הודיעם תאניה ואניה אשר יקרה אותם באחרית הימים, כשה לשכה יתנגפו רגליהם בברי נשף, ונחומים — אם ישוכו לה יעשו פאר תחת אפר ומעטה גיל תהיה רוח כהה ואל. — האח! דודי היקר הנגור לא תגור בת עיני המצות השמחה תודה לך כי כגנה זרועיה תצמיח כן צמחו נשעי נעמנים, שתלת על לבי להגות בדבר ה' לילה כיום. גיב שפתים, ברא לי ה'! להביא רגשות רוחי המלאים תודה וברכה למורי. הישמיע תודתי לך דודי, עש סופר קנה רצוץ אשר שפתיו נעות וקולה לא ישמע? — מורי היקר! אם כי ככרת ארץ שפים ונהרות מרחיקים בינינו, יום יום מדי הגות לבי בדבר תכונה הנך נגד עיני, ומדי צאתי לשוח כשדה אזכור כל המקומות אשר נועדנו להתענג בדבר תושיה, פה לרגל החר ישכנו להנפש התענג נפשינו במקראי קדש ודקדוק הלשון (1) פה תחת צל האלון שאפנו רוח צח התענג רוחינו להתכונן מפלאות יצורי שדי ו רכה וגדולה היא בעיני השכל ושהור הרעיון להבין מהפיל אשר

הערה (1) שח לא דודי יקירי כי אבוא לשנות דבריך נופת למי אשר חקרתי מונך בעת זאת — שורש ויזקהו, (בישעיה ה' ב'): אשר לא מנאתי כספר הסרטים (שפת אמת וכספר מלים לחלוה) והגדת לי כי הוא מלה חרמית ושרטה עוק ומונינו כגמרא מנחות דף פ"ה ונאלו שהיה עווק תחת זמיו ופי' רש"י

קרני ראם קרניו, עד וזחלי ארץ נמלה על תלמי שדה רוחשת; מהדר
 אברה 2) ונוצה בנות היענה, עד זכובי מות כנפי זהב לחם; מנמר
 אכזרי שורף שרף עד אפרוחים יעלעו דם רוממות אל בגרום פורי
 תיקר, בחירי רצתה נפשי! עוד יבריק נגד עיני כשושנה חמודה
 חבלי לוח עינים איך העפלנו לעלות ל"ג בעומר על פסגת הרים גבונים
 לראות כאור בקר יורה שמש בקנה ראי (מיקראשקאפ) איך השמש
 מנורת הקדש בתכלת הרקיע תשלח קוי זהב בגלי ים אשר יהמו
 יחמרו כרעם בגלגל — וצמרות הארזים בוערות באש ולא תאכלנה,
 ומנהמת לבי צעקתי: הו! שמש שמש! אתה הוא צלם אל נאור!

שחופר סכיב הוית כענין טבעת כמו עזקתא עכ"ל — ובערוך פירש חופר ומושלך
 חכנים וכיכמות (דף ק' ד"ב) נכרי שבי מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו
 של ערלה הן של עזקה הן של נטע רבעי הן לא חמר כלום לא כתבוין חלא
 להשכיח מקחו ע"כ ופירש רש"י ז"ל מפרסם מעוזק ונגר סכיב לו לשמרו, ועל
 טבעת נחשת (שמות ד' ד') תרגם חונקלס עיוקן דנחשח וגם על חותמוך (בראשי'
 ל"ט י"ח) תרגם עיוקתך, וזוה נראה כי אין דעת החונקלס לפרש עוק לשון חפירה
 כי אם לשון עגול כי הטבעות של מזבח לא היו בהן שום חפירה, וגם על פסוק
 והוא חסור בחזיקים (ירמיה מ' ח') תרגם בשוקית, והיה רח"י נכונה שדעתו על
 צורת הטבעת העגולה, כי השלשלות עגולים בטבעות, ונקראו עזיקים כמו עדיקים,
 והדל"ת מתחלף בזין בלשון ארמי כמו זהב בלשון עברי דהב בלשון ארמי ועל ימי
 נועבו (איוב י"ז ח') תרגם יונתן ימי דעיבו, ולכן נראה יותר לפרש ויעקרו עשה
 גדר סכיב ובחורו (ער חומליניטע איהן) ואם נאמר שהיה לשון חפירה נפרש ויעקרו
 שעשה חפירה סכיב הכרס לגדר וסיג למנוע הכהמות מלכח שם, אבל מזה שחמר
 בפסוק ה': הסר משוכתו והי' לכער כו' (זיינע העקקען וועגרייסען מאג ער
 חכנעוויידעט ווערדען) יראה שיכוונו הכהמות לתוכו, וזוה נראה כי למעלה לא
 דבר מחפירת הגדר רק מנטיעת הגדר ע"י קוליס וגם ע"י חומה — לבי
 הומה לך שי תשואות חן אשר נפקחו עיני כאפרוח בזה השורש — תלמידך כבי העלער.

הערה 2) וזוה נקרא בספר איוב (ל"ט י"ג —) כנף רעננים בעלם
 אם אברה חסידה ונ"ה, נקראת רננים על שם בואה במדינות החמים לעת הזמיר
 ככתוב גם חסידה נשמים ידעה מועדיה ירמיה (ח' ז') והוא תאר לכל אשר כנף
 המרגנית בשמחה, ובעלם נחרדה כמו ועלו בה, הסמ"ך והז"ן אחד בזה השורש,
 והטעם חסידה, תחריד רוחיה, בעבור גדלה, ומקרא מסורס הוא כי הראוי אם כנף
 ד"ל כל אחד מנפשי תחריד רוחיה, אברה חסידה, חזי הכ' של הכתוב מפרש חזי
 הראשון כמו מי כמוך ה' מי כמוך באלים, והטעם אם לה המעלה כי תחריד
 רוחיה רנה יש לה מברעת ופחיתות כנגד זו המעלה, שאין לה שכל, כאומר אחריו
 כי תעזוב לארץ ביניה כו', ובחורו (שרעקט דארט איינעם לוב פאנגעלס פיטטיג
 דין — עם איזט דעם שטארקס קיעל אונד פליגעל), וזוה באתי וקרא הנננים
 נראו בחרץ וקול התור נשמע בארצנו התאנה חנטה פניה כו' (שה"ש ב' י"ב י"ג)
 ראוי לכת' לכ התחיל בנמחים כמו שאמר הנננים וגו' והפסיק בבעלי חיים וקול

קדם מפעליו מאז! כשרם אמן שחקים ממעל קול מחריד קול מורה פחד וחיל, קול הוצב להכות נתן אלהים קדושים! ממעל רכובו: יהי אור! וברגע רכבות אלפי שמשות וירחים כוכבים ומזרות, דחופים יצאו בדבר המלך כמרוצת חצי המות מיד גבור ירצו ויפלו כנשרים מרחבי רקיע, וברגע יושבי הלד עמו אור כשלמה! — הה אור נעים! שפתי כל מלאכי מרום תקצורנה להביע שמץ ממפלאותיך! — ומה ימריצך בן תמותה תולעה ורמה? — הסו שפתי עיטי הרגעו ודומו, אל תאכפנו דבר הלאה פן יכלו שארי ולבבי. . . דודי היקר כרגע הזה שבו כל הגיוני לכבי אשר הגיתי עת נפלתי על צואריך להעיתיר לך נשיקות הפרידה וכשפתים דולקות וכמרירות לב נשקנו איש את אחיו עוד לא נמחו מעל לחיי הדמעות אשר כפנינים ירדו בירכתי עפעפי — עוד אדמה כי אתה עומד על הדרך וזרועיך כרשפי אהבה יחבקוני, עוד יפעמו בשעיפי גלגלי המרכבה אשר נשאתך מפה, וזוכרי איך כרגע נעלמת מנגד עיני אופל — צלמות על תלמי לבי ישתרע, והרי חמד סוגים כשושנים, ויער מור, דודאי הוד, פרחי נועם, וחכצלת זוהר, בעיני! הה! בולם כאחד התנצלו עדים מעליהם, ופשטו כגדי רקמתם אשר כגן עדן היתה נגד עיני, עתה אראה צעיף שחרחרות משוח כששר חשך ועלטה על פניהם. אולם התונה ההיא אשר תשח לעפר את נפשי הוא גם נחמתי היא תתן עדיה כי המות לא הוריד עוד את דודי לכור נשיה ועל כן רוחי תפעם לרגעים כי לא נשכח כמת מלכי. ותקוה עוה בלבי כי ישלח ה' עזרו מקדש רפאות תעלה צרי גלעד יחלוץ עצמותיך ויבקע כשחר שחרות ימיך והמית שמחות וגיל אשר בלבכך חסערנה נשפי פנינים כשורות טובות מכין עפעפיך יולו לספר לנו חדשות אשר ראית בעיר המעטירה קרית מלך כערליון ידעתי כי חכם לכב אתה להביש בעין פקוחה על כל דבר פלא ועל שפתותיך יחד יכונו ומנופת צוף אמריך נפש שבעה מרורות תתענג, לב אנוש מחצי שדי תשמח. לשמוע דבריך כולם יכספון, ועל כולמי, ידיך ומכבודך תלמידך החפץ ביקרך ונכסף למעון ביתך, לחוות כנועם פניך, וענחה בי שירתך אשר משירי אהודך, שירת דודי לכרמו:

מיין מה טובו דודיך

מחלב מה זכו אמריך

מה נמלצו לחכי מה מתקן

מי יתן בספר ויוחקו

כי קלעת מכתביך, למשרת אמת

נפחת רוח חכמה למי החותמת — צבי העלער,

התור נשמע בארצינו, ואחר כן התחיל טוב בלתיים, התחנה חנטה פניה כו' ונדוע לא שמר החכם וכל חסד קדר המליצה למחיס ואחר כך בעלי תיסי, ואפשר לומר לפי מזער בינתי נלנים בחורו כמו אברה חסידה וניה כלומר בעלי הננות לראו בארץ, יען בהתחלת הקץ יבואו כל העופות כי עת הזמיר הניע, וכמומר ירמיה תור וסוס ועגור שמרו את עת בואכה, ושיעורו הנלנים העופות נראו בארץ וקול התור נשמע בארצנו כדרכם על פי הטבע לפרוט רננים על כנור החכיב לשמח לבב, ואחרי כן מתחיל מן הלתיים: התחנה חנטה פניה והגפנים כו'.

כבוד אחיי הנעימי! דורשי חכמה מודעים להושיה חכרת שוחרי טוב
תומכי דלים ואבות לחלכאים, יריק עליכם שדי ברכה עד למדי.

אחוי הנעימים! מכתבכם הכתובה, קנים והנה והי — מערב ליל התקדש
הג, קבלתי. קרעתי הסוגר, ונקרע סגור לבי, פתחתי המכתב,
ונפתחו מעיני עיני; קראתי דלת הראשונה לא איש בשורה אני, ותשברנה
דלתות חדרי נפשי הה! ראיתי מעמד מחלת אבינו כי ברע הוא,
לשאול הגיע, ותחשבה עיני מראות, שמעתי שערות אנהותיכם,
דיסערו כל שרעפי בקרבי, ראשי כגלגל יתרוצץ. הנה והנה, ולכי מלא
שמה, ושאייה, ונפשי כמעט יצאה, ואיננה, ולכן אחי היקרים! אם יש
עוד שמועה רעה מואת, בפיוכם, השמיעה כאוני, ואל תכחידוה. כי רק
את עצמותי היכשות, תרגיו ברעם השמועה, ולא את לבי המת, ורוחי
ונשמתי, אשר כבר ספו תמו מן בלהות. נורא המות! ונורא ממנו
כאב נצח, ונורא משניחם. המחפור והעוני ועלי, אהה! נקצו יחד חרשי
משחית האלה. כחללי הרב המות, אשכבה על ערש דוי אשא ואסכול
מהלמות יד ה', לבי וחלה מחלה נצחת, מדי אהגה, כי הנני אסור בכור
שבי, בחבלי עוני, ולא אוכל לצאת ולבוא אל משפחתי היקרה, לנווד לה,
ולנחמה, לחיות או למות אתה, גם לא אוכל לבוא ולראות פני אבי חיי
רוחי כארץ החיים, ובעלות שמים, כשרם ילך בדרך לא ישוב, — אמנם
אם עצמי וכשרי, רתקים כזיקי החוסר והעוני, לא רחשי ורגשי לכבי;
רק ידי ורגלי לנחושתי התלאה הגשו ולא רוחי ונפשי; ואת רגשותי אלה,
אשלח אליך אבי היקר עטרת ראשי, לשאול לשלום לך, ורוחי ונפשי
המרחפת סביב משתך כאשר הלכו אחריו כמדבר שממה ואיים רחוקים.
בעת צר ומצוק לקחת מנה מכל התלאות אשר מצאוך וככחיים כן גם
במות לא תפרדנה ממך. ולכן אם עוד לא חשכו עיניך מראות, הה!
אבי יקירי, ראה נא דמעות בנך האובד, ואם עוד לא כבדו אוניך משמוע,
שמע נא אנהות לכבי ואם עוד יש איל בידך, הה! שימה נא ירך על
ראשי וכרכני גם אני אבי, יען אתה ידעת מחסורי, אנהתי ממך לא
נסתרה, צרות לכבי ממך לא נעלמו, ברכת אב זקן כמוך, ידעתי כי לא
חשוב ריקם בעת כזאת, אולם אהה ליום! אם פקודת כל הארץ נפקד
עליך ותלקח מאחזנו כי עתה הלא תקח גם רוחי ונפשי כי מאסתי חיי
ובחרתי במות, מלחיות חיי עוני ויגון כאלה. — מיום כוא עדי השמועה הרעה
ממחלת אבינו, עמדתי על שפיים ופי פערתי ואשאפה רוח בשורה טובה
משיבת נפש, דמיתית פללתי אשכח כל יגון, אחשוב כל צר ומצוק
לכבי כמוץ הרים, ומהומת גלגל יומי כגלגל ובקש לפני רוח, קייתי
כי אחיי יבשרוני כי אל הטוב שלח עורו וירפא את אבינו, מאור
עינינו משוש לכינו, שערי צדקותיו יסגרו שערי מות, ולא

יפוצץ בחייו רעמיו את עמוד הימיני עם הכריח התוכו אשר כל הכית
 נכון עליו, אהה! לשוא תחבולות גבר ביום שלשון המות — קויתי לעת
 מרפא והנה בעתה — לשלום ויבוא אופל — אהה! לשלום ויבוא אופל —
 אויה! עוד יחרד לבי — עוד מעי חמו — עוד עצמותי תרעננה —
 ואימת מות תיפול עלי, מרעם השמועה הרעה: נאסף אבינו — הה! החושך
 החשיך פני, ובמסגרת מאפליה סוגרו עיני — עפעפי יעופו — לבקש
 יפעת זוהר, ובנות העין עין מראות לא מצאו — אהה! אחיי, נכבה גר
 חיינו, אוי לנו כי שדרנו: אש אלקים נפלה בפינות הכית, ותלהטו מסביב,
 וחכער בו עד כלה, ואנחנו בניו, הנאנחים, נשארנו כאודים מוצלים
 משריפה, אשר לא יצליחו לכל —
 הה אבינו רוח אפינו שחה כוס המות! אך מה זה אומר? מה זה
 יתנו אותי רעיוני — ? עוד ישוטט האר אהבתך לעיני, עוד אחזה אותך
 במחזה שדי כשושנה באביב פורחת עלי אהלי, עוד אראה פניך בפני ירח
 בין כוכבים יגיה, ורצון טוב לכבך כאור מבין עיניך יופיע, בלחייך שמחת
 נועם מסביב תשתעשע, והודו אלהים נורא על מצחך הוצק סלה, זיה
 תפארת כבוד על אפיך שוררת, ומצחק פיך מכשר חסד — הוי אבינו
 פרי נחמד לוקח לב כל רואהו אויה איך חיש לוקחת ממול עינינו — מקול
 השברך רעשה כל העיר, מות אחד הוא? וחיי רבים עמו נגוד —
 אללי לי ון ומשביע רעים — איך ישביע עפר?
 עובד כל ימך אל קנא — איככה תוליד רימה?
 אב לאביונים יולד בן לאדמה? —

חמו שעפי חמו פן תצא נפשי בדברי —
 ממות ורעם וחיי אבל, אור השמש נדמה בעיני כשלהבת שאול האוכלת
 ארץ ומלואה ביום זעם, ושאון כל צאצאי התבל כמהלומות הפעמון הגדול
 ביום תבערה, ערפלי שחקים כקשורי עלטה המתאככים מאוח עשן
 השריפה, וקדרות הליל כפיח ואפר תבערה נדמו לי —
 החושך פרש צעיף עלטה על פני תכלת הרקיע, הוי! מה נורא לי הלילה,
 דמיתי פלחתי, דומית בלהותיו, הוא נצח הנורא, רחבי התכלתמה הצרי

הערה (1) והלילה אמר הרה גבר (חיוב ג' ג') הרה הריון (שוואנגער) ועל כך
 השאלה נאמר על המשכה, הרה ענול וילד און זכטנס תכין מרטה (חיוב ט"ו ל"ב)
 ידמה המחשבות להריון והמעשים המסוככים מהמחשבות, ידמה ללידה, ובטנס
 הוא הכימי ללב, כמו ותורתך בתוך מעי, והטעם הלכ חושך, ומכין תרמית לבו,
 כל ימי ההריון, ועמל ואון אחיס בני ערומים — והרה עמל וילד און פירוש חושך על
 ופועל און — יתורנס, מיט אונבייל געהען זיא שוואנגער, געבעהרעך אוכרעכט, חיבר
 הערך העגט מור בעטרונו" ויאחד יום כו' והלילה אמר הורה גבר ידמה בשעפים
 בחינות כאלו טרם יולד, כבר היה לעולמו, ורואה אחריתו ומתפלל על העתיד שיקר ה'
 מקרהו שיאחד יום המזומן שיוולד בו, למען לא יבוא לעולם, לראות עמל ואון, ומלת יאחד

אופל 2) שערי צלמות וכל אשר עליה קברי רפאים המה, דמיתי רוחות המיללות הן המקוננות הסופדות הסוככות כשוק, לכנת הלכנה היא מנורה גלמודה המפיצה לכנות נצוצי מות על שדה הקברים, הערפל הנורא העולה שם מירכתי ים — הכי לא ארון אבי הוא? הכי לא לבן זקנו הוא לבן הלכנה? אם לא תרשי האדמה על עיניו, הן נקודות הערפל אשר על פניהו? —

עומדת במקום שנים, ובאורו, עם געהע אונטער דער טאג, אין דען איך געבארען, דיא כאכט אין דער זאלן שפראך, זיא עמפענגט איין מענכען, ולהבין מליצת רכותו ז"ל ע"פ וליטה אמר הורה גבר, מלאך הממונה על הריון לילה שמו, שמע קורא נעים והבין כי לוטה בזה המאמר שהם יקר וספיר עיני עמוק. החוקרים המוגלים עמוקות על פי המחקר אמרו יש ב' מיני העדר, העדר החלטי והעדר הנכרח לעור מציאות ויונה עליו ג"כ עיני מציאות ע"ד השאלה, והנה העדר הקודם להויות כל הויה נקרא אין, אשר לא נוכל לחשוב ציורו, ולא יפול בסכך הדמיוני כלל והוא העדר שלא יתואר בשם מציאות אבל הוא מתנגד בכלל למלת מציאות, אמנם כאשר עלה ברזונו ית' להמציא מציאות מאפס נתן להעדר החלטי מציאות חלוש, והוא כח ממוצע, בין מציאות להעדר, וזהו ההעדר הקודם להויות כל מציא בפרט, והוא עור גדול והויה כי בלעדו לא יתהוו דבר מדבר, ולזה הניח הפילוסוף הגדול אריסטו התחלת כל הויה ג' הסומר והצורה וההעדר הכרוך בעקבו כל מציא, להפשיט צורה הקודמת וילבישו צורה חסובה ממנה, ועי"כ יתעלו הנמצאים משפל מדרגתם לרום המעלה עד למדרגת האדם, וגם באדם נתן זה הכח ההעדר להעלותו לשלימות שכל כבדל ע"י המרת צורות, והענין עמוק, תראה מזה בספר המורה, וענין ההעדר העוזר להו' נקרא היולי לדעת הרמב"ן ונקרא חושך כמ"ש יוצר אור ובורא חושך, וייחס לו בריאה מאתו ית' יען זה הכח ההעדר הוא לעור הנמצאים ההוים, וזה הענין מבורר בכתוב ראשון שנתורה הקדושה, בראשית ברא חלקים וגו' והארץ היתה תהו ובהו וחשוך, והוא כינוי לכח ההעדר הנכרח לעור מציאות, והוא ממין השני יתכן עליו בריאה, וזהו היתה תהו וגו', והבין — ויכונה זה הכח גם כן בשם לילה, ותהי' זו מליצת רז"ל, ע"פ וליטה אמר הורה גבר, מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, הכוונה כי הויות כל נמצא נמנעא הקודמו לא יתכן עד שתקדם כח ההעדר הפושט צורה הקודמת וישוה לאין ואחר תחול בו פתאום צורת ההויה החדשה, כמ"ש רז"ל אימת קח גביל לכי מסרת, כלומר שיחול ענין ההעדר בטיפת הזרע ויפקיד צורתו הקודמת אז תחול ההויה, וכמו כן צורע הזרע בארץ אמר נעים ונמירות ישראל: ברביבים תמוגגה נמחה תבך, ר"ל בעת הנשם תמוגג הגרעין ויעדר אז נמחה תבך, כי לא ישר מהגרעין כי אם כח הנמחה ויתאחד עם כח הזומח אשר לארץ, ואז נמחה תבך, וידוע מה שאמר הרב המורה כי כל כח הממונה על איזו דבר יקרא מלאך, וזהו וליטה הוא כח ההעדר הדבוק בטיפת הזרע אמר הורה גבר הואיל והוא סיבת חול ההויה, ומה יומתק מליצתו ז"ל מלאך הממונה על ההריון, לעור ההריון, והוא ההויה לילה שמו, והוא כח ההעדר, והבין — 2) צלמות, הוא מטעם נשף וערב, וכמו שהנשף נקרא ערב על שם ערוב הצורות לעין הרואה שהוא הפך הנוקר הנקרא על שם ביקור הצורות, ככה נקרא ג"כ צלמות ע"ש ערוב הצלמים לפני עין כל רואה, והוא שאמר הכתוב צלמות ולא סדרים (איוב ו') ר"ל שהארץ החסובה הנזכרת היא ארץ עירוב הצורות הפך הסודר, ובאור צלמות ולא סדרים, פאלל טאדעם שאטטען; אהנע הארמאזי:

הה! אבינו רוח אפינו נאסף לעמו, נאסף שמש ימינו, נאסף ירח לילותינו, נעקרו גם הכוכבים ממסלותם, ואך תהו וכהו בכיתנו, פחד ובלהות באהלינו, קול רעד יצוע לכבי, עבר יום כלה לילה ואנכי עודני חי אך חיי אינם חיים, אפקה עיני ולא תראה, אטה אזני ולא תשמע, אחפוץ ללכת ויכשלוך ברכי.

אבי! חית נפשך היו רק בניך, וחיי נפשם אך אתה היית, ולא אותך המית המות כי אם אותנו, ולא את נפשינו הצלנו בחיים רק נפשך וזכרך, לכן עורי נא נפש אבינו בקרבינו, ספדי והלילי על קבר בניך, הרבי אבל וקללי את האדמה אשר פצתה את פיה לבלוע כל זכרון בניך ביום אחד.

כי מי זה יעלנו על זכרונו כמוך? או מי זה ישא את שמות בניך חרותים על לוח לבו, כאשר נשאת אתה? חשן המשפט, היה לוח לבך, ורגשי אהבתך אלינו, אבני המלואים, ועליהם חרותים שמות בניך; עתה, עתה הה! נשבר חושן הקודש הזה ויחד אתו אבני אש האלה, עם פתוחי שמות בניך, לשם שהם וישפה למראה עיניך, כאבני גיר מנופצות המה לעין זולתך; והיקרים לך מוחב ומפו, כשיש חוצות יחשכו עתה בלוחך אחת היא רק נחמתי בעניי, כי בעוד רגע קטן, ינוף המות את חרמשי; גם עלי, עד מהרה ישב רוחי ויכבה גם נר נשמתי; ולא לעד תקום צרה ויוגני לא ימשך נצח; כי מה חיינו עלי חלד? הה אך אגודת מקרים רעים וקשר הוה על הוה ככל עת ורגע, ורעה על רעה תצמחנה חדשים לבקרים; לא יולד יום מבלי אשר תולד אתו צרה, ולא יעלה שחר מבלי אשר יעלה אתו הכורת חיינו; כי יתן לנו השמש אורו, יקח מחירו, חלק ממאור עינינו וכי יקר הולך הירח לפנינו הולכים אנחנו לכית עולמינו.

כל צעד וצעד אשר נצעד לפנינו, ישא אותנו אחורנית, וכל מעלה ממעלות החיים תורידנו אל שאול תחתית ותהום הנצח, כי את כל רגש נפשינו במחיר ימינו נקח, ומכס גדול ניתן כעד כל רחשי לבב, וכל חמדתינו ותשוקתינו אך נוגשים נושים המה אשר ישיא מות לקחת נפשינו, כי שרשרות מות בשפחות ימינו משולכות בתלאות שוא ומשאות מדוחים כאשר ירכו הימים, תרכנה אתם, תאניה ואניה. וכאשר יוסיפו השנים כן יוסיפו אתם דמעות ואנחות, ומה זה המות כי נחת מפני שמו? הן רק את קשר הרעות יתיר בתגרת ידו ובחרבו יפריד לולאות היסודות ואך טוב ונעים הוא למר נפש ידרשנו — ינחמנו אלהים חיים וירפא מחץ לבבינו הנשבר, אחיכם אשר אהבתכם אהבת עולם יעקב לאפין —

אֲשֶׁרֵיכֶם יִרְדֵי יְהוָה יִשְׁנֵי אֲדָמָה

אֲשֶׁרִיךְ אָבִי מֵאוֹשֶׁר גַּם אֶתָּה שָׁמָּה

מִלְּאֲבִי שְׁלוֹם יַעֲטֹרוּךְ בְּיָד שׁוֹשְׁנִים

הַנוֹבֶבֶת בְּעָרֹן בֵּין עַצֵי רַעֲנָנִים

2

יְבִילוּךְ בְּרִנָּה תַחַת כְּנָפֵי הַשְּׂכִינָה

תָּעוֹף מְכוֹכָב לְכוֹכָב וּמִשְׁמֹשׁ לְשִׁמְשׁ

תִּשְׁכַּח עֵצָב וַיִּגְזֹן תְּשִׁי חַיֵי הָאִמָּשׁ

תִּרְאֶה בְּרִבְבוֹת אֱלֹפֵי עוֹלְמוֹת

מִן עוֹלָם הַנְּשִׂיָה עַד עוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת

3

אָז אֶהְיֶה! אָבִי תִרְאֶה גַם אוֹתִי

תְּבִישׁ מֵר גּוֹרְלֵי מִנַּת חֶלְקִי וְכוֹסֵי

תִּרְאֶה אֵיךְ בִּנְךָ יַחֲדִירְךָ

אֲשֶׁר רָחַצְתָּ בְּדַמְעוֹתֶיךָ

הֵהוּ! אֵיךְ הוּא שׁוֹכֵב לְמַעַצְבָּה

אֵיךְ הוּא גִלְמוּד כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְכָּה

הוּא אֵיךְ הוּא הוֹצֵב לְמַטָּרָה

לְכָל חַיֵּי וְרַעַם צוֹקָה וְצָרָה

אִז אָבִי דַמְעוֹת בְּגִלְלֵי תוֹיְלָה

וְלִפְנֵי כֶסֶף יְהוָה תַּחֲנוּנִים תוֹבִילָה

יעקב לאפיו

מיגון ומכאוב התקדרו רעיוני העצבים עכים וגשם השיר שטפו אלה המורים

אל הקורא !

הימתקו מגדים לחיך, אם בקרבכם לענה נעצרה
 מזימותי איך ינעמו? אם רוחי סרה
 כל הונה בני מר ויליל יולד אח לצרה
 לכן אחי! אל תקראו לי נעמי קראו לי מרה, (מאסף), י' - לו

על מות אבי

שנת הוי נלקח שמואל אבי לפ"ק
 וחובר שנת מספד לשמואל אבי לפ"ק

ה' תנועות

3

סחר וכוכבים!
 התכסו בעבים
 אל תופע נהרה
 אל נהרה בצרה
 בהאסף אבי
 נפשי ולבבי

4

כנור ונגל
 קראו לאבל
 ואני כיענים
 אחריכם בקנים
 קנים על אבי
 נפשי ולבבי

1

האסף שמש
 כי השך ימש
 הן השך איום
 הלא ימש היום
 באסוף אור אבי
 נפשי ולבבי

2

היום חיש יעלה (a)
 תמורתו אפלה
 כאפלת מצרים
 תחשיך עינים
 יום גוע אבי
 נפשי ולבבי

(a) לשון סילוק, כמו כעלות גדיט.

8
 כִּפְתָחַי הַדְּלֹתַי

עֵינַי נוֹזְלוֹת

וּנְפֹשִׁי בְּמַר דָּאֲבָהּ

מִי יִרְפָּא כְּאֲבָהּ?

כְּאֵב אָבְדָן אָבִי

נַפְשִׁי וּלְבָבִי

5

אֲשַׁחֶה מִטְּתִי

בְּשֹׁטֵף רַמְעֵתִי

כִּי עֵינַי נִגְרָה

וְלֹא תִדְמָה בְּצָרָה

בְּצָרַת מוֹת אָבִי

נַפְשִׁי וּלְבָבִי

9

רֹאשׁ פְּנֵת בַּיִת

הוֹדוּ כְּוִיַּת

הַיְיִת אֶתְּהָ —

מָה בֵּיתִי עֲתָה

כִּי מֵת אָבִי

נַפְשִׁי וּלְבָבִי

6

מֵאֲשֵׁרוֹת עֵינַי

יִרְבוּ מֵעֵינַי

יִשְׁיִמוּ בְּעֵינַי

יִבְקָשׁה לַיִם

כִּי בָלְעָה אָבִי

נַפְשִׁי וּלְבָבִי

10

שְׁוִית בְּבַיִת

תַּחַת הַיְיִת

צָוָה וְאֶנְחָה

תַּחַת הַשְּׂמֹחָה

צָוָה מוֹת אָבִי

נַפְשִׁי וּלְבָבִי

7

אֲרוֹנָה אֶת אֲדָמָה

תִּשְׂאֵי שְׂמֹמָה

כַּאֲשֶׁר עוֹלְלַת לִי

הַשְּׂמֹמָה בְּאֶחָלִי

יוֹם בָּלְעָךְ אָבִי

נַפְשִׁי וּלְבָבִי

14

לא יעלה אלי
 אללי לי אללי
 אי מזור וערי
 אשר יגהו שברי
 שבר גוע — אבי
 נפשי ולבבי

15

טוב לי המות
 מחיי עצבת
 במות הפצתי
 ובהיי קצתי
 בלא־ראות פני אבי
 נפשי ולבבי

16

לו עמו מת
 עמו גועתי
 לו בכור המות
 פרק העצבת
 לנחני לאבי
 נפשי ולבבי

11

אלכה השדה
 ארוץ אדה
 על קברך אבי
 אשפור לבבי
 כי אתה אבי
 נפשי ולבבי

12

בקול אקרא
 אולי אקיע
 לשוא נחר גרונ
 כי לא תענני
 לא תיקץ אבי
 נפשי ולבבי

13

בענו בלה חשש
 בן המות בלה
 ואיד יעלה אבר
 לעוף מקבר?
 בכו היעלה אבי
 נפשי ולבבי

20

כָּל רַע בּוֹגֵד אֵלָיו
 כָּל אֶחָ מִנְּגִידָיו
 אֵין אֶמֶת בְּטוֹחַ
 עֲקוּב לֵב וְרוּחַ
 אָפֶס רַק אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

21

אֱלֹה אֲזַכֹּרָה
 וְקָנִים אֶעֱבֹר
 אֲזַכֹּרָה עֵת הַיּוֹדִים
 שֶׁבֶת וּמוֹעֲדִים
 בְּקִדְמִי פָנֵי אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

22

בְּשֶׁבֶת וַחֲדָשִׁים
 מוֹעֲדֵי קִדְשָׁם
 אִיהַ הַלֵּקֶת
 כִּיִּין הִרְקֶת
 מִשְׁפָּתוֹת אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

17

אִיהַ הַיּוֹעֵץ
 עִמּוֹ אֲתִיעֵץ
 לְגִלָּה סוֹדוֹתַי
 שְׁפוּנֵי כְלוּתִי
 מִי וּלְת אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

18

אִיפּוֹא הָרַע
 יוֹרְנֵי רַע
 אִיהַ הַמּוֹרָה
 אוֹתִי טוֹב יוֹרָה
 בְּמוֹרָה אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

19

הָאֶמֶת נַעֲדָרֶת
 וְתִרְמִית נֶאֱדָרֶת
 כָּל אָדָם כּוֹזֵב
 כִּמּוֹ נַחַל אֲכֹזֵב
 מִי רַע כְּאָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

וְאִיהַ הַבְּרֻכּוֹת
 שְׁטָפוּ כְּבֻרֹתַי
 מֵאֲבִי קְדוֹשֵׁי שָׁמַי
 בְּרֻכּוֹת אֶל־רֵאשֵׁי
 מִתְק פִּי אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי?

עֵינֵי יְדֻלּוּפוֹ
 כְּמִטֶּר יִשְׁטוּפוּ
 אֵין פּוֹנֵת לְעֵינֵי
 בִּי מִי וְנַחֲמֵנִי
 עַל אֲבֵדן אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי?

עֵינֵי יִשְׁטוּפוּ
 כְּמִטֶּר יְדֻלּוּפוֹ
 מִקּוֹר דְּמָעָה עֵינֵי
 עַל כָּאֵב אֲבֵדֵנִי
 כָּאֵב אֲבֵדן אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

נַפְשִׁי מַה תַּצְרַחִי?
 מַה תִּשְׁתַּוְּחִחִי?
 הַנְּחַמִּי וְדוּמִי
 דוּמִי וְאֵל תַּהַמִּי
 מִשְׁבֵּר אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

מִשְׁבֵּר אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי
 הֲרַפּוּ מִתְנוּרַת
 הֲדָלוּ הַקִּינּוֹת
 אֵל עוֹד בְּכִי לְאָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

רוּפֵא מְכַאוֹבוֹת
 הַמְּחַבֵּשׁ עֲצָבוֹת
 הוּא יִרְפֵּא כְּאַבְכֶם
 וַיַּחֲבֵשׁ עֲצָבְכֶם
 עֲצָבְכֶם עַל אָבִי
 נַפְשִׁי וּלְבָבִי

בְּתַחִי מִתִּינוּ הַיּוֹם

בְּתַחִי יְהִי אָבִישׁ

נִפְשִׁי וּלְבָבִי אֲבִישׁ

וְשִׁיר הַיּוֹם

אֲבִישׁ יְהִי קָחֹם

וְשִׁיר הַיּוֹם

זֹאת נִחַמְתִּי אֲבִישׁ

בְּעֶזְרוֹ צָרְתִּי הַיּוֹם

יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְשִׁיר הַיּוֹם

וְשִׁיר הַיּוֹם

אֲבִישׁ יְהִי קָחֹם

וְשִׁיר הַיּוֹם

8

לה' הישועה, ועל ידי, ברכתו סלה! — השלום לך?
 כבוד ידידי כנפשי, מוכתר כמדע, המשכיל, השלם.
 דורש חכמה, סופר מהיר, ר' שאול פעריל, מן
 השמים יעלה זכרונו לטובה, עם אחוזת מרעי
 המשכילים, הקבצו ושמעו אלי וישמע אליכם אלהים:

הנה בא היום, שקוינוהו, הגיעה העת, אשר כלחה ונכספה לה נפשינו,
 אחינו שוחרי מדע, חברת משכילים, אשר הלכו ביוגון ונהי משוט
 לשון דבת בער, ההולכים בחשך הסכלות. פתאום בחושך הוה, נראו
 קוי השחר, המבשרים קרכת שמש החכמה, אשר תופיע, כצאת השמש
 ברקיע, כי העיר ה' את לבב הרב מורה החכמה, איש דורש טוב, היקר
 מאנדע לשטאם, הוא האיש אשר הקריב כח עלומיו על מזבח החכמה,
 הופיע כמלאך מושיע גם פה עירנו ליסד בתי ספר לעניים ולעשירים,
 במצות האדון המשנה אובאר אורי. עתה, כאניה — תועה כלבב ימים,
 באישון ליל בערפלי חושך ועלטה, הסער יהום ירתיח שאול כמצולה,
 ישים הים למרקחה, רגע מגלי הים תעלה אניה שמים, רגע תרד תהום,
 והרעם בגלגל אשר יתגולל כחיצים מיד גבור ברקים, לאור הברקים אשר
 יאירו כרגע — גלי איום ונורא מעבר אחד יכישו, ומעבר השני, אור
 כוכב נוגה, הולך ובא, להאיר הדרך ילכו בה, אנשי קהל האניה יכרעו
 על ברכם, יפרשו כפם השמימה, ונפשם עליהם תתעטף, יצעקו אל ה'
 בצר להם, מרום! הוציא לאור, באור החיים, משפטינו; כן אחינו שוחרי
 מדע אשר למענו הקריבו אכותינו עולות כליל את שמם הטוב, וכבודם
 היקר, לריח נחוח על מזבח החכמה, נראה את הרעה נגד פנינו נצבת
 כנד לשטוף יחד כסכל כמשכיל, אבל ראה ידידי! פקח עיניך, הנה גם
 אור כוכב החכמה עולה על שמים, אהה! רעי יקיר! אל אלהים יודע! —
 מי משתי אלה תנבך ותעשה היל? הבה אחי! גשפכה מרי שיחנו מרגשת
 לבנו, לפני אל שומע תפילת כל פה:

אנא מרום! כוננה אלהים מעשי ידי האיש הוה, ועוררה חסדיך

אשר עשית לעבדך בן חֲכִלְיָהּ הַפְּחָהּ, אשר הגנת עליו מן כל המוראים
 ומכחילים אשר הפריעו עֲצָתוֹ, ועתה כעוֹנֵינוּ אִין לְנוּ עוֹד שְׂאֵרִית מִכֹּל
 הַקֹּדֶשׁ וְהַמִּקְדָּשׁ, כִּי אִם תּוֹרֵתֵינוּ וְלִשׁוֹנֵינוּ הַקְּדוּשָׁה, וְהֵן הִנֵּה כְעִיר
 פְּרוּצָה אִין שַׁעַר, אִין מִנְעוּל וּכְרִיחַ, זֹההּ הָאִישׁ הָרַב וּמוֹשִׁיעַ, הִנֵּה כֹּא
 בְּשֵׁם מוֹשֶׁנָּה הַמֶּלֶךְ, לְכַצֵּר וּלְכַוֵּן וּלְהַקִּים וּלְכַנּוֹת כֹּל הַפְּרָצִים בְּקֹדֶשׁ: אֲנֵי
 אֱלֹהִים, רַחֲמִיד אֵל נֹא יִתְּאִפְקוּ הַיּוֹם, וְחַמְלַתְךָ לֹא תִכְלֶה, לְתַמּוּךְ יָדוֹ וּלְצֵאת
 לְעוֹרְתוֹ, וּלְתַנְהוּ לַחֲן וּלְחֶסֶד כְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל לְרֵאוֹת בְּעֵין פְּקוּחָהּ הַשּׁוֹכֵב אֲשֶׁר
 הוּא עוֹשֶׂה לָּהֶם: לְמַעַן בּוֹמִינוּ תִּפְרַח הַחֲכִמָּה, וְתִצְיֵן הַדַּעַת, בְּקֶרֶב גֹּן
 חֲכִמִּיהַ, וּבְאֹזְנֵינוּ נֹכַח לְשִׁמוּעַ מִפִּי הָעַם, אֲשֶׁר בְּצֶלֶם נְחִיָּה, אֵת הַמֵּאֲמֵר
 אֲשֶׁר שֵׁם בְּפִיהֶם רֵאשׁ הַנְּבִיאִים: הֵן עַם חֲכָם וּנְכוֹן הַגּוֹי הַגְּדוֹל הוּא
 וְהָאֵל יוֹשִׁיב נֹוה צֶדֶק וְזֶהר הַקֹּדֶשׁ צִיּוֹן כְּלִיל יוֹפִי, לְקַדְמוֹתוֹ, וְיִשׁוּבוּ
 לְבַצְרוֹן אֲסִירֵי הַתְּקוּהָ מִחֲבוֹ קֶץ גְּאוּלְתוֹ, כִּנְבוּאָת הַנְּבִיא בְּתוֹרַת אֲמַת
 הִיתָה אֲתוֹ: — יִקְרִי! עוֹד שִׁפְעַת מַלְיִם מִתְּרוּצְצִים כְּלִכְבִּי וְעוֹד חוּזֵן לְמוֹעֵד
 אֲכַתּוּב לְךָ, הָאֵל הַשּׁוֹכֵב יוֹשִׁיב נֹא לְכֹל הַשּׁוֹכִים וְהַיֹּשֵׁרִים בְּלִכּוֹתֶם, וְהַמְּשַׁלָּה
 הַשּׁוֹכֵב אֲשֶׁר רֵאתָ יוֹגִיעַךְ בְּאֲמַת, כִּי לְמוֹדִיךְ בְּכִית הַסֵּפֶר אֲשֶׁר הַקִּימוֹת
 הַבְּשִׁילוֹ אֲשַׁלּוֹתֵיהֶם עֲנִיבִים, תַּעֲנֶה כִּךְ צִדְקַתְךָ אֲשֶׁר תִּקְצֵר אֱלוֹמֵי הַבְּרַחָה
 חֲסֵה זִבְתָּ יְדִידֵי מַסּוּהָ אֲבָל מַעַל פְּנִיךָ, בַּל תִּשְׁתַּחֲוִי יְדִידֵי כִנְפֵשִׁי, וְבַל
 תַּחֲמִי, הוֹחִילִי לְאֱלֹהִים חַיִּים, כִּי כִשְׁרוֹן מִפְּעֻלֶיךָ יֵאִירוּ הַמְּשַׁלָּה עֵינַיִם, וְזֶה
 הַצְּלַחְתְּךָ תִּהְיֶה כֹהֵל שַׁחַר כְּאַרְץ חַיִּים, לְפָרוֹשׁ כְּנַפִּיךָ עַלִי רַעַךְ וְיִדְוֹדְךָ
 כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם, כַּחֲפֶץ יְדִידְךָ וּמִכְבֹּדְךָ כֹּל עוֹד נִשְׁמָה בְּאִפִּי יַעֲקֹב לֹא פִין:
 לְשֹׁמֵר זִמְמָה אִישׁ אֵלֶּה, מִיִּשְׂרָאֵל הַזֶּה לְכֹל הַיּוֹמִים מִיִּשְׂרָאֵל אֵלֶּה
 הֵם? קָרָא וְשִׁחַח, אֵלֶּה מִכֹּתֶם, וְחֲזוּ וְיִתֵּן לָכֵן, וְהַזֶּה הַחֲזוֹן הַזֶּה מִאֵת
 מִזְבֵּחַ הַזֶּה — לְשֹׁמֵר יוֹם הַיּוֹם בְּיַד 9 שֵׁשׁ הַיּוֹמִים וְלֹא יִזְכָּר
 קָרָא (וְשִׁחַח שֵׁשׁ יוֹמֵי הַיּוֹם) וְהַזֶּה הַחֲזוֹן הַזֶּה מִיִּתֵּן לָכֵן אֵלֶּה
 הַחֲסִיחָה בְּנִי! בְּנִי! — לְאִמְרֵי הַט אֲוֹנְךָ, שְׁמֵרִם מִחוּךְ לְבַבְךָ, הַחֲשִׁיב
 קָרָא אוֹתָם יוֹם יוֹם, וְרִצְיָה נִדְבַת פִּי, וְהַחֲזוּ לְבַבִּי, הַחֲסִיחָה
 שְׁמֵרִם כְּאִישׁוֹן עֵינְךָ, לְמַעַן יֵאֲרִיכוֹן יְמֵיךָ.
כְּאֲגִלִּי שֶׁל עַל אֲרֶץ עֵיפָה לְמִים, וּכְרַכִּיבִים וְגַשְׁם נִדְבּוֹת, עַלִי פְרַחִי
 חֲצִיר יֵבֶשׁ, זְרוֹיף אֲרֶץ, יִפְלַח רִגְבִים, יִשְׁדַּד וּיִפְתַּח תְּלָמִים, אַחֲרֵי
 יוֹרַח הַשֶּׁמֶשׁ, יִפִּיץ רִשְׁפֵי קִשְׁתָּהוּ, קוֹי זֶהכ עַלִי עַמְקִים, הַעֲשׂוֹפִים יִרְקַק
 חֲרוּץ, יִלְבֵּשׁ אֲרִגְמָן אֲדַרְת לְטָהַר כְּמֵרָאָה הַזֹּהַר, יִפְרֵשׁ מִשְׁפַּחַת עַלִי
 צִאֲצָאֵי אֲדָמָה, כִּכָּה הַלְכִישׁוּ נִשְׁעֵי שְׁעֵשׂוֹעֵי אֲהַכְתֵּךְ בְּחֹדֶר עֲנֹג עַלְתַּלְמִי,
 לְכִי מִהַשְׁמוּעָה הַבָּאָה לְאוֹנִי, מְנוּעַם לְמוֹדֶךָ, טוֹב לְבַבְךָ, הַמְתַּרְפַּקַת עַל
 דְּלֹתֵי הַתּוֹשִׁיָה וְהַדַּעַת, וְעֵלִית עַל כּוֹלֵנָה, תִּכְבֵּד מוֹרִידְךָ, וְעֵינֵי תִתֵּן לִיקַחַת
 אִם. תַּעֲלוֹנָה כְּלִיזוֹתִי, אִם חֲכָם לְבַבְךָ, אֲקַצֹּר בְּרִיגָה, זֶרַע הַדַּעַת וְהַבִּינָה
 אֲשֶׁר כְּדַמְעֵי זֶרַעִי עַל תְּלָמִי לְכֵךְ לַעֲשׂוֹת עֲנִיבִים, כֹּאב אֵת בֶּן יִרְצָה.
 בְּנֵי שִׁמְעַ מוֹסֵר אֲכִיד, אַתָּה נַעַר, צַעִיר וְרַךְ לִימִים, וְכַעֲיֵן שֶׁל יִלְדוֹתְךָ.
 חִבֵּשׁ חֲשִׁקֶיךָ, שְׁעֵשׂוֹעֵי נֹועַם הַכְּלִי חֵבֵל, יִדְרֹכוּ חֲצֵם נִגְפָת, שִׁמְעַ קוֹל

תַּחֲנוּנֵי, אֶל תִּתֶּעַ בְּנִתְיֹכֹתֶיהָ, הַיּוֹרְדוֹת חֲדָרֵי מוֹת — „וּגְרוּשֵׁי הַבַּיִת חֶלֶד, הַמָּה
 נִשְׁוֵאֵי עוֹלָם הַבָּא” — (עֲמֻנּוּאֵל) בְּנֵי לַעֲת נְשׁוֹת צִלְלֵי עֶרֶב, אַחֲרָי לְמוֹדֵיךְ —
 תִּלְךְ לְשׁוֹחַ בְּשֹׁדֵה, לְהִתְעַנֵּג לְכַבְךְ, לְשֹׁאֲף רוּחַ צַח מֵעַת הוֹמִיר לִיל הַאֲכִיב,
 לְרֵאוֹת אֵיךְ הָאֲדָמָה הַתְּחַדְּשָׁה לְכוֹשָׁה, כַּעֲלָמָה תְּתִיפֶה וְתַעֲדָה כְּלִיָּה, תַּחַת שְׁלֹג
 וְקַפְאוֹן, כְּפֹזֵר, גַּם קָרַח, אֲשֶׁר יִרְדּוּ עֲלֵיהֶם בַּחֲזוֹרָה כְּאַחִים תְּאֻמֵי צִבְיָה,
 לְכַשֶּׁה רִקְמָה, הַדָּר עֲנֵנִי, כֹּל עֶשֶׂב וִירֵק דֶּשֶׁא, צִיצִים גַּם פִּרְחִים, פֶּה תִּרְאֶה
 יִפְרָחוּ דוֹדָאִים וְחִבְצֵלֹת, פֶּה הַשּׁוֹשְׁנָה בְּפִטְוֵי עֲלִיָּה, גּוֹעַם וְתֵאוּה לְעֵינַיִם,
 לְרֵאוֹת אֵיךְ שִׁכְבַּת הַטֵּל כִּשְׁהֶם לְשֹׁהַר, יִלְיֹן בְּחִיקָה, וְרוּחַ צַח שְׁפִים יִשָּׁק
 לָהּ שְׁפָתִים, — בְּנֵי! אִם אֲמַנֵּם כִּי נִכְסְפָה נַפְשֵׁי, אֲשֶׁר תִּלְךְ לְשׁוֹחַ וּבְכַל עַת
 אוֹהֵב הָרַע, אֵךְ הַשְׁמֵר לִלְכַת רַק עִם יְלָדִים חֲכָמִים, מִשִּׁיבֵי דַעַת, הַרְחַק
 מִרְעִים מִרְעִים, בָּנִים שׁוֹכְכִים, צוּף תַּחַת לְשׁוֹנֵם, וְעַמֵּל וְאוֹן בְּלִבְכֶם, הַט
 אוֹנֵיךְ לְחֲכָמָה וְדַעַת אֲשֶׁר יִלְמְדֵךְ מוֹרֵךְ לְהוֹעִיל, כְּבִדְהוּ כֹּל לְכַבְךְ עַל
 שְׁתִּילֵי חֲכָמָה וּמוֹסֵר אֲשֶׁר יִשַׁע בְּקִרְבֵּךְ לְכַךְ, שִׁפְחֵי נְזוּלוֹת עִסִּים אוֹרֵךְ
 יָמִים לִימֹךְ, וּמִלְשׁוֹנוֹ נּוֹפֵת, שְׁנוֹת חַיִּים לְשְׁנוֹתֶיךָ. בְּנֵי! עוֹד טָחוּ עֵינֶיךָ
 מִרְאוֹת, כִּי כֹל יִשַׁע וְחִפְצֵי מוֹרֵךְ רַק לְהַסִּיר תְּכַלּוֹל חֶשֶׁךְ אֲשֶׁר עַל
 עֵינֶיךָ, וְלִהְיֵיתִי לְךָ קִרְנֵי שֶׁמֶשׁ הַחֲכָמָה, וְזוֹהֵב פִּי חֲטָבוּ לְחַיִּים, וְאַחֲרָי מוֹת
 בְּעֲלִיָּה, תֵּאִיר וְתוֹפִיעַ בְּשָׁמַיִם. זְכוֹר בְּנֵי כִּי יָמֵי הָאָדָם שְׁלוֹשָׁה הֵמָּה
 בְּמִסְפָּר, עֶבֶר עֲתִיד וְזוֹהוּ, תְּמוֹל כְּבֹד עֶבֶר זְמָנוֹ, וְהַיּוֹם הוּא כְּמוֹ חוֹלְפָה,
 וְאֵינְנוּ, וּמֵחַר מְכַל חַי נַעֲלָם, אֵינִי מִי יִבְיָנוּ, כִּי לֹא נִדְעַ מִה יִלְדֵי יוֹם, אֲדָם
 חו 1) יִקְרָא אִישׁ זֶךְ מִפְּשַׁע, מוֹת יִקְרָא אִישׁ אוֹהֵב רִשְׁעִי, וְלוֹ יִחִיה
 גְּבֵר אֵלֶּף שָׁנִים וּשְׁנוֹתָיו יִכְלֶה כְּהַבֵּל תֵּאוּה לְעֵינַיִם, הֲלֹא טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל,
 אִם יִלְפָתוּ אֲרָחוֹת דְּרָכּוֹ, עַל תּוֹהוֹ וּבּוֹהוֹ, בְּהַבֵּל בָּא, וּבְחֶשֶׁךְ יִלְךְ? מִה
 יִתְרוֹן לוֹ עֲלֵי בְּהֵמוֹת שָׂדֶה, אֲשֶׁר עִמָּהֶם יִחִיה חַיִּי הַכֹּל — וְהִיתְרוֹן לְאָדָם
 עַל בְּעֲלֵי חַיִּים הוּא בְּהִשְׁתַּכְּלוֹת וְהִדְבּוֹר, (דֵּינִיקֶעֶן אוֹנֵד שְׁפֵרֵעֶכֶעֶן) רַק
 לְרַעוֹת בְּשֹׁדֵה הַמִּדְעַ לְהַטִּיב לְהַשְׁכִּיל, וְלִתּוֹר אַחֲרָי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַחֲכָמָה,
 יִחְבַּקְנָה וְלֹא יִרְפְּנָה. זְכוֹר בְּנֵי אַחֲרִית הַמַּתְעַנְּגִים לְרַעַה קִבְר נְכוֹן
 לְמוֹעֲדֵי רַגֵּל, 2) קָרַח וְעֵדְתוֹ נִכְלְעוּ, אֲבִשְׁלוֹם וְאֲדוֹנֵיהֶן גּוֹדְעוּ. לִכֵּן מִי הַחֲפֵץ

1) דְּבָרֵי רַכֵּ"ו הוֹטְבֵנו עַל מוֹאֲמֵרס ז"ל לְדִיקִים כְּמִיתֵתָן קְרוֹאִים חַיִּים, שְׁכַחְמֵר
 וּבְנִיהוּ כו' רִשְׁעִים כְּמִיֵּהֶם קְרוֹאִים מוֹתִים שְׁכַחְמֵר כִּי מֵתוֹ כֹּל הַאֲנָשִׁים.

הַעֲרָה 2) מוֹעֲדֵי רַגֵּל, פְּסוּק הוּא כִּסְפֵר חֵיבוֹ (י"ב ה') לְפִיד בּוֹ לְעִשְׁתוֹת
 שְׁאֵן נְכוֹן לְמוֹעֲדֵי רַגֵּל, קֶשֶׁה הִכְנָה לְפִי דַעַת רוֹב הַמִּזְרַפְרִים, וְלִפִּי מִלְעַר בִּינְתִי
 יוֹתֵר טוֹב דַּעַת הַחֲכָם בֵּן זֶהֶב לְדַעַתוֹ שִׁיעוֹר הַכְּתוּב כִּי הוּא: לַעֲק חֵיבוֹ עֲמֹר כִּפְסוֹ
 הַחַיִּים אֲשֶׁר הִי' כְּמוֹ לְפִיד בּוֹ שֶׁב שֶׁקֶט וְשֶׁאֵן כְּעִשְׁת חוֹק וְהַחַיִּים אֲשֶׁר הִי' חוֹק
 וְאֲמֵן עַל מַכּוֹנוֹ כְּהַפֵּךְ לְמוֹעֲדֵי רַגֵּל שֶׁהוּא הַפֵּךְ נְכוֹן וְתַפְשׁ שֶׁס לְפִיד לְדַבֵּר כְּזָבָה
 וְדַכְרִיו כְּמִאֲמֹר כֵּן דוֹד נָתַן הַסֵּכֶל בְּמִרוּמִים וְעִשִּׁירִים שֶׁפֶל יִשְׁבוּ כו': (קֶהֶלֶת יוֹד
 ז'): וְלִפִּי דַעַת הַחוֹקֵר סְטִנְכֵא שְׁעוֹר הַכְּתוּב לְפִיד אֵשׁ הַנוֹעֵר בְּכֵתִי הַרְחוֹב בּוֹ
 יִתְשֵׁב לְמוֹחַשְׁבוֹת אִישׁ הַשְּׁאֵן וְהַשְּׁקֵט, כְּלוֹמֵר הִנְנוּ רוֹאִים הַלְלַת הַשְּׁלִישׁ עַד כִּי
 אֵשׁ תִּבְעֵר אֵשׁ כְּרָחוֹב הָעִיר לֹא תִבְעֵר בְּכֵתִי הַשְּׁאֵנִים הַמְּלָלִים בְּעוֹלָמֵם וְעִשְׁתוֹת

חיים, יחיה לא אך חיי בשר, כי גם חיי רוח — ביראה שהורה, בעמל התורה, סולם לעלות עד זוהר הרקיע, ונשמתו בצרור החיים תגיע — על פלם ומאזני צדק, פלם רגעים ושעות היום, אל תכלה לריק, כי אם בדבר חכמה, כלה ענן וילך כן רגע ילך לא ישוב — וכשהם גורת ספיר ייקר הזמן בעיניך, כי ממנו תוצאות חיים לנפשך. על זאת בני, ישתאה לב, יאחזהו שער, הזמן כעיש צבוע, ותבל דומה לגשר רעוע, ותחתיו נחל שושף עמוק ובו חבל גרוע תקוע, והדולה עצל, ימיו כצל, וראשו למות פרוע, והדלי רצון קלוש ושרוע, ואם כא לדלות, ישבר כד על המכוע, בני ה' ישמרך מכל רע, ולחשוב על מוריד, בקצפו עליך על חטאת מרי — זה דודך וזה רעך כאמת מעטה שבחותיו כבגד העטה וכבדתו, או תתענג על ה' — גם בשצף קצף עת ידו כשכב מוסר מחוקת, כמעט רגע יעבור ועם באהבה עזה צוארך חובקת. בני! שמור אמרי, כלם ישרים, נכחים למכין, שמור פתחי פיד, מנבלה ולצון פגול לא ירצה לאון הצנע ללכת, סוף דבר, זכור בנד, כי לתתך בידי מורים יודעים ומשכילים כל ימי עמלתי, ובהקרה ה' לפני איש כלבבי על כסף ומתן לא חמלתי, השב גמול ידי כפלים, לשמור תורת ה' שנות חיים" או תהי לי מקל נועם בארץ החיים, ובעת פקודת כל אדם יפקד עלי לעלות שמים, אמרות אל אמונה לחיים, לשומרי כבוד אב ואם כבבת עינים: י. לאפין

I

שיר על השארת הנפש.

מות! אם נורא אתה לעין רואיך
בויערים יגורו מועפות פניך,
ואמרו אשר באין מבדיל את הכל תכלה

ענינו מחשבה כמו אכדו עשתכותיו (תהלים קמ"ו) נכון הלפיד האמור לבעור בכתי קשי יום אשר ימעדו רגליהם במקרי הזמן כי יבוא עליהם, ולא תגע רעה במלחמי הזמן, ויתורגס: דעם פראה געזיכטען איזט פייער ברונסט איין שערץ, אונד נור דעם בעשטיממט דער אויף דעם שיקזאלם שלפריגער באהן אפט געגליטען — ולפי מך ערכי ומלער בינתי, כי המסידים אשר יראת ה' אולרס יכנה איוב בשם עשתות שאכן, כמאמר ה' אל הנביא יען כי מאם העם הזה את מי השלוח ההולכים לאט (ישעיה ח') ולפי דעת המפרשים לאמרה על מלכות בית דוד ישרי לב, וכן פירש רש"י, ולהפך לאמר ברשעים והרשעים כים גרש כו' (ישעיה כ"ז) וכן יכונה הכופר באלקים מועדי רגל כמאמר אסף ואני כמעט נטוי רגלי ודוד המלך ע"ה בהטיבו מעשיו התפאר רגלי עמדה במוסור, ועתה זאת נעק איוב כי לפיד וכו' יגיע תמיד לעשתות שאכן הן המה המסידים יראי ה' אשר מחשבותם (הן הנקראות עשתות כה"ל) המה שאכן עם ה' ואנשים ולהפך הדבר היה להיות כאמת נכון רק למועדי רגל הלפיד והכוו רק לרשעים הנקראים מועדי רגל —

אשר צדקה עשה, כאיש נבל, ומרשיעו לא יחיה, מימי
 כחכם, ככסיל ובער, אולת יביע, החסד
 עד בור יובל ירד שאול ולא יעלה

2 לא כן חכמים יביעו, אולם! כדעת ישפטו,
 כי עת גויתם תרד שחת, ובחושך נמושו,
 אך או יאיר לרוח נתיב החיים
 אם רק נאמין כי יד יוצר עשנו
 ונשמתו חיים מרוחו נפח בנו
 גורת ספיר אדם להכיר מפעלותיו ברא יושב שמים

3 לא בעבור כלות ימים בהבל
 אף לא לדרוף שכר כנור ונבל
 רק למען עשות משרים חננו דעה, הן יתאם סגור לפס
 פן תתמה: רשעים למה בהשקט נחו? הן יתאם לא חזמה
 ישרים מדוע כלחץ מר יאנחו?
 לא זאת המנוחה ולא זאת המרגעה

4 לו רק זאת תהי משרת חלדנו
 רק אכול רק שתה עד בוא קצנו
 ובהפרד הרוח יתום חיינו,

ועד להשחית חרב המות נוקמת
 מה יוסיף כאשר מכהמות יחכמו
 ומה נבצע כי נטיב דרכינו
 אם הארץ את עובריה חוסמת —

5 אבל יען כי ברוב תאות אדם בחייו
 לא ימצאו תענוגותיו די מאויו
 ואם ירכו השוכות לא ירוהו
 ואולם יהי מסיבה גם עד להחשיאו
 כי ישמן יבעש אף ישוב אל קיאו
 ותחת חשוב טוב לו, רעות ימצאוהו

לכן כחר היוצר לו תגמולות חסד. חזו יום ימי סופר
 בעת הסיר בגדים הצואים נחו התחבולותם ויום
 ואחרי דרך מבא שמשו שם ישיגוהו. אם יאז, ויטאי

שם ישבע שמחות מחוה שרי יחוה

עין חי לא שזפתהו יאמר כי הוא זה,

עדן מכל צר, כנהר יסובבוהו:

5 - 5

שמש צדקה ומרפא ככנפיה תורה לידדי המשכיל ומהולל בקהל נבונים.
יקירי, תוחלת ממושכה החליאה לכבי עד אין מרפא! שרעפי יחד ותפלאון
 איך איש אמונים כמהו אשר עד היום היו מוצאי שפתיו פרי
 קודש הלולים ימיר דבריו וישים לאל הכמחת איש מודע כמוני למע"ל
 היום אשר דרכי נכונה תמיד מיום עשיתי עמו מסחר כעשרים שנה עולה
 לא נמצא בשפתי ובמעשי, לא פללתי כי מו פיד כעופרת במים תצלל
 נפלה תקות ענוי ארץ, הכושחים על אצילי ארץ ואין מקימה, שומו שמים
 על זאת! כבודו יענה כי, מה שמץ דבר עולה נמצא בעמלי? בויעת אפי
 ויגיע כפי שינה נדדתי מעיני מעפעפי תנומה למען לא ימצא האדם
 אחרי מאומה, עתה עורה השר שלח נא ביד תשלח הסך המובטח לי.
 שמור מוצאי שפתיך, כי קדשו, שכחת אזכיר לך, ראשית אעירך אל
 תשחית הוד מכשא שפתיך, לא יחולל בעיני הנבונים, כאמרם אם כה,
 יעשו הנבונים, להחליף משכורת עמיתם עשרת מונים, מה יעשו אנשים
 אשר השם ה' חכמה והמה סרבים וסלונים? — הוה יחשב לכבוד איש מתיצב
 בעדת הסוחרים בשם איש אמונים סוחר נכבד, ? אם אלה קוי הצדק
 מצה איש יקר? אשר מו פיו יהפוך לרגעים כמוץ יסוער מגורן אשר
 יכנה פיו היום יהרום מחר ואשר נשע לבכו אמש יעקור היום, ואיך על
 לכב חכם כרם מלא פרחים ונצנים תורה ותעודה יצמיחו ענבי רוש
 אשכולות מרורות. שומו שמים פסו אמונים מאדם! הן זאת העתרת לי לכבודו
 מרוב שיחי וכעסי, ואם דברי לעו, כפר נא בחסדיך, ענני אל תנשני או
 עבדך לשמוע למשמעתך הנני — לשארו הקרוב יעזור כפי נדבת לבכו
 יזיל שמן צדקה על אומלל נודד כברת ארץ מארץ מולדתו כי על אדני החסד
 התכל השבעה, יהי אדם מאיזה עם שיהי, נושא על מצחו חותם תכנית אדם
 מאדם ישע — ידידו ומכבדו כאמת המחכה אשר יפיק רצוני יעקב לא פ"ך.

שלום עד בלי ירח. לכבוד פאר הגבירים ונזר הנדיכים שוע ונככד
מליץ מפואר משורר להלל ידים רפות יחזק, וכרכים כרעות
יאמן, אבי כל תופש ספר ולשון ר' מיכל עפשטיין,

אנחנו עניים מרודים, מפילים תחינתינו לפניך, ארונינו השר! אנחנו
היינו לפנים על גפי הצלחה, מתיצבים כמסחר וקנין, בעדת הסוחרים,
ומרואי פני נכבדי עמנו, כבתי הגבירים היו לנו מהלכים, והם היו בעורינו,
ועתה, הה ליום! כשל עוזר ונפל עוזר, בנינו הקטנים שואלים לחם, ואין.
כנפשינו נחפוץ להביא לחמנו, אך אפס מקום להשתכר קשישה אחת, הה!
קרוב קיצנו ככלות כוחנו, מקרח ורעב, ואין עוזר לנו. לכן אתאנו לך נדיב
לב, לעוזר דלים, היה אתה, לעזר וסעד לנו, ואם כי לא נדע כמה תושיענו?
אמנם הישאל חולה אנוש את פי הרופא מה הרפאות תעלה אשר תתן לי?
אתה לבדך תדע כמה תרפאנו אם בחת לנו עבודת שדה או כל עבודת פרך
ואנחנו נשא ונסבול כל משא וסבל אך להחיות נפשותינו, ונפשות צאצאינו
הרבים העטופים בחרפת רעב, ונכון לכנו כי תפן אלינו ברחמים. פיות
המדברים בצר להם ומעתירים בדמע להפיק רצון: י' לאפין

ידידי מחמד לכבי אוהב אמת ודורש תושיה משכיל ונכון החכם השלם
ואת נכונים נמנה, פינחס זענעלמאן —

עד אשמורת הבוקר נדרה נדרה שנתי אתמול לקראת ספרך הנעים,
ותהי כפי כדבש למתוק וכלא שפת חנף כי דעת ומזימה לפני כל יורו, תשים
הרים ככתבי קדש בנועם דבריך למישור והרכסים לבקעה יליל ישימון כגן
עדנים תשימהו וגם בין סרבים וסלונים כעל נצני חמד תדרוך כף רגלינו,
פני מי לא יצהלו עת מדברותיך יפצחו רנה, או עיני מי לא תזולנה פלגי
דמעה עת יקרא באורך כספר איוב על המקרא הלא צבא לאנוש כו' —
מי חכם לא יוסיף לקח כי תאלפנו דעת? או מי עזר לא יפקח
עינים כי תקרע סגור עפעפיו? רק לך אחי בקהל עם ירומווד, על שנא
פרחים אשר קטפת מכרם חמד כתכי קדש וגם אני הצעיר בין סופרי
ישראל משירי אהודך, אך אל תצפח להעשיר מעט סופר כי מלאכת
הסופרים איננה מעשרת את בעליה ורע עלי המעשה בחפוך להדפיס
שיריך כי לא ידעתי אם תמצא הן פועל ירך בעיני משוררים כי לא רוח
משורר תפעם כי לכחון מעשי ירך הש נא לי אוניך כמעט כגשח אל
מלאכת הדפוס לא תהי' סגמת פניך משכורת כסף וזהב כי רבים מכני

עמנו חורקים שן על כל מחברת חדשה תהי מה תהי ורבים ישרי לב לא ידעו ולא יבינו קרוא ספר הכתוב מליצה ולשון בשפה ברורה לשון הקדש ורק ועיר שם וזעיר שם ימצאו משכילים אחד בעיר אשר יחנך לכבו לקנות ספר לכקש דעת, אכן שכר אמת יהי מבטך אשר נשעי נעמנים פרחי ונצנים אשר תקטוף מכרם חמד שפת עבר יענגו המשכילים, וצעירי בני ישראל אשר נכספה נפשם ללשון עבר לאלה יונעם פרי נטעך ורב לך אם ספרך בעיני משכילים ימצא חן אל תשעה אל דבת עם אל תחת מגדופותם ויהי נועם ה' עליך ומעשי יריד יכונן כחפץ ידיך ומכבדך יעקב לאפין.

13

ישא ברכה מאת ה' ידידי המשכיל השלם דורש תושיה הנגיד נדיב לב, ר' אשר לייפציגער

לא לגבה לב יחשב כבודי אותי כי ארהיב בנפשי לדפוק שאלתי על לכבו הטובה, ובשמו הדרת כבודו לצניף שהור על ראש בקשתי הנצבת בשער מכתבי להפיק רצון, שמעוני! אחרי מות דודי היקר, עירי, מות ישרים בשם טוב איש חי (כמאמרם ז"ל צדיקים במיתתם קרואים חיים) רודף צדקה וחסד, בר לבב, הולך תמים, סוחר נכבד, לאמונה בארץ, המנוח מו"ה יעקב (ה' עפרו יחונן ונפשו בצל שדי תתלונן) הוסבה נחלת כל ממכר ומקנה מרכולתו אלי. כפי צוואתו טרם גוע ונאסף אל עמו, חלף עבודתי, אשר עבדתי בית מסחרו ימים רבים, אמונה אומן.

ואנכי כיד ה' הטובה עלי השיתי שכמו לשאת עול המסחר הלזה על פלס הצדק ומאוני משפט הסוחרים, ולהשכיח המסחר ביתר שאת, כי שמתי עליו נוספות כאשר עיני מע"ל תחוינה משרים, וכאשר כתום ואמונה אנהל בית מסחרי הנחלתי שמו הטוב בקהל הסוחרים, בעסקים גדולים. ועתה מחויב אני לגלות זאת לאוני כבודו, ולפרט לפניו תוכן הסחורות הנמצאות אתיו, עם קצב מחירן, קולע אל השערה ולא יחשא, ואם תישר בעינו מע"ל, וכשר הדבר לפניו, לנסות עסקים עמדי, הכה נכרתה ברית מסחר יחד, ונכון לבנו בשוח, כי יקצר אלומי הכרכה, כי עבד נאמן אני לכל בעלי ברית משאי ומתני, גם הנחה (נאכו"כט) על ירחים אחדים, אם ירצה בזה מע"ל לפי העת והזמן, מצידך לא יבצר למלא שאלתו: לא ירך לבנו משוש לשון רמיה, האמת נר לרגלי עטי, אשר כהשקט ונחת על מי מנוחות אנהל מסחרי באמונה וכשרון, למען חקים שם הטוב לבית מסחרי. ועל ישרת לכבו לענני הנני, אחכה לתשובתו, לייזער ליב כמו"ה פינחס לאפין —

משחר עד הנשף, קחנה מזכרת למנחת אהבה; ויותר מזה אל נא
 תבקש גדולות. מעלם רך בשנים, כמוני היום. וכידים פרושות הנני
 עומד הכן לחבקך באהבים ולהרשיב לחייך, בנשיקות פי, כחפץ בנך
 אשר נפשו נקשרה כנפשך:

הקבצו רעים וידידים משכילים נודעים דורשי האמת כרי
 לבב, דוכרי צחות, כשפה העבריה! שאוני! ואנכי אדברה.
מיום שבת אדם בארץ נוד, ורחי עליו קללת אלהים רוכצת, לאכול
 לחם בנעת אפיו, למן היום ההוא והלאה, תחניף התקוה את כל
 האדם. בצוף לשונה תכטיה צרי למכאוב ותקוה לנפש נענה, אשר לא
 יחזה רע, לא ידע אנחה. ובל יאמר נואש אל כל אשר תכסוף נפשו בצר
 לו, ולפעמים מוסדותיה על אדני כוהו הטבעו — תנחומותיה מהכל הנה
 יחד, כה תשתרר בתקות שוא על תועה בארץ ציה בחרבונני קיץ ולשונו
 בצמא נשתה, יתעלף יתהלך בלא כח, עיף ויגע, וכרכיו כשלו מחום היום,
 ובתנחומותיה תרנין לכבו, כי עוד מעט בחרש מצל, תחת סכת ענפים,
 סככי יער אלה עבתה ברזש ותדהר ירגיע, וישאף רוח חיים, ואל כל
 עב קטנה ככף איש, כי יראה מרחוק תכשיחהו כי גשם נדבות
 נשיאים יניפו, ושל שמים על ראשו ירעיפו, לשבר צמאוננו, ישועתו
 אהו, ועורתו לפניו, כן גם אותי התקוה כשפתי חלקות, עת לכשו
 שמים קדרות על קדקדי אמרתי נגזרתי, פתתה אותי ואפת, מילדי
 הזמן אל תירא ואל תחת, כאשר יחנו כן יסעו, ועוד תשוב ותשכון בין
 אחוזת מאהביך, תתענג נפשך, להשתעשע עמהם בדבר ה' ולא תוסיף
 עוד להניד רגליך בארץ נכריה" האח ה' אלהי קדושי! מה נחשבו כל ימי
 אביב נעורי, מול הרגעים הקדושים האלה! — ידידי ורעי, דעו כי שמותיכם
 ותאר פניכם כבצפורן שמיר חרותים על לוח לבי, וכל רוחי תפעם בי, רוח
 אהבתכם תחיני וחבל ברית אהבתינו. עם תקות חוש חיינו, יחדיו יכרותו.
 עוד מעי יהמו כל עוד בכם אוכורה, עוד יתיצבו נגד עיני הימים אשר
 נועדנו יחדיו להמתיק סוד, וכשכרון מתנים נאנחנו על אשר לא למדנו
 בנעודינו מלאכה להחיות נפשינו כי בעתים האלה אין דורש תושיה
 לתת מחיר דעת ומלאכה בצע כסף, בישראל חדלו — **לבי** הומה לי, ולעפה
 תאחזני בזכרי כי חלפו ימי האהבה עברו ימי
 הכרית, וכברת ארץ שלוש מאות פרסאות מפרידים בינינו לא אוכל
 אחבקכם אחי ורעי, ולהגות עמכם בדבר ה', על זאת ידוה לב כל נבון,
 יתאונן אדם חי, כי הצלחה תעמוד מנגד שוחרי מדע, ורק יגון
 ומכאוב כדשא יפרחו על תלמי לבנו וענבי רזש חדשים לבקרים

יציצו על ראשי תם וישר חכם ויודע, ואשר מוסר ותורה פורע, שאנן ככרות
 רענן, וכל סכל ובער ומשתגע, אם חבלים נפלו לו בנעימים צל הכסף שמן
 תורק שמו הוא חכם נכון יודע, עמו יתרועעו, ואנשים אשר יבישו רק מומי
 רעיהם יסכו עין רואה מהביט בחשאי האנשים הבעורים בעם אשר להם הכסף
 והחוב. על זאת תילל החכמה אחותינו היקרה מעיה יהמו לבה נשבר — אין
 מרחם עליה ואין מנחם לה באנחתה, מחבקת ידיה ועל לחייה דמעתה, אוהביה
 בגדו בה וכאהבתה, תעמוד אחרונייה ותלך קודרנית במסילתה, ואל מקימי
 מעפר דל תשים תקותה—כי עוד חוון למועד המשכילים כוהר הרקיע יזהירו
 כולם יאהבוה וישחרו פניה. לבי כדונג נמס, שנים עברו חדשים חלפו לפני
 המשכילים במסוה אבל צעיף שחרחרת על תאר פניהם ילין, והסכלים להם
 הגן ללקוט שושנים שולחנם דשן ארוחתם מעדנים, ילעיגו יניעו ראש יפשירו
 בשפה: האח! לא לחכמים לחם", לפני אל עושי אשפוך דמעתו על אשר
 לא למדתי מנעורי איוה מלאכה! וכמדקרות חנית בפצעי לכבי בזכרי
 מאמרם ז"ל (באבות פ"ב מ"ב) כל תורה שאין עמה מלאכה סופה
 בשלה, ואיך גדולה מלאכה שהוחיר האל בקום עשה ששת ימים תעבוד
 ועשית כל מלאכתך, ונר ישראל פנחס הסתת היה כהן גדול והיה חוצב
 אבנים ובת"כ אמרו עליו שהיה עובד אדמה (אמור פ"ב), ואמרו: כל שאינו
 מלמד את בנו אומנות כאלו למדו לסתות ובתנחומא (סוף פ' ויצא) זכות
 מלאכה עומדת במקום שאין זכות אבות יכול לעמוד, ואמרו ז"ל (בברכות
 ה') אמר ר' חייא גדול הנהגה מייגיעו יותר מירא שמים, והרמב"ם הלכות
 תלמוד תורה (פרק ג' הלכה יוד) אמר כל המשים על לבו שיעסוק
 בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה ה"ז חלל את השם וכוה
 את התורה וככה מאור הדת וגורם רעה לעצמו ונוטל חייו מעולם הבא —
 (ובנמרא קדושין דף פ"ב) ר"מ אומר לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה
 וקלה ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו שנאמר לי הכסף כו' — ויחרד
 עשי בידי בזכרי איך ארזי לבנון אדירי התורה היו בעלי מלאכות, הלל
 הזקן היה חושב עצים, שמאי בנאי (שבת ל"א) אבא חלקיה ה" חופר אדמה
 (תענית י"ט) ורבי יוחנן בר נפחא היה חורש כרזל ונקרא על שם מלאכתו
 נפחא ר' אדא היה מודד קרקעות (קאמרני"ק) (גמרא ב"מ ק"ו) ובפרק
 שלישי מתענית: אבא אוכנא מקיז דם הוה והוה אתא ליה שלמא כל יומא
 סמתיבתא דרקיעא, ר' אבא בר זמינא היה תופר בגדים (ירושלמי שביעית
 פ"ד הלכה ב') הה יקירי רעים וידידים ערב חיינו עד יבוא שמש קצנו
 עצבון על אשר לא למדנו איוה מלאכה ואך שמץ מנהו כתבתי לכם יקרת
 מלאכה ופרטי הדברים יקצר פסת הנייר מהשתרע — (תמצאו הכל בספר
 התעודה) המו מעי המו בזכרי כי הזמן הוועף יביע עלי עצב להרחיק
 נדוד, ומלה אין בלשוני להודיעכם רחשי לכבי, נחרות וימים נבעות ועמקים
 כל מרחקי ארץ לא יפרידו כינינו רק המות יפריד כיני וביניכם, ואגלי
 דמע באישון בת עיני יראו, תפעם רוחי כין תקוה ופחד אם לא המכתב

הלז המצויון בדמע עיני הוא האחרון לכם כי אנוש מכאובי, זבובי מות ירחפו על מצחי, וכשעיפים בחזיונות בנפול תרדמה על עפעפי נפעם ושולל אראה אחרי המות עומד חגור חרב פיפיות שואג בקול מר צורח: תן לי הנפש! — אחי הנעימים, סוף דבר, הבלי חלד, אחי ורעי, ישאם רוח אפס ואין, ואך החכמה תום ואושר בארץ החיים, ובעלות שמים, באהבה תחיו אגודים וצמודים. מכתבכם יהי כמוסר וחכמה לא ישמע על פיכם נבלה ולצון שירי עגבים האהובים ליצר הלב ושנואי השכל אשר מקברות התאוה יסעו לחצר מות, וכל עמליכם יהי' רק בשדה המדע והחכמה, וזאת תהי מנת חלקי כי בקרן בן שמן זרעתי זרע קדש להיות משכילים ומצדיקי הרבים. ידירכם כל עוד נשמתי באפי יעקב לאפין —

17

ידידי היקר הנגיד מוכתר במדע המשכיל השלם . . .
 השלום לו? —

יקירי זה רבות פעמים, בשוכי בצהרים, מכית מועד הסוהרים (כירוע), יצוה עלי כבוד אבי ניי' לכתוב למע"ל אמרים יורדים חדרי בשן אודות נשיו אשר נשה בו סך חמש מאות־ר"ט אשר מע"ל הכטיחן אמונה אומן להשיכם בעשרים לחודש העבר, ועד היום לא הקים אמרי פיו ומוצא שפתיו נשאר מעל, וכדי בזיון לאיש מתיצב בעדת הסוהרים לחלל יצוע אהבה והמסחר, ואך חמשה ירחים אשר החלה יפעת אור נוגה צדקת מסחרו לזרוח בעירנו, וכמעט רגע, כענן בקר חלף הלך. ועל דברתי, יקירי! כי עמדתי בפרץ כמה פעמים בגלל מע"ל בהשיכי לאבי לא אפונה כי אין עוד אתו לשלם נשיו, ולו היה לאל ידו כי עתה זמן כביר השיב לנו, כי איככה יוכל לשכוח באיש אשר לא שכח בו נצח, ואיך יוכל להרע את המשיב אתו מני אז וקדם? אין זאת אבי, כי אם עוד אין ידו משנת, ומדוע איפוא אכתבה אליו להראיב נפשו על לא חמס? — כאלה השיבותי לו, והחריש עד כה. אמנם עתה אחרי שמעי כי הצליח ה' את דרכו במסחר כלוי הסחכות (לומפען). ויש לו בצע לבנות בית בנוי לתלפיות ומשוה בששר יתענג עליעין רואה ברחוב העיר, לא יכולתי לעצור עוד עברה וועם אשר יהמו מעי לשפוך רגשות נפשי עלי הגליון לשכח חמתי —

הה! שוכח טוב כל זוכר צדקה! האלה ארחות הצדק מאיש משכיל יודע דעת — ? אל אלים! פסו אמונים מאדם!
 לפסל מסכה פסל זהב, הנשר הגדול בעל הכנפים, יכרעו כל בני חלוף, צדק ואמת נדרו, ברחו חלפו עם אניות אבה, יושר יודד כחזיון ליל — ומה יתרון לגבר חושב ויועץ לעשוק בצע לא לו — ? אם יצבור כעפר זהב, חמרים חמרים, הוא ימות ופרי מעלליו ברשע יאכלו זרים, יקירי! הלב עכור

זה חננו העליון דעה ללמוד דעת להכין להשכיל אמת צדק ויושר למען נדעה לעשות כהפכם? — אך אל מי אזעק ואשוע אם לא על נפשי לכדה אשר דרכה מאז לתת און שומעת אל כל דובר על לכה. הנני שומע עתה, את עברת חמת אבי עלי כל היום, לו ראה מע"ל את מכאובי, ואת בשתי, ואת חמתי יחד, ידעתי כי בשדם דברתי, וישמעני, ובשרם קראתי ענני — על כן ידידי אם עוד זיק אהבת רעים יבער בפינת לבבו, יזכור נא, באלקים, ובקדושת ברית חברת האדם, וכל יגמלני רעה תחת טובה, וישיב לי ע"י הפאסט היוצאת הראשונה את הכסף, כי למה ילחצני לשלוח מכתבים צועקים חמס לגיסו הגביר אשר לא לכבוד יהי למע"ל. ועתה כשוך רוחי בדברי — אחלה פניו בל ירע בעיניו מכתבי זה כי ישעם בו מעט מרורות, גם החומץ הזה יומתק לחכו כיין לבנון, כי לו לכדו האשם. ואיש אמונים, אשר באמונתו יחיה, עד יגוע לא יסיר תומתו ממנו! — ועוד לא אבדה תקותי ואיחלה כי ישוב מע"ל יקשור את הקשר אשר התירו ידיו, וחושי אהבה, אשר נתקו אצבעותיו, יחדיו יארוג מחדש כבשבע יחרים לחים, ואו אהי' גם אני אוהבו ומכבדו לאפין —

ה' עמך גבור החיל, לתורה ולתעודה, ולכל חכמה חמודה, החוקר הנעלה החכם השלם מליץ המפואר כבוד מו"ה יהודא אשר גי'.
אדוני אמרותיך מפז יקרים יחד, האירו מול עבר פני, כשמש בגבורתו. אכלתי מיערת דבשך, שתיתי מיינד יין לבנון, ועוד הרימותי קדש הלולים לה' לזכרון לפני חמיד. ועתה איפוא מה אעשה אנכי הדל מך הערך? הגם לי לבב כמוך לחקור נפלאות, ולהרעים נוראות לחשוף מי המוסר ורעת ה' מגבא הלכבות כרוח החכמה אשר תפעם כנפשך, ולגולל האבן ממעין יוצא מבית ה', למען השקות כל העדרים הכאים להשתחות ולזבוח זבחי רוחם קדמה, לפני ה' שמה. הכי קרא שמך אשר? כי האושר לך הוא, עיניך נכתן יביטו ומשרים ישפוטו, בחרת לך האמת לסוכנת, והאמונה לשוככת חיקך, שנאת המתקדשים והמשהרים, ובלבכם עמל ואון, חרבך הנפת עליהם ותחללם, כי באלה לא יקרב איש להשתחות לפני ה'. ופלג מים כנחל איתן הורידו עיני, על צוף מוסרך אשר כשל הולת על תלמי לבי: מדוע שנית ברואה?, ומלאתי לבי לעלות על גבעת המורה? ואנכי נכה רגלים סערת עשך כזרם מים שוטפים בחמה מראש גבעות עולם, ומרחם הררי אל ישאפו, לבלע ארץ ויושביה ויהי לחרדת אלהים, כן רוח קדים עוה דברייך בעתוני הפעם, תחת אשר מלפנים, חלקו משמן מחמאות פיך, עתה מרוגו וכעס, נהפכו לגפרית, ולזפת בועה. אהה! חציך שנונים בלב אוהכך, עצמו

מנשוא, חמת עכשוי יצקת כס, יבקעו סגור לכי, עדים השמים המתוחים על ראשינו, כי נחמתי כי מאתך הדברים, נאמנים פצעי אוהב, ולמי יאות להרים פעמי ולהשמיע ברעם ורעש לאחוז בשוב מבלעדיך? כי אפס זולתך, מי כמוך יקח עט, להט החרב המתהפכת, פעם לשלום ופעם למלחמה, ונקח? מי יערב את לבו לגשת לפני עדת ה' במכתב לאמר: פנו אלי ואנכי אדריכם בדרך זו תלכו'. טרם יכון את מפרקתו למהלומות, ולחיייו למורטים? מי לא יגור מפני איש אם גם לבבו לב ארי, אם לא אתה? השר! — וחומץ אשר ממך גמיתי, לחכי כיון השוב, ידעתי שכעך כי כרנע באפק, צוף עסים ברצונך. אמנם שא נא לפשע עבדך, אלחש לך בלאט, כי יראתי לנפשי פן בשמוע אנשי סודיך כי יצאתי אל ערכות המערכה לערוך אתך קרב יסקלוני כאבנים, יעפרוני בעפר — ומי מחרב פיהם יושיעני? אגלה את חרפתי לעיני מאהבי ואיש לא יצילני מידם, אולם למען האמת, שמע נא בן מנחם! — אדבר אתך משפטים, נגד ה' ונגד החרדים אל דברו, שמע נא, איש ריבי! האם הדברים אשר מפני הרמב"ם ז"ל וחכרתו יצאו, המורים ללכת במעגלי ישר, לאחוב את השוב ולשנוא את הרע, ומאחדים השכל והדת האמתי, (כי השכל והאמונה אחים כתאומי בטן) המורים לעבור גאולים משוא אל מסילה, העולה בית אל — למען לא ימערדו רגלם בחלקת המינות ולא יכשלו באבני נגף הפילוסופיא, — האם באלה געלה נפשך? — לא, לא! מנוד חלכם שתייתי ויהי לחכי כשמון וכיין השוב להשיב נפש; ואם כחכמות הלימודיות ושבעית ותכונת השמים המחויקי' בדקי בית ה', האם באלה שקץ תשקץ? האם אלה פגול המה לך, מדוע ילדי נכרים שפת צרפת ואיטאליע תחבק, להניק משדיהן כחשכה כאורה? סלח נא אדוני, אם דברו לעו, כי היחפוץ בר לכב לריח נחוח על מזבח אהבה נהרי נחלי חנופה, „אהוב אפלטון והאמת יותר מכולם". הלא דברתי באמת ואתה דע לך — ידיך ומכבדך יעקב לא פיו? —

תלמידי ורעי יקר ונחמד יושב בסתר לכבי מוכתר
 במדע הנגיד הנודע לשם תהלה כבוד שמו כמו"ה
 שנייער פאמיליאנט, האושר בעלך יתלונן מהחונן.
ידעתי בני כי נער אתה, ואהבתיך, מימי ולדותך כל מעיני בך היה, כי
 כפרה נעים כאביב עלית לפני, וכשושנה חמודה רבת העינים
 פתחת עליך. אולם כשימי עין על יפיך, כן רבו כל עצבותי עליך. על
 משכבי כלילות דאגתי לך, ובתנומות עלי ערשי, השכתי מחשבות על
 אודותיך; יען על אדמת חול שרשיך שלחת ובארץ ציה נפלה גורלך.
 ידעתי כי גשמי תכונות לא יגשמו שמה, ושללי דעת נפשך כל ירטיבו;

רגע ישב רוח הקדים יחוגו יגעו כל קוץ כל דרדר אשר סביבותיך
 ועקיצתם הוא תשיחך, מחנית עציחם נפשך תתעלף, וממשק חרזליהם
 ידהמו כל רגשותיך, כי תרעב לחכמה ישימו לפניך לחם סתרים לאמור
 זאת מנת חלקך שים לפניך אכול, ולחם כזבים זה ישחית נפשך
 ותבונתך עד כי לחכמה באמת תקרא סרת טעם, תצמא לדעת יתנו על
 כפיך כוס מלא מסך הדמיון, ויאמרו שתה מיין הדעת מכוס הרעל הזה
 ישתו ארבעה חושיך הנשארים, ונהפכת לאיש אחר, עיניך יראו זרות
 ולבך ידבר תהפוכות, לדמיון המעוקל תקרא שכל, וכתבונה ההולכת מעגל
 ישר, תתן דופי, ללעג הרכה תקרא דעת, והדעת מאסת. הן כל זאת
 ראיתי בימי קדם, אמנם להושיע קצרה ידי, עת נשאתי אותך בחיקי,
 עת שעשעתיך על ברכי, עת הערפתי גשיקות אהבה כגשמי נדבות על
 פניך כל זאת זכרתי, ותשתוחח עלי נפשי, ועפעפי מדמע רושבו ואתה לא
 ידעת כי נער היית, גם עתה אוכזרה ואשפכה עלי נפשי, לו יכולתי לירות
 ממרחק כדורי שכל להפיץ הענן והחשך אשר סביבותיך, לו יכולתי קלע
 ממקומי חצי הדעת אל תוך לבך כי אז בנפשי זאת עשיתי — אמנם
 התחת אלהים אני לפעול גדולות כאלה? אם זרוע כאל לי לירות מרחק
 רב כזה ובל אחשא המטרה? — אולם זאת אחרית נחמתי, אשר הוגדר לי, כי
 טוב לב אתה, על זאת הקיצותי מתרדמת עצבותי עליך, ושנתי ערכה לי; עין
 התכונה הזאת הוא הנכבדה בכל תכונות האדם. לו יחכם האדם, יעלה
 על הר מרומי ההשכלה, ובקרכו לכ רע, אמרתי: כי טוב ממנו הנפל. אך
 בואת יתחלל המתחלל, אם מצאה כביר ידו, להפנות ההשכלה אל עצמו
 ואל נפשו, לשום מעקשי נפשו למישור, ורכסי לבכו לבקעה; כי אז תעדי
 לו ההשכלה כתפוחי זהב כמשכיות כסף, ודעת מחרוץ נבחר. למנחה אוכרת
 אהבה, אשלח לך מחברת אחת מאת הנבחר מכני עמנו, ממשורר מפואר,
 הוא יורה לך מסלול ודרך למשפש הלשון והמליצה. שני אלפים שנים חלפו
 ועברו ולא בא עוד כבושם הזה בכני עמינו — שמה תשעום מעסיסי רמוני
 המליצה ותאורנה עיניך. כי מה מתוקה המליצה לחיך אשר טעמו ברוך
 מאז. יתן ה' כלבבך וכל משאלותיך ימלא, ויואל אלוה להרוות כף נחת את
 אביך ואת אמך, וממרחק הזה יביאני אלהים, לראות בעיני, ברכות
 הוריק, כי אז תעלוונה כליותי, ועצמותי כדשא תפרחנה. זכור, תלמידי
 היקר! אם לא כעת, אשר ארוחתך למעדנים באין מחסור על שולחן אביך,
 לא תתענג נפשך בלחם הקדשן, מתי עוד? האם כאשר תתן על שכמך
 גשל החלד. העמוס על כל ילוד אשה, לעמל ותלאה ילודים, תיחל, לשוא
 תקותך, כי דאגה עמל ויגון להביא טרף לנפשך ולנפשות פרי בטןך, יסגירו
 בעדך כל קדש, ובעין דומעת חביט על ספרך, אשר אין לאל ירך להאציל
 רגעים למדע והשכל. הלא דברתי נכוחות, ואתה דע לך! — ושלום לך ושלום
 לכל בית אביך דורשי חכמה כחפץ מורך יעקב לא פיין.

מכתם .

מצות כנען אל תדברו אמת (פסחים ק"ג)

חם באשר גלה התגלות אביהו

נת המיץ מינו ונקלהו:

עבד עבדים יהי אחיו בו יתעמרו,

בנו (2) חם ראה, כי אמת אינה מצלחת,

היא שמה את נפשהו ללא-מבורכת

ויצו אל בניו: מאמת השמרו — „

שפעת שלום, לכבוד ידידי רעי כאח, משכיל ודובר צחות, מוכתר במדע, סופר מהיר, דורש טוב לכל אדם, וכיחוד לדורשי חכמה, ר' משה חתן היקר אי"א עוסק בצרכי צבור באמונה, ר' בנימין נ"י ויופיע, כצאת השמש ברקיע. קוה לשלום ואין טוב לעת מרפא והנה בעתה, (ירמיה ח' ט"ו)

ידידי וידיד ה', שמעני וישמע ה' אליך! ויעזרך חוסן ישועות, לשמוע השמועה לא טובה, איך ניתן למשיסה יעקב רעיד. ידעתי כי כמתהלמים, תרד חדרי בשנך, כי כמדקרות חרב בחבורת פצע כן בשורה לא טובה על און שומעת, אך כאשר ידעתי כי חכם לב אתה, בלשון למודים, לנחם אבלים ולהחיות רוח נדכאים, להויל על פצעי לבכם, שמן ששון תחת אכל — תרתי בלבכי פן ואולי תנחם נפש נכאה כמוני היום. השקוני מלאכי מות קבעת כוס התרעלה, ראשית פרי בשני, כתי המשכלת טווילנא, גועה מתה, ואיננה, אללי לי! קוה קויתי כי אלך אתה תחת כלולותיה ומקול חוגג מצהלות חופתה, יצהלו פני, אשבעה שובע שמחות. עתה הה! ידי זרים נשאוה לבית מועד כל חי, ומספד תמרורים וקול נהי תצלנה כאזני. הה! יחרד עשי בידי, בזכרי, איך לעיני נגש המות, שר השבחים, אותה לקחת, ובירים מרעידות עצמתי עיניה אשר הגיהו כירח בין כוכבים. משפתיה הזילה עסים ומלשונה נופת; ומצחק פנה ענות צדק מכשרת. הוי חרב זוללה מות! ליש שורף שרף, יבוא עדר ומי ישיבנו?

אוי לי בתי על דודך כי נרד, ועל עדיך כי עדה, תחת כי זמותי כי ברקמות תוכל לחופתך בתוך רעותיך אחרים עלמות עדינות ידודן ידודן כהמון חוגג, עתה אהה נשים מככות אותה עם מקוננות מתופפות על לבביהן, כי שבה בנעוריה אל האדמה משם לוקחה. זה שלושה ירחים מעת כי עלתה על ערש דוי, כאשר עלתה שוב לא ירדה, דרשתי כרופאים גם הרבו סמים למרפא, אך כולם נואלו, לא ידעו משכבה ותחלואיה, אלהים סכל דעתם. וכל תעלה וארוכה לא עלתה לה, כאשר שככה שם נפלה. הדרת בנות הצדק, נפלה לא תוסיף קום (עד תתנערי מעפר לחייה) הסתתרו מאורות השמים, עבי שחקים החשיכו מאור עיני, לכל איש כך יום עברה וזעם. לא מתי מספר לא מעשים יקללך, מות, אורריך רבים המה. ואתה לא תואר, כמה אקבך אנכי קש יבש עלה נדף, יקבך אל ולא איש עושיך ולא אדם — מי יתן מותי אני תחתיך, לו היתה נפשי כופר נפשך, כי שבעתי נדודים, ובחרתי כמות מלראות אור החיים. ואת נפש עדינה, של ילדותיך בקצירך עוד ילין, ובצאתך ציץ עלי חלד יצא עמך המות, חרמש מגל קוצריך, ועלי עלי פרחיך רחשה חיש התולעת לכלותך, לו קרעת סגור עפעפיך ראית איך יתפלה בעפר קברך, ופלגי מי עינו ירשיבו צחיח אבן מצבתך, עומד על אדמת גוייך —

אולם יללה ואנחה לא תחיינה את בתי העדינה, בככי ומרר זרם דמעותי לא אקימנה. לכן לא לנצח יבכה גבר כמות אוהבו ורעו, לא לעולם יליל בגוע פרי בטנו — „מה נבכה למת? ומה נשישה ליוולד? בן ישי צם ולא ברה לחם בעוד הילד חי, גוע ונאסף השתחוה בכית אלהים האוכל להשיבו? שאל: וינחם,“ — בידך נוצר האדם! בני חלוף למות ולחיים, אתה „מוריד שאל ויעל“ בלעדיך סמים למרפא צרי מרופאי גלעד לא יקימו את השוכב על ערש דוי, רצי כסף ורב כופר. לא יעלו תעלה להוכח במכאוב על משכבו, ישור על אנשי ויאמר חסאתי, כזאת עשיתי, ה' תחלימני, ותחייני, אל רחום לא יחפוץ כמות המת, ישיב נפשו מני שחת. הן כל אלה יפעל אל, יקר בעיניך המותה לגבר צולל בנככי ים להצילו — ולאבי הרצח אשר שחת רחמיו לשפוך כמים דם אחיו מלדה ומבטן, נתת אות לכלתי הכותו כל מצאו, ובאדרת שנער ולשון הזהב ופילגש נופלת פתח הכית, נאספו במלחמה רכבות אנשי השם — מרום! משפטיך ה' — אל אמונה תמים פעלך אין עול. נוחם יסתר מעיני לא תשוב בארץ החיים, הלא אנכי הולך אליה, הראני נחמות בכני הנעימים, יחיו, חיים נעימים. ואתה ותחי זאת אחרית נחמתי, לי בכית ולה בקבר. — ידיך ומכבדך, המציין מכתבו בדמע עינו, יעקב לא פיין מע"ח סוגינר. החיים חיים חיים! חיים — ? חיים חיים

כבוד אחי הנגיד המשכיל סוחר נכבד רוזף צדקה דורש טוב
ר' נחום גאליער, ככל אשר תפנה תצליח!

אהי הנעים שמעני! — אם ענני עיני ככי ידמעו, ארובות השמים יפתחו
ומי תהום רבה יבקעו. — לא לנחמני אנכי אקרא אליך, אחי היקר! אף
לא להשקיש שאון זרם דמעותי כי אין אדם בארץ אשר ימציא נוחם
לנפשי, אך שיחי לכד אשפוך לפניך אציגה את קשה יומי לנגדך, אדכרה,
אולי ירוח לי, כי מר לי מר. אהה! ליום שוודר אהלי, בית מבטחי נעקרה,
עקרת ביתי חדרת בנות הצדק, דבורה בת המופלג יר"א מו"ה פינחס
אשת נעורי אשר ארשתי לי כאהבה כ' שנה שבה כנעוריה בית אביה. הה!
יונתי תמתי, היפה כנשים, בעבורך עזבתי ארץ מולדתי, בית אבי ומשפחתי,
אחיי קרובי ומיודעי, הרחקתי עמך ובחרתי לשבת אתך עד עולם, כי
אותך מצאתי עצם מעצמי, ונהי' לבשר אחד. אויה מהר התפרדו עצמותי,
דמיתי כל ימי אתלונן בצלך כי נעים, הה! חיש מהר נסו הצללים, נככה
מנורת הבית נשבר מטה עזוי היה למשען לי — תפארת כבוד אשת חיל על
פניה שוררת, ומצחק פיה מכשרת חסד אל רואה; משפתה הזילה עסיס
לאישה, ומלשונה נופת לבניה. הוי עפעפי יעופו כפינת ביתי לבקש יפעת
זוהר וכנות העין עין מראות לא תמצאנה. החשך יחשיך פני וכמסגרת
מאפליה סוגרו עיני — אהה! אהה! מרום שופט צדק! —
עורי! עורי! דבורה! — אללי לי רעיתי המאושרה בנשים עוד כשושנה
בגן עדן הנוככת ריח נחוח תפרה עלי אהלי, הה על מי נשטת עדרי ביתך
הרכים והעלות? בבכי יתנו קולם, במר יכיוון עליך; רועה נאמנה אומנת
גדיוותיה על מי מנוחות ונחלי עדן וכר נרחב דשן ורענן, לא האמינו כי
תנהגם אחרי המדבר ותשליכם במקום ציה ושממה, באין ירק דשא
למרעה, באין מעינות נכבדי מים לשכור צמאונם אחרוך יהמו ינהו עליך.
ישאלו: איכה? אם הבנים? עד אנה יהי מהלכיך זמתי תשובי? — זה
ארבעה שבועות מעת כי עלתה על ערש דוי, דרשתי כמבחרי הרופאים,
להחיותה ולהקימה, הרבו עלוקות וסמים למרפא, המתיקו סוד,
אלהים סכל דעתם, לא ידעו תחלואיה, אך לשוא הי' עמלם, לשוא עלתה
שועת אלפים מתחננים בעדה לרקיע, לשוא התפללו בגללה בחצרות בית
ה', לשוא הקיפו בעדה בחשובות אשון חצר מות, אהה! שערי מות נפתחו —
אין עצה ואין תכונה, אין תחנה ואין שועה, ביום שלשון המות. אלהים
אמר לה: עלי השמימה, שמה תקצור ברינה אלומי זרע צדקתך, ומי זה
ימרה פיהו? — אהה! כשרם יצפור השחר פנה הדרה ממני, כשרם באה
השמש באה שמשה, בלא ראות; ועד היום אור חשך באהלי. נפלה אם הבנים
נפלה לא תוסיף קום (עד תקום מעפר לתחיה) לשוני אמולה אצבעותי רטט
אחותן, ואיך אתוה תגיוון לככי? (יחי שם ה' מכורך) אל אלהים! נוחם יסתר

מעיני, אבדתי נאבדה מני נצח לא תשוב בארץ החיים, לא תשורגה עוד עיני, ובמה אתנחם? הראני ה', הראני נחמות ביוצאי חלציה, תסמכיני ימינך למלאות מחסורי הרכים והענוגים האלה. יהיו זרע ברך ה', יאריכו ימים בעושר וכבוד, וישאו פרי, ותהי זאת נחמתי לי פה ולה שמה. אלה דברי אחיך הכותב בעצבון רוח, הלך ילך ובכה, יושב ומתאבל, ומציין מכתבו בדיו מחול כדמע — יעקב במו"ה פינחס לאפין אחיה הכותב בשם בעלה היקר חנכבד הנגיד החכם המפורסם אברהם אבא במו"ה כרוך גליער זצ"ל —

אכן אופל תזעק תאניה ואניה!

דוה לב הוריד, ונמס לב כל מכיריך

בעצם ימיד כא המות מגל קוצריך

והאכן הזאת קצרה להגיד צדקותיך,

רבות קינות ישמע על גל קברך

דה! ליום! יילילו שני בניך ושלוש בנותיך

בת מי את הכבודה? היפה בנשים?

מ"כול מנן אלהים מגוע קדושים

פה אם הצדקה לבעלה עשרה,

ולדיך שרם גדלתם הגדלת שברם כיום מותך,

נפלה משענתם, בהאסף אור ימיד

הזק יגון אביך ואחיד תפארתם לארץ מוגרה

סתר עליון בצל שדי, ליני בצללי נחת

צפי ליום קומך בארץ מתחת

תנצב"ה.

22

יהי ה' עמך! איש שלומי, חמדת לכבי! יהי כבודו הופף עליך ועל כל

מבקשי שלומך, ידיד נעים, נותן אמרי שפר, בבתי הספר, מליץ

מפואר ומשורר להלל התורני המופלג החכם השלם אהוב למקום

ואהוב לבריות, ר' פייוועל ראששיין בשויראגען, יהי נועם

ה' עליך ויכוונן מעשי ידך, השלום השלום! השלום לך?

רעי כאח! הש אונך ושמע רגשות נפשי, ואשר רחש לבי 1) לאל חי,

בחודש האביב עת הלכתי לשוח בשדה, בצאת השמש בבקר, עת

הערה 1) אעיר לך ידי, המכין דבר לאשורו, רגשות רוחי ישמע ויוסף לקח—

לכקר כהיכל המכמה, תורת חכמה מקור חיים - האדם! —מנחם כרוחי ארץ, מרונם

כנפש משכלת, וכהדר כלל מושב מחשבות, יבאן ינח' פינות או מפית ענמותו

היותו כריה כחמה מורכב מחומר ארצי ורוח אלהים, שוהס יקר שוכן בו או מפית

חסיר צעיף התנומה מהזוים שוככים וכוהב קויה יפוון ראשי ההרים כליל
 זוהר, ועל צמרות הארזים אלה ואלון תפיץ אילת השחר צבע רקמתים
 כמראה שלהבת, בוערות באש ולא תאכלנה — בעת הזאת קדמו עיני
 אשמורות להתענג נפשי מעת הזמיר, לראות איך האדמה חדשה כנשר
 געוריה תחת מעיל שלג וקרח קור וקפאון לבשה רקמה שני עם עדנים,
 הרריה עשופים ירקרק חרוץ — עוד תתענג נפשי מכל צבאות הבריאה,
 איך הדר עונג יתנו לעין להביע מפלאות אל חי השם משטרו בחוקי הטבע

תכליתו היותו פה אורח עלי הארץ, מיועד לתכלית אשר שם חוק לו נוזר האדם
 ברצונו הקדום להוציא מטמוני מסתרי החכמה לאור עולם, אשר בחק יסודות
 הנפש יסודותם. ידוע לכל משכיל כי החכמה באדם מוצד עלמותו, לדעת כמות
 ופעולות גופו, וכחות נפשו, על מה הוטבעו, היא בחינה עלומה ונוגעות בכל
 חלקי המדע, נקראת בלשון יון (אנטראפאלאגיה) (מעגשין לעהרי) ונקראנו
 בלשון העבר: תכונת האדם, והיא תחלק לכמה סעיפים, מהם ילכו ויסתעפו על
 ידיעת חלקי גופו ופעולות כל אחד מאחרייו מהות עמיו נידיו ועורקיו וכו' קראו
 אותם המזקרים (פהיז'ישע אנטראפאלאגיה) (כאטירליכע מעגשען לעהרי)
 ונקראנו בשפת קדש תכונת האדם הגשמי, והרופאים הנכרחים לדעת חלק
 גדול ממנו, יקראו אותה (פהיז'יא'לאגיה). ובה יתבדר להם פעולות כל חלקי האדם
 (דיא פונקטיאנעק דער טיילע) בהיותו במצב הבריאות, וממנה ילכו וינקות רבות
 בחכמת (הכימיה) (שיידע קונסט), התכת הגשמים, והמה ישלחו פארותם על
 פרטיה, כמו חכמת (המינעראלאגיה) (לעהרע פאס ערד־רייך) ידיעת טבעת
 הדוממים, (פירא'לאגיה) (לעהרי פאס פייער) ידיעת טבעת האש, (הידרא'לאגיה)
 (לעהרע פאס וואססער) ידיעת טבעת המים, (אעראלאגיה) (לעהרע פאן דער
 לופט) ידיעת טבעת האויר, כי הם היסודות אשר נרכב מהם האדם, ועוד רבים,
 מלבד חכמת התשבורת והנדסה, אשר המה יסודות ופתח לכל החכמות, ועל
 החכמות האלה יעמוד האדם טרם יבוא לכלל הכרת חלק הגשמי אשר בו.
 ומהם, מסעיפי חכמת תכונת האדם, ילכו על הכרת כח נפשו נקראת בלשון יון
 (פזיכאלאגיה) (זעעלענלעהרי) תכונת נפש האדם, והיא עלומה למאוד בספרים
 יקרים מאין מספר, וידיעה רוממה ונשגבה על כולנה, לדעת השתמש בכוחות האלה
 כראוי לתכלית הטוב והישר, לכל נהפכס חלילה ע"י פעולות רעות, והיא בנויה על
 המושכלות ונקראת (מאראל) (זיטען לעהרי) כולל מוסר האדם ומדותיו,
 וחכמת המוסר תחלק לכמה פרטים, חלק האדם נגד בוראו נקראת (עטיקא)
 והתחייבות האדם נגד רעהו (אויס דער נאטורע) מנות שכלות וקיימוהו כל אנשי
 מדע בכל דור אף שאינם בעלי דת — אהבת רעים (נעכטען ליבע) ומהם
 התחייבות האדם אל עמו ואל ארצו והיא (פאלטיקא) המביאה את האדם
 לידי הנלחמת זמניית והמשכיל אשר יש לו עין פקוחה בתורתינו הקדושה בין וימצא
 הכל בה ויתענג נפשו לכן ראוי לחלק המוסר בשני חלקים (פיהלאזאפישע מאראל)
 ומוסר התורתתי (טעהאלאגישע מאראל) והחוקר יבנה יצין תחילה המוסר השכלי
 ואח"כ יורה דרכו ביתר שאת ויתר עו חוק כראוי מוצק בתורתינו הקדושה ויועיל
 כזה לחוות בנועם ה' ולבקר בהיכל קדשו לוף נועם אמרי נביאינו אשר רוח ה'
 ותורת אמת היתה בפהם תפעם בלככם וזה כל האדם —

בחמדי בת עין — פה צפור כנף עלי ענף תצפצף, תקרא לרעותה רוממת
 אל בגרונה — שם מזמר הליל (נאכשיגאל) בין עפאים יפרוש רננים עלי
 כנור האביב יחיה לב ורוח — שם חסים עלי ראש תורן ואלון בונה
 עליותיה תאים נאים תביא חמר תטיח כפה וצפורן תפארת ביתה, בריר
 תייפהו וכמחוגה תתארהו — שם הרועה ינהל עשתרות צאנו על נאות
 דשא, יתור מרעה דשן ושמן, ובחליל מערבי נחל הלוך ילך ירנן שמח וטוב
 לב — איך עתודים ורחלים, מהר על גבעה יקפצו, ירקדו, ועו וכשב יגאו,
 ישרקו, ועל כל מדרך כף רגלו הפריח האביב פרחי חמדתו, עוד אריח
 ריח השדה מכל אבקת רוכל — עוד יצלצל באוני צלצל כנפים כנף רננים
 מנעימי זמר — פתע רגשות נפשי, ככנור המו, אך דבר נפעמתי —
 דומיה קדושה מרחפת על שפתי ובמשכיות לבי מחשכותי מחול ירביון.
 האח! מידך אלהי קדושי הכרכות האלה מלאות פרי קדש משמחות כל עין.
 אתה יצרת היצורים האלה מהפיל עד רמש הולך על גחון, מארז לבנון עד
 אוזב קיר, מידך שדמותינו נהדרו כשושנים ציצים גם פרחים! מידך
 עמקים יעטפו בר, מידך ענבי תומר מעשה רוקם, וענפי התרזה מעוטה
 צבע ארגמן — אל נאור! תקצורנה שפתי עולמים להביע מפעלותיך!
 כדורי שחקים, שבחיק יספרו, שמש וירח וכסילי מעל מעשי ידיך, יגידו,
 ומה יהללך ערל שפתים נלעג לשון רמה ותולעה כמוני. לו ירצה לפניך
 הגיגי! רגשות רוחי משכיות לבכי אתה חוקר, ראה אוכרתי זכחי לבי,
 הביטה איך אשפכה עלי נפשי, לשמך ולזכרך, להבין נפלאותיך. כמה בשרי—
 אתה אל אלים חוללת יציר כפיך, אנוש קרוץ מחומר, ערום יצא מבטן
 אמו, קרוא אביו ואמו. דבר לא ידע, יבוא בימים יבוא בשנים, רוח כינתך
 עליו תופיע, ימים ידברו, שנים יודיעו לו חכמה, יקיץ משנתו, יפקח עינים
 יראה, כי הוא מושל על כל תחת השמים. אז יקרא: ה'! אדונינו מה אדיר
 שמך ככל הארץ! ככשרון וחריצות בעמל ועצב, בויעת אפו, יבלה טפחות
 ימיו, לאסוף הון להרכות עושר, לבנות בנינים, לנטוע גנים, יכסוף לבבו,
 ברעיון רוח ומחשבה נכובה — כי כחול ירכה ימים, יעמול לצבור כעפר
 כסף, חמרים חמרים, ישכת, כי המות אחריו עומד, הוא ימות ופרי עמלו
 יאכלו זרים, כל יקום ויצורי יוצר מי יחיה ולא יראה מות? ומיצירת
 גבר, כל רגע 1) יוכל לקבר. מות אכזרי, שר השכחים, זאב עז מצח, חרבו
 רצח, לא ישא זקן לא יחון נער. בינה גבר כלה ענו וילך, כן תקותך גבר
 תחלתך עשריך גאונך וכבודך עם עצרת שמחות אוהביך ורעיך, יספו 2)
 בבכי כרגע, תצא רוחך. רעיתך הומיה — איה מושיע? — בניך יצעקו:
 איפה אבינו? זוננו ומשביע — אז תפקח עיניך חבין כי הכל הכלים

1) ע"ד ויום המות ניוס הולדו (קהלת ז' א')

2) הערה ע"ד וחריטה שמה תונה וכמאמר המשורר: (דער מענט איזט
 נור פריידע כיכט געמאכט דארום וויינט זיין לויגע ווען ער הערנליך לאכט),
 לשמחה לא נאור בן אדמה לכן עת ישחוק מאד עינו תדמע. (ר"ת ויחזק)

חשקה נפשך, הכל ושקר אוה לבך, רק השוכ והאושר, התום והיושר, להשביע אכיונים, הזמים כיונים, ותורה ותעודה, וכל חכמה חמודה, היא תאיר עינים, לשערי שמים, ועת תנוח — עלי אדמה — צדקותיך לפניך ילכו שמה. ואחרי הדברים האלה, לך, רעי, נאוה תהלה! כי מיום נפקחו עיניך, לא שמת כסף וזהב כסליך, אך הקרכת תקופות ימיד על מזבח החכמה, לריח נחוח לבני עמך. אשריך ושוב לך, כי הוצאת יקר מזולל, ואבני קדש לשון עבר, הקימות, סוכתה הנופלת מערמות עפר. זכרך לא יסוף מקהל נבונים, ומלב ידיך כל עוד נשמת שדי תחינו. הא לך רעי, אוזרת אהבה מארץ מרחק, כפי הגיון לבי, לא כפי רום תהלתך, קחנה לרצון למזכרת אהבה נובעת ממקור לב ידיך ומככדך אוהב מדע ומשחריה יי לאפינ —

1

מָה אָנוּ (4) וּמָה חַיֵּינוּ?

אָבוֹה יָקָר הַלֵּד וְכָל

שַׁעֲשׁוּעֵי תֵבֵל

יְהִיוּ מוֹל עֵינֵי כְּאֶפֶס

וּבְאֵין

הֵן כָּל מַחְמֵדֵיהָ אֵד

רִיק וְהַבֵּל

לְרֵאוֹת בְּתֻמָּה לֹא

תִּשָּׁבַע עֵין

וּבַעֲבוּרָם נִבְלָה בְרַע

יְמִינוּ

הָהָה! מָה אָנוּ?

וּמָה חַיֵּינוּ?

2

בְּקֶצֶין כְּדָל לְמוֹת נוֹעֵדוּ

אֵד זֶה יִרְעַד בְּחַיֵּיו פֶּן

יִשְׁגִּיחוּ —

זֶה יִחְפְּצֵנוּ בְּעֵמְלוֹ וְלֹא

יִמְצָאָהוּ

הֵן שְׁנִיָּהִם גַּם יַחַד

לְעֵמֶל נוֹלָדוּ

הערה (4) מה מלת השאלה משמשת בה' לשונות (א') שאלה על המות ומה דמות תערכו לו (ישעיה ט') (ב') כטעם מלת מתי, עד מה כבודי לכלמה? (תהלים ד') פירש עד מתי — (ג) כטעם מדוע שהיא שאלה על התכלית והוא קשור עם הלמ"ד לעולם למה תבכה ולמה לא תאכלי (ש"א א') (ד') יפלו הדבר מעלה, מה יקר חסדיך חלבים (תהלים ל"ו) או ישפילכה מטה, זה אנוש כי תזכרנו (תהלים ח' ה') (ה) שאלה על הכמות, והוא בכ"ף לעולם, כמה ינוי שני חייך (בראשית ט"ו): —

Handwritten signature: *Abraham Hirschberg*

עד יואילו שבת בם
לקבר יובלו

יגוהו על עפר, רימה
תבסה עליהם

הן זאת אשר נשאר לנו
מכל עמלנו

מה אנו, ומה חיינו?

5

אכן יבלו ברע ימיהם אלה
ירדפו המנוחה, אך היא

בורחת;

אמנם חכמה נבקש,

נחסה בצלה

תמצא למבקשיה אך

היא האחת,

בעבודה נבלה עלי תבל

ימינו:

לדעת מה אנו?

ומה חיינו?

ראו מתי תבל, הן אלה
דרבנו

מה אנו ומה חיינו?

3

לשוא יצליח הגבור, ידים
השבת

ירוץ בכלי נשקו מחיל
אל חיל

כי מה יתרון לרש, מה
יועיל לעבד

כי ימלוך עדי רגע
בחוזון הליל?

הן פה עלי תבל בחלום
מלכותינו

מה אנו? ומה חיינו?

4

מלכי ארץ בגאון עוזם
יבנו טירותיהם

לריק ייגעו, בונייהם לשוא
עמלו

(המשפ)

מן המצר קראתי יה בשכבי על ערש דוי ותדר שנתי מעיני -

1

גלמוד עלי משכבי באישון לילה ואפלה
 (רעי יחד נמו, מיודעי עזבוני)
 אועק לך אל! בחצי הלילה
 מצרות באו עלי, מכאבות הקיפוני,
 אנא הטה אוניך לקול אנחותי
 בקראי: אדוני, מה רבו צרותי!

2

גדודי המצוק כלכל גלאיתי
 אם עונותי חרותים על לוח
 זכור כי גוש עפר מדור הרוח
 ויצר כלבי הן הנה הבאתי
 אנא הטה אוניך לקול אנחותי
 בקראי ה' מה רבו צרותי

3

האל הטוב! לו תשלם לאיש כמעשהו,
 מי גבר יחיה, יקום לפניך?
 מעט מפרי מעלליו, אך מעט תשעימהו.
 לכן תרעד נפשי בי, אועק אליך
 אם מרוב מכאובי עצמו עונותי
 אדון אלהים! מה רבו חטאותי

4

אכן הנחמי נפשי! מה תשתוחחי?
 את אשר יאהב יוכיח אל, לא בועם,
 אך רגע באפו, ומהר תרוחי
 לכן הנחמי נפשי, הנחמי הפעם!
 לטוב לי, הגדיל גם היום צרותי,
 למען אסיר חטאתי, אדאג מעונותי -

הנחם אתה דוד על הצדקה. **על הצדקה** לא יאמר לא יאמר יעמלו הנחם קא
 צדקה הוון עתק צדקה אושר נצח **צדקה** היא תציל ממות מדוי שוד ורצח
 (1) כן צדקה לחיים מצלת מאש וממים **ועושר** לא כמשפט ועמל ידים
 יעוף כבעל הכנפים.

כשם רורף צדקה וחסד ר' אברהם בר' פינחס נ"י קארניסקיא בכרלין.
 23

שפעת שלום וכבוד לרעי השלם המשכיל בר לבכר
 ונקי כפים, יצליח ויתנשא כערכים עלי מים,
 יהי ה' עמך!

נס כבוד הראתני ידיד לבי, בשלחך אלי, איזה מכתבים ילדי מחשבותיך,
 ראשית בכורי עמך, אשר נכספה נפשך, להוציא לאור הדפוס, רוח
 ששון שפכת בלבי, לראות גפני מליצותיך עסים ושיפו, ויקבי שיריך יין לבנון
 ישיקו — וקל מהרה תמסך כוס רויה, להשקות מענביך, את הצמאים לשפת
 עבר — ואשר נכספה נפשך להביאם בכור בחינתי, לפחת עליהם
 אש הבקורת, להסיר כדיליהם ולהוציא כסף צרוף מווקק שבעתים,
 ידיד לבי הקשית לשאול. אל תוחיל ממני כי בעינים עצומות ובפה חנף
 אכוב לאמר כי צרופים אמריך, כהמון מחזיקי חוכרי חבר חדשים גם
 ישנים אשר יתנו נס הסכמתם לידי מאהכם נס להתנוסס כהם ולא ירדו
 במצולות מחכרת לדעת על מה השבעו אדניה! כי אם להתפאר בקהל
 עם לנבונים אשר עשרת עדותם יעדה כחלי פו את המתכרת והמחבר לצעוד
 בראש מרומים ולדבר בראש הומיות — אמנם לא כן עמדי שפת חנף
 לא ידעתי מעורי, ואם זך וישר לכבך תכחר מעט התהלה מאתי אחרי
 מכחן הישר מתהללות רבות נבערי דעת אשר יעמסו עליך בפה חנף
 מבלי דעת נכונה —

שמענה, ואתה דע לך, במקומות רבים קשפתי פרחים מגן מכתביך
 כי הראית שמה את מתק רעיוניך ואת תבונתך השוכה ולעומתם מצאתי
 חורב המליצה עלי גזת רעיוניך, כי בחפונך להפיק זממי מחשבותיך אשר
 יעופו כגלי הים על אברת רוח חזקה לא הבשת אחריהם אם הלכשת
 את הכת עבר שני עם עדנים או שמת עליה בלויי הסחכות — ועל כל
 פשעים האלה תכסה אהבתי אליך, כי מי יבקש גדולות מרד בשנים כמוך?

(1) נולדו כנים אנתנו (כראשית מ"ב). פי' ישרים ואמתים.

אך זאת יתחמץ לבכי כי אל כל ראש דרך כנית שיריך אהבה כזונה
 שלשת לקלם עם עוגביה לבנות מזכחות לבעל — הם מלהזכיר! פגול
 שיריך לא ירצה לאון הצנע לכת, זכור כי שפת עברית לימין עליון
 נצבה, כחצרות אלהינו צקון לחש בה נפלל, אל יצא עתק מפיד, ואם
 כדברים האלה יראו אנשי שם, חרב לשונם יניפו על כל יודעי דעת באמרם
 ניבם נבוה, ויחללו את שם חכמי לבב, לשפוט משפט מעוקל כי דעת
 צחות לשון הקדש תפעול על אנשיה לפשוט מעליהם מעיל המוסר ומחלצות
 הצדק — ואתה תחטא ועל כל חכמי לב יצא הקצף, לאמר היש משכיל דורש
 אלהים? — ואולתך תהי אלמות וידעו דור אחרון כי הרית עמל וילדת
 שקר וכדי בויון — ראה נא מה חלק אבי המשוררים עמנואל — תחת שם
 עולם לא יכרת אשר לו בעמים זולתינו מעם אלהי אברהם ישבע קלון
 מכבוד רק בעבור אשר ירה אכן פינת ספרו על שירי ענבים אין איש
 מאסף אותו הכיתה, לא יחושו כי שפת עבר גזרת ספיר על לשונו —
 וכיחוד לעת כזאת אשר מלאה כל הארץ דעה, ולשון עבר תפרח לתהלה
 ולתפארת בכרם חמד גן חכמיה במליצות וספורים כוללים יראת ה' ודרכי
 ה' ורוממתו — פתח מקור רעיוניך ויזלו מים שהורים הטבעו על אמרי
 חכמה הנאדרות בקדש — ומוסר וחכמה יצלצלו קוי כנוריד, אז תהי לשם
 חלה בעיני הוריק ובעיני ירודך ומכבודך יעקב לאפיון —

מכתם מוסר השכל.

האוינה בן אדם! בינה גבר!
 שרם נכבה נרך, לגוח בקבר,
 הדרת קדש אשר ברא לך שוכן שמים
 עינים, אונים, אפים, ידים, רגלים,
 ברכים, שדים, מתנים,
 חלצים, ושוקים, הכל ברא שנים שנים
 ולשון אחד בתוך שנים ושפתים
 סגור בין החומותים

מכל משמר שמור לשונך כי ממנו תוצאות חיים,

לאפיון

הערה 1) מיוסד על מאמרם ז"ל (ערכין ט"ו) אמר רבי יוחנן בן ר' יוסי
 בן זמרי אמר לו הקב"ה ללשון כל אבריו של אדם זקופים ואתה מוטל כל אבריו
 של אדם נכמון ואתה נכפפים ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות כו'
 מה יתן לך ומה יוסף לך לשון רמיה.

לתלמידי היקר נאמן אהבתי המשכיל היקר היושב בסתר
לבי נגיד כליל החמודות במעלות וכמדות צבי הירש העלער
עושר וכבוד יקדמו פניך וכציץ השדה כן יציץ כבודך.

אלהים יחנך - מכתבך הנעים רצוף אהבה, הגיעני אתמול, טרם עלה
השחר, ומדי פתחתי האגרת ואך ראה ראיתי צבי תפארת
כתיבת ירך הנעימה מלאתי גיל וחדוה, ונפשי תתענג לראות איך שריגי
מליצותיך, העלו נצה, ואם אמנם עוד לא הכשילו אשכולותיה ענבים, מי
יבקש עט סופר מהיר ולשון למודים מאיש רך וצעיר כשנים כמוך, מישרים
אהבתך. יקירי! פתח מקור רעיוניך בעת למוודך, ותשאב מעיני הדעת, מן
באר מים חיים, פי מורך היקר, חכו ממתקים ללמד דעת לשון וספר,
ומורה דרך למסילה העולה בית אל - אקדמה פניו בתודה בכואי לביתי -
וכהיום יקבל ברכתי ורגשת רוחי, היוצאות ממעמקי לבי. תבענה לו
תהלה ותודה, אשר ישריש זרע תבונות בלבבך השוקקה לתושיה. רעי
יקירי! פקח עיניך על נצני החכמה השתולים בכית הספר ללקוט מפרי
תבונתה למשמרת, ובעת תלמוד תנ"ך שקול במאוני צדק באור מורך
היותר קרוב לפשט השבע על אדני פו דקדוק הלשון, ובכל יום תאציל
דגעים לקרוא שירי לשון הקדש, שירי נועם מליצה ושיר ירנינו לכב אנוש
דבא ונפש נכאה כם תתענג - כנור נעים מהמשורר החוקר רנ"ה ווייזיל
ינעם לאון ככנף רננים, נוהן זמירות בין עפאים, ושירי שפת קדש
מהמשורר אד"ם אשר הסיר צעיף אלמנות משפה העבריה, וספר מסלול
לשון עבר טוב כי נכתב בקצור חכמת הדקדוק באין עיון וחקירה - תלמידי
היקר, על דבר שאלתך לשלוח לך תשורה ספר מכתיבת הארץ (געאגראפיה)
ותולדות השמים (אסטראנאמיע) לא אוכל מלאות רצונך, כי מגורי בעיר
קטנה ספרי חכמה כה מעט. וביחוד בלשון העמים. ועל אשר יקרה
שאלתך בעיני וחמודות אתה לי אשלח לך רק דבר שמץ (ברוכשטיק)
מכתיבת הארץ, החרות על לבי מספרים נכבדים ומעט מתבונת
השמים כי החכמה הזאת ארוכה מארץ מדה באר חפרוה שרים כל חכמי
לב, שמע רעי באח! שְׁמַרְם בתוך לבבך: הארץ אשר אנחנו יושבים
עליה היא כתמונת כדור (ערדקוגעל) גדול מאוד מאוד ומיום אל
יום תסוב על צירה ממערב למזרח לקראת השמש והשמש יש לה
ב' מהלכים האחד מה שאנו רואים בכל יום תסבכ כיפת הרקיע
ממעל לראשינו, ממזרח למערב, ומזאת התנועה יולד היום והלילה,
כשתסבכ הכיפה מתחת רגלינו תשת חושך ויהי לילה וכאשר תהי
ממעל לאופק ויהי אור וכן כל ימי עולם ומשך סיכוכה כל הכדור
ככ"ד שעות, ממזרח למערב, ולפעמים יאחרו פעמי השמש, משרכת
דרכיה כתקופת ניסן תעלה השמש מאמצע מזרח, ותשקע באמצע מערב,

ובתקופת תמוז עלייתה מקרן מזרחית צפונית, ותשקע בקרן מערבית צפונית, ומתקופת תמוז עד תקופת תשרי, תתקרב השמש, עוד לאמצע מזרח, במזל מאזניים, אשר הוא תחת מזל טלה, ותשוב תעלה באמצע מערב ואז ג"כ היום והלילה שוים, ומתשרי עד תקופת שבט, תתקרב לדרום, ותעלה מקרן מזרחית דרומית, ותשקע בקרן מערבית דרומית ומוזו יולד השתנות הימים והלילות אורכם וקוטנם ושינוי העתים קור וחום קיץ וחורף 1) — ואך זאת כמר מדלי, מחכמת תולדות השמים (אסטרנאמיע) הרחבה מני ים, ובצוות אל אל תהו הוה ארץ! ולכהו אמר — והי תבל, פקד עלי מנורות הקדש שמש וירח וזכוכי רקיע אשר יהלו מקצה ארץ ועד קציה, ועד היום השמש בהדרת בקר, יהל בחכלת הרקיע ונרות אלפים כלפידים יזהירו — אור צלם אל נאור, ומנוגה לפידיה, תכסה השמש את תועפות ההרים! וזהב קרני חציה, תפרוש על פני רחבי ימים, ומקרני זהבה יעשו כנפי זהב וזכוכי מות וזחלי ארץ. הא לך

הערה 1) נאלו השינויים חקרו ונחנו התוכנים כי יש לשמש ב' תנועות הא' היא תנועה היומית ואיננה תנועה עזמית וטבעית לה, כי אם הכרחית נופאת גלגל היומי המכריחה לעזוב תנועתה הטבעית, אשר הוא ממערב למזרח ויסבב עמוה כל הכדור בכ"ד שעות ממזרח למערב, ועכ"ז תאחוז ג"כ דרכה למהלכה הטבעי ותתנכר על מזריחה ותלך בכל יום, מעלה אחת בקרוב מש"ס מעלות הכדור, ותגמור מהלכה הטבעי סביבות כל הכדור, בשס"ה יום, ורביעי — וזה הסיבה מה שלא תורח ותשקע ממקום אחד בכל יום, והקשו התוכנים הפלוסופים, איך יתכן לנפש להתנועע בעת אחת ב' תנועות הפכיות, ותיירו מגלגל העגלה, המתגלגל ממזרח למערב, וילך זוכ עליה ממערב למזרח בעת שמתגלגל, ויש עוד כמה ראיות על זה בספרי התכונה לעין פקוחה — וענין היום והלילה ימשך מתנועתה היומית אשר היא הכרחית לשמש ותמחר הילוכה בכ"ד שעות במסלול ישר ממזרח למערב, ועל שני מהלכי השמש פשו החוקרים לוף נועם כאוס זמירות והוא כמתן ילא מחפתו ישיש כגבור לרוך אורח (תהלים י"ט ו') והב' הדמיונות סותרים זה את זה כי המתן היוצא מחפתו אינו רך אבל הולך במתון לאט, והגבור הוא הרץ: אבל יאמר אלו ב' הדמיונות, על אלו שני המהלכים על תנועתו הטבעית שהשמש הולך במתון עד סבותו הכדור בשס"ה ימים ורביעי כג"ל, והוא כמתן יוצא מחפתו המהלך בכבדות, וזהו אומרו והוא יורה על תנועתו העזמית, ועל הכרחיות גלגל היומי לסבב אתו בכ"ד שעות, אמר ישיש כגבור, לרוך אורח, והיא תנועה המהירה והמרונה וע"י אלו השני מהלכים, מקצה השמים מולאו, היא תנועה הוומית ותקופתו על קלותם, היא הקפתו העזמית מ"ב אופי. ההיפך כג"ל, ימשך מזה, ואין כסתר מחמתו, כי יחננס כל מוקמות הישוב, גם על אלו ב' מהלכי השמש סובב הולך דברי שלמה בקהלת המוקשים בתחלת ההשקפה: ורח השמש וכא השמש כו' אמר זה על הכרחיות גלגל היומי המסבב השקיעה והזריחה, הולך אל דרום וסובב אל צפון, על תנועתה העזמית ממערב למזרח בתקופותיה כג"ל, ואמר הולך, על נטייתה ממזל טלה לעיגול סרטן, וסובב על חזירתה מהיפוך הקיץ למזל מאזניים, ומשם ולהיפך המורפי הוא עיגול גדי — והבן —

מעט מחכמת התכונה ישמע חכם מורך ויוסיף לך לקח, דרש ממנו והיה ברכה, בדרך חכמה הורתיך. ועתה השה אונך לגלילות הארץ: על פי חשבון החוקרים אשר מדדו מדת כל פני הארץ הגידו כי על פי חשבון הכפל עולה מדת הארץ לארכה ולרחבה כתשע מאות רבוא — 900000 פרסה אשכנזית ושני חלקי כדור הארץ מכוסים במים ויוצר בראשית משנה הארץ כחפצו ישים ים ליבשה, ויבשה לים, והים לפעמים יסוג אחור, והרבה מקומות אשר כדורות הראשונים היו על שפת הים, עתה חמה באמצע הארץ, כמו עיר (ראווע"נא) באיטאליע ועיר (דאמי"אשא) במצרים ומגדל אחד אשר בנו אותו בשנת תצ"ז במקום יציאת נחל (ראהני) אל ים האמצע (מיטלענדישען מעער) הוא עתה כמו א' שעה וחצי מן הים, וכאשר שמענו כן ראינו שהחופרים על ההרים הגבוהים ובעומק הארץ הרחוקים מהים, ימצאו דגי הים ושאר שרצי המים, מאוכזבים (פערשטיינערט) וזה יורה שהיו במקומות ההם מי הים — ולמקוה המים ההם יקרא ימים, וגם זולת זה ימצאו בחלק היבשה ארצות יבשות אשר כל צמח עשב וחציר אין בהן, ומכלתי יכולת האדם, לחיות על פני אדמה מבלעדי מזון ישארו שממה, והן הנקראים בכתבי קדש מדבר ערבה 1) ועתה השה און ואשכילך שמץ מגלילות הארץ, אשר יעלה על לבי מספרים יקרים: החכמים כותבי גלילות הארץ (געאגראפיא) קראו שמות לחמשת חלקי הארץ בשם (אירופיע) (אזיע) (אפריקא) (אמעריקא) (אוסטראליע) ולכתוב לך באר השיב שעור המעלות וארכן ורחבן לא נסיתי באלה ויראתי פן ואולי אחטא המשרה. רבו

הערה 1) ההכל בין מדבר לערבה אף כי שניהם מורים על תורב שממה, אמנם מדבר הונח בין על מקום שמש מעיקרא, גם על מקום ישוב נחב ונוטש זכני אדם, ונעשה שממה, כמ"ש: נחב ונוטש כמדבר, וערבה הונח על מקום שלא היו רחוי לישב מעולם, לא מקום זרע אף ע"י עבודת האדם לא ילח לכל מלחכה (זומפניגע וויזען) וגדלים שם עשבים גבוהים לא ילחו למאכל בהמה ונקראו אלו המקומות עוד ארץ מלחה על שם אלו עשבים הנקראים מלוחים כמ"ש חיוב הקוטפים מלוח עלי שים (חיוב ל' — ד') הם עשבים הרעים שלא ילחחו כי אם במקום קשה דומה למלחה וכאלים בדוחק מפני זלעפות רעב וכאורו (וואס נור אן שטוידען געשמאק האט ברעכען זיך גרינג אב) ושורש רתמים לחמם (פפרימן וואורלעל זינד איהרע שפיוע —) ובדברי רז"ל העלו מלוחים על שלחנות של זהב, (קדושין ס"ו) והעד ניה שנאמר (חיוב ל"ט) אשר שמתי ערבה ביתו ומשכנותיו מלחה, ערבה שדה ונקרא השדה ערבה בעבור גידולי המלוחים השונים בערכוביא ונקראים חיתו שדה ערוכ בעבור שגם בערבה וכאורו: (דיא ווילדניס גאב איך איהם אום הויזע איין דיא וויסטע שטעפעפער נור וואהנונג), אמר על פרא שזכר תחילה מיי שלח פרי חפשי, כי טבעו לשכון במקומות אלו המתוארים בשם ערבה ומלחה כנ"ל, אמנם שם מדבר הונח ג"כ על מקום עירות נחרבות כמו ציון מדבר היתה — כגן עדן הארץ לשכניו ואחריו מדבר שממה, (יואל ב' פ"ג) [מרעי היקר היושב כסתר לכי המופלג מ"ו כלל שדי יתלונן].

ספרי החכמה קרא נא אך שמין מנהו בקיצור מעט אכתוב לך, (אזיא) היא הגדולה והרחבה בין שלשת חלקי כדור הארץ ומחוקת כגדלה יותר מארבעה פעמים גודל איראפא, מצריה לפאת קדמה הים הקדמוני; (דאס עסטליכע וועלט מעער) לפאת גגבה ים הודו ולשון הים היוצא ממנו לפאת מערב (איראפא) ים השחור (מארמארא) ים התיכון (דאס מיטלענדישע מעער) מספר תושבי אזיא אין לנו ידיעה ברורה ולד"ק יערד לערך ת"ק מיליאן וכוללים כ"ה לאומים לפי מספר ראשי הלשונות אשר תתהלכנה בארצותם, החכמות והמושכלות לא העפילו לעלות על גרם המעלות ולא מצאו קן להם באזיא, ראשי אמונות אזיא ארבעה: אמונת היהודים אמונת הנוצרים אמונת מחמד אמונת האלילים (היידנישע העלוגיאן) אירופא מקומו בארץ מצד צפונית מערבית של ישוב העולם והוא מוקף מימים משלושה רוחות מדרום ומערב ומצפון 1) ואמערקא היא נקראת ארץ החדשה ונודע לנו ממנה בשנת ה' אלפים רנ"ו ליצירה ונגלתה ע"י התיר הגדול החכם המפואר קריסטוף קאלומבוס, מן עיר גענוא, מלדה ומבטן היה לו נטיה עצומה אל המים וכאשר היו עוד עלם ארבעה עשר שנים פרש תורן וגם על ימים עצומים, החכם הזה חרף נפשו לעבור במים עזה נתיבה אשר לא עדה עליו כל צפור כל כנף, ובכל זאת לא עלה גם ודגל הכבוד על שמו כי נקראת על שם איש אחר אמעריקוס פויספוסיוס מן פלארענשין אשר בא אחרי קלאומבעס לארץ החדשה ונקראת אמעריקא על שמו, הוא היה שר הצבא אשר נלחם עם האנשים אשר דרו בה אשר לא ידעו מאתנו כלל והיו על אדמתם לבטח ונכבשה הארץ לפניו והיא ארוכה ורחבה מאוד ורכתי עם והיא מדינה אשר שם הזהב ימצא בין החול אשר על שפת נהרותם ושם נמצא ג"כ מרגליות יפות ומלך ספרד שלח שמה חיל גדול ולכד חלק גדול בארץ ההיא וקראה למדינה ההיא (שפאניא נובא) שפניא חדשה, ואחר שלח (פראנצישק) מלך צרפת גם הוא לשם ספינות עם אנשי חיל ואף המה בחרכם ירשו ארץ הטובה והיא כל כך ארוכה ורחבה עד שיש בה שני חלקים מתלקי העולם 2) והיא המתחלת ממעלה עשירי' מקו השוה והולכת ומתפשטת לצד צפון עד ס"ד מעלות ומשם והלאה לצד צפון הקור מתגבר מאוד עד כי השל אשר ירד שמה מצטנן מרוב הקור עד שעינו כעין כסף החי למראה

הערה 1) גם זה המקום נמצא מרומנו בוור ויקרא (דף י"ד) וכספרא דרב הונאה סבא פריש יתיר דהא כל ישובא מתגלגלא בעינולא ככדור חילין לתתא וחילין לעילא ועל דא חית אחר בישובא כד נהיר לחילין חשך לחילין, לחילין ימוח ולחילין ליליא עכ"ל ירה חבן פינתו על אמעריקא —

הערה 2) ויוסף חרץ על זכוכה לא שם שתהיה שוה על פני כל הארץ אבל ברא הרים ועמקים ומישור וכל חנה לטוב בני אדם וככרואים וחילי ארץ אשר עין חנקלתו תרחף עליהם, העמקים הנה נשכן הנכרות ומקוה המים והמים נזרכים לאדם בזכרים רבים אשר כלעדיהם לא ימיה האדם 3) פני האדמה

העין (ופירו) היא חצי השני מעולם החדש המתחיל ממעלה עשירית מצד צפון לקו השווה, ומתפשט והולך לדרומה של ארץ החדשה ועובר תחת קו השווה, וממנו והלאה לצד קוטב הדרומי עד חמשים מעלות עד שהוא במקום אחד קרוב מאוד לעולם הדרומי, בחלק השני מהדרומי הנה מצאו מדינה אחת ארץ טובה ורחבה הנקראת (פירו) ועל שם המדינה ההיא קראו לכל חלק הדרומי (פירו) בארץ פירו נמצא מדינה אחת נקראת (ביסיליאה) לצד קוטב הדרומי, והיא ארץ מלאה כל טוב יתענג כל עין עלי עצי בשמים ועפרות זהב לה ושמה לא ירד מטר לעולם רק בארץ מצרים היא להשקות ואין להם זמן מיוחד לזריעה וקצירה אך זורעים וקוצרים בה כל ימות השנה והנה ארץ החדשה הנקרא (נאווי מונדא) שני חלקי העולם שבה הנקראים (אמעריקא ופירו) כל אחד בעצמו מסוכב במים מכל צד רק במקום מעלה עשירית טקו השווה לצפון ומעלה שלמה מקצה המעריב שם השני חלקים דבוקים יחד ברצועה אחת בארץ רחבה כמו עשרה פרסאות — הים יש בה ששה כריחים והם רצועות הים אשר יפסיקו בין שתי ארצות סמוכות זו לזו ויתחברו שני ימים גדולים ורחבים (א') מעבר (קאלעו) המפסיק בין מדינת צרפת לענגלאנד (ב') מעבר (דארדאנעלע) אשר אצל (קונסטאנטינאפעל) (ג') מעבר (טראציא) (ד') מעבר (גיבעראלשער) אשר בין מדינת שפניא לאפריקא (ה') מעבר (וונד) אשר בין מדינת דענימארק לשווידין (ו') מעבר (סיציליען) אשר בין מדינת סיציליען לנאפול — מספר בני האדם על כל פני הארץ יחשבו עד אלף אלפי אלפים ומספר

ההרים ייפו לארץ כנור ועטרה והאוויר הכח אשר מרחף עליהם הוא טהור ונקי נחמד ונעים לכריאת האדם, וטוב לטעת עליהם כרמים וכל מיני עצי יער וקרבס טמונים וטטמונים מיני מתכות חשובים מיני חבנים יקרות שהם יקר וספיר, מיני אדמת לבן, מיני סמי רפואות. כי לפי שהם גבוהים מן הארץ, אדמתם יותר נח ונקי מאדמת העמקים נחמת האור השולט בהם ומוזק אותם גם המה סיבה למבועות ומעינות טובות, כי חלק רב מהמטר סוחף על עבר פניהם ונגרים במורד למטה אל מקום אחד והיו למבועות ומעיני מים טובים. ומהם אשר ראשם תמיד מוכסה בשלג חף כל הקיץ וזה רפאות תעלה להקיר החום להשכנים באותה מדינה בזמן הקיץ ובחורף המה למנוח ולמחסה ולמסתור ומסערות הרמות סופה ומערה ויש הרים בעולם אשר יגפפו גניפה ויעלה למרום שיאם והם גבוהים ורמים יותר מהעננים, והעמוד עליהם רוחה העבים למטה ממנו, וערפל תחת רגליו כמו הר (עטענע) באיסייליען) במדינת (איטאליע) הר (מאכטבלאנק) במדינת (סאוואיאן) הר (פיקא) אשר על האי (טענריפע) הר (קיימבארסי באמעריקא) במדינת (פערן) והוא הגדול מכלם כי גבהו 19302 רגל — והקטן שכלם הוא הר (בראקען) הנקרא (בלאקס בערג) במדינת זאקסען בארץ אשכנז כי גבהו 8186 רגל — והוא סמוך ונראה לעיר המעטירה (האלכערשטאט) מלאה חכמים וסופרים מלבד הרי (וואולקאנו — ונעיליען) הורקים מפיחה להבות אש ותמרות עשן עם גחלי רתמים, אשר המה גבוהים ורמים.

בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם, יעלה לפי כוחי גלילות הארץ עד חמש מאות רבוא ומספר בני ישראל בכל איראפה (ירכו כצמח השדה) שלוש מאות רבוא — אשר החצי מהם נמצאו בארץ רוסיא. ארצינו ארץ רוסיא המעטירה גדולה מכל הממלכות תחת השמים עד כי תכיל בקרבה — 350000 פרסאות אשכנזיות, ונהרים רבים וגדולים עוברים בה מן הקצה אל הקצה באניות וסירות דוגה ומספר העם היושב בה ששת אלפים רבוא ואיש איש מדבר כלשון עמו

עד מדינת אשכנזי

Deutschland

מגבול כתים — chinesische

Grenze

ומן הקרח הנורא עד כרמי בית ערב Weinberge Bessarabiens מאה לשון, עריה הגדולים המה (מאסקיוועי) (פעטערסבורג), (אדעסע) (ווארשעו), (ריגע), (קיעו), (וילנא) (ארכאנגעל) (שיפליס) (אסטראכאן) (טאכאלשק) (אירקוטסק), (קיאכטא) (פעטראוואודסק) (קאזאן) (חארקעוו), (דערפאט) (העלזינג פארס), נהרים הגדולים אשר בארץ רוסיא המה נהר (האוואלגע) (הדאן), (הדינעפער) (הדינעסטר), (הדווינע), (העלענע), (היענים), (האָכיא) נהר (פעט-שארע) (הדווינע) הצפונית ינהרו אל ים הצפון (האנעווע) (הדווינע) המערבית, (הנאמן) (והוייכסעל), אשר ינהרו אל תוך ים (הבאלטע), בנגב הארץ Sudland ישעו כרמים וישתו את יינם, במזרח הארץ (Osten) יחצבו נחושת וברזל ומעפר הארץ יחפרו כסף וזהב, בצפון הארץ (Norden) יצודו את הדגים והתנינים הגדולים אשר שמנם טוב לנרות ולסוך בו כל עור וכל כלי ברזל, ובמערבה (Westen) יסחרו את כל ארצות איירופה, במכרם להם תבואות הארץ לחם ועצים ושומן ודגים וחלב בהמה ועורות ופשתן לרוב ועל כל הארץ הגדולה ההיא מושל לבדו הנגיד והמצוה לאומים הקיסר האדיר לב מלא חסד ורחמים עושח משפט וצדקה לכל חמימי דרך שומרי פקודיו אלכסנדר השני יגדל כסא מלכותו יר"ה רוח ישע והצלחה ושל חיים, יריק עליו אל שמים, ורוח חמלה וחגינה יתן בלבו וכלב יועציו ושריו על שה פזורה ישראל, אשר לכם שהור ותמים לשמור פקודת מלכם, וחיי גופם בוו יבוו להם למען טוב ארץ מולדתם, ובכר לבב ובנקיון כפים יתפללו בחצרות בית ה': אל שמור את מלכנו, יחיה לעד נזר תפארתינו, הוד והדר תרבה לו, ירומם ויגדל וינשא ויצליח, ויכון כסאו לדור דור! — ובימיו יושע יהודה וישראל ישכון לבטח — תלמידי היקר משובש נפשי בחיים! כאשר דרכי חכמה ותבונה לנפשך ינעימו. הקשיכה לדברי אשר כתבתי לך מוער, כפי אשר ממעיני לבי המה נובעים שמץ מאשר למדתי מספרים יקרים חקרי לב — וכאשר יואל ה' להביאני אל ארץ מולדתי, ואמצא מנוח, אשלח לך מנחה לאזכרת אהבה ספר מתכונת השמים (אסטראנאמיע) וספר מגלילות הארץ (געא-גראפיא), כי חמודות אתה לי, ותערב לנפשי, חיות לאל ידי למלאות

מאוייך ומשם תשתה ממעיני החכמה לרויה, ותלקט מפרי תבונתך דבר יום ביומו, להיות לשם תהלה בסוד חכמים ונבונים. וכאשר תמונתך לרגעים על פני מרחפת, אמרתי אשלח לך לציון ידידות איוה באורי מקראי קדש, כתפוחי זהב כמשכיות כסף. מורך היקר שאלני באור פסוק נחלו פתאים אולת וערומים יכתירו דעת (משלי י"ד) — וברגע שמתי כף למו פי, כי קשה יומי או נצב לשטני, לחטוף מחמדי מוימותי, וברגע באו ברעם גלגלי המרכבה להוליכני לעיר מגורו ווילנא. וכנדהמים וחולמים, ופני להבים היו פנינו, כי נהפך לאכל משוש חברתינו. וכעת הנני להשיבו מלים: לפי דעתי נחלו הוא מלשון חלי וכחם [שמוק, צירדע] הפתיים יעדו את נפשם, באולת הקשורה בלככם, וערומים, יכתירו דעת; כי הדעת תכתיר כנור שהם יקר וספיר ראשם. ומי חכם לבב יבין כי האיש אשר צלחה התושיה למצוא קן בנפשו, לא יתן סגור ותענוגי בשר תחתיה. גם זאת האירה עיני באור המקרא: מי מדד בשעלו מים ושמים בורת תכן וכל בשליש עפר הארץ, ושקל בפלס הרים וגבעות במאזנים (ישעיה מ') לפי דעת מכין תחסר פה תשובה על שאלת: מי? אשר זה דרך מליצת כתיבי קדש להשיב תשובה עליה, כמו: מי שם פה לאדם? (שמות ז') התשובה: הלא אנכי ה'; בת מי את? (בראשית ד"ד); התשובה: ותאמר בת כחואל אני; מי נתן למשיסה יעקב? (ישעיה מ"ב כ"ד) התשובה: הלא ה' כו'; למי אוי למי אבוי? (משלי כ"ג כ"ט) התשובה: למאחרים על היין כו'; לזה יראה לי, כי תבת השם בפסוק (י"ג) אשר אמר מי תכן את רוח ה' היא תשובה על השאלה אשר החל בפסוק י"ב, וחשב לפי זה ארבעה יסודות, ושיעורו כן: מי מדד בשעלו מים. ר"ל יסוד המים, ושמים בורת תכן, הוא יסוד האש — כנודע, וכל בשליש עפר הארץ כו', הוא יסוד העפר, מי תכן את רוח, זה יסוד הרוח? ה'! ירה פינות רעיוניו, הלא ה' תכן — הוא עשאים; ואיש עצתו יודיענו, א"כ מי הוא איפוא האיש אשר יערב לבו להודיעו עצתו איך יתנהג בהם, והשפחה המפסקת במלת רוח לעד — ועין רש"י ויתענג לכן — שמע עוד באור נחמד באיוב (ל"ג ד"ז) ישר על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי, הפסוק הזה אמרו המכארים כי הוא מן הקשים בספר איוב, ישר ענינו תשורה ומנחה, כמו ותשוירי למלך בשמן, והטעם אחר שנשא ה' פשעיו בינו למקום, הנה בעבירות שבינו לבני אדם מוכרח הוא לחלות פניהם כמנחה ולרצותם כאמרי חן רכו משמן — כמאמרם ז"ל (יומא פרק יום הכיפורים) עד שירצה חברו, ולא שוה לי, אם כי מלה זו שנה שגורה בפה כל איש אשר דמי ישראל נוזלים בלבבו להתודות לפני החום יכפר עון, הנה אחד ממאה יודעה ומכין ביאורה. הרמב"ם (בשמונה פרקיו) כתב שכל איש ישר באדם צריך לשמור השיווי בין כל תכונות ההפכות, כי שתי הקצוות שניהם רע, למשל רוב התאוה הוא הקצה הראשון, והעדר הנאה לגמרי הוא הקצה האחרון

ושתייהן רע, אבל דרך הממוצע הוא טוב, וכל אדם יש לו כח הכעס והרחמים, לכעוס עד בלין די, לא טוב, או לרחם כלי גבול, גם כן לא טוב, ודרך הממוצע טוב, למשל הנדיבות ממוצעת בין הכליות והפיזור, הענוה ממוצעת בין הגאווה ושפלות הרוח, הסכלנות ממוצעת בין הכעס והעדר הרגשה: וכאשר הן כלי גבול, נקראות תכונות לא טובות, וכאשר ישים האדם גבול ומדה להן, לאמר: עד פה תבוא מדת הכעס, ועד פה מדת הרחמים, או נקראות: מדות. והוא הדבר אשר עליו נתודה, ולא שוה לי, כלומר: לא שמרתי שיווי הערך בין המדות ההפכיות! — ובאור המקרא: ישור על אנשים כו', (ער זוכטע דיא מעגשען צו פֿערזעהנען אונר זאגט איך האבע געזינדיגט האבע דאס רעכט פֿערדרעהעט האבע ניכט דער ליידענשאפטען מאַאס געהאלמען). (משלי ך״ה ך״א ך״ב) אם רעב שונאיך האכילהו לחם אם צמא השקהו מים, כי נחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך. פלא איך חכם חרשים המלמד לאדם דעת ילמד מדה מגונה להשביע אויב כמתנקס ממנו, הפך: לא תקום ולא תשור, האמור בתורה. אך שריגי מליצותיו יעלו נצה, כי השנאה ידמה לעץ, עדה"כ: פחם לגחלים ועצים לאש ואיש מדגים לחרחר ריב, ופעל חתה יורה לקיחת אש שהיא הפך הנתינה, [בכנון הקל מצאנו לחתות אש מיקוד (ישעיה ל') ומשקלו קח את המחתה (במדבר י"ז) ובכינוי איש מחתו (שם) ובכנוי חמשים ומאתים מחתות —] ולפי זה יהיה ביאורו שכהאכילך את שונאיך אתה לוקח השנאה (הדומה לגחלי אש) מעל ראשו, ותהי המ"ם מעל חסרה, כמו השמרו לכם עלות בהר, שפי', מעלות בהר, מעבור מי נח פירושו מימי נח, והוא שאה"כ אחריו, וה' ישלם לך, פירוש ישלימהו לך, (בשם החכם ר' יצחק סטנאכ) — ידורך כל הימים המעטיר כעד אורך ימיך והצלחתך דורך ומורך יעקב לא פינו.

שלום למיודעי, תלמידי, איש משכיל, דורש חכמה ודעת, ולכל זמן מוסר יתן און שומעת, אור הצלחתך יאיר עינים, כארו עלי מים, אהר איניזיק היממעלפֿארב. וזאת היא חכמת המוסר, כי הייתי אך שמח לקול מצהלות בעיתך הכבודה, המאושרה בנשים אשר נפלה בגורלך, כי אמרות כאלה אמרות כנו אדם הן על כל טובה כי נתגלה לאיש אחר, ואמר לו: עלץ לבי בקרבי. ואף אם לכו כל עמו, יקרא לשמחה, ולא ידע כי באה אל קרבו; ואיך אבחר ניב שפתים כזה? — אם כי גבהו שמים גבהו דרכי שמחתי מדרכיהם. השמחה אשר תשתרע על משכיות לבכי, חודרת חדרי כסף, לא כאומר, כי אם ברוח — אשר הרה והגו רגשות רוחי ונפשי — ידידי! בקול מצהלות מכתבך, ששון

לכך, שמעתי וראיתי להכת אש אהבתך בווערת על מוכח לנך, אהבת נעוריד; אולם שא נא לדברי, אם כה אענה כך, לאמר: כי הרחק מאוד תעמוד מהיכל החכמה, ועל סף אולם החכונה לא צעדו עוד כפות רגליך. כי תגיל נפשך, כי קרן אור פניה, אולם הידעת איפוא כי באור פניה חיים? — אחת או שתיים דברת אתה ותריע רעי, על צוף מיליה כי נעמו, הידעת איפוא כי תורת חסד על לשונה ועל שפתיה צדק ילין? רגע שמת לכך על אשת חן הלוא, ותעלוונה כליותיך כי מצאת בה טוב שעם ודעת, הידעת איפוא כי חדרי לכה שהם יקר מכנות הצדק? — ראית כי כפה שלחה במקנה וקנין, ותתענג לנך, כי טוב סחרה — התדע איפוא כי אני תרשיש היא עד נככי ים תכוא ולא תחת משכולת רוח קדים עזה? — רגע קטן צרפת כליותיה, כחנת לכה, כי טוב היא, התדע כי טוב וחסד תרדוף כל הימים? — אבל אחי תמול נולדת, וכבוקר נפתחו כאפרוח עיניך, צהרים דקה נפשך בה, ואת כל תדע? — עוד לא שלום משוש לבכך, עד כי יביאך ה' אל מעון ביתה, וימים יעברו, חדשים יחלפו, ועין בעין תראה, כי מעשיה ופעולותיה, כולם אומרים כבוד! אז תתן שמחה בלבך, וכלכך רעך המפלל לאל, אשר תראה חיים נעימים עם רעיתך ועד זקנה וכלה תסרח אהבתכם דשנים ורעננים תחיו כל ימי חלדיכם, וכמו מים הרבים, אש אהבה לא מכבים, לא תכבה אהבתכם סלה! והבנים אשר מחלציכם יצאו, זרע ברך ה' יקראו, והייתם אך שמחים כל הימים, ובשמחתכם תשמחו לב ידיכם ומכבדכם יעקב לא פיין. אביך היקר י"א הנגיד ר' יעקב היממעלפארב, ורעיתו היפה כנשים, יתענגו על רוב שלום! אחוות מרעי וידידי הגבירים הנקראים בשם פאמיליאנט, יאריכו ימים, בעושר וכבוד, אגודתם כל תנתק סלה! — הגביר המשכיל מוכתר כמדע ר' אברהם פאמיליאנט, יושב בסתר לבי, יפקד לשלום!

יקירי, יושב בסתר לבכי, התורני הנגיד המשכיל, דורש טוב, יקר ערך, ר' מרדכי יעקב ליפשיץ מע"ה, ינון שמו לכרכה, וכנשר ידאה על גפי הצלחה! מסוה הכושה וצעוף החרפה אשר על פני המוכ"ז, תמים דרך דישר הולך עם ה' ואדם. . . אשר עבד בקדש להעם הוה ערך שנים עשרה שנה, ולא מכובד חטאיו אשר נשא עונותיו על עצמו העבירוהו רק בעבור בערות לבכ אנשי עירו. . . אשר כל חוון דעת יתעכו, ועצת בינה רחוקה מהם, וכל שוגה ונבער לב ינהלם. ואם הם תעו מדבר, וכעורים קיר וכאין עינים הלכו כל השנים אשר עברו, עתה ישאו כוס חמתם עליי, קנה רצוף הוה, אשר בהשענם עליו תרוץ ידם וכסמכם עליו בא בכפיהם

ונקבם. הלא יראו אשר ישאו עונותם על עצמותם, ומדוע מכרו מתק דעתם ותכונתם ללכת לנוע על העצים? יקירי, בעל לב טוב ומטיב לכל נפש תדרשנו! יחוס ויחמול נא עליו. כי כל איש אשר זיקת אדם ישר יבער כלבו יעורר חמלה וחינה עליו, וכל אשר דמי ישראל נוזלים בעורקיו ירחם על מצב האיש הזה ר' חיים. אשר ירד במצולת היגון כמו אבן, על לא חמס בכפו. וכאשר עתה יקח ארחו לעיר אדוני, לתור את מחיתו אשר יחיה את נפשו בעסק השחיטות ולהפיל תחינה לפני שוחטי עירו, אשר יהיו בעורו, להשיג מכתב תעודה מהרב המאוה"ג חו"ב ר' אברהם ג"י, יהיה נא אדוני לו מעירו לעור לו בדבר הזה. ידעתי כי אזני מאהבי פקוחות תמיד לשאלתי, וכיחוד לדבר מצוה אשר לצדקה יחשב לו אם כבודו יתמכהו בעצתו הטובה. כי אל מי יפנה האומלל הלז? וכל אשר יצלצלו באזניו דוכרי עתק מפחי כזב על האיש הזה חמה דברים בדואים. כי יעידו כל יודעיו ומכיריו, כי לא חדל כל השנים מלכת אורח ה', ודרך חשכים לא הלך מעודו; ואך במסילה העולה בית אל צעדו רגליו כל תקופות ימיו. ומצדיקי הרבים והישרים, יזהירו מעל השמים, בכרכה וחיים, להועץ בדבר הזה עם אחי בר לבב המשכיל י"א המופלג ר' שרגא פייבוש לאפיין ישר ותמים. ובעוד רעננה כפתו, פעל רב טוב בקרב עדתו; הלא חץ שחוט לשון מע"ל וצוף דבש אמרי נועם אמריו, להטות לבב אלופי עירנו, לבחור בחי"ם, כי האיש הנ"ל הוא איש אמונים, והטבע חלק לו בינה להיות מרגיש עלי השערה, ומה נעים הוא להשיב את נפשו הנכאה, לתת לו תעודה בחותם הקהל להיות שוחט בעירנו כי ידיו רב לו בשחיטות ובדיקות, ומי האיש החפץ חי"ם, יבוא על החתום, יידו ומכדו באמת יעקב לאפיין.

מענה על מניעת בואי אל כלולות חתונת בן אחי.

אחי המשכיל השלם י"א המופלג כו' מו"ה שרגא לאפיין.

ברכת ה' עליך להצליח מעשי יריך! — השלום לך?

מי לא ישמח לקראת יופי פעמי אור שמש, ותקופתה על קצות ארץ, תוך הוד תכלת הרקיע? ומי גבר לא יתענג מול יפעת מגורת הקדש — הירח, והמון רבכות כוכבי ליל, לפידיים מזהירים עושרים חוג שמים? בן נפש מי לא תתענג בגיל ורגן לקראת גם בשורה אשר ממרחק עיניו יבישו לראות אח יקר בשמחת צאצאיו? — צמחי שושנים, דודאי הוד, פרחי חמד ילדיך הרבים והנעימים, אחי! נרדם יתנו ריח, בתושיה וחכמה, עושרים ראש שמחתך, כנור משהם יקר וספיר — האח! כרם חמד! קראתי אגודתכם הפעם: אולם אל יחר אפך, אשר לא כאתי לפאר שמחתך, מה' היתה נסכה, מן השמים עצרו פעמי, מנעוני מבוא על ראש שמחתך. כי בעת האביב הזה הגיעו אניות נושאות בר וכל מיני

מוון וזני כשם, וכחזרתן יוכלו עורות ובלויי הסככות, כדיל ועופרת, למקום תחנותן; וכאשר ידעת משמרת פקודתי בזיעת אפי משחר עד הנשף, לעמוד על המשמר, ולהביש בעין פקוחה על כל דבר הסחורה, למלא רצון אדוני. ולשלוח לו כל פאסט רשימה ממחיר הסחורה ומאשר ימכר באסמינו וחשבון צדק מכצע הפדיון — הן המה עצרו פעמי-וצר לי מאוד אשר הציקתני העת לחיות פה, הו! מרום! מה יקר הוא לגבר החפשיות! תקופות ימי הקרבתי מעט חלכי ודמי על מזבח החפשיות, (פרייהיט) את! בת אלקי! את תשוקת כל איש שהור לב, באור פניך נעימות נצח — המו מעי ככגור מדי דברי כך, וזרמי דמעתי ישמפו על לחי כטל עלי דשא, הן אראה הוד החפשיות נצתת נגדי כיעלת חן, תכריק נגד עיני, לפידי עיניה כיונים, מראה פו, וככלה בקישוריה, פנינים שולי מעילה, מזהב אוספיר חושבה, שפתותיה שושנים, ארוצה אחריה, והיא נזורה אחר, תרחיק נדוד ממני, אושיט ידי אחריה, והיא בערבה כישימון לא דרך תתעה, לא תבוא אלי — אם אפנה ימין, אביש שמאל, בקול ליל חמלה וחנינה, מנהמת לבי לה אקרא: שובי! שובי! השולמית החפשיות! שובי ונחזה כך את משוש חלקי בחיים! מה יפו פעמך, שלחבת עיניך, ויופי לחייך, מה נעמו דודיך, מה צחו אמריך! אמותה הפעם אחרי ראותי פניך — והיא בחמה וזעם, עינים מסיקות אימה, שוד ורצח, תשיב אמריה: לשוא תפרוש כפים, לשוא תרד עינך פלגי מים — ביער אלונה כערער בערבה, במערות פרצים גלמוד אשבה, לא אבוא אליך — דום קשי יום, עלי שנות חלדך שלח איד ממרומים, עלי ימי צבאך קללת ה' רובצת, מדרך כף רגליך קברים — ראה בן אדם ראה חיי חבלך, עמל ותלאה, לנהי ויגון גולדת, הן זאת מנת חבלך, זה גורלך עד בואך אלי קבר! רגע ילדותיך תפרח, ומעט קט נצניך יכלו, ימי הסתיו ימי זקנותך ימוללו ויביש כח עלומיך וילחך שמן עצמותיך. אל אלקים! הכה אבנים כחי אם בשרי נחוש ועורקי רקועי פחים לנשוא נשל העמל ותלאה מנעורי עד היום? — ועתה אחי ידידי, כאשר ידעת כי חף אני מפשע, תדינני לכף זכות. והאלהים יענה בשמחת לבבך: והיה בטוב כיום טוב ואור, הוא היום אשר אליו תקות כל אנוש בימי חלדו, לעת מצוא זו יסלל כל גבר לה' כי יחיהו! לנהל את בניו תחת חופתם בימי כלולותיהם. נכון לבי בטוח, אשר רעיד ומיודעך ישיאו ברכה ושלום על ראש צאצאיך אלה. וגם אנכי אפתח שפתי ואומר: אלהים ישיא ברכה משמי מרומיו על ראשימו, יראו זרע יאריכו ימים, אגודתם ייסדוהו מלאכי עליון סלה לא תנתק, שלום מימינם ושלום כשמאלם, גם עושר גם כבוד יאציל עלימו שדי למכביר, ישאו פרי תנובה, המשמח אלהים ואנשים; ובנך פאר ילדי ישורן בן פורת ילד יפה עינים, ישגא על פלגי התורה והחכמה, כארו עלי מים, וכשמחתם ישמחו נפש אבותם ונפש אחיך אוהבך באמת יעקב לא פיון.

אחי היקר, איש תם וישר הולך תמים ופועל צדק סוחר נכבד
 הנגיד לייזער ליב לאפין האל יפרוש סכת שלומו עליו! —
אח יקר! לבי מלא רעיוני ששון, ונפשי צהלה ושמחה, כבשורתך
 היקרה והנעימה כי אחינו היקר המשכיל מוכתר כמדע שלום
 שכנא. לאפין, מצא משמרת פקודה בעיר ריגא, ואם כי מצער שכרו
 הנקוב לו מדי חודש בחדשו לפי עבודתו הרבה אשר יעבוד באמונה אומן
 ובר לבב, בכל זאת, נואש בל יאמר: כאבר עובד ארץ בויעת אפו יחרוש
 וישדר אדמתו לזרוע ולעת הערב בשוכו לביתו ומפרי עמלו לא הביא
 מאומה, נואש לא יאמר, יען עוד שמור לו מועד הקציר, ואז אשר זרע
 בדמעה, כרנה יקצור; ככה אחי יקירי! אם כי עדן פרי עמלו לא הביא אחינו,
 נואש כל יאמר, אין טוב, מתחלות, קוה נא אחי! כי עוד גיל ושמחות
 שמורים לאחינו. ימים יבואו ושמש צדקתו תורה עליו, וכאשר החונן
 לאדם דעת חננו דעת וברוח החכמה אשר תפעם בלבבו לכל מסחר וקנין
 כח לו להתיצב בעדת הסוחרים ולא יחשא המשרה: לכן אחכה כי יראה
 פרי בעמלו. ינחמנו אלהים חיים, זירפא מחץ לבבו הנשבר ובשמחתו
 ישמח לבב אחיו המיחל לשמוע ממנו וממך שובע שמחות יעקב לא פיך.

<p>לכבוד נוצר תורה שומר אמונה, יקר רוח איש תבונה, רעי יקירי הנגיד החכם השלם ר' אברהם ראבינאוויטץ.</p>	<p>אל מול פני משכיל אשה המצח אקוד אפים ארצה שלום אדבר כך שלום לנצח</p>
--	--

אגרתך הכתובה בשפה ברורה מנחה כלולה בשמן אהבה למוכרת
 ידידותינו מימי קדם הגיעה אלי בעת הרחקתי נרוד מביתי
 לעיר המעטירה אדעס ע. ומדי פתחתי האגרת ואך ראה ראיתי מעשי
 אצבעותיך הנעימים, מלאתי גיל וחדוה, נפתחו השמים נגדי, חרתי בלבי
 משמחה וגיל. כי אחרי חמש עשרה שנים אשר לא נדברנו יחד, ולא
 ראינו איש את אחיו, ועוד חרות כבעש ברזל על קירות לבבך השהור
 זכרון היום אשר זכיתי לכלכל אמרי אתך במקראי קדש עוד כשהם יקר
 וספיר יבריקו נגד עיני איזה מקראות אשר הארת בספר זמירות ישראל
 אשר כספר החתום היו מכל המכארים, ובכל זאת לא לכשת גאות לעלות
 על מרומי הכבוד, כי שמת עין על מך הערך כמוני, להעלות אותי על
 זכרוניך, אות נאמן הוא לי על תום לבבך עם ה' ואנשים, אשריך וטוב
 לך! כי זה משרת גבר בשפחות ימיו אשר משדי מנו לו, להיות איש

רעים ולא להכעית בשאתו כל ששל ממנו, אך להביט מכסא כבודו, בעין
 חמלה, על שוחריו תושיה, דכאי רוח, ולהחיות רוח שפלים ולעזור לכל
 איש נגוע ומעונה. — ידיר נפשי! כרוך אתה במכתך אלי וברוך עש
 סופר אשר לקחת באצבעותיך לערוך מכתך לאיש מר נפש כמוני,
 ידעתי ענות לכך ושהרת נפשך, הרחוקה מכל גאה ורהב. ואשר נפשך
 בשאלתך לשלוח לך מנחת אהבה מנחת מרחשת על מהבת שפת קדש
 אשר רחש לבי שירים יקרים, הקשית לשאול: כי הנני אסור בכור שבי,
 לאכול לחם העצבים, להיות מורה בכית הספר, אשר אסירני לא פתח
 בית — עצמי ובשרי רחוקים בויקי החוסר, וראשי כגלגל יסובב הנה והנה
 מעמל ותלאה, עד כי הוח השיר לא יתנוסס עוד בלכבי; כי חלפו זמני
 הנעורים אשר רוח השיר פעמני, ובגול ותהוה יצאתי בקול זמרה לפרוש
 עלי הגיון כבנור שירים נעימים, מהם נדפסו, ומהם זכרם אבד מני ארץ,
 לא שופתם עוד עין רואה; ועל ערבי נחלי דמע היוצאים מאישון בת עיני
 תליתי כנורי; והשירים אשר שרתי לעתים רחוקים כאשר בקשו מלפני
 חברת מדעי לשיר כשירים בעת ספור ובעת רקוד (כי כן יעשה בעיר
 מולדתי לשיר כשירים בכית אכל ובכית משתה) מפוזרים המה בידי תלמידים
 ומאהבי, ועיר שם ועיר שם, ועתה כי שעיפי נכזכים ועשתונותי נפוצות הנה
 והנה, ישחו בנות השיר, כי חלפו ימי הנערות, והשער השחור נהפך ללבן,
 אלך שחוח, ומקלי יגיד לי הדרך, שושנת וחכצלת לחיי נכלו, פני יחורו,
 וראשי עלי הכביד מחולי הרוזן, ואיך אשיר כשירים בלב רע? — הלא
 אראה כי אנכי הולך למות, ולכי בהשקט ומנוחה, לא זע ולא נה, ואם
 יקראני צורי כבמחול משחקים אלך, כי טוב מות מחיים. הדברים
 המרים האלה נאמרים באמת, ובצדק תשפוט את רעך, כי לא מעלתי
 בקדשי אהבתך, ועוד התקוה בת אלהים חיים תישנני על ברכיה, כאשר
 זנונים את האמיץ כבנורים, כי מכאובי ויוגני יחדלו וגיל ושמחות יבואו,
 תחתיהם; כי שוכן עד, הוא ימחץ זידי תרפאנה. ואם פקודת כל אדם
 יפקד עלי, לא יחדל לבי הלא אל חיק אבי אנכי שב, קטון וגדול שם
 הוא, לא אחת, לא אחיל, לא אדע פחד בסתר עליון, במחסה שדי. פה
 חסד ואמת יברחו, פה הצדיק אבד, ויפרח הכער, חנה תונה הארץ
 אחרי רהבים וששי כוב, ושמה כאורה איש ימצאנו, מתהלך פה בתומו,
 נעימות שם נחלתו. — הרף עמי, גש הלאה! כי לא זאת שמתה
 לי למטרה — צר לי מאוד, וידיי! צר לי, כי לא אוכל למלאות
 משאלותי לכך, כי נעניתי ונדתתי עד מאוד, ושירים אחדים אשר מכבר
 עשיתי לכבודך, המה בין גנוי מכתבי בארץ מולדתי, והשירים החדשים
 אשר אעשה לכבודך היום, לא יחיו, באפס רוח שפת עבר, לפי
 תכונת נפשי עתה, כי צלמות ולא סדרים בקרבי. כשגם כי רוח משוררים
 לא הערה עלי הטבע ולשווא עמל אנוש לשיר אם אין רוח השיר נוססה
 בו מלדה ומכשן, ולצחוק כאב לב על אנשים אשר ראיתי יאספו חרוזים

כעמיר גורנה מן מלות קשות וזרות הנפוצות בכתיבי קדש, וישירו שירים
 כסיר תחת הסירים, והשפה העבריה, כבודה בת מלך פנימה, ככה"ק,
 תקרא אל הקוסמים האלה, חוכרי חבר: מה לכם כי תעלוני מקבר?
 ישנתי אז ינוח לי — ולכליון עינים ולהדאיב נפש לראות איך יועם כתב
 הטוב לשון עבר ביד אנשים בני בלי שם, שועלים קטנים מחבלים כרם
 שפת עבר; אהה! ראמות וגביש יחבקון אשפתות, — לכן אם אין
 לאל ידו להלביש העלובה, חבת עבר, מחלצות, ככלה בקשוריה, מה
 לי להלבישה בגדים קרועים ומטולאים? בעזר המלמד לאדם דעת, כי
 לא אלמן הדור מאנשי חיל, חכמים וגבונים, סופרים ומשוררים, אשר
 להם תפארת עדי הנטיפות הטבעות השבוסים והשהרנים, ומחלצות
 ומעשפות ילבישו שפה העבריה, כעלמה ופיפיה. ולשונונו חיה היא, ואם
 כי מצער היא נגר שאר שפתי ישנים, אשר ספריהם אין קץ, ושה פזורה
 ישראל, מאז גלינו מארצנו ירשנו מאכותינו רק ספרי הנ"ך משפת
 קדומים, בכל זאת נמצא כל חפצנו ומאויינו בספרי קדש אלה, ולא יבצר
 מן משורר אשר שפת עבר על לשונו כל מוימה, להלביש כל דבר כפי
 אשר נכספה נפשו; כי כחומר ביד היוצר, כן שפת עברית, אשר נתנה
 למורשה בידנו, ואה אם יורק דבר משפת צרפית איטליני רוסיא ואשכנזי
 ללשון עבר, ואף כי כרחוק מורח ממערב כן רחקו מוימותיהם, ורוח
 אחרת מרחפת עליהם, בכל זאת נוכל לעשות מהם מטעמים על שהרה
 שפת עבר, ומעדנים המה לחיך כל משכיל, הוא ימצא עונג ושוב טעם
 ודעת בשירים ומליצות אשר נעתקו לשפת עבר מן משוררי בני ערב וכו',
 וטעמים לא פג, וק"חם לא נמר. ומאד המו מעי, המו, בזכרי איך צעיר
 לומים וישיש בחכמה בן 1) אד"ם מווילגא העתיק ספה הריסות
 שהיוא כשפה ברורה על דרך השיר. אלף שנים גזונו ועברו אשר לא
 רחה עליה שמש העתקה משפת יון לשפת עבר, הָה! איננו כי לקח אותו
 אלהים. — ואחרי הודיעי אותך ירדיו כל זאת, תדינני לכף זכות, ולא
 תיחל ממני לעת כזאת. שירים ומליצות. והמעט לך אשר נמצאים בעקד
 הספרים אשר ביד חותנך החכם ספרי מליצות מן חכמים ומשוררים
 חדשים גם ישנים, אשר עד שמש יגון זכרם, כי חבקש מעלג לשון
 כמוני? הלא אך ערכי, וקטונתי מלהתניב בעדת המשוררים הגדולים. —
 וביאורי כתיבי קדש אשר בקשת לשלוח לך, נעימה לי בקשתך, ואם גם
 פגעי ותלאות הומן השתרגו עלי, כי בזה אוכל למלאות רצונך, שלוח לך
 שמץ מנהו החרוטים על לבי, כי מכתבי אשר שפחתי ורביתי בימים
 מקדם באלה הענינים המה בעיר מולדתי, ואשר ישים הי' בפי,

אשלח לך, שמעני אשר האיר ה' עיני על פסוקים אחדים כעת: — ואומר עם קני אגוע וכחול ארכה ימים, שרשי פתוח אלי מים וטל ילין בקצירי, ככודי חדש עמדי וקשתי בידי תחליף, (איוב כ"ט, י"ח י"ט ד') לכל המפרשים עם קני אמות בכיתי כלומר לא יחרב ביתי לעולם ויתורגם (מיט מיינעם געסטע ווילל איך שטערבען), ולפי דעתי הקצרה קני יהי תרגומו: (לאנצע, שפיו), כאשר מצאנו במקרא וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלוש מאות משקל נחושת (ש"ב ד"א) אשר תרגומו: (לאנצע, שפיו) ופתח כמה דסיים מקודם: (שם י"ז) ואשברה מתלעות עול ומשנוי אשליך שרף, ואמרתי בלבי עם כדוני וחניתי, אשר בו הצלתי העשוק מיד עושקיו, יחד אגוע. שלא יבלה אותי כלי זייני, כי כחול ארכה ימים. ויתורגם עם קני (מיט מיינער לאנצע ווילל איך שטערבען) וכחול ארכה ימים (דעם פעניקס אלטער ווירד מיון אלטער זיון) שרשי פתוח אלי ימים, ר"ל מלמטה יינק שרשי מתהום רובצת תחת, וטל ילין בקצירי, בענפי, ר"ל ינקו ענפי מטל השמים ממעל, או יהיה טל, לפי דעתי, ליחות החיוני, הנקראים כפי הרופאים (נערפין זאפט), ובקצירי, תאר על האברים, ולפי זה יאות מאמר וקשתי בידי תחליף, וקשתי, ר"ל גם כח ידי היה מתחלף בכל יום, ככתוב וקוי ה' יחליפו כח, ויתורגם (עם ווירד ויך מיינער קראפט ערגייען). הוי מגיעי בית בבית שדה בשדה יקריכו כו' באוני ה' צבאות אם לא בתים רבים לשטה יהיו כו' הוי משכימי בבקר שכר ירדפו כו' והיה כנור ונבל תוף וחליל כו' לכן גלה עמי מכלי דעת וכבודו מתי רעב והמונו צחה צמא לכן הרחיבה שאול נפשה כו' (ישעי' ה' ח' ט' י' י"א י"ב י"ג י"ד) נפלא ותמוה ההמשך של לכן השני במקרא, וכל הפירושים אינן מתיישבים על הלב. ונראה, כי מהוארים פה תגמולי העונשים כד בכד נגד החטאים, תחת רוע מעללם, „מגיעי בית בכית“ אמר הנביא פרי גמולם: בתים רבים לשמה יהיו, ותחת „שדה בשדה יקריבו“, יקצרו לענה: כי עשרת צמדי כרם יעשו בת אחת כו', ועל „משכימי בבקר שכר ירדפו כו', יהי גמולם, מדה כנגד מדה: מתי רעב וצחה צמא, ועל התענגם בכנור ונבל תוף וחליל, יהי תגמולם: וירד הדרה והמונה ושאוניה ועלו בה. ולפי זה מדוקדק הטיב לכן השני. ותחת: ואת פעל ה' לא יבישו, אשר זה פרי לענה פרי נודל לבב, מרוב התענוג, כמו שכתוב: ורם לבבך ושכחת כו', אמר עתה כאשר יחסר להם כל טוב האמור למעלה, ימשך מזה: וישח אדם וישפל איש כו', ויגבה ה' צבאות כמשפט כו', הפך מה שאמר מקודם: ואת פעל ה' לא יבישו, ע"ד: והי' כי ירעב ופנה למעלה. — בעת אשר כרם ה' צבאות בית ישראל עשה באושים, צעק הנביא ירמיה ממר לבבו, אשר בגלי הים המה מיגון ומכאוב — העל אלה לא אפקד נאום ה' ואם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי עלו כשרותיה ושחתו וכלה אל תעשו הסירו נטיוותיה כי לוא לה' חמה [ירמ' ה' ט' י'] ירצה העל אלה החטאים

שחשב שם תחילה, איך יתכן שלא אפקוד כם איזה פורעניות, אם בני אשר כזה לא תתנקם נפשי, כלומר: אם נקמת נפש וכליה גמורה לא אעשה כדמיון מתנקם, מ"מ לא ימלטו מפקידה לשחת נשיות הרעים והבאזשים, ושיעור הכתוב: לא הראשון, "לא אפקוד" כתימה, ולא השני, "לא תתנקם" הוא ע"ד האמת: ואם אל רחום וחנון לא יעשה עמהם כלה הלילה, ע"ד הנקמה, מ"מ לא יצאו נקי מפקודה על הפרטים, ועל זאת אמר: עלו בשורותיה ושחתו, והם שורות הכרם, אך כלה על תעשו, כי אז תהי' ע"ד הנקמה, וזה לא יתכן, כי אם הסירו נשיותיה, כי לא לה' המה. והוא שאמר אח"כ (ו' א'): ועל בית הכרם שאו משאת, וזכרם ה' צבאות הוא בית ישראל. — שאלתני פתרון דעתי, מה היא לכנת הספיר (שמות ק"ד) פירש רבי יונה לוכן ספיר, וכן פירש הגאון אבל דעת חכמים אחרים, וראש לחכמים, החכם אבן עזרא, כי הספיר אדום, והעד דברי המקונן: אדמו עצם מפנינים ספיר גורתם, והשעם כפול, כמו וכו' נזיריה משלג צחו מחלב, ועוד למה אמר כמעשה לכנת הספיר, היה לו לומר כמראה לכנת הספיר, והנכון כי הוא מגזרת לכנה כמו חשכת מים מגזרת חשכה, והנה לכנת הספיר כמו אבן ספיר שראה יחזקאל, ודעת הדרוש שראה דמות לכנה תחת רגלי כסא הכבוד לראות ולזכור שנשתעבדו ישראל תחת יד מצרים כמעשי לכנים, והבן. ואשר שאלתני כמכתבך על מענה איוב (ק"ג ח' ט'): הן קדם אהלך ואיננו ואחור ולא אבין לו, שמאול בעשתי ולא אחו יעטף ימין ולא אראה. והערת כמכתבך מה זה שינה הלשון, שכרוח קדם אמר: ואיננו, וכאחור: ולא אבין, וכצפון: ולא אחו, וכימין: ולא אראה? — כבר חתרו כאלה המקראות שלמים וכן רבים. לכוא אל תוכן כוונתם, ולא כאו, ומי אנכי? הלא קטנם עבה ממחני! אך למען לא אשיב פניך ריקם, אכתוב לך דבר נעים אשר שמעתי כי יגידו בשם המשכיל החוקר הגדול ד' יצחק סטנאב, ואם כי בעוני הכשיל כחי, והמחלה לא יתנני השיב רוחי, ופקודת הרופא עלי, להגור מלמשוך בעש סופר, כי תגביר חליי, ומוה כאבי, כאב החזה נעכר, אך למען אהבתך, לא יכולתי התאפק, ואם ימצאו הדברים חן בעיניך. קחם למנחה, מזכרת כרית אהבה, אשר כחלילים תחמה בקירות לבי עד נשימתי האחרונה — הש אוגך שמעני: ארבע רוחות האמורים ירומון אל ארבעת מיני השלימות הנקובים בכתוב: אל יתהלל חכם בחכמתו, ואל יתהלל הגבור בגבורתו, ואל יתהלל העשיר בעשרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי; שכל שלם מהם יחשוב ששלימותו תביאנו לדעת את ה', והנה אמרו: "הן קדם אהלך", רומז לגבורה, והיא חכמת בני קדם, אשר תתן עוז לבעליה, הלא המה הגבורים אנשי שמות הטומאה אשר מעולם, כבני קדם, ועל זה יאמר ואיננו, ר"ל החליט הדבר לאמר, לא ברוח הטומאה ה', ואחור, ר"ל מערב, הרומז לעירוב ההויות, אשר ברוח זה ישכון ה'

(כמ"ד שכינה במערב) (וכינהו בשם: אחר). לרמוז אל אמרו וראית את אחריו), פ"י תבין החכמה המיוסדת בפעולותי הנמשכים אחרי, אשר המה יתנו אותותם על כחו של יוצר בראשית, והוא הדעת אותו על פי פעולותיו, ככתוב בואת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד ומשפט וצדקה בארץ, וכאשר איוב לא היה חכם בשכל העיוני (1) על כן באמת יענה ויאמר: ולא אכין לו, „שמאל בעשותי“, רמוז לשלימות העושר, כי מצפון זהב יאתה, ואמרו ז"ל: הרוצה להעשיר יצפין, והשלם בו, ידמה, כי קנה חכמה ודעת את ה', כי בצל חספה בצל החכמה; ועל זה יאמר: ולא „אתו“ כמו, ויאחו את הכית, (מלכים א' ו' י') (איינפאסען) או מלשון: ויאחזהו פלשתים (שופטים י"ו כ"א) „יעטוף ימיו“ רמוז לשכל המעשי, אשר ינהל את בעליו לימינו, וכמאמרם: הרוצה להחכים ידרים, ר"ל הרוצה להחכים בשכל המעשי, ולהיות ערום ביראה, ישים לו יד רמה בתלמוד המביא לידי מעשה הנרצה לאלהים, ועל זה השלימות, יענה ויאמר: ולא אראה, כלומר לא אראה מראות אלהים, בדרך זה. כי אם היות שוה השער לה', משכילים יבואו בו, ככתוב יראת ה' ראשית דעת, הנה היא הצעה לבד, לא יראו בעליה כחו של יוצר בראשית, בלתי אם יבואו בדרכה, אל מגוחת החכמה, ואל נחלת שכל העיוני, לראות פועל אלהים ומעשהו, אשר הוא הדעת אותו, כאמור, ואם אין חכמה עיונית אין יראה, ועליה אמרו רז"ל: ווי למאן דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד. הן אלה ארבעת מיני השלימות הנרמזים בארבע רוחות השמים. — וקירות לבי יאלצוני להשמיע לך עוד באור אשר האיר ה' עיני, והוא זה: וכלתו אשת פינתם הרה ללת ותשמע כו', וכעת מותה ותדברנה הנצבות עליה אל תיראי כי בן ילדת ולא ענתה ולא שחה לבה, ותקרא לנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל אל הלך ארון האלהים ואל חמיה ואישה, ותאמר גלה כבוד מישראל כי נלקח ארון האלהים (שמואל א' י"ט ד' ד"א ד"ב) עיין במפרשים. מקרא „ותאמר“ אינו מדוקדק. ולפי מצער בינתי, כי: ותקרא לנער אי כבוד,

(1) הערה כי איוב טרם ידע את ה' לפי החכמה אשר יסד במציאות, וטרם הכיר את הבורא על פי פעלו, היה שלם ביראה לבד, ככתוב: ירא אלהים וסר נורע ולא כאמר חס כס נכון דבר, ולכן לא היה שלם עם ה' באמת על כן מצאנוהו צרות רבות, ומה יתעורר היוכוח בינו ובין ריעו, הוא האשים את חביריו לאמר: כי לא ישקלו אותו במאזני זדק ומשפט, והם האשימו אותו, שאין תוכו ככרו, באמרם אליו: הלא יראתך כסלתך תקותך ותוס דרכיך, אז שלח עבד ה' כראוי, וכאשר הבינו ה' שזן דבר מני חכמתו, אשר פעל נעשה בעולמו וכדיעה זו השלים נפשו בשלימות האחרון, אז התענג על ה', ונכסה מזיו ההשגחה ולגודל עונג הרוחני אשר ה' לו, חלף הלך לו ממנו הלער הנשמי, ככתוב: ועתה עיני ראתך על כן נחמתי על עפר ואפר, ותחת נשכה שלימותו, כפול לו ה' למשכה, טובו. והכן! —

מוסב על אחת מהנצבות עליה, אשר הם קראו לאמור: גלה כבוד
מישראל אל הלקח ארון האלהים ואל חמיה ואישה; ותאמר גלה כבוד
מישראל כי נלקח ארון האלהים, מוסב על אשת פינחס אשר על זה היה
לבה דוי ולא על חמיה ואישה — . עתה ידידי אשובה אליך, הסכת ושמע
ואביעה לך רוחי רעי ידידי, כאשר אנחנו רעים מנוער, ושנינו שנינו
התושיה למשרת דרכנו, אך משטרי חיינו שמו למו ארחות שונות, שמש
הצלחה יהל בחלונך, מאביב נעורִיך טעמת כוס הישועות ממעיני הישועה,
וכאמריך כי יזלו כטל במסחר וקנין, משכת אחרִיך בעבותות אהבה כל
הסוחרים, ינהרו אליך, עד כי עלית הודות לאל, על במתי הצלחה; ואני
בעיני, משרה לכל מקרה ופגע מפרץ הזמן. וכאשר ידעת רגשת ונהמת
לבי וקורותי, מהחל ועד כלה. שִׁכך תשכך נא חמת. . מעלי, ולמה יפור בצע
על קרני ראמים במשפטים אשר גם לי גם לו לא יהי — זר מעשהו,
ותכונת לכבו. רגע יעיר חמתו תנין להשמיע כמרום קולו; וברגע
נכמרו נחומיו, צחוק נעים על שפתיו, כאלו עוד זיק יושר בוער בלכבו.
זה דרכו מאז ועד עתה. ועתה אם יריח מנחה, ואמריך הנעימים יצלצלו
באזניו, מה נעים, אז תראהו מכתבי, כי הנני נותן את בריתי שלום אתו,
ואם עוד תבער חמתו עלי, ולאל ישים אמריך, שלח נא את המגילה על
האש אשר על האח, ובל יודע לו, כי כאתי עד הלום לדבר אתך. ולא
נופל אני ממנו, בחץ שחוט לשוני, להציג בשער משפט. — וכאשר
מהות אהבת רעים הוא שחיי האדם אוהב כל מין האנושי, יהי כאיזה
עם שיהי, בעבור שהוא אדם, בדמותו ובצלמו כמוהו, פלא בעיני על
ידידו. . ששאל הכנת הכתוב ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י"ט) מה לספק
עוד במקרא מלא כזה הכתוב באר השיב, ואין הכונה בו רק לישראל,
אין הדבר כן בשום פנים, שאלו כן היה כתוב: ואהבך לאחיך כמוך.
כמו שכתוב אצל ריבית: לא תשיך לאחיך, או: ואהבת לבני עמך כמוך,
כמו שכתוב: לא תקום ולא תשור את בני עמך (שם י"ט, י"ח), אבל הכוונה
לרעך, שהוא אדם כמוך, וגם חגי נקרא רע, כמו שכתוב: חושי הארכי
רעה דוד (שמואל ב' י"ו) ואמרו חז"ל כי חושי גוי היה — ובספר חרדים
(פרק א') אל תהי בו לכל אדם, לא גדול ולא קטן, לא גוי ולא ישראל,
עכ"ל, והגאון איש האלקי ר' חיים וויטל ז"ל בספרו שערי קדושה (חלק
א' שער ה') כותב: ויאהב כל הבריות אפילו לגוי — גם בתנא דבי אליהו
(פרק ט"ו): שאמר אליהו לאיש יהודי אחד שמכר לגוי אחד ארבעה כור
תמרים ומרד לו בבית אפל רק את המחצה ונתן לו ואמר לו אליהו בני
כתיב לא תעשוק את רעך (ויקרא י"ט), רעך הרי הוא כאחיך ואחיך
הרי הוא כרעך וכו', והגאון בעל זקוקין דנורא כתב בזה הלשון רעך
משמע אפילו עכ"ו. ועוד מאמרים רבים יתרוצצו בשעיפי, ועוד חזון
למועד אכתוב לך. והגד נא לי רעי כלבכי היכול נוכל לשכוח הטובה אשר
עשה הסוחר הנכבד אשר לא מכני עמנו האדון. . אשר עשה גם אתך

מסחר וקנין כמה שנים ועתה ירד פלאים, הנשכח את כל הטוב אשר
עשה ל. . אשר עמד בפרץ לפניו בעת מצוקי הזמן סביב שתו עליו זרכים
קמו לו לשטנה אשר כמעט קט. . נגזר מארץ החיים, וכשפכו פלגני מי
עיני לפני דודו. . כפתן חרש האטים אונו, ואך האיש היקר הזה ראה
בעין חמלה על לב דוי ונמס, והזיל שמן צדקה על מר לבו, כל יפודו
עצמו לפי שאול ברמי ימיו — או, כהקיר ביר מימיה כן הקרו נחלי
גיל ממקור עיני בראותי ישרת נפשו, והתאמצו לפתח רוח חיים על
גחלת אהבת רעים, ולהעלותה ללכת אש פלדות, שלהבת יה. ידידי!
הלא ירעתי את נפשך השחורה ורוחך הטובה, מנהרי ערן יצאו — ירעתי
את לבבך כי היא מלאה חמלה, ותורן דעותיך יפרש גם עלי ארחות צדק
ולא אפונה, כי עזוב תעזוב את הסוחר האומלל הזה כפי אשר יהי לאל
ידך. הלא טוב מלוא קומץ אהבת רעים טוב רחש לבב גבר לרעהו לריח
נחוח לפני ה' משבע מוכחות פר ואיל עם רכבות נחלי שמן; כאשר צעק
מר הנביא ברוח ה' אשר דבר על לשונו: הירצה ה' באלפי אלים כו' כי
אם עשות משפט ואהבת חסד כו' (מיכה ו'), ואמרו חז"ל (בפרק אלו הן
הלוקין) עשות משפט זה הדין ואהבת חסד זו ג"ח — וזה יסוד התורה
ועיקר כל המצות וכאמרם ז"ל (יומא פרק יום הכפורים) עבירות שבין
אדם למקום יום הכפורים מכפר ועבירות שבין אדם לחבירו עד שירצה
את חברו. הכש נא בעין פקוחה על נצני חמד עסיסי רמיני אהבת רעים
איך יפריחו בערן גן ה' כראשי בשמים, נתאורנה עיניך: דור הפלגה
כפרו בעקר — בכורא שמים וארץ, ואמרו מה שדי כי נעבדנו? והעפילו
לעלות עד מעון רוכב ערבות, לערוך עמו רב ומלחמה, לא נעקרו מן
העולם, לא נאבד זכרם, רק הפיצם ה' בעולם בלבד, כמאמר הכתוב
ויפץ ה' אתם משם על פני כל הארץ (בראשית י"א) וכדור המבול נאמה:
ויגוע כל בשר וימח את כל היקום, וישאר אך נח כו' (שם ז'), אף כי
לא כפרו בעיקר, אך עובו אהבת רעים ועשות חסד, עמודי השמים
אשר הארץ נשענת עליהם; כמאמר אלהים לנח (בראשית ו'): קץ כל
כשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס — ודור הפלגה היה בהם אהבת
רעים, כנאמר: ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים (בראשית י"א)
ואמרו ז"ל (באבות דר' נתן) דרך ארץ קדמה לתורה שנאמר לשמור את
דרך עץ החיי, דרך זו דרך ארץ, עץ החיים זו תורה ובריש תנא דבני אליהו,
לשמור את דרך זו דרך ארץ עץ החיים מלמד שדרך ארץ קדמה לעץ
החיים ועץ החיים תורה שנאמר עץ חיים כו' — וכמה טהורים אמרו
נועם אשר לא ימחו מעל לוח לבי גם במדרש רבה, על פ זק ויתן אל
משה ככלחו (שמות ל"א) אין התורה מתקים אם אין עמה דרך וארץ
והלל ענה (גמרא שבת פ' כמה מדליקין) לאיש הבא להתגייר אשר שאל
ממנו: למדני כל התורה על רגל אחד, (י) „מה דעלך סני לחברך לא

(1) ידיד נעים! כדרך תכונות פלא איך יבקש ללמדו כל התורה אשר חרובה

תעביר, והו כל התורה ואיך פירושה ויל גמור — יודי כלכבי!
 השביע נא בכל דבר היקר וקדוש בעינינו, ובכרית חברת רעים את . אשר
 בכל מאמצי כח יעמוד לעור להסוחר הנ"ל . כי לנפש דאבה וועומה
 הערומה מתקוה ומזור תחת השמש, כמוהו, כמלאך מושיע תהי בזה
 לעתות בצרה . על דברתי, יקירי! בשמעני אמרי שיחו אשר שפך כלבי,
 רסיסי המעותי כגשם שוטף על לחיי התגלגלו — וכאשר ידעתוך כאמת
 כי אח אתה לצרה, לעזור נשכרי לב, נגועי ומעוני אלהים, ידעתי גם
 ידעתי, כי לא על צחיח סלע אשיף אמרי, לא על לב אביר הרחוק מחמלה
 אורע זרע צדקה, אך על גפן פוריה, אשר יצמיח ענבים מיין לכנון,
 לשמח ה' ואדם. והצדקה אשר תעשה להאומלל הזה תהי לזכרון לפני ה'
 כל ימי צבאך על הארץ; הלא מאז ידעתך, הנך שומר מצות ה': ואהבת
 לרעד, והוא ישמרך מכל רע — ואל הטוב ישיב לכל הטובים והישרים
 עושי צדק —

ואח יקר! טובים דברוך מיין רקח, אשר שאלתני במכתבך מאד
 מי נבעה הפלסופיא? אם מעם אלהי אברהם או מן גדיבי עמים? שמעני:
 בתחלה בני קדם המציאו אותה, אחריו כן חכמי מצרים, ובית מדרש גדול
 היה כמצרים לכל חכמות הפלסופיא, ואצלם למד הפלסוף פיתאגורוס
 ואחר כן נעתקה הפילסופיא לחכמי יון בעיר מוקדון, ובעיר אשהען, כי שם
 היה החכם הנעלה סוקראט והפולסוף פלאטאן. ובכית המדרש של פלאטאן
 למד אריסטוטלוס הפילוסוף הגדול עשרים שנה והעמיד תלמידים הרבה
 פלסופים, והיה מורה לאלכסנדר מוקדון, והפילסוף אנאקסגאריס, ובהיותו
 כבן ארבעים שנה רוח החכמה פעם כלכבו להקים בית מדרש גדול בעיר
 אשהען, ולמד שמה פילסופיא, גם שם היה החכם הקדמון שהאליס, ושם
 היה ג"כ בית הספר גדול להפילסוף אנטיסטעגוס. ואחד מתלמידיו היה
 המפורסם החכם דיאנוס, וחכמי העיר הזאת נקראים סבי דכי אתונא
 כמסכת בכורות, על אשר למדו בבית המדרש של אשון, ואחר כן בבטול
 בתי הספר שם ונהפכו כחומר חותם. עפרות חבל — נעתקה הפילסופיא
 לערביים, ומשם לאדום, כחלק אירופי. וכתבתי לך כל אלה מאשר יקרת

מארץ מדה ורחבה מני ים ללמדו על רגל אחד זאת יבקש עולל גמול מחלכ
 עתיק משדים! אכל פיו ולשונו עקים הלחות הטופו, כי ידוע לכל איש תכונה
 כי רגל נקחא בלשונם כלל, וכאמרי נועם חלה פניו ללמדו על רגל אחד, ר"ל
 על כלל אחד, ופשיבו מה דעך מני לחברך לת תעביר — זהו כלל גדול בתורה:
 והצבת לרעך כמוך; וכמה תיבות בתלמוד אשר הנה מלשון רומי כמו (אנדרוגניס)
 אכר זכר גניוס נקבה — קטיגור סטיגור, אפיטרופס . לכלר תיבה תלמודית
 אמר לכללר כתוב (גיטין כ"ה) בוא לשון רומי. Librarius. כותב ספרים .
 וכמה תיבות שרודי לשון עבר דומות ללשונם כמו עקד קשירת בע"ח יד ברנל
 עקד הרועים (מלכים ב' י'): פירוש מקום קשירת הלאן לעת הגזזה וידמה
 ללשון רומי שבית אסיפת התלמידים ללמוד חכמה נהרא עקא דמי וכאשר יכריקו
 כח פניך אמרו דעת — וכמכלי אהבתה ילמד לכך להבין עשר דבר, אהבה כי
 יטיבו בעיניך .

בעיני כאישון בח עין, ומאהבתי אותך, יען ידעתי כי אמרי בינה יקרים
בעיניך מפו — ואל יעלה על לבך חלילה כי רכותינו בעלי התלמוד ז"ל
לא ידעו דבר חכמה, הם מלהזכיר! המה היו חכמים מהוכמים בכל
חכמות בינה. ושופרת ה' לר"ג שהי' מביט וצופה בה אלפים אמה
ביבשה וזכנדם בים ושמואל אמר נהירין לי שבילין דשמיא כשבילי
דנהרדעה (ברכות נ"ח) וכמאמרם ז"ל הרוצה לידע כמה עומקו של
גיא מביא שופרת מביט בה וידע כמה עומקו של גיא והרוצה לידע
כמה גובהו של דקל ימדוד צילה וצל קומתו וידע כמה גובהו של
דקל, ראינו ברור כשמש אשר ידעו חכמת מדידה עד תכלית, וזוכוכית
כלי הבטה (מיקראשקאפע) שבו צופים למרחוק כמה מילין בים וביבשה
כבר ידע ר"ג בחבמתו. וכן שנינו (בגמרא דר"ה כ"ד) דמות צורת
לכנה היה לר"ג כו'. גם חכמת כלי שיר תצוצרה יובל ושופר נמצאו כבר
בימי איש ה' אשר תורת אמת נתן לעמו וכימי יהושע, כאשר מצאנו:
ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים כו' (במדבר י') גם חכמת
הטעליגראף אשר המציא חכם וחוקר זמנינו, ראיתי כספר של"ה הקדוש
(דף ל' ע"א בשם החייט) תעין שם כל החכמה ההיא (כי לא נמצא בידי
הספר לכתוב לך באר השיב) ויתענג לך. ועל כל אלה יראת ה' היה נר
לרגלם, והיו מלאים קדושה וטהרה, כמו שמסופר בשכת (קי"ח) ואמר ר'
יוסי מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי כו' ואמר רבי תיתי לי דקיימית
עיון תפלה כו', ואמר ר' נחמן תיתי לי דקיימי מצות ציצית כו' — הו
אנן מה נענה אבתריהן? אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה! —
יקירי! מך ערך אני לחשון מוסר, וכמאמר התלמודי קשוש עצמך כו'
אך נשבר לבי בראותי בבחורים אכינה בנערים, אשר מיד כי יעורר
אותם רוח החכמה ינערו את היראה — לא כן אתה עמדך! האף כי
בפשך בחבל הפלסופיא קשורה ככשבע יתרים לחים. ככל זאת אמרי חכמינו
ז"ל דברי אמת וענות צדק, מתנונעים חמיד בשעיפך, כדלת על צירה.
אהה! כמעין חולגה דמעה שמורות עיני, בזכרי ימי ילדותי, כהלו נר
התלמוד עלי ראשי, תחת עצי הרריה קשפתי שושנים, ריח נחוח, ועל
הרריה העשופים ירקרק חרוץ קדמו עיני אשמורות — אהה מתלאות הזמן
ועמל ודאגה אשר הקיפוני עובתי את הקדש, בסתר הלב בחביון
הנפש לבי כים נגרש, על ימי עלומי — אבינה באחוות מרעי אשר למדו
אתי בבית הספר חכמת התלמוד, ואהי כחגב בעיני, כי שמת יד לפה,
המה הנכיהו עוף נגד שמש החכמה, מגורת הקדש, ואני בעיני כשכלול
תמס אלך — וגפשי עגמה עלי עת שבת ויום טוב אפתח התלמוד
שעשועי ומחמדי ומשיב נפשי — ובלב כואב ועינים דומעות דמע אפן
מהיכל כבודו וכליותי ייסרוני אשר עובתי נופת צופים בימים מקדם, אך
באלהים אשים מכשחי אם יחיני ללקוש עוד שושני נצני חכמת התלמוד
יום יום — כי זה כל האדם — אהה! נפשי! מה תשתוחחי ומה תהמה

עלי הלא חצי הזמן נגעוך, התרפית כיום צרה — אולם עוד אודנו ישועות פניו ושל חסדו יעריף עלי גשם נדבות ואכנה כבתחלה בעדן גן אלחים! — רעי ידיד לבי! הכר נא ממקור מי נבעו הדברים האלה מלב ידיך באמת, קום נא ונעירה את הכחורים כל יקרבו אל פתח הפילוסופיא בעודם בשל ילדותם, כשרם מלאו להם הימים בתלמוד, ואנחנו בשמאלנו נחזיק בפילוסופיא וימיננו תחבק את האמונה. ומה טוב לנו עבוד ה' מצד המקובל מאבותינו, ומה נעים אמרו חז"ל במדרש על פסוק תשורי מראש אמנה (שיר ה' ד') שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא בזכות אמנה — ונאמר צדיק באמונתו יחיה (חבקוק ב') ואמר החכם בן דוד, ואיש אמונים מי ימצא? — וכדרך אמונה בחרתי, ששון לבי היא, עד יסוגרו עיני בעת פקודת כל אדם יפקד עלי — סוף דבר אלהים ירא, ומצותיו שמור, ולחכמה אחותי אמור — כחפץ ידיך ומכבדך יעקב לא פיין. אביך, היקר המופלג י"א ר' משה ראבינאוויץ, ואחיך המופלג המושלם רודף חכמה ר' אל"י, יתענגו על ברכה וחיים, מאל השמים!

אל הדר בחורים, ומהולל בשערים, סופר ומשכיל וכו'.
 מה נעמו לי מעשי אצבעות ריע ישר ואהוב כמוך, כמים קרים על נפש עיפה היו לי דבריך אלה הפעם, מהמעט אשר הכרתי את יפעת תכונת נפשך, וידעתי טבע לבבך הטהור, להיות אוהב משרים כנפשך, וחץ שחוש לשונך, קשת חזקה וחצי גבור שנונים, להכות השקר בשבט פיך, ובורעות פתוחות תחבק ישרת ואמונת לב, זאת יעיר תקוה חזקה בלבבי, כי לא תחדל ידידי להיות משען לי בדבר הזה. עד האמת אשר יקר לנפשי, ועדים השחקים הנבוכים המתוחים על ראשינו! כי לא יצאתי חלילה לריב עם בני עירי, והיה אם תפגע ידידי איש ממתי עירי, תדרוש באר השיב, והמה יתנו עדיהם ויצדיקוני, כי די מהרבה השתחויתי להם. די מהרבה פרשתי ידי כל הימים, אל עם סורר אשר חזקו פניהם מסלע, לדרוש ממני חשבונות אשר לא ידעתי ולא שמעתי עד היום, עמלתי לחקור למצוא דרך ומסלול השלום, אשר יתכן לי ולהם, כי מה אעשה אחרי אשר עסקי שמו בסר רגלי והזמן אסר את תקות הכנסתי ולא יתנני לנהל ביתי על גפי מרומי הצלחה, אשר יהיה שולחני מלא דשן? האם כעבור זאת נקליתי בעיניהם? ועל אשר אני מתגורר על אדמת קדשיהם ורשיעוני ויצוני לתת מס אשר לא כדת היושר? — וגם אתה, ידידי ומאהבי כל הימים, בקושרים אתה, לכתוב בגללם מכתבי, ששנה עלי. לא נופל אני מהם, ויש לאל ידי לעשות כמוהם, אך האמת והצדק לנצח יהילו אורם, ושפת שקר ורשע, עד ארגיעה, ולא תשורם עין —

לכן, אם זיק אחד ישרת לב אדם ישר יבער בלבבך לחזק האמת והשלום, איעצך ויהי ה' עמך, לך מנגד, מריב ומדון, ואל תתן במכתבך עצים לאש, להגדיל המדורה, כל הפול ברשת, ותקרא ואין עונה. הלא ידעת טבעי לבצר רוח נגידים ביום קרב ואם אפור בצע כסף יפלו משנאי כעמיר אחרי הקוצר; כי מכל צרה וצוקה מפלט לאיש צל הכסף — עשה זאת איפוא בני, לך התרפס להם בדברי תחנונים, למען הוציא השלום למענהו, למען טוב לך ולהם כל הימים. ידידך ומכבדך החפץ בשלום, —

יעקב לא פין.

אלכה ואשוכה אל מאהבי הראשון . . .

אל חיים, יערוף לך כמטר ברכה וחיים!

השלום לך? —

רעי ידידי, לא מאשר מצאתי את לבבך נאמן לפני מכל אחוות מרעי העירותי בנפשי לערוך מכתבי אליך, הלא אתה ככל רעים אשר ינדו כמו ראשם לפיד ולאיד רעיהם כשריקות שפתים יקראו: „אהה! רחמנות רחמנות“, ושבע שמחות בלבכם, כי בא היום שקיונוהו. וגם אתה, סלח נא, כאחד מהם, באנחות כרעם כגלגל תהמה על מר משטרי וקשה יומי, לאמור: אחה רעי! כאבך כאבי, ובעמקי מסתרי לבך — צחוק וקלס. ערן לא נולד 1) רעי באמת אשר יהי לכו זך מכלי כל שמץ דופי, ואף אם יאנח בשכרון מתנים, ואגלי דמע כאישון בת עינו יראו — שבע תועבות בלבו. כי בימים האלה השקר והתרמית כדשא יפרחו, פסו רעים נאמנים אשר יעזרו ויושיעו איש את אחיו; אפסה אהבת רעים מאדם — ואשר היו בשכר הימים ולשון אמת היתה בפיהם המה שוכני קבר — לכן לא אעשה בנפשי שקר לשפוט כי טוב לי אתה מכל רעי, אשר כדבורים יסוככוני, כחלק לשונם, כי טובתי המה דורשים. הרימה עפעפיד אל ימים הראשונים. אשר שלחתוך לעזור איש דכא נודד כצפור מבית לבית לספחהו באיזה מרכלות, ובתקות הכל כחש וכוב: „לך ושוב“ התנגפו רגליו לדפוק דלתי ביתך, וכאפל ועלטה הלכו הכשחותוך באין תועלת — וגם אני כעניי, גלמי הכשחות ראו עיני ממך, חליפות פעמים, וכל רוח חיים להביא שרף לביתי, אין בהמה — אולם מה יעשה הצולל במים עזים רגע יעלה שמים ירד תהומות, הלא אל קנה רצוץ אשר יביט מרחוק יושיט ידו, יחזיק בו להציל נפשו, ככה נדמיתני גם אני, אשר משכרי גלי התלאות עברו על ראשי, קולעתי בכף אלהי המשפט, שודד אהלי, אשת נעזרי בעודנה כאבה נקטפה, זה ירח ימים, היתה לבער למלתעות המות, וכגפן מרוח סערה כי תשליך ענכיה לעיני הכורם בעודם כוסר גומל — כן השליכה עלי העדינה ילדים רכים וצעירים

(1) הערה: וזה נעיוס אמרי החכם: ואל לזרה יולד“ בלשון עתיד, יען כי עוד לא נולד אח לזרה, אזכרים לעתות בזרה יעלו על כף אחת עטרה.

האמונים עלי תולע בחיק אם רחמניה עתה אבד מהם הונם כרנע! יביטו כמר נפש, יבקשו עזר בלב נשבר ונדכא — נשכר לבי בקרבי לראות צרות נפשם. אהה בני מחמדי עיני! מי מלל לי כי בדמי ימיה תרד אמכם דומה ואבל ארד אנכי אחריה שאולה, הוי! לראות כאלה, בני כחיי מרודים יקנאו את אמם כי היא שאננה כאדמה — הוי! נפלה אם הבנים, חלצה שר, הניקה עולליה, ותמחה דמעתם בנשיקותיה, ותישנם על ברכיה בנועם שיריה — רעי היקר! אך הפעם אנסה את לכבך, אם יך ברחמים להיות לעזר אדם, ואם דמי חמלה נוזלים בקרבה. כמלאך הגואל הפודה משחת תדאה נא על כנפי האהבה והחסד, לבוא לעזרת ילדי פרי בשני וחיי רוחי, עוללים יתומים קטנים הנמצאים בצרה וצוקה, ולהחיות נפשות רעבות הצועקות: איה אמנו! — בעין חמלה ואהבה ומלב מלא חסד ורחמים תעורר נא את רוחך להויל שמן צדקה לבקש עזר ותרופה לנפשות האומללות, זכור כי לעשות צדקה וחסד לאמץ ברך כושל ולמחות דמעות עשוקים השושפים ממקור לבבות נשכרות ואין להם מנחם, נבראנו אנחנו עם ה' זרע קדש ניני אברהם. הקטיר נא, ידידי, כף קטנה מלאה לבונת אהבה על מוכח אהבתינו הישנה. עדי בשחק! כי לא אשכח לנצח הגמולה הזאת! — ואל מי אשפוך שיחי וצערי בלעדך? ואם עוד זיק חמלה יבער בלבבך, כאשר אקוה, אל נא תשלה את נפשי בתקות שוא — כי אנשי שם אשר כתבת לי — לבכם יצוק אכן, סגור לבם כשחל, לדמעות עשוקים ילעגו, לאיד רעייהם ישחקו. ירידך ומכבדך המחכה להפיק רצון יעקב לאפיו.

אַהֲבַת בְּנִים לְאַבוֹת, הִיא אַהֲבַת הָאֵמֶת
הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה, לְעַד הִיא קִיּוֹמַת
מֵאֵל עֲלִיּוֹן אָבִי עַד הִיא נִבְחָרָה
קָרְאוּ לָהּ נְעָמִי, אֵל תִּקְרְאוּ לָהּ מְרָחֵה.

שפעת שלום לכבוד אבי היקר, פאד ראשי מאור עיני, הורי ומורי, ישעי ואורי, עשרת תפארת שיבה בדרך צדקה, אוהב את המקום אוהב המישרים, המופלג י"א המפורסם בקהל הסוחרים לשם תהלה סוחר נכבד לאמונה מוה"ר פינחס לאפיון. ברכת ה' מעל ביתו לא תמוש עד עולם. וכחול ירבה ימים! השלום לך? השלום לאמנו היפה בנשים? השלום לאהיי היקרים ואחיותיי היקרות? האח מה העלוונה כליותי אם שלום וחיים כלכם היום! —

אבי, נאמן לבכי! מה אהובה גנה זרועיה תצמיח לתת מעדני מלך —
 מה נעמו פרחי חמד מעצי בשמים להשיב נפש — ומה יקר
 אמרי שפר מפי אב יקר, מכשר שלום מארץ מרחק! כל עצמותי גיל
 חגורנה! ואור חיים חדשים כבתי נפשי הופיעו, ברגע קראתי מכתבך
 הנעים, הכתוב מן י"ג דנא, ובדמעות אהבה ואנחות לכב אקדם עתה
 פניך לערוך מכתבי אליך אחרי עברו ימים רבים אשר נעלם מאתי דעת
 שלומך — נפלאות היא בעיני מדוע בושש מכתבך לכוא? מדוע אחרו
 פעמי עטך? — הלא ידעת אב יקר! איך נכספה גם כלתה רוחי דעת
 שלומך, לשמך ולזכרך יכלו שארי ולבכי! — אהה! רוחי יסער בקרבי
 ויהיה כעצי יער מרוח סערה, בזכרי איך השלכני משטרי בכף קלע
 הזמן, הרחק מארץ מולדתי ומכניי הוני ואוני — אך מה זה עורר
 אנחות? — רב לי חסד מאל הטוב אשר שלח את דברו וירפאני מעט —
 ובדעות ה' את דרכי יסיר מכאובי, יחליף כחי, ועצמי כדשא תפרחנה. —
 עיני דלו למרום! — משכיח שאון ימים, יקים סערה לדממה, הוא ימחץ
 וידיו תרפאנה — אבי! שמים חדשים מעל לראשי נשיו, וארץ חדשה
 מתחת לרגלי תשתרע, אשר אוכל לשפוך המיות לבכי ורגשותי להשמיע
 ישועה לך מארץ מרחק — (כן יואל ה' ימים הבאים). אב יקר! איך
 ינע לבכי ועיני תדמע אשר לא אוכל לראות פניך ולערוזת כל סתרי לבכי
 בחקך ולחבקך בורעותי הפרושות ולהרטיב פרחי לחייך בנשיקות חמות
 ככן יאהב ויכבד אב! — אהה! שמים וארץ הרים גבנונים שפיים ונהרות
 יפרידו בינינו — אבי במשך שנות חיי שבעה נפשי נדודים ממסעות
 בארץ מרחקים, הרביתי לי אוהבים ורעים, אהבתי גם הייתי אהוב, לא
 מצאתי אוהב נאמן בר לבב משכיל דורש את ה' כאשר הקרה ה' לפני
 פה קרית מלך בער לין הפעטירה, יקר ונכבד אהוב למקום ואהוב
 לבריות, הוא התורני המופלג המושלם, מנגן על כלי שיר, המשורר הגדול
 המפורסם הנבחר אל הרינה ואל התפלה בב"ה הכנ הגדולה דק"ק בער לין
 יע"א — שמן תורק שמו מוריני אברהם יעקב המכונה ליבשענשיין
 ש"ץ ראשון ונאמן שני, (אָבער קאַנטער דער יידישען געמיינדע)
 חוטר מגוע קדש מאב יקר הצדיק וישר באדם המנוח מוריני רבי יחיאל
 מויכל (בצל שדי יתלונן) פני האי ש 1) היקר הזה כשושנה חמודה
 חכלילות עינים לעת הזמיר — ורוחו היקרה ולבו הטוב אבני נור ושוהם
 מתנוססות מבין עיניו יונים יופיעו — על מצחו הרוחה: ענות צדק, ועל
 לחייו: חסד ואמת, שפתיו — רכו משמן, יוילו צדקה לכל לבב נשבר
 ונדכא, ועל לשונו אמרי נועם תנחומים למרי נפש — משחר עד הנשף
 צדק יקרא לרגלו, בטוב ואושר, בתום וביושר, לאמץ כרך כושל, לחיות

1) הערה תאר איש הונט על התשוב שבכני אדם, כנו שנתמר: ויאמר דוד
 אל אכנר הלא איש אתה — ומי כמוך בישראל (שמואל א' 17):

ולחשיב נפשות עשופי רעב להרנין, אלמנות ויתומים, חמלת לבו מי ימלא?
 איה שוקל ואיה סופר צדקותיו? הוא פה לאלם, ורגלים לפסח: מלאתי
 מלים, אך אם אספרה ילאו לשוני ועשי ספורות למו. אך זאת לא אוכל
 להכחיד תחת לשוני, ושמן מנהו אספרה: בלב שהור ונשבר מעמקי לבו,
 יצוק לחוש. יכרע וישתחוה לה' בהדרת קדש — קולו קול כנור נעים,
 יחיה לב ורוח — לב אבן ונחושה יוריד כנחל דמע עת ישמיע במרום
 קולו קול בוכים: אור חדש על ציון תאיר — בשפה ברורה, על פי חוקי
 הדיקדוק, יגיד סדר התפילה, לא יחויק הרפה, ולא ירפה החזק, לא
 יניע הנח, ולא יניח הנע, ומה יפה ומה נעים לאון שומעת, איך הוד
 קולו כצלצלי תרועה, יעורר הד המקהלה (קאר), אשר יומרו וינגנו לפי
 אותיות המוזיקה הנקראים (נאטען). מה יתעוררו בקרבי רגשי קדש,
 דימיה קדושה מרחפת על לכבי ברגעים היקרים אשר אתפלל בחצרות בית
 ה' וארא הנכבד היקר הזה, כורע ומתפלל לפני הדום רגלי ה' — עוד
 נפשי תרכה כי עין בעין אראה אור פניו, ופה אל פה אנשק לו, על
 הוד קולו ונועם שירו ברן יחד כוכבי בקר — האח! מרום! ה' אלהי
 קדושי! ארוממך. כי דליתני, למצוא חן בעיני האיש הנכבד והיקר הזה,
 אשר במלאך הגואל ירחף וירא על כנפי האהבה והחסד, ליתן עין חמלה
 על אומלל כמוני, גר בארץ נכריה, נודד בארץ מרחקים, כצפור (2) נודדת
 מקנה — וכדברי תנחומיו רכו משמן ימחה דמעות הנרדמות בירכתי
 עפעפי — ובין שאון שרדות עיר הצדק בערלין העמוסות עליו להחיות
 נפשות רעבות, יתאמץ בכל יכלתו, להיות מגן ומחסה לדורשי תושיה —
 האח! אדון אבי עור! מסעד לדל, ואב לחלכאים — במה איפוא אקדם

הערה (2) כתוב במדרש ע"פ כצפור נודדת ויקנה כן איש נודד ומוקדונו
 (משלי ד' ח') אין איש אלא הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה (סירת היס) ואין
 צבור אלא ישראל, ואמר המוקדו נודד לדוני כצפור חויבי חסם (איכה ג'), והושע
 הכניח חומר: יחרדו כצפור מונגרים (הושע י"ח), הרי ענין גלותינו נדמה ממש
 לצפור הנודדת מן קנה, ולכן הקב"ה לא יקוטט עד אשר יגן עלינו מרודפינו,
 וישלח לנו גואל נדב, וישיב אותנו אל קינו המיוחד לו, והוא (בהת"ק) שיבנה
 ולא יעשה עמנו כלה כחשתינו ח"ו — וזה מחמר המושרר: נפשינו כצפור נמלטה
 מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו, עזרנו בשם ה' עושה שמים וארץ, (תהלים
 קכ"ד ז' ח'), יראה כמ"ש מוקדם: לולי ה' שהי' לנו וגו' אי חיים בלעוני
 שחרות אפס בנו, אבל נפשינו כצפור נמלטה בעבר ע"י השנחתו ית', וזה שאמר:
 הפח נשבר ואנחנו נמלטנו, ואין בטבע הצפור החלש לשבור הפח, כי אם להשמיט
 מומנו, אבל ההצלה בשבירת הפח, מוכרח להיות להצפור עוזר לה מוחץ ע"י
 אדם, וכה נ"כ בעבר לא כושענו בטבע כעבד הנשטט ובורח מאדונו, כי אם ע"י
 עוזר מוחץ לטבע ע"י שבירת משנאינו, והוא הפח, וזהו הפח נשבר, תחילה,
 ואח"כ: נמלטנו; וזה לא יתכן בטבע, כי אם עזרנו מעם ה' עושה שמים וארץ,
 והכוונה את הטבע יוכל להרסה נ"כ, והקב"ה נדמה בערכינו כביכול כצפור המונין
 על חפרותיו, כאשר אמרו במדרש ע"פ שקדתי ואהי כצפור בודד על גג (תהלים
 ק"ב, ח'). שקדתי להכניס אתכם לארץ ישראל להיות כחם רוכבת על החפרותים.
 והנה הצפור יעורר אותנו על מדת רחמינות, לרחם על אומללים מרוי גפס, ומוזיק
 במדת אל אב הרחמן, לקרב הברזקים, ולהחיות בדי המטיס לגפול, ונקיה לו,

פניך? — לחיי — עד יש שכר לפעולתך! — ופה יחצבון כעט ברזל
 בספר מעשיך, ועד שמש ינון שמך — וידעו דור אחרון מעלות החסד
 והצדקה, ועל טוב יזכר שמך אם ילכו גם המה בארחותיך. — והנה
 לימים עוד עשרה, יחיינו ה', נבואה אל היכל ה' פנימה, לישא ברכה
 מאת ה', לחדש עלינו, שנה טובה וברכה, ובין העומדים האלה, גם כפי
 תהיינה פרושות לאל השמים, להריק עליך ברכה וחיים, ולכתוב אותך
 בספר החיים, לראות נחמות ציון וירושלים! —

אבי! פרי עטי הובל שי לפניך

ייקר מהון יקר ופני, כעיניך

הגיון לבי, רצה, הנובע מלב בך

אשר נפשו נקשרה בנפשך

הנושק ירך ביראת הכבוד מארץ מרחק יעקב לאפיין

קבוצת מכתבים ומליצות מגדולי חכמי וסופרי הדור.

אל הרב החכם המנוח מו"ה יש"ר ב"ע. — חתום, הרב, ורומניא

מרחוק מגיש לפניך היום איש אשר לא ידעת אותו תמול שלשום,
 מנחה, שתי מחברות אשר החל לעשות בהן — היונה והתחיה.

מנחת עני היא, כי מעטים עוד ימי עלי תבל — מעטים ורעים —
 ומעט היא אשר הבאתי חכמה בלבי, ומעטים המה מאד ספרי
 התועלת אשר לי — כי אין ידי משגת לקנות ספרים — ואוי לו למחבר,
 ואף כי לדורש רשומות קדמוניות ישרון וכוחן ובודק במחנה הנשאר
 לפליטה פליטת ספרים וספרים פליטת בת יהודה. אשר ספרי היים
 וספרי מתים אינם פתוחים לפניו! — מנחת עני היא — אבל — מנחה
 שהורה; כי בלב שהור נגשתי אל הקדש היכל החכמה והחקירה, כלב
 שהור כוננתי כל בני שרעפי לחקר אבותינו — אבות העולם — ולוקנינו
 אבתוננו; ואת אשר חקרתי ודרשתי ובדקתי עד מקום שידי מגעת, את

לקרב אותנו, ולפקוד לפור בית, וינתן אלם תנפנף בקול דכה וישועה זעם צפור
 הונח על נויים הדקים והחלשים כתרנגולים וכל מינים הטהורים, ועל שמיים
 דורסים כי הם מוטים על ידי אלם או מידי הטבע אשר יעופפו כאשר ימלאו
 מחיה, יתכן כי לזה הונח עליהם שם צפור, נגזר מלשון: וילפור, שפירושו לדעת
 ר"ה בוקר. וכן היא בלשון ארמי: בוקר צפרא, והטעם כי עופות הדורסים גם
 כלילה לא ינחשו, כי יעופו אל קיני הברדסים, לטרף טרף, אבל טבע הצפור לישן
 כל הלילה, עד אור הבוקר, ואז יקום למנוחו לזאת יקראו צפור, על שם צפרא
 ובוקר, ולזה כאשר יצירו הנביאים חיש כרדף, מושלל כל טוב, חמוז מושל הצפור
 כזו כצפור מודדת כו' כצפרים האמוות כפח קבלת (ט' י"ב): (כף רכנים):

אשר חשבתי דרכי קדמונינו נ"נ והתכוונתי בדבריהם: אותם אקריבה לפני כל עדת ישראל ואוביל שי מרחוק אליך, השר וגדול כישראל! אני האיש אשר לא ידעת אותו מתמול שלשום.

אפס אם אתה לא ידעתי, הלא ידעתך אני — כי מי לא ידעך? אם לא תאהבני אתה אדוני, הלא תאהבך ותכבדך נפשי בכל עו! כי מי מכל אוהבי ומכבדי התורה והחקירה באמת ובתמים, ולא יאהבך ולא יכבדך כל הימים? — הן אתה כן משק בית — התורה נאמן בכל בית החקירה! — וכן יקרה ונכבדה נפשך השהורה בעיני כמאד מאד מיום עמדי על דעתי, מאז נתן לי ה' לך להכין ולהשכיל בספריך ובמכתביך הנפלאים, אשר לדאבון נפשי אין מחיר בידי לקנותם ולהגות כם בכל עת אשר יוכלו היות לי לעור רב ולהועיל במלאכתי רק שאולים המה לי לעתים רחוקים, — זמאשר יקרת ונכבדת מאד בעיני ומאשר אהבת עולם אהבתך גם אני הדל באלפי מאהביך ומכבדיך, לכן ערכתני את לבבי היום לשחר את פניך השהורים במנחתי זאת הדלה החובאת לך מארץ מרחק. ואל תהי נא ברכתני זאת קלה בעיניך, קחנה נא רצון מידי; כי אם מנחת עני היא, הנה היא גם מנחה שהורה. —

ועתה, אתה, אדוני! הכה עזרה לעם ה' ולי במעשי ידך להפאר! הנה עזרת לרבים אשר קרבת החכמה והאמת והצדק יחפצון, עורני נא וחנני נא חנני גם אני! עזרת רבים בכחך הגדול, כי נכונת מאד וצדקת הרבה, לכה נא גם אלי בכחך זה, כוא ברוך ה'. כי פניתי לך מקום במחברותי מעודך יצאת לי ששע עמך, לי ששע את חכמת ישראל בנבורים העומדים בפרץ, רדה גם לי בנבורים! — הן תושיה לא נדתה ממך לעת זקנתך, ואך נהפך הוא, כפלים לתושיה עמך היום, עוד תוסיף תת כתך עתה — כי בהוסיף ימך תוסיף דעת, כאמרם ז"ל: זקני ת"ח וגו'. ואם בבקר זרעת לצדקה בשדה החכמה גם לערב אל תנח ידך.

ועוד אני מחלה את פניך: קחה נא לך מועד לשפוט משרים על פעולותי, ומשפטיך אשר תחרוץ, אשימה נגדה נא לכל עמי על ראש מחברתי התחיה אשר תצא במהרה אי"ה לאורה. ואני תפלה: כי יוסיף ה' ימים על ימך למען תוסיף עוד לעשות חיל בקרב עמך, גבר חכם כעו! עוד יהי יומך גדול לגלות און אנשים עמוקות מני חשך, עוד ימים רבים נקח תורה מפי כתביך המחוכמים, ועוד ימים רבים נודה לאלהים כי עשה את האדם יש"ר!

הלא כה עתירתי לה' אני המעתיר אליך להעתר לי, אני המצפה לרבתי חכמתך הרבתי כאל מלוקוש, אני הצעיר המוציא לאור, יש. ז.
ברלין יום ו' אדר י"ת"ר שאת לפ"ק.

לחכיבי כנפשי, גבר חכם בעוז
הר"ר שניאור זקש יח' שלום!

בא אלי על נכון תכריך הספרים אשר שלחת ולא אחרתי לעשות רצונך ואשלח אל אנשי כריתך בפאדובה ובטריעסט כל השייך להם, לא אפונה כי הגיע הכל לדם כהיום; ועתה מה תגמול אשיב לך חלף נדיבותך? הנה אין רק תשורה קטנה להגיש אליך, היא חבורי החדש, "בחינת הקבלה" אשר אקריבהו לפניך כמנחת עני, הגם כי שמתי לי חק לא יעבור לבלתי תת אף עקסמפלאר אחד לשום אחד מאוהבי, ורק למענך יצאתי מן הגבול הקצוב. ועתה מה אומר? ידעתי כי לא תסכים עם התלונות הרבות אשר בקרבך, אך קחנו כמוכרת אהבתי אליך לבר, ודי לי בזה.

הנה תאבת לשמוע דעתי על כל הקונטרסים השלוחים, גם על ילידי חכמתך, "היונה", "התחיה" וכו', אך לא אוכל הפעם מלאות משאלותיך יען יצא דברך נחוץ עלי לבלתי אאחר מהשיב דבר אל המשורר הנכבד הר"ר מיכאל יוסף לעבענזאהן יח', המוטל על ערס דוי וכפשע כינו ובין חמות, יואל אלוה וירפאהו אמן! ואני עשיתי כמצותך וכתכתי לו שתי שורות הלוטות פה, ועליך למהר לשלחם אליו. מן הטעמים האלה הוכרחתי לקצר הפעם, ושאר הדברים והחקירות שמורות הנה לעת אחר, ואולי אשלח לך גם איזה חידוש לתתו כחבוריך החדשים או כפרחי צפון. ועתה היה בטוב ובנעימים כתשוקת

אוהבך י"ש"ר

הכו"ח פה גערץ ביום י"ב שבת ש' תרי"ב.

ב"ה א' ר"ח אדר תר"י.

יאר ה' פניו אליך ידיד נפשי הרב החכם השלם, יקר רוח ונפש טהורה מהו"ר שניאור זקש, יחי לכבך לעד!
שני מכתבי הלשים בזה, ערוכים הם ושמורים לשלחם בערלינגה זה ימים אחדים, אך יחלתי עד כוא מכתבך אלי, ואשלח גם את תשובתי אתם יחד. והנה במוצאי שבת העבר, בשבתי בבית הרב החכם הגעלה מ' אד"ם נ"י, הובא מכתבך היקר. בידים חרדות פתחתיו — ונפתחו לפני השמים! — ראיתי את אותותיך — ואראה מראות אלהים! — שמעתי את הוד קולך — ואשמע קול שדי כדברו! — ניב שפתים ברא

לִי אֱלֹהִים לְהִכִּיעַ אֶחַת מִנֵּי רִכְבוֹת רִגְשׁוֹתַי אֲשֶׁר רָגַשׁוּ בְּמִשְׁכִּיּוֹת לִבִּי
 בְּקִרְאֵי אֶת אֲמִירֵךְ הַנְּעִימִים! — כְּשֶׁלַּחַת יֵה הַעֲצוּרָה בְּכִלְיוֹת הָרִי שֶׁרָפָה,
 וְכֹל מִפְּתָח וּבְדָק אֵין לְהַרְיָקָה הַחוּצָה; כִּהֵן הַתְּלַקְחוּ וַיִּתְנַעֲשׂוּ מוֹרְשֵׁי לִבִּי
 בַּחֲבִי, וַיְהַדְבֵּר אֵין כִּי — אִישׁ כְּעַר אֲשֶׁר כְּעַר יִסּוּדוֹ, לֹא יִדַּע, וְכִנִּי כִשֵּׁר
 אֲשֶׁר יָמַס לִבִּי לְתַעֲתוּעֵי הַחֶבֶל, לֹא יִכְיֶנּוּ אֵיךְ תִּדְבַּרְנָה נְשֵׁמוֹת בְּנֵי הָאָדָם
 בְּלִי אֲמֹר וּדְבָרִים — וְרַק שֶׁרְפִי קָדֵשׁ הַעוֹפְפִים סָכִיב כִּסֵּי יְהוָה, רַק הֵם
 יִשְׁמְעוּ אֶת שִׁפְתֵי אֱלֹהִים זֹאת — וּבִשְׁפָה הַרוֹמְמָה הִלּוּ אֲדַבֵּר כֵּךְ, יִדִּיר
 נַפְשִׁי! — אֲמַנֵּם לֹא עֵתָה הַחֲלוֹתִי לְדַבֵּר אֶתְךָ, חַי אֲנִי כִּי גַם אֲנִי
 אֲדַמָּה, גַּם עוֹד זָכוֹר אֲזַכּוֹר כֹּל הִגָּה וְהִגָּה אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּינוּ עֵת נִדְבַרְנוּ
 יַחַדְיוּ פַעֲמִים רַבּוֹת — אַךְ מִתִּי, אֵיךְ, וְאִנְהוּ דְבַר פִּי אֶת פִּיךָ, לֹא אֲדַע
 גַּם אֲנִי! וְרַק זֹאת יִדְעֵתִי נֶאֱמָנָה כִּי לֹא בְּתַבֵּל מְעוֹן הַחֶבֶל, אֲפֹךְ לֹא בְּשִׁפְתֵי
 כִשֵּׁר נִדְבַרְנוּ, כִּי אִם בְּרוּחַ — לִבִּי יַחֲשׁוּב גַּם יֵאֱמֹר אֲמַנְתָּ אֲמֹן כִּי
 עֵינַי בְּעֵינַי רֵאִיתִיךָ אֶלֶף פַּעֲמִים, אִיפֹה? — לֹא יִדְעֵתִי! — אַךְ נַפְשִׁי
 יוֹדַעַת כִּי לֹא תַחַת הַשֶּׁמֶשׁ רֵאִיתִי פָנֶיךָ — וְלֹא חֲרַפְתָּ מִחֲרַפֵּי קָדֵשׁ
 אֲנֹר, כִּי עֵתָה הַתּוֹיִתִי עַל הַגְּלוּיֹן צֶלֶם דְּמוֹת תְּכֵנִיתֶךָ, וְגַם הַלְּיוֹת רוֹחֶךָ
 תֵּאֲרָתִי בְּשִׁפְתֵי אֲמַת — הָאֵחַ אֲחִי! אֲחִי נַפְשִׁי! אֵחַ לְהַגִּיתָ רוּחִי! אֵיךְ
 תַּעֲלוּנָה כְּלִיּוֹתֵי בְּהַגִּינִי כִּי אַתָּה וּמִיכָל וְאֲנִי אֲחִים אֲנַחְנוּ, וְנַפֵּשׁ אֶחָת
 לָנוּ! שְׂאֵנִי יִקְרִי, וְאֲשֶׁא מְשָׁלִי עָלַי וְעַלֶיךָ: הִנֵּה כִשְׁנֵי נְהָרִים אֵיתָנִים
 הַמִּתְפָּרְצִים מִרְחֵם הַרְרִים רַחֲוִקִים, אֲשֶׁר יִפּוּצְצוּ כָל סְלַעֵי עַד וְצוּרֵי
 עוֹלָמִים הַנִּצְבִּים לְשִׁטְנָה לָמוֹ, עַד אֲשֶׁר יִתְלַכְדוּ, יִקְרָבוּ וַיִּגְשׁוּ אִישׁ אֶל
 אַחֵיהוּ, וְשִׁלּוּבֵי יָד יִלְכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחַדְיוּ אֶל יַם רַחֲוִקִים, יַעֲן כִּי בְּקִצְצֵי
 הַהָרִים מִרְחֵם אֶחָת יִגִּיחוּ, וּמִמְקוֹם אֶחָד יִכְעֶז — הִנֵּה כִּי כֵן נִדְמִינוּ אֲנִי
 וְאַתָּה יִקְרִי! — יִלְעָגוּ הַמַּלְעִיגִים עָלַי בְּלַעֲנֵי מַעוֹן, וְאֲנִי בְּתַמִּי אֲחִיךָ כִּי
 נִשְׁמוֹת בְּנֵי אָדָם הַאֲצוּלוֹת מִמְקוֹם קָדוֹשׁ אֶחָד, וּמִמְקוֹר חַיִּים אֶחָד יִהְלָכוּן
 אֲפֹךְ אִם תִּפְרַדְנָה בְּאֶרֶץ הַזֹּאת בְּשִׁתֵּי קְצוֹת, תִּסְלַנָּה מִסְּלוֹת לָמוֹ, תַּעֲוֹפְפָנָה
 עַל כְּנַפֵּי רוּחַ, עַד אֲשֶׁר תִּשׁוּבְנָה וְתִתְלַכְּנָה יַחַד, רִגְשׁוֹתֶיהֶן תִּשְׁתַּפְּכְנָה
 אֲשֶׁר אֵל אֲחֻזְתָּהּ, וְתִהְיֶינָה לְנַפֵּשׁ אֶחָת — הֵה אֲחִי! עֵת רִצּוֹן הִיא לִי
 לְהַגִּיתָ הַגִּיּוּנֵי יְהוָה, כִּי הִלִּילָה אֲבִי כָל רַעֲיוֹנֵי קָדֵשׁ, יִסְתִּירֵנִי בְּסִתֵּר כְּנַפֵּי
 דְּמִמְתָּן, וְאֲנִי כּוֹתֵב בְּכִית יוֹדִדְנוּ אֲבִי כָל מְשׁוֹרְרֵי שִׁירֵי שִׁפְתֵי קָדְשֵׁנוּ,
 וְרוּחַ קָדֵשׁ מִרְחַפֵּת בְּמִקְדָּשׁ מַעֲשֵׂה זֶה, וְתִאֲצִיל מִהוֹדָה גַּם עָלַי, וְכִמוֹ
 תִרְדַּמַת מֵאֲנֻנְעִיִּם מוֹסֵם נוֹפֶלֶת עָלַי, גִּי יִשְׁבֹּת, יִצְוִרֵי וּבְדֵי דוֹמָמִים, וְרַק
 נַפְשִׁי הִיא מִתְהַלַּכַת הַלְּיוֹת אֵין-קֶץ, מַעוֹפֶפֶת עַד אֶפְסֵם מְקוֹם, וְעַם רוּחוֹת
 אֲצוּלוֹת מְגוּהַ תִּקַּח דְּבָרֵי אֱהָבִים. אַתָּה וּמִיכָל תִּשְׁחַרוּ אֶת פָּנֵי כַּעַת,
 צְמוּדֵי זְרוּעַ נֶלְךְ לְשׁוּחַ כְּעָדָן גֵּן אֱלֹהִים. עַל תּוֹעֲפוֹת סָנִי וּמְרִיָּה, נַעֲפִיל
 עֲלוֹת. אֲרֹזֵי לִכְנוֹן יִרְעֶשׂוּ בְּאוֹנֵינוּ. אֵלִים אֲלוֹנֵי זָקָן, אֲוֹרְחֵי תְּכוּר וְחַרְמוֹן
 יִשְׁמִיעוּ רַב קֶשֶׁב. עֲנִפְיָהֶם יִתְלַחֲשׁוּ בְּדוֹמִיָּה קָדוּשָׁה, עֲלֶה לְעֹלָה יִשִּׁיחַ,
 וְקִרָא זֶה אֵל זֶה, יִכְעֶז יִדְבְּרוּ חֲדוֹת מִנֵּי קָדֵם, וְאוֹנֵינוּ תִשְׁמַעְנָה סוֹד

שיחם — עתה יתעורר כנור נעים ומירות ישראל, הוד קולו מתהלך על כנפי רוח אלהים, אחריו ישמע קול כל נוגני קִדְשׁ. קול נביאי ה', קול צופֵינו, יחדיו ישאו קול זמרה, יחדיו ירננו — ולכנון ושריון מרקדים כעגל. סני וכרמל מפוזים בכל עון, ולעומתם גם כוכבי בְקָר ילכו במחולת המחנים, ותגעש ותרעש זמרת יה זאת, ושפת קדשנו צהלה ושמחה — צהלי ורני שפת אל שדי! אם בניך המתהלכים בארץ החיים, בני מְמַר לילדתם הם, כוו יכוון ליקחת אִמם העכריה — אם כל קִדְשׁ תחת כל השמים — עוד יחיו סְתִיךְ — עוד לא נתקו מיתרי כנורותיך — כנור דָּדָד עוד יריע נפלאות — שופר ישעי' עוד ירעש כתעצומות עון — רעם איוב עוד ירעם בקול גאווו — בְּקִי נחום וחכוק עוד יאירו פני תבל — וכני אלהים עוד ידוכבו שפתך, שרפים ואופנים עוד ידברו בלשון אלוה עושם — במֵאמְרֶךָ ברא ה' שְׁמֵי קֶדֶם ותבל ארצנו, וכרוח פיך יבלה שמים, והארץ ישים לשממה, וכך יתן אִמְרֶ לנטוע שמים חדשים, וְלִיָסֵד ארץ חדשה — . הה הקיצותי — מי זה העיר אותי משנתי העדינה? — וכל עשתנותי אבדו! — . . . ידיד יקר! תשואות חן חן כל עצמותי לך תאמרנה, גם אבְרַכְכָּה כחיי על דבריך היקרים אשר ערכת אלי, ומי יתן והיה לִבְכךֹּז זה כל הימים! — הנה אנכי שולח לך את ס' קול כוכים וס' שפה ברורה, ואתה בטובך תצְהִיל פניך אליהם, ואם תמצא בם דבר טוב, תבְשֵׁר ביונתך ובכתבי העתים את הטוב ההוא, וידינו היקר מיכ"ל יודע איך תרפתי נפשי למוֹת בלמדי את משפטי שפת עבר בין עדת מִחְרַפְיָה, ואיך תריתי חֲלָתִי ועמדתי במשכר כנים עד אשר ילדתי את בְּנֵי הַנְעוּרִים ההם, כי רָבָם כְּכֵלֶם יִלְדֵי יָמֵי נְעוּרֵי הֵם, ושכר עוד לא ראיתי בעמלי, והיה זה שְׂכָרִי כי יפוצו מעינותיהם חוצה — . חִייה בטוב ובנעימים, אַח יקר! כנשיקת אהבה הנני חותם את המכתב הזה, והנשיקה הלזו תקום ותתעודד, ושלהכת אשה לא תִכָּבֵה עד בְּכוֹת נר נשמת! — תמו דברי ידידך מוקירך ומכבדך ככל לב ונפש קלמֵן שולמָאן.

השלום אתה . . . ידידי? ! את קולך שמעתי במכתב ידידינו זקש ולעבענזאהן, ותחי רוחי! העורך מחזיק באהבתי? העוד לא שכחת ירְחִי קדם? העוד תאהב את לשון קדשנו גם בתוך בְּנֵי קִדְשׁ? השלום אתה? התלמוד בחריצות ובשקידה? ומתי תשוב אלינו? הה צמאה לך נפשי! שמך וזכרך חרותים בעט שלהכת אהבה על לוח לבכי, וכל עוד רוחי בי לא אשכחך, וזכרני נא גם אתה! זכור את ידיד נעורידך, הה וזכרני! והנני אוהבך באמת ובתמים, ומתפלל בערך תמיד, אני אני ידידך לנצח קלמֵן שולמָאן.

ש"ו אל ידידו המליץ הנפלא להלל מאד וכליל החמודות
במדות הר"ר קלמן שולמאן הי"ו.

שולמָן איש חמודות! מחמד עיני ולבבי! ידיד נפשי! — הכלים
מגשימים ישרידו מנוחתי כרגע, לכן שא נא, כבת עיני! שא
נא כי אכלה לדבר אליך כעת אחל — הכלים מגשימים ישרידוני
יורידוני למטה, אהה כי דבקה נפשי לארץ . . . לבקש מזון וצידה . . .
הכעת תגביה עוף למעלה אל שמי נפשך השהורה? — אהה, רוחי
יורדת למטה, ואיך תתרומם למול רוח קדשך העולה למעלה למעלה
ראש! ? — רוחי רועה רוח ואיך תתרועע אתך? רוחי רועה רוח ואיכה
תרעה כגן אלהים, גן המליצה, איכה תלקוט שושנים לקלוע לראשך
נזר תהלה וברכה? . . . לכן, ידידי! לכן לא תשמע מפי דבר כיום גם את
אשר רחש לי לבי ורגשה עלי נפשי ואת אשר הסתערו עלי רעיוני כהביא
לי ידידנו מחמדינו אישון עינינו מיכ"ל, יחיה לעד, כהביא לי ידידנו זה
אגרתך אלי הנאהבה והנעימה והנחמדה מר"ח דנא, כלוית שתי אגרותיך
אליו, היקרות לי מאד גי'כ, מך' וכ"א שכט, לא תשמע מפי דבר היום —
פן אחלל את קדשי רחשי לכבי ורגשות נפשי ורעיוני הסוערות, פן אחלל
את קדשי אהבתינו כרגעי—חול אלה . . . כתר לי זעיר, רע יקיר! כתר
לי עד ישובו אלי רגעי—קדש, עד יחנני ה' לאחוז בכנפות הארץ ותנער
ממני כרגעים אלה הקדושים, או או, כי תתנערי נפשי מעפר ואפר
ותשליך הגו אחריה לרגעים, או או: אשוכה אליך, מאהבי, אשוכה אליך
וברכתיך מקרב ולב עמק! ושם אדבר עמך! —

תודה לך יקירי כי שלחת לי את ספריך היקרים, ורכת תשכע לה
נפשי עונג בקראי אמריך כי נעמו, וכקרב הימים, כרצות ה', אבשר טובם
בקהל רב כאשר כתבתי לידידנו להרב האד"ם המעולה גר"ו.
דברים רבים יתרוצצו בקרכי לדבר כך כן על אדות אגרותיך
היקרות וכן על אדות מחברותיך הנחמדות מזהב, ועוד חזון למועד, ואתה
שלום ונפשך השהורה שלום ובת מליצתך הנפלאה שלום, שלום לך ולכל
אשר לך! כנפש אחיך כל הימים אשר הוא חי

ש. ז.

אל תור האדם המעלה, חכם לכב וכביר תכונה, שוחר תושיה
ומגלה עמוקות, יקר רוח ותמים דרך, מליץ וסופר נעלה, הרב
החכם השלם ומשלם כו' כו' כש"ת מוה"רר שניאור זק"ש הי"ו!
יחי לבכך לעד, וכבוד ה' אליך יורה!

מעת אשר מת עלי חיי רוחי בנורחיים, מת גם לבי בקרבי, תרדמה
 נצחת החזיקתני, ושמת עולמים את נפשי השמה, כל רגשי
 רוחי ירדו דומה, ואתמשל כועום ה' אשר הורידוהו עונותיו חיים שאולה—
 כי רק באור חכמת פניו, האיר גר נשמתי, ורק לנגה ברק צדקתו,
 הלכתי הליכות עולמי, ועתה — הוי! גמר אמר מפי! ושפתי תאלמנה—
 אך שמש צדקה גם כי תבוא ותעלם מתכל ארצנו, גם אז חשך לא
 ישופנו, כי אז תשלח תחתיה הוד אור נאור להאיר לנו את חשכת הלילה;
 כן גם כי נאסף מיכה יוסף ויאסוף את נגהו, השאיר לי עוד אור
 יקרות, אור עולם להגיה חשכי— אתה הוא אורי וישעי! אתה! — אתה נפש
 יקרה! אתה! — ככל עת אשר הלכתי עם בן אד"ם זה לשות תחת השיחי ונשיח
 ברגשי קדש על דבר אמת ועונה צדק, אז התנשאה נפש המשורר הנעלה
 מיכ"ה, ובקדוש הלך נפשו קרא: „קניתי לך רע יקר ומאד נעלה, צוד צדיתי
 לך נפש שחורה, נפש זכה מאין כמוה, נפש זקש! והיום או מחר כבוא
 חליפתי, ואפרד מעליך לנצח, או תחיש מפלט לרחשי לבכך ותשפוך
 הגות רוחך במשכיות לב החכם המרום זקש, במשכיות לב נבר, לב
 חכם לב צדיק — “ . הה, הנה כי כן הגה רוח המשורר הנשגב, זכרו
 לתפארה! אך אנכי — לכושט פני — לא שמרתי את פקדתו, כי מני
 או נסכו עלי פגעי הומן, יסכו עלי רביו, וימררוני ורבו, ורוב עצמותי
 לפי שאול פרו, עד כי לא יכולתי שאוף רוח — ואף גם זאת כי לא
 ערבתי את לבי לגשת אליך בשיח תפל וניב נכזה, אליך אשר אילי
 החכמה אליך ידרושו, עפעפי יש"ר יישירו נגדך, שד"ל ישתדל למען
 אהבתך, שי"ר ישור לך בחקרי לכו, עין אד"ם תעידך, וכל חכמי ישראל
 הם לך לכורמים, ומי אני? ומה חיי? הה! האזוב אשר בקצה גדר
 הדחויה, איך יתחרה בארוי אל אדירי שנות דור ודור? — אך עתה
 כי החלות להראות את עכדך כי כגדל חכמתך כן גם גדל ענות נפשך,
 וכרומות חקקי לבכך כן תראה גם שפל, עתה מצאתי את לבכי לנסות
 אליך דבר, עתה אשא אל השמים ידי ואשבע בחי העולמים כי חמודות
 כל ימי חלדי הנה הנך, מדי אהגה כך כן תהימנה כל קרבי, הה! לשמך
 ולזכרך כלו שארי ולכבי!! —

הנה אנכי שולח אליך ביד ידינו החכם השלם בן יעקב את ספרי
 הליכות קדם ושולמית, ואתה כשוכך הגדול תשיח אליהם את עינך הטובה
 ואת לבכך הטהור, העבירה נא אותם תחת שכש הבקורת, אך לאש נא
 לי לנערים! כי לא ללמד כם את למודי החכמה, אף לא לקנות לי שם
 מחכך חבורים, יצרתים אף עשיתים, רק הם בני רגש לבכי, הם אך
 שפך רחשי רוחי, בחיקם שפכתי מרי שיחי על שד בת עמי בימי קדם,
 על הריסות ערי קדשנו ועל שממות בית מקדשנו, גם להודיע שמץ דבר
 מהליכות קדם לצעירי בני עמנו אשר עוד לא פתחה אזנם לשמוע בלמודים
 האלה, ולהראותם את יקר תפארת מליצת שפת קדשנו שארית קהלת

יעקב מכל משכיות קדשיה אשר היו לה בימי קדם — ככל אשר כתבתי בפתח דברי מחברותי — ובטחתי? ביקרת רוחך וטהר לבך כי תפנה אליהם באהבה, ותוציא כאור משפטיהם בכרמך הנחמד אשר תשע בקרב הימים — אשאלך והודיעני אוהב טהר לב! אולי תאבה לפנות לי מקום בכרם חמדתך להוציא לאור את הקינה הפְּרִיזִית אשר קוננתי במר רוחי על ידינו הנעלה והמשורר הנשגב מיכה יוסף ו"ל. הקינה ההיא כתבתי בששת ימי האבל אשר ישבתי לארץ עם אבי ידיר נפשנו זה האד"ם הגדול — כי אז גרתי בכיתו — והיא יקרה בעיני, יען כי היא כתובה על היקר מכל יקר בעיני, ובה שפכתי את כל מר נפשי על ידיר נפשי, וידעתי גם ידעתי כי שוש תשיש ותגל נפש המשורר במעון קדשה, בראותה כי שולמאן יקונן עליה קינה, וזקש ישים קנה בכרם חמדתו — ואהה ידיר נכבד ונעלה! עשך תעשה חיל בתושיה, גם יכול תוכל לקומם פלֶטת ספרינו וסופרינו מני דורות עולמים, שמך יגדל וירום ונשא וגבה מאד, חכמתך בחוץ תרונה, ותכונתך ברחבי תכל תתן קולה, והיית זרבית בטוב ובנעימים כאות נפשך וכאות נפש תדרשך הדבוקה בנפשך, אוהבך בכל לב, מכבדך בכל נפש ומוקירך כערכך הרם והנשא

קלמן שולמאן.
פו"ב טבת תרש"ו לפ"ק.

ביום אורה יום פורים שנת תרש"ו, ווילנא.

יאיר ה' פניו לכבוד האדם המעלה, חכם הרזים ורכ תבונות, חוקר נפלא בקדמוניות, שוחר תושיה ודורש טוב, ה"ה הרב הנודע לשם ולתהלה ולתפארת, שלם ומשלם, יקר רוח וטהר לב כו' כו' כו' מזה"רר שניאור זקש יחי לבנו לעד!

מה רב טובך, ידיד יקר ונעלה! מה רב טובך אשר צפנת לידיך באגרתך הקטנה הלטה באגרת החכם בן יעקב! היערכנה אלפי מכתבים גדולים ורחבי ידים? התסלה ברכבות מגלות עפות וספרים אין מספר? שכיב אחד כי ישלח השמש ממרום שבתו, יאיר כל קצוי ארץ ותבל, ואוהב טהר לב כי יתן רק אמר, יגיה כל מסלות לבב אוהבו — הה, הדרי לבכי קטנים הם מהכיל את עצם אהבתך, ונפשי תתמוגג מלחכות אש קדשה! — כמה אכף ואקדם לך חכם לבב ורכ תבונות? ! מה כתיי כי איחל להשיב לך כצדקך! — מיום אשר הכרתיד, איש יקר! הוקרתיד כערכך הרב, ומיום אשר ידעתיד, ידעתי כי אין כמוך רע אוהב לרעיך, וידיד נאמן לידידיך, אך עתה הוספת עווד להראני את כבוד יקרת נפשך העדינה, עתה — אשר זה ימים רבים חשאתי לאהבתך

ולא ערכתי אליך מלים, עתה — אשר כל ראשי חכמי בני עמנו נותנים כבוד ויקר לשמך ולזכרך — ואתה גם עתה לא זנחת את ידיך הצעיר והנקלה כמוני, ותקדם את פניו בדברים נעימים, נדרשת אליו עד לא בקשך, בטרם קרא אליך — ענית, ובאמרות טהורות, אמרות יקרות משמחות לב ומאירות עינים — הגדלת לעשות, האדם הגדול! ואנכי קטנתי מהשיב לך די תודה ותהלה, כי מאד נעלית על תודת פי ורוממת על כל תהלת עמי! —

כשוכך הגדול ובענין צדקך שאלת ממני לשלוח אליך את ספרי הליכות קדם ושולמית, ובשמחת כל לבב נמצאתי לשאלתך, והנני שולח לך כעת שלשה עקסעמפלארען משני הספרים ההם, ואתה ברוך ה'! עשה אתי ברכה ושים נא עיניך עליהם, אל הביש אל מראיהם, אך ראה נא ללככם — אל תפן אל גלמם וחמרם, כי אם אל הליכות רוחם — ודע נא איש יקר! כי הם אך דברים קצרים וענינים בלי סדרים אשר הוצאתי ממחברתי הגדולה הערוכה ומסדרה על מחקרי ארץ הקדושה ודברי ימי קדם קדמתה, ומכלתי יכולת להוציא אותה לאור כגלל הוצאת הדפוס כי רבה היא, הוצאתי אך את המעט הזה, וגם זאת קצר קצרה ידי מעשות, ומכרתי את שני הספרים להמדפיס, והוא הדפיסם סך רב ועצום, וכלם נמכרו במשך שנה אחת, כי פרצה מאד התשוקה בארצנו לקרות ספרים כאלה המיוסדים על מהרת לשון הקדש. עתה אחלה פניך גבר חכם ונעלה! כי תודיעני את משפטך אשר תחרוץ על פעל ידי, כי מה יקר הוא משפט ידיד יקר ונכון דבר כמוך! ומה נמרצו אמרי ישר היוצאים ממקור קדוש, ממקור לבבך איש חכם ונכבד! גם יהי נא חסדך עמדי לשלח עקסעמפלאר אחד משני ספרי אל . . . אולי יועיל נא כשוכו להודיע טיבם ומשפטי לבו, גם תפליא עוד חסדך לי לשלחם להרב הדאקטאר פיליפזאָהן ג"י, אולי אמצא חן גם בעיניו ויזכיר את מפעלי במכתב עתו, ולשובה גדולה תחשב לי זאת, ואתה ירד נכבד ברוב ענותך ויקרת נפשך תסלח נא לי על אשר ערכתי את לבי לבקש ממך גדולות כאלה —

צר לי מאד כי עוד לא בא אלי, הפליט", , התחיה", לא היתה את נפשי כהוד מראיה, ,והיונה" איננה מרחפת עוד באהל ביתי, גם ,כרם חמדתך" לא נשעת עוד בנחלתי — ועיני מיחלות וכלות אליהם כל הימים! ומה גם אל כרמך השני ואל משפטי פיך על פעל ידי — כאשר הכסתחתי באגרתך החמודה כי תשיף בו דברים אחדים על דבר ס' הליכות קדם ושולמית — . וה' יברך אותך ואת כל אשר לך בשלום, אמן!

ידיך לנצח אוהבך בכל נפש קלמן שולמאן .

החכם והמשורר הגדול ר' מאיר הלוי לעטעריס נ"י
אל ידידו . . . ר' שניאור זקש נ"י .

אלופי ומידעי! דבריך הנאהבים והנעימים, ומחברותיך היקרות היו לי לששון ולשמחת לבבי, גדולים חקרי לבך ומחשבות החכמים היקרים אשר ארחו לחכרה עמך לחפש משמונים ממסתרים; גדולים הם חקרי לבך אלה, ואיככה אעצור כח למחר ולחרוץ משפט עלימו כחפזה וכדברים אחדים? הלא בלעדי ידעת נאמנה, כי משפטי יארך מאד, מרכה מהכיל גליון קטן. והאחרון הכביד, כי עתותי לא בידי המה! רב לי, כי אתגנב כפעם בפעם מן מלאכת עבודתי להתענג על דבריך ועל מחקרי לב אנשים נכבדים כמוך, יקירי! — אולי יצליח ה' דרכי, ואשימה לדרך פעמי ללכת דרך בערלין למסעי, אוי פה אל פה נהיה יחד נדברים איש אל רעהו, והגות לבנו יהגה פינו ביתר שאת ויתר עז, מאשר אוכל עשוה בכתיבי מחשבותי על לוח. הלא ידעת מאמר הש"ר מקנדיאה: „יפה שעה אחת פה אל פה מכל יריעות שלמה“.

מאד מאד ערגה נפשי לראות „מחברת הפליט“ אשר כשרתני. ידעתי, איך ערגה וכלתה נפשי לראות מעשי ידי האדם הגדול בענקים, אשר נקלותי מספר גדלו, ה' צונץ יאריך האל ימיו. — וומדי דברי בו, דבר קטן לי אליך, וגדול הוא אלי. דבר נא באוני החכם הזה ושאל אותו בשמי לשלום, ושימה שאלתי נכח פניו, לשלוח לי על ירך דברים אחדים כמעט מלים על המאורעות טובות או רעות אשר היו בכל יום מימי השנה (כדרך שעשה במאמרו הנכבד „שטערבע - טאגע“); ואם יכבד עליו המלאכה הזאת — אף כי יכילו רק איזה שורות — יהי נא חסדו לשלוח לי כעת קורות ימי תשרי ומרחשון, ואחרי כן אפיל תחנתי, פניו על השאר. בזאת תבתי יקירי! אם נאמנה רוחך אתי, אם לא תשיב את פני ריקם ועוד כטרם יבוא ר"ה יהי בידי את אשר בקשותי. אל תתן פוגת לוי, עד ירב חסדו ואמתו לתת לי שאלתי, כי טוב לבו נגדי ידעתי מאז, ובטוח לבי כי לא יתן לי כתף סוררת. — ואני כאל משר איחל לדבריך ולתשובתך כמהרה. — כל אשר יהי לאל ידי לעשות, להמציא לך הספרים פועל כפי, אשר בקשת ממני, אעשה. אמנם ידוע תדע כי ספרי הראשונים כבר ספו תמו מן הממכר זה ימים רבים, גם בכסף מלא קשה מאד להשיגם. זה שנתים ימים שלח לי איש מכירך מארץ רוסיא מנחה את ספרי „דברי שיר“ הוצאה שלישית דפוס מינסק, כי אול גם הוא מקובץ הספרים אשר כמעוני. את ספרי „שלום אסתר“ אשלח לך תשורה באהבה ושמחה, כי לא יקשה עלי להשיגו, על כי נדפס בפראג בשנת תר"ה. — מן ס' המכתבים אשר הזכרת — ואשר היו לאבן פנה לכעל כרם חמד כי הדפים קבוצת אגרותי בספרו בלי הזכיר את

שמי, — לא הרפסתי יותר ממאה ספרים, ואין בידי להשיגם גם למעני. זאת היתה גם לס' הציפירה. אמנם זכור אזכור כי נתתיה למתנה לאיש בריתי החכם המפואר מו"ה מ. שטיינשניידער נ"י שאל ממנו, וישאילך הס' ההוא. הגידה לו, כי ברית שלומי לא תמוט ממנו כל הימים, אף כי שכחתי. — יש בידי תולדות רעי ומורי החוקר קראַחמאַל בלשון עבר. אם יש את נפשך אתננו לך למנחה, בתנאי, כי תדפסנו בשער מיוחד ותתן לי חלק עמלי עשרים ספרים ממנו חנם אין כסף לחלקם למתנה בין אחי ורעי. — את ספר כ"י „עמק הבכא“ יש את נפשי להוציא לאור, ואין ידי משגת עוד, כי בעיר המלוכה הזאת ובעבודות „עבודתי אסור אנכי כלוא ולא אצא, ולא אעצור כח לאסוף התומים בין קצוי ארץ כגורל בעלי אסופות בעו"ה.

דברי אוהבך ומכבודך המיחל לתשכותך

מאיר הלוי לעשערים המכונה: Dr. M. Letteris.

מאד אחלה את פני האדון ד' צונץ לכבדני במאמרו „ששערבעשאגע“

חלק שני, וכל קרבי יתנו תודות לו. —

ישא ה' פניו אליך ידידי נפשי וחותם לבבי, משכיל מהלל וסופר נעלה, חוקר נפלא וחכם לבב, חרב הנכבד והשלם כו' כו' מוה"רר שניאור זקש נ"י, ולרעיתו הכבודה ובניו הנאהבים הי"ו!

ישאני נא ידידי יקר ונעלה! על אשר אין מעצור לרוחי הפעם עד כי תבפל אגרת שנייה אליך — חי נפשי! כי מלאתי רגשי אהבה וידידות עד כי הציקתני רוחי לצקת עוד הפעם את רגשות אהבתי אצל חייך, ולהגיד לך עוד הפעם כי מאד נעלית על כל אוהב ורע, ואהבתך אלי אהבה שהורה היא, אהבה אשר איננה תלויה בדבר — כי מה מידי תבקש? וכמה כחי גדול כי תיחל לשלם גמול? — הה! ערלה שפתי מהביע לך אחת מני רבבות רגשותי, והדבר אין כי לתאר לך את הגות רוחי ורחשי לבבי! — ואתה אוהב מהר לב וחכם הרזים! הואיל נא וקבל כרצון את מכתבי ואת ספרי אשר אנכי שולח אליך בזה ביד האשה החכמה טובת שכל וטובת מעללים בת נדיב מגדיבי בני עמנו וכת חיל מרת. אשר אנכי גר בחצרה ובחומתה, והיא התגדבה למסור אותם לידך אוהב נאמן! השה נא אונך לדברי מכתבי, ופקח עיניך על ספרי לבקרם ולשפטם כיד חכמתך הגדולה, ואם ימצאו חן בעיניך — בגלל האהבה אשר תכסה גם על כל פשעים — אוי תפליא נא חסדך עמדי ותשיף על אדותם דברים מעשים בכרם חמדתך — כרם המשמה ביין

עֲדָנִיו אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים — גַּם תִּגְדִּיל עוֹד חֶסֶדְךָ לְשַׁלַּח אֶל הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים
 כּוֹתְבֵי הַעֲתִים אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמְךָ וְאוֹהֲבֵיךָ הַנְּאֻמָּנִים, וְהֵם יַעֲשׂוּ אֵתִי בְּרַכָּה
 לְתֵת לָהֶם מְקוֹם כְּעָלִי עִתֵיהֶם — וְאֵת הָעֵלִים הַהֵם תִּשְׁלַח נָא אֲהָרִי כֵן
 לִידִי — וּבְדַבְרֵךְ הַזֶּה תִּשְׁיָב לִי כַמְּאֵד מְאֵד, וּשְׁבַע בְּיוֹם אֲבָרְכְךָ בְּחַיִּי —
 בְּקֶרֶב הַיָּמִים יֵצֵא מִכִּת הַדְּפּוֹס סִפְרֵי הַחֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יִקְבְּנוּ בְשֵׁם
 „אֲרִיאֵל“, כּוֹ דַּבְּרָתִי עַל דְּבַר הַפְּתָחִים הַנְּפִלְאִים אֲשֶׁר עַל הַר סִינִי
 וּבְבִקְעָתוֹן הַמְּכֻנָּה בְשֵׁם „וּוֹאֲדֵי מִפְּתָח“ (עֵמֶק הַמְּכַתָּב), אֲשֶׁר הַחֲכָם פֶּאָרִי
 שִׁטְעַר מֵצֵא אֶת פְּתָרוֹנָם; גַּם עַל הַדְּבָרִים הַעֲתִיקִים אֲשֶׁר מֵצֵאוּ חוֹקְרֵי
 קְדַמְנִיּוֹת כְּאַרְץ שְׁנַעַר וְכְאַרְץ אֲשׁוּר, בְּאַרְץ פָּרַס וְכְאַרְץ פְּתָרוֹס, וְעוֹד
 עֲנִינִים רַבִּים כְּאַלֶּה אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּם רֹב כְּנֵי עֲמֻנוּ בְּאַרְצֵנוּ, וְכֹאֲשֶׁר
 אֲבַצֵּעַ אֶת מַעֲשֵׂה הַדְּפֹסֶתוֹ, אֲשַׁלְּחֵנוּ לִידֵי יְדֵי הַיָּקָר. וּבִשְׂרָם אֲכַלֶּה אֶת
 דְּבָרֵי אֲחֵלָה אֶת פְּנֵי ה' כִּי יֵאִיר פָּנָיו אֵלַיךְ וְיִשְׁלַח בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ,
 יֵאֲשֶׁר חִלְּךָ וְיֵאֲמֹץ כְּחֹךְ, יִגְדִּיל שְׂמֶךָ וְיִרִים קַרְנֶךָ בְּכַבּוֹד, וְחַיִּית וְרַבִּית
 וְהִית מוֹפֵת לְרַבִּים עַד בְּלֵי יָרַח אֲמֵן!

דברי ידידך אוהבך ומכבדך ומוקירך בכל לבב ובכל נפש

קלמן שולמאן.

דען 14 טען מאָרץ 1856.

לִידֵי יָקָר וְנִכְבָּד שֶׁאֲהַבָּה נַפְשִׁי, חֲכָם יָקָר חוֹקֵר עַד תְּכֵלִית, וְשׁוֹב
 לְבוֹ לְוִיַּת חֵן לְחַקְרֵי לְבָבוֹ, מוֹהֲרֵר שְׁנֵי אֲוֹר זִקְשׁ נָי, שְׁלוֹם!
בְּרַגְעַ זֶה כְּאוֹנֵי דְבָרֶיךָ הַיָּקָרִים וּמִנְחַתְךָ הַיָּקָרָה ע"י ה' . . . וְאֲמַהֲרָ אֶף
 אֲחֻשָׁה לְהַשִּׁיבְךָ דְבָר אִם גַּם כַּחֲפוּזוֹן וְקוּצָר מַלִּים, כִּי הָאִישׁ . .
 אֲשֶׁר הוֹכֵרְתָּ, אִישׁ נִכְבָּד וְיָקָר אֶךְ מְבוֹהֵל כְּמַעֲשֵׂי בְּמַעֲשׂוֹ, לֹא נָתַן לִידֵי
 מִכְתָּבְךָ. פַּעַם אַחַת כְּתַבְתִּי לְךָ, מְדֵי יִשְׁכַּח פֶּה, אֲגִרְתָּ אֲרוּכָה וְלֹא יִדְעֵתִי
 אִם כֹּאֵו דְבָרֵי אֶל נִכּוֹן לִידֶךָ, כִּי אֵינְן מַעֲנֶה עַד הַיּוֹם הַזֶּה. תְּקוּפוֹתֵי תְּצַאנָה
 מִן הוּא וְהֵלֵאָה לְאוֹר בְּלֵי לַחֲץ (צוּוֹאֲנֵלְאָו) לֹא מְדֵי כָל רַבַּע שָׁנָה. כִּי
 מִלְּבַד אֱלֹה וְחוֹכְרוֹת אֲבָנֵי נוֹר אֲנִי יִסְדֵּתִי כְּרִשְׁיוֹן הַמְּמִשְׁלָה צִיטְשֶׁרִיפֶט
 „וּוִיעֲנַעַר מִשְׁטֵהִילִוִּנְעֵן“ אֲשֶׁר יֵצֵאוּ לְאוֹר מִן יַעֲנַעַר 54 מְדֵי שְׁבוּעַ
 בְּשִׁבְעוֹ. חַקְרֵי לְבָב, יִתְנַהֲגוּ בְּכַבְדוֹת, לֹא יִבְאוּ בִּם, כִּי אֶל מִשְׁכִּילֵי עַם
 בְּחֵמוֹן נוֹעְדוּ הַדְּבָרִים הַבָּאִים בְּמִכְתָּב עֵתִי זֶה. כִּי לְמַחְקְרֵי חֲכָמֵי לְבָב אֵינְן
 קוֹנֶה וְאֵינְן קוֹרָא, וּבְתַקּוּפוֹתֵי זְרִיתִי כִּסְפָּה לֹא מַעֲשֵׂי בְּקִרְיוֹת חוּצוֹת. צוּה
 עָלַי, עַל יְדֵי מִי אֲשַׁלְּחָה לְךָ אֶת תְּקוּפוֹתֵי, וְאֲשַׁמְחָה לְהִסְעֵם אֵלַיךְ לְאוֹת
 אֲהַבָּה וְכַבּוֹד מֵאַתִּי. — אִם תִּרְצֶה אֲשַׁלְּחָ לְךָ גַּם ס' עֵמֶק הַחֲכָא. רַק
 הוֹדִיעֵנִי כֹּאֵר הַיִּשְׁיָב בֵּיד מִי אֲשַׁלְּחָ לְךָ הַמַּעֲשֵׂי אֲשֶׁר יִשׁ לְאֵל יְדֵי לְהַשִּׁיגוֹ. —
 שְׂרוּד אֲנִכִּי כַּעַת כְּמֵאֵד מְאֵד וְרַעִיוֹנִי וּמַעֲיֹנִי כִּי לֹא סִדְרִים לְמוֹ עַת נִשְׁכְּלוּ

בקצה שבטי שבט סופר אשר בידי, לכן שא לי כחסדך יקירי! ומלכד
אלה הסכן לא הסכנתי לכתוב דברי על ספר עת איש יושב מְמַלֵי והכרת
פניו תענה בו לאמר: „כלה מעשיך וסגור הרשום הזה בחומר חותם עד
מהרה, כי ירש הדרך לנגדי“. — כי אקח מועד אני משרים אשפוש על
דברין ומחקרין, אם כי קטנתי. — ועל שאר דברי אגרתך אשיכך ברוח בְּאֵר.
דברי אוהבך ומכבדך מאיר הלוי לעטערוים.

אם יש את נפשך, שלח נא לי חוכרותיך עוד הפעם, כי הקונטרסים
אשר שלחת לי במשך שלש שנים, לקחו ממני מאהבי הכאים בצל
קורתי, ויחד כולם יכלוין; אשר לא כן הדבר, אם כל דברין בתכרין
אחד אחבר יחד, או לא אשאילחו לאיש ויהיו לי לזכרון תמיד.
ושלום לצבי תפארת ישראל ד' צונץ, והנלוים אליו יודעי ערכו הרב.

כ' תמוז ה' דר"ת לפ"ג פה ראסיין.

חשלום לך מחמד עיני ולבכי? השלום לך ידידי היקר החכם וסופר,
המשכיל על דבר אמת וצדק, המפורסם לתהלה מהו"ר שניאור
זקש — השלום לך ולנפשך ולתורתך וחכמתך?
שבועות עברו, ירחים חלפו, מאז נשכת חליפת — מכתבינו למורת
רוח אהבתינו השהורה והנאמנה, אבל דע אחי! כי אחת היא
הסבה אשר תאסור את ידנו מכתוב איש אל אחיו, כי אם באמת ימים
יעברו ושנים יחלופו, תלאותינו עוד על עמדן תעמודנה, לא תמושנה מתוך
אהלנו עד אשר יאיר ד' את פניו אלינו ויצו למלאך המשחית — הוא הזמן
האכזר — הרף! אסוף ידיך אל תגע במשכילי בחירי רצתה נפשי בס,
ובחכמי אל תרע!
ועתה מחמדי אם כן איפוא מדוע נערוך מכתבים כאלה אשר אין
כל בשורה טובה מוצאת בפיהם, ומדוע נמרר את רוחנו המרורות מכבר?
בהיות כי אין לאל ידנו להמתיק מרורותן. אבל אחי גם זאת לא טוב
אנחנו עושים. כי עוד ימים יבואו, ימים רעים מאלה, ימים אשר לעומתם,
ימי טובה ושמחה יקראו הימים אשר אנחנו חיים בהם, ומדוע נצפה?
מדוע נקוה אל זמים טובים מאלה והם לא יבואו עוד!
צר לי אחי לשמוע מאתך כי עוד לא שינה הזמן את פניו לטובה
אליך אם כי שנית מקומך עוד יארח לחברה אתך בכל מדרך כף רגלך,
ובמקום אשר תקוה להמלט מחמתו גם שם הוא, תה! אפסו הימים
הראשונים אשר חכמי אשכנז קבלו בזרועות נשיות את משכילי רוסיא
ופלאניא אשר ברחו להמלט על נפשם מחמת האולת הסוערת אחריהם

להפילם, לא יושיטו להם עוד יד עזר ומושיע כבראשונה, מאוד יכאב לבי, כי בעיר מלאה חכמים וסופרים כברלין לא תוכל לשבת שקט ושאנן בצל החכמה!

ע"י המוכ"ז היקר קבלתי אתמול מכתב מאחיד היקר, שמה העתיק לי מעט ממכתבך אליו. בדבר הספר פ"צ, הנני אומר לך כי כתבתי פעמים רבות לידידנו . . . אודות זה, אבל לא אדע עוד מה לשער הסכה אשר בעבודה לא ישלח לי את המחברת, מדוע לא ימלא הכטחתו? וכבר ראוה רבים מאנשי קריתנו. אמנם אקוה להשיגה מחר ע"י איש אחד מפה אשר על ידו שלחתי מכתב לידידנו הנ"ל ובקשתיו מאד ע"י, אבל מה אעשה והמוכ"ז נוסע היום לדאבון נפשי? ולא אדע ע"י מי אשלחה אליך? אכל דע כי שמה נדפס מאמרי גם מאמרך ומוצא הוא חן בעיני כל רואיו.

מתוך המכתב הקטן המוסגר פה והוא לידידנו היקר וואלפֶסזאָהן תראה כי יד הזמן עוד נטויה עלינו כי לא הסתפק בלקחו אותך מבין זרועותינו, כי לקח עוד שני ידידים נחמדים שפירא הראשון ושפירא השני. — כחוב לנו, ותהי זאת למשיב נפש כל אוהביך ובתוכים ירידך כל ימי צבאו **יחזקאל פייוויל הקוי ראטהשטיין**.

המשכיל . . . בא הנה זה כשתי שבועות במצות אביו כי היתה חוקה עליו — לפי דבריו — כתוב לי ידידי את כל קורות האיש הזה כפי אשר הכטחת לנו באחד ממכתביך לאחיד — כתוב לי את כל מוצאיך ומבואיך.

כ"ח תשרי לסדר ולפרט, „זאת אות הברית אשר אני נותן

ביני וביניך ל"ד"ר"ת עולם" לפ"ק.

יהי ה' עמך בכל אשר תפנה ידידי היקר, החכם ומשכיל על דבר אמת, סופר נפלא להלל, המבקר הנכון מ' שני אור זקש ג"י. —
זרית ידידי מלח על פצעי לבכי אשר לא נרפאו עוד מאז נפרדת מעלי למכאוב לבכי ודאבון נפשות מיודעך, כי בעוד אשר במסתרים תככה נפשי כי רחקת ממני מרחק לא רב, הוספת יגון על יגוני לבשרני במכתבך ע"י המוכ"ז כי תרחיק גדוד לחוץ לארץ הזאת ותעזבני אחי, ולאורך ימים תעזבני, אבל יקירי מה נעשה? כי גם זאת לא טוב אם נשב כאחים יחדיו ונראה איש את חסרון רעהו, ואין לאל ידינו להושיע אלה את אלה, ע"כ גם בעיני טוב כי תסע למקום אשר תאוה נפשך ותוכל לשבת שאנן ושקט על התורה ועל העבודה ועל החכמה, ותקנה גם את האושר הזמני גם את האושר הנצחי, כי נכון לבי ובטוח כי לא תשכחני גם שמה, כי גם המרחק לא יעורר עיני האהבה ורק בכל תשושגה עינייה, וכאשר שרתי את שיר האהבה בהוספותי להשיר אשר כתבתי בספרך „זכרון דודים“:

2

לעת תשחק תלעג לתמורותיה

לא תכניענה תלאות רבותים;

גם המרחק לא יעור עיניה,

תביש למרחוק עד קצה השמים.

ובלתי ספק תכתוב לאחיך את כל אשר תקרד שמה למקשון ועד גדול, כי רק אהבת אנשי תהפוכות ורמיה בנויה על תוהו וכוהו, ע"כ תעוף כרנע, וכאשר הוספתי לשורר כשיר הנ"ל:

5

המה יאהבו אך למראה עינים

גם אהבתם לא תכון, תעוף כשל בקר,

כצל לא תאריך ימים, יום או יומים

תקום, כי עד ארגיעה אהבת שקר.

המוכ"ז עומד על צוארי, ואיננו מניח לי לכתוב עוד, לכן הסתפק ידידי עתה בדברי אלה המעשים, ואכתוב לך לעת אחר. תמו דברי ידידך האוהבך נצח יחזקאל פיינויל הלוי ראָטטה שטיין.

אולי ידעת מה מספר פרחי צפון? מחר אכתוב לידידנו לפין ואו אדע הכל על נכון, אולי תוכל לשלוח לי את הדרשה אשר דרש החכם שטערן בפ"ב, תשלח לי למע"ה אל תשכה. בלתי ספק תשלח את הספר תולדות רש"י. דרוש נא בשלום אביך הרב הה"ג וצדיק תמים ג"י ובשלום אחיך המשכיל היקר ידידי מ' אברהם העלמאן שי'.

43

החכם המפורסם ר' ליב מאַנדעלשטאַם אל מיודעיו בראַסיין.

ווילנא י"ח אלול תר"ג לפ"ק.

אלופי ורעי ומיודעי! יאשיהו.

כאשר יספר לכם מודענו המוכ"ז התגנכתי מבית הספר על ימי מספר ימים אחדים לשבת עם אבי החולה פה את ירו; וכימים האחדים האלה יבואו כל מאהבי וכל יודעי מקומי לדרוש בשלומי ובשלום דרך ישראל החדש, אשר התיעצו מה לעשות לו וגם אנכי כאתי בסוד העצה: ולכן תסלחו לי אם אניש לכם רק ברכה אחת קטנה, מבלי ספות דברים או השתפכות הנפש כאשר עשה תמיד בעת אשר תפעמני רוח האהבה והשיר.

אבל הכרכה הקטנה הזאת היא תקוה ומנחת אוכרת, תקוה על הימים

הכאים שיביאו שכר הימים שכבר עברו לכם כעמל ויגיעה רבה על התורה ועל העבודה; כי הנה ימים באים אשר נרות המדע יצאו להאיר על הארץ, תחת אשר התחכאו עד כה בנקרות צורים וכתוחים לפני חמת העשפים אשר ישנאו אור יום ואור לילה.

לא הלומות שוא, ולא דברי כזב יונו עוד את העם; לא רעיונות מבחילות ולא פחד פתאום יחרידו עוד אותנו; כי אלה הקיצו מתרדמתם ואלה חזקו את לבם, לדעת ולהבין כל אשר כארץ וכל הנולד בימינו ולכנינו אחרינו; אנשים מקרב עמנו, אנשי שכל ואמונה בחנו וצרפו את אשר לעשות לכרם ישראל, ואנשי שכל ואמונה יוכלו יקו אשר ייטב לנו באחרית הימים: ולכן גם לא עלינו לגמור המלאכה, ולא עלינו להבטל ממנה, חזקו ואמצו, ואיש את רעהו נעזרה לעשות את דבר ה' ודבר המלך ודבר תפלת כל ישראל. ושלום לכם מאת מכם ומקירכם. ארי' ליב מאנדלשטאם.

כ"ה פה לונדון יום ד' ט"ו מרחשוון

לפרש בניהו בן יהודע בן איש חי

לכבוד הרבני החוקר המושלם הנודע בשערים כ' מו' שניאור זקש נ"י בשבוע העברה בא אלי הפליט מכשר שלום שלוח מאת מעכ"ת וכל טוב אדוניו בירו, ויוסף שלח את היונה ואת התחיה להחיות נפש כל צמא למעיני החכמה. והפעם אודה כי כבוד כבדני ומשובו השביעני ומברכתו ברכני ולו נאה לברך, ואולם אחרי בקש ממני להעירו על שניונות, באמת שגה מאוד וחוששני לו מחשאת, בהרכות תוארים כחזכירו שם איש כמוני נכער מדעת, וכמדומה שנחשבתי לו עומד בין הגדולים כאלו התאבקתי עם שרים ואוכל, ואני איני אלא המתאבק בעפר רגליהם, ומה גם עתה בשכתי ארץ הנגב (ואם צפוני הוא) אשר יושביה לא ראו אור חכמת התורה, וכשאני לעצמי עבד עבדים אנכי וכל היום הקצר מלאכתי מרובה בספרי העמים ובכל קדש לא אגע כ"א אחת בשבוע, ואפילו להנות בספריו לא יכלתי עד הנה רק מעט מועיר טעמתי וחאורנה עיני, אך קוה קויתי כי אוסיף עוד לראות גם את שארית בחלתו, ועלי לשלם מחיר ספריו בכסף מלא. והי' כי ירחכ גבולי וכשאפנה אשנה ואתהלך לשוח בשדה ציון, אולי דבר מה יקרני ואשוב לפניו להסתפח כנחלתו. כ"ד מוקירו ומכבדו הק' יוסף צעדנר.

ב"ה לונדון כ"ח סיון תר"ג לפ"ק.

לכבוד האיש אשר הסגיר לדורו פליטי נשיה, החיה מתים
ונפשו לא חיה, נטע כרם בארץ שמה ושאיה, ובחרב היונה
עשה שערוריה, ה"ה החכם החוקר המליץ הנכבד הנודע בשערים
מוהר"ר שניאור זקש נ"י.

מה לי ולך איש הכינים, כי באת אלי זה פעמים להוכירני את שפל
מצבי. להשקות אותי מרורים אמרי לעג וקלס אשר לא כדת:
חפשתי באמתהתי מששתי את כל כלי ולא נמצא אתי עון אשר השא,
אך פעם אחת השיאני לכי להקריב מנחה לאחד ממיודעי, מגלה אחת
קטנה מכתבי הראב"ע, ומימי לא הרסתי לעלות כמעלות — ומה קול
החרדה הזאת כי שמתני כאחד מחוברי חבר ותכסני בושח ומהתלים?
הלא כל השכחים והתוארים במכתבך אשר שמו להם כמטרה לחץ, אשר
ירית כעש סופר ואשר לקחת מאשפת מליצתך — כמדקרות חרב באו
אל בשרי; ועתה אתה אומר כי מרוב ענותי השיכותי אהור ימיני, ונפשו
יודעת מאוד כי אין ענוה במקום עניות, ובכיתי אין כל רק זכרון ימי
נעורי אשר מאז קויתי לעשות ענבים וכן בשרוני אנשי גילי, אבל לא
עלתה בידי וגם פה לא עשיתי מאומה. ועדים היום חבורי היקרים (זה
השם אתה כנית להם) המונחים בקרן זוית בכית מכריהם ואין דורש ואין
מבקש — "אויסוואל" אצל Veit & Co., ויוסף אברהם" אצל
Asher & Co., וכי יבא דברך לכבדם ודרשת שמה תקבלם בלא כסף
ובלא מחיר גם ברך יברכונך.

לא כן הספרים המסולאים כפז אשר כם אורו עיני הצמאים לחכמה
(הגיעו לי ממנם: הפליט כלו, היונה עד . . התחיה עד . . כרם חמד
עד . .) ומי יתן ואהיה ממכיני סודם, וע"י איש בריתי הגביר הנעלה והנודע
לתהלה A. H. Heymann. כבר הגיעתך תשורה קטנה כאשר תשיג ידי
להעיד על אהבתי תורתך ולא כשילום הספרים כי ערכם מאד נכבד.
והיה זה שלום מאת מאן דמוקיר ורחים רבנן

יוסף צעדנר.

שלום שלום אקרא להחכם החוקר המהולל האדון שניאור זקש
ברוך הוא וברוך טעמו:

בשובי מדרך רחוקה, מצאתי את ספרך כרם החמד החדש אשר נטעת
ואשמח כמאד מאד על חסדך וטובך, אף כי גחלים אתה חותה

על ראשי, ואנכי בשתי ונכלמתי לקבל עוד מנחת אהבה מתחת ירך. מה אמר ובמה אצטרק אחרי הימים והשנים אשר חלפו ועברו ולא היתה ידי משגת לכבדך בספר ברית או באחד ממעשי אצבעותי, ואתה תמיד מחויק בי ואהבתך תרביני! אמנם ראיתי כי ידעתני ולא נעלם ממך אמונתי, חקרתני ותדין אותי לכף זכות ובשחת בי אף אם לא הוגעתיד בתודות והלל על כל גמוליד אשר גמלת עלי, ישלם ה' פעלך! והנה עוד ירך נטויה, ותשלח אלי אוצר נחמד גדוש מפרי אדמת החכמה אשר עבדוה משכילי עמנו בעלי האסופות ואותך שמו לקצין וראש ועל פיך ישק כל העם היוורדים אל נחל האשכול, השיכו לבחור כך ולחסות תחת צל כנפיד, כי גם אתה הגדלת לעשות וידך רב לך במלאכת הקדש הן לעוק ולסקל את הכרם ולנטוע שורק, הן לחזק את הפועלים או לתקן את אשר עותו כשגגה, וענבי אשכולתיך מתוקים מדבש. ולא ארחב את פי בדברי חנף כי אם ברך אברכך על חסדך ואמתך ומי יתן והיה לכבד זה עמדי כל הימים ותחנני עוד במלאכת מחשבת אשר יצא לאור מימים ימימה, ועלי להגיד את גדל מעשיך במקלות לאוני העם אשר עיניהם טחו מראות ואזניהם אטמו משמוע, למען יבואו לשכור לרעכון בתיהם. ובכן אשים קנצי למלין כי נחוץ אני כעת להשיב על אגרות אין מספר אשר באו אל ביתי טרם שוכי מדרכי, ותפלתי לאלקי, כי ישכילך ככל אשר תלך ותזכור כחסדך את אוהבך ומוקירך.

הקטן **מרדכי יוסט**.

Hf. a/m den 22 July. 1855.

כ"ה פפענ"מ בשני לשכת נצבים תר"ט.

לחיים טובים יכתב האיש החכם המשכיל תמים דעים הוא האדון **שניאור זקש** בכרלין הבירה.

האמת אנידה ולא אכחד כי בראותי מכחך החדש נכהלתי ואזכור את חשאתי כי נאלמתי דומיה ולא עניתיך כאשר קראת לי בחסדך ובטובך גם שלחת לי בכורי שדה חכמתך וברכתני, סלח נא ומחל ולא תשים בי עון, כי היום קצר והמלאכה רבה עד מאד, ולא ידעתי אנה אפנה ראשונה להשיב אל דורשי שלומי. ובכן הנני היום לתת לך אלף תודות ולהבטיחך כי בריתי נאמנת לך כתמול שלשום, ולולא תמונת העלים ותכונתם הייתי סר למשמעתך לחזק את זרועך במלאכת החכמה, אף כי אין לי שם בגבורים, ואמרת גם המעש אשר אקריב על מזבח המדע יעלה לרצון לפניך. אבל בראותי את העלים עלי טרף כפי היונה שכתי אחר

ולא נסיתי לבוא בקרב הקהל אשר תכנוס בעדך, כי מה אתו אנכי לפניהם וימתוק לחיך האנשים אשר יכחרו לרדת הוך עמקי קדוש הקדש ושכילי הככבים, ולמי אני אעמול! הלא המה לא יקראו את מעשה גליליו אצבעותי כי עיניהם בשחקים ואני את האדמה אעבד, ואחרים לא יבא אל שלחנך לרווח את נפשם הרעבה במאורות השמים ובצורות תהלוכותיהם. ע"כ אמרתי איחל עוד חודש או ימים לדעת מה אחרית העלים האלה אם לא יכרתו כנפל אשת. כאשר קרה לבכורי העתים ולציון ולכל ילדי העבריה אשר ספו ותמו טרם ידעו מאוס ברע ובחור בשוב. וכדבר הספרים כתבי יד אשר להחכם... השיבותי לו דבר ויצר לי מאד כי לא אוכל לתמוך אותו ואותך, בדעתי שכל אמרותי לאחד ממוכרי הספרים לריק תהיינה ואין איש אשר יטה לי און.

וה' יהי בעורך ויגן בעדך ובעד ביהך וישפיע לך ברכה עד בלי די

כתאות עבדך ומוקירך

מרדכי ואמט

I. M. Iost.

פה פ"ה ענ"מ יום כי טוב ה"י אדר ראשון שנת תר"ח.

שלום להחכם המשכיל שוקד על משמרת התורה והמדעים בעיר המעושרה ברלין, הוא האדון שניאור זקש יהי ה' עמו ויברכהו.

אנרתיך היקרה באה לידי היום והנני להשיבך לבלתי עכור על כל האחר, ולהראותך כי דברך נחמדים לי. אך נעצבתי לקרא במכתבך כי עוד לא תשיג ידך לכלכלך כראוי. ומי יחן ותביא לך היונה אשר שלחת חוצה שרף בפיה ועלים לתרופה.

אבל האמת אנידה ולא אכחד כי יראתי פן להבל תיגע ולריק תהיה תקותך כי מזה תמצא היונה במחנה העכרים? הלא שפת אבותם נשכחה ואין פוצה פה ומצפצף, ומי יכין לה ומי ישמע לקולה!

בכל זאת אנכי לא שניהי ולא אפר את בריתי אשר כרתי עם לשון העבריה, ועוד ידי נשויה לעורך אחרי ראי את העלים הראשונים ואכיר את תכונתם.

ואל חכמים אשר רשמת שמם אדבר אודות היונה כאשר צויתני, אך ר' ליפאן הלך לו לעיר Aurich אוריך קרוב לים הצפון, ויהי שם לחון הקהל.

צר לי מאד כי לא אוכל למלאות שאלתך בדבר הספרים אשר הוצאתי לאור, כי אין אחד מהם תחת ידי מלבד אותם אשר בהם אכתב את כל חדש והוספות אשר אמצא בחקירותי, ואם אשאל מאת המוכרים המדפיסים יבקשו ממני כסף כלא כאשר ישלמו כל הלוקחים.

והנה אסגר כאגרת הזאת מאמריך אשר שלחת לי זה כשמנה שנים, וברכתי תעלה על ראשך ויחנך אלהים ובכל אשר תפנה הצליח דרכך.

דברי אוהבך מרדכי

החותם כזה: I. M. Iost.

49

אל כבוד החכם המשכיל האדון שניאור זקש בברלין הבירה.

מכתבך היקר מיום ח"י לחדש כסלו העבר באני ושמחתי בראותי כי בתוך בני עמי אתה יושב בעיר המלוכה ברלין לבוא בסוד החכמים הנכונים המופיעים אורם מסוף העולם ועד סופו, ברוך אתה וברוך שעמך כי זכרתני ועוד ידך נשויה להשיב לי ולרווחתי מטוב פרי אדמתך אשר היא סוגרת ומסוגרת לא לבד לתרים בה כי אם גם לעינים המבקשים להכיר את מצב יושביה ותולדותיהם וקורותיהם, כי אין איש שמה פונה את לבו לדברי הכל כאלו וכלם אל בצעם ירדופו . . .

ועתה שא נא לפשעי אם אחרתי עד הנה להשיב לך דבר, כי כבר המשא על שכמי ורכו עד מאד המריצים לי אגרותיהם והמצפים לתשובתי ואין! ועודני מוסיף השא על פשע להיות דברי אליך מעשים, ואל אלהי ה' הוא יודע כי הפצתי לכתוב לך מגלה ארוכה ומלאה לה אמרים להראות לך איך יקרת בעיני, אבל היום קצר והמלאכה רבה, ע"כ חדלתי, ואחלה את פניך שתעשה עמדי כחסדך ואמתך. ותכתוב לי את כל אשר תמצא ידך אודות הקראים אשר אשוב להם מדי צאת מלאכתי החדשה חלק עשר מקורות היהודים, אשר הוא בעת בדפוס בברלין, לאור יומם, וככלות עבודת הדפוס אכתוב אליך כיד ה' הטובה עלי.

וה' יהיה בעורך ובכל אשר תפנה תשכיל.

דברי אוהבך ומקורך מרדכי

I. M. Iost.

50

לאהובי המבקר ר"ש זקש נ"י.

הנך איש מחמד לבי, הנך איש חילים! יום ראשון י"ז
תדרוך קשת בקרב, ויריך אסורים! — יום ראשון י"ז
מימינך ומשמאלך נפלו, יפלו חללים, יום ראשון י"ז
ואתה תעמוד בחרבך חרב צורים. יום ראשון י"ז

בחרב עטך בצור, חרב נוקמת
את עם חרב תבה חמור חמורתים —
ידך האחת כואבת, והשנית לוחמת
רכב וצלה, בעורך יושב שמים.

רק זאת איפוא עשה, ואז תצליח.
קח אמת לצנינה, וחרב על ירך —
אמונה למחסה, ושכל למצוד וכריח —
או תצו על בני אדם — וה' יברך
י"ח יום השישי בחדש מרחשון תר"ד.

אוהבך מוקירך יחזקאל מאנרלשטאם

ברית אהבת עולם

אשר כרתי את ידי התמים באהבתי, מנחר שעשועי וסגולתי,
מוכתר בתכונות נכבדות, בהורה ובחכמה לו עשר ידות, החכם היקר
הנעלה, מכאר ההשכלה דלה דלה, וישק את בערי בני ישראל, להורותם
דרכי אל, סופר מהיר כשפתינו המסולאה, הר"ר שניאור זקש נ"י
ביום הפרדו מעלי לראבון נפשי ונפש ידידי המשכילים הוקרים מפה.

כל מחמדי תבל אך שוא והבל
מיד ליד יעופו כצפור נודדת,
אשרי הנפש לה האהבה לחבל
אם שהורה הנה לעד עומדת.

גם מהעת והמרחק היא נשגבה,
על כן תמימי לב מאז הוקירו ערכה,
לבת אלהים חשבוה ממרום חוצבה
בין בני אלים תשכון ובקודש דרכה.

המה בתום לבם ארצה הורידוה
חקיה שמרו ככל לב זרוה,
אחריהם חנפוי לב באו ויחללוה
שמה לבד יוכירו ובקרכם לא תנוה.

אהבתך ידידי כהנתי כמצרף האמת,
נקיה מצאתיה מווקקת שבעתים,
הות נפש ושקר מקרבה מחרמת
זכה כספיר וכעצם השמים.

Handwritten signature or mark in the left margin.

Vertical handwritten text in the left margin.

Small handwritten mark or signature at the bottom left.

מה שפרה נחלתי מה נעים חבלי, יעני אהבתי
 אם לכבד קניתי מה לא קניתי? הא
 לשמחה יגוני הפכת, לששון אבלי, המאה קדושה
 בחברתך נוחם לרויה שתיתי.

אל חיקך רעי אף אני אשיב אהבתי
 אוהב דבק מאח נצח אקראך
 אנכי תהיה כל עוד בי נשמתי,
 תשכה ימיני אם אשכה אהבתך.

אם מבין זרועותי הזמן יקחד
 אם רעה עינו כחכל הצלחתי,
 אל תשכחני כמו לא אשכחך
 ותהי אך זאת בעניי כל נחמתי.

לך לשלום דרכך ושכ שקט ושאנן
 לא תדע עצב, לא תדע אנחה,
 חכמתך פרוח תפרח כעץ רענן
 ובקרב הארץ היה ברכה.
 י"ט אלול לסדר ולפרש, ובאו אליך כל הברכות האלה והשיגוך
 כי תשמע בקול ה', קול האהבה.

יחזקאל פיוויל הלוי ראמהשטיין.

לכבוד ידידי היקר שהור רוח איש תבונות שוחר הטוב והתושיה וכו'
 מו"ה שניאור זקש נ"י מזאגרא חדש.

זה כשתי שנים אשר מסכות המתהפכות על כל דורשי מדע הציקוד
 לעזוב עיר מולדתך ולתור לך מנוחה בעיר מגורי. ראיתך אחי! ואהבתך,
 השתעשעתי עמך ונפשי קשורה בך; כי יום יום הרבת לפתוח לי את
 דלתי לך ולהראני את לוחותיו, לוחות כתובים משני עבריהם, מעבר מזה:
 אהבת צדק, ומעבר מזה: אהבת חכמה. יום יום תוספת לשפוך בחיקי
 את רחשי נפשך ורגשותיה אשר חום אהבת עמך פרוש עליהן כשחר
 פרוש על ההרים, ורשפי אהבת רעים נוצצים מביניהן כקרני שמש על
 מי השלח. האח! ידידי! נעימים היו לי הימים האלה ועד נצח לא אשכחם,
 כי בם קניתי לי אוהב נאמן אוהב דבק מאח כמוך יקירי! אפס מה
 קצרה עת ממושנו פה בארץ הה! מה קצרה. — כי בעוד נפשי אורגת
 חזיוני נועם וחלומות ערכות כי עוד ימים רבים אתענג בחברתך ואינק
 משך תנחומות אהבתך הנקיה פתאום פקודה נחרצה יצאה מאת הזמן

יחי
 אהבה

פ"ה 52.

האכזר כי תרחיק נדוד וכי תעובני, ופן חלילה, לנצח תעובני. הה מה
 נורא הרעיון הזה! — ע"כ את יקר! אם זרועותי לא יחבוקך ואם שפתי לא
 ינשקוך עוד, עדי עולם יהיו השורים האלה בכל מקום שבתך, כי אהבתי,
 אשר בקודש הדעות והמחשבות יחדתה, לנצח לא תכבה.

ואען ואומר:

בת אל חי אהבה ממרום הצבה
 או כאין תהומות סביב כס יה שחקה
 לפני גבעות לימין עליון נצבה
 ובין מלאכי מעל שלום יצקה

גם בחוקו מוסדי ארץ קדם כל מעש
 ואת תבל ומלואה ימינו שפחה
 אהבה לפניו עפה ותעש
 כל מחשבת קודש ברצונו זרחה

„מתוהו יקום חלד, אל הכיע
 אהפה נפחה רוחה ורגבים ידכו
 מוסדי ארץ השבעו תבל הופיע
 מים ועפר כתאמי בטן נשקו.

„עלי ארץ, יה צוה, דשא ועץ, יצמחו,
 אהבה ממרום חיש עלי תכל רחפה
 נטעי שעשועים מחיק הארץ פרחו
 ירק עשב ציץ גם פרח אדמה עטפה.

„מכטן אדמה“ אל אמר, „חיים יקיצו,
 אהבה שלחה זיק בכליות ארץ חדרה
 או חיה ועוף כעשב השדה הציצו
 ובכל רחבי תבל רגשת חיים שררה.

„הארם כחיר היצורים נור הכריאה,
 מרגבי עפר יצא, אלהים קול השמיע
 אהבה חום צח כלכב הארץ הכיאה
 ואדם כמלך כגדוד הכרואים הופיע.

כה הכריאה כולה אך רוחה מקשרת,
 בה מצוקי ארץ לנצח לא ימוש
 בה כל צמח וחי לרככות יפושו
 כי אין מקום זרמת חמה לא חודרת.

Handwritten signature in a decorative oval frame, likely belonging to the author or a collector.

Handwritten text on the left margin, possibly a library or collection stamp.

הם היו. וזוהי אולם כאדם כל אש קדשה יוקדחת. וזוהי קדושת ים וזוהי
אל יחשב מאד וזוהי מרוחה פי שנים עליו אצלה. וזוהי קדושת ארץ
אחבה ים, וזוהי בחדרי לבו דגלה מאו צוערת ממש יום ויום וזוהי קדושת
אחבה וזוהי את נפשו מכון למקדשה פעלה. וזוהי קדושת ארץ

עודו כשחר ימיו נפשו כוספת
מצוא אה ופודע יחד ישתעשעו
בכל משחקיהם רוח אחוה מרחפת
כל עונג כל שמחה חלק בחלק ישבעו.

כא כימי איש נפשו כאש לוחטת
לדבוק באוהב אמת נקי מכל סלף
בחיקו ישאב נוחם, סערת רוחו שוקפת
כי אותו מצא נאמן בון אנשים אלף.

השבה על שערות ראשו כפור מפורת
דמו יזל לאש גחלי תאוהו עממו
אך לטל אהבה נפשו עוד פיה פוערת
ובחיק אוהבו קירות לבו יהתממו.

ככה אך אהבה מנת כוס אדם ממתקת
ובכל עתותי חייו עליו היא חופפת
על ילדותו ועלומיו היא שמחות מרעפת
ולעת זקנתו עודה כוחותיו מחוקת.

גם לי אה יקר! הימים מאוד מתקו
עת נפשותינו בחבלי אהבה רתקו
ורוחי לרויה שחה מיין דודיך;
גם אם תרחק ממני עתה מושבך
עוד בחדרי לבי חיה יחיה וזכרונך
ועד נצח לא ימוש שמך מפי ירידך
מכבדך ומוקירך בלא לב ולכ

משה וואלפואהן.
יום ג' ח"י אלול שנת תר"ג ראסיון.

Handwritten notes in Hebrew, including the name 'M. S. S. S.' and other illegible text.

Handwritten notes in Hebrew, including the name 'M. S. S. S.' and other illegible text.

Faint handwritten text at the bottom of the page.

לכבוד רעי היקר החכם המשכיל, איש חמודות, ישר לב וטהור רוח,
חוקר קדמוניות וכו' מו"ה שניאור זקש נ"י מואגד חדש.

זקש יקירי! על תלמי ספרך עברתי וחשבתי עיני נחת לראות גשטי
נעמנים אשר יצהירו בין שורותיהם ועליהם שתילי חמד מטעי ידי
וואל פזאָהן ידידנו להתפאר אשר רוח האהבה המרחפת עליו נוססה
בשיריו הנעימים. ראיתי ושש לבי, קראתי ותגלנה כליותי; ולקול שירי
כל הידידים האלה צללו שפתי, חן חן עניתי למו.

ועתה רעי כאח לי! חן בנתי לרעיך מרחוק כי אלי ירומון, כולם
יענו ויאמרו לי: למה תעמוד ברחוק חובק ידיים ומתכונן בשכורי יין
דודים אשר אהבה דובכת שפתם ומדוע דומיה לך? אך אתם אחי ורעי
הקרובים לי הלא תשיבו על תזכחתם כי ידעתם את מאסו אוהבכם אשר
נתן את כבודו ביין רעל אשר מסך לו הזמן, לעגו עלי שחקו לי בכל פה,
אך דעו כי צחוק עשתה לכם האמת, הו! אמת מרה כלענה. אף אמנם
זקש יקירי! כל מבקשי ימצאוני הפעם בין המצרים; גדר מזה: דאגות
מסוככות ומסכסכות אשה ברעותה אשר השתרגו עלו על צוארי, וגדר
מזה: לב אנוש, אשר אם המקור הזה נכזב הלא דללו וחרבו כל מבוטע
הרעיון. תהילה ואהבה חן חן הגות לבי בך, ואתה הלא ידעת; אך מה
יענו סרעפי ומה תבענה שפתי ורוחי לא נכון בקרבי? בנות השיר יושבות
כבודות בהיכלי עונג ואנכי לא נקראתי לבוא אליהן זה כמה; גם רוחי לא
מצא מהן חוון על כן נסכרו מעינות סעיפי. ראשי סוכב הולך כגלגל לפני
רוח היום הקשה, לכבי יחוג וינוע בין רגעיו הבוגדות, הכעת יאמר לי:
רקוד לקול עונג אף כרכר על חכלי החרוזים? העמקת אחי שאלה! איך
תרון לכבי בראותי את רעי שעשועי נפשי נפוצים כצאן על רגעי ארץ לבקש
את אשר אצל מהם הזמן האכזר? ואיך תגל נפשי בהפּרד ממני מחמד לכבי?

מי העיר את רוחי מתרדמתה? ומי עשה שלום ביני ובין עשי העברית
אשר כמעט שלחתיה לנפשה? הלא אתה יקירי! אתה הרהבת עוז בנפשי,
נפחת רוח אומץ בלכבי; התעוררתי, מצאתי ידי, אספתי, אָגַרְתִּי
קבצתי רעיוני המפוזרים והנדהים ואשעם על אדמת יהודה. ואם יהיה
ה' בעורי להשלים מתברתי שולמית ולהוציאה לאור עולם, הלא תתפאר
עלי לאמר, ראה אנכי העירותי רוחך לברוא חדשה! עגמה עלי נפשי
בזכרי כי תשופף אותך שכולת הזמן אל מקום אחר וכי פניך לא ילכו עוד
עם אחוות מרעינו הנאהבים והנעימים בחברתם. אכן צר רוח אהבתך
אותנו בכנפי רוחנו, ובהקבץ אוהבינו יחד נתכונן כי נפקד מושבך אתנו
וכי נעדרו דעותיך בשיחתנו; הו! או רבות תאנח לך נפשי ונפש כל
רעינו היקרים!

ראה אחי הוהרתיך אל תפצר כי לשיר לך כשירים ואל תשלח אצבע
 לנגוע במתרי לבבי פן ישמיעו לך צלצל כהה. הה! ואויה! הכרות מדיכות
 נפש ומונות לב אשר לא יסכנו להמית שירי ידידות אשר שרו לך
 אוהביך. יראתי מאוד פן ידבקו בחרווי שפּל ותפל, תכל והקל, — אך
 הלא האהבה מקלקלת השורה והשורה לא תעות ולא תקלקל את האהבה
 אשר ירחש לך לבי. רגש גבוה גבוה היא ולא בדבר שפתיים ידובר בה
 נכבדות כי אם בהגות לב עמוקות ועדינות; רגשות חמות אשר תהיינה
 לקפאון עלי הגליון. לכן זאת אעשה לך ידידי להשלים חפצך, אקחה
 עמי, מטה הקסם. הלא היא אשר השביעה אנשי המופת מעולם ותעש
 לנו אותות וספרים הרבה. אשביעך גם אני באהבה עט נאמנה! נוצה
 קלה לעוף! שאי נא את רוחי אם רוחי לא ישאך.

ועתה אחי ורעי, עמדה ושמעה את הדברים אשר תשים עמי כפי.
 אם יישבו לך קחם מידי נדבת אהבה. ואם לא, סערם כמוץ מנגרך. וזרה
 אותם לרוח ועלי לא תשת חשאת כי אתה פתיתני לשיר בלא עת חפין
 ובאין רוחי נכון בקרכי.

בכל היקום כתבל האהבה פורחת
 אחזה ורעות נשקפו משמים
 ידידות ונעימות הענה ארץ מתחת
 קול אהבה ברוח, קולה על המים.

על עמקים נהרים מוטות כנפיהם פרשו
 לחמודות רקמתם שפתיהם ישקו
 פרחים ושושנים לקראת רוח צח ששו
 הוא ירחף עליהם והם למולו ישחקו.

אהבה בת עליון! מי לא ישא תמונתה?
 לרצון אל התחברה, עשתה כל הנפש
 לכן לעד תקום, לדור דור אמונתה
 בלעדה תכל תשוב לאין ולאפס.

אהבה בת אל! לרוח ממשתלך אין חקר
 ככל זאת בחן אכחנך כוחך ופן
 הן כגדיך החמודות לכש גם שקר
 יתחפש. יחנן קולה, נדיבות ירכר או.

העלם ימצא אוהב חדשים לבקרים

כבוקר יציץ, ונכל עודנו כאבו
 אהבת בא בשנים נשועה במסמרים
 ערוכה היא בקרכו, ושמורה לעד בלבו.

הלא כן משפש איש גבר כחצי ימיו!
 הוא לב רע יבחן שרם יבחרהו
 יראה אם כמים נאמנים הוא אל פניו
 יאמר האת! וכאישון עינו ינצרהו.

ישיש בו חמיר, רחוק מפנינים מכרו
 נפשו קשורה בו אהבה אומרת כולה
 עד יום אחרון לא יסוף ממנו זכרו
 יקר יקר הוא לו מזהב וסגולה.

או בשמחה ותונה חלק כחלק יקחו
 מרורות בלב האחד בעסים רעו תמתקנה
 הן ירוח לאיש אם רעיו אתו יאנחו
 ותנחומותיהם עול עצבונו תפרקנה.

דלתי שפתיהם דלתי לכם הנמו
 כאלהים יראו ללכב למראה עינים
 מחשבותיהם תמהלנה פה אחד למו
 לאיש איש מהם בדעת ומוזימה פי שנים.

לא אכור הוא מלשין, נרגן מפריד אוהבים?
 צרור חיים נתק. לו יקרא רוצח!
 את האחד מחצה לשונו וכולם כואבים
 כששן הוא הרצובות אנשים יפתח.

שניאור יקירי! הן נאמן רוח מצאתיך
 אדע נפשך הנכספה לתורה ולתעודה
 בגלל תכונותיך המוכות אהבתיך
 ואהבת חכמה קשרתני יחד לאגודה.

כספרי קדם נושנים ראיתיך צולל
 תוכם כמסוס גוסס עליהם יזורה אבק
 תחפש, תחקור בם, תוציא יקר מוולל
 מספר מלא מוץ חשה בידך תדבק.

גם ביאורם ואגמים תפרוש מכמורת
 ומאבני אופל דלה תדלה פנינים

כחרב ביד גבור לך שכש הבקורת
תסעף ומורות נשחתות, תברית כל צנינים

זכור עת על אכרות אהבה דאה רוחנו
החכמה דגרה רעינו בצל כנפיה
איש איש לפני רעהו שפכנו שיחנו
תנחומות ענתנו תקוה בתרפיה.

הן שמות אוהביך על לוח לבך חקוקים
אף תשא מדברותם על ספרך
כזהב כחנתם שבעתים מווקקים
חרוזיהם יהיו ענקים לצואריך.

קרא שירי אוהביך אלה והחלף כח
הן כולם בספרך מתאימים כצדור המור
עצב לא תדע והיית אך שמח
מאושר היה בארץ וברית עולם תשמור.

לאהבך כנפשו, מכבדך ומוקירך

אברהם מאפו מקאוונא.

ראסיין יום א' ד' אלול תר"ג.

לכבוד הרב החכם השלם, סופר גדול וחוקר נכבד ונעלה, יקר
רוח ויקר ערך, כש"ת מוהר"ר שניאור זקש יחי לבבו לעד.

אֶכְבֵּד נא בעיניך, ידיד נכבד, לקבל מידי תשורה קטנה, הלא היא
מחברתי החדשה אריאל אשר יצאה לאור לפני ימים מעטים. והגני שולח
לך כעת ארבעה ספרים, אחד מהם הקדשתי לשמן ולזכרך איש יקר
ונעלה — כאשר תמצא כתוב על שער הספר — ושלושה הנותרים תוכל
שי לאוהביך הנכבדים עיני ההשכלה בכני ישרון. וגם הפעם אחלה את
פניך אוהב שהר לב כי תפליא אהבתך לי ותודיעני את משפטך אשר
תצת על ספרי הליכות קדם ושולמית, ועתה גם על ספרי אריאל, ומי
יתן ועשית עמדי חסד ואמת לשלוח את משפטך אל כותבי העתים ולהפסיקם
ועדי בשחק כי אין את נפשי לנחול עי"ו כבוד סופרים, השרם אדע כי
ספרי נקלים הם, ורק בגלל צעירי ימים חסרי חבונה בארצנו הוצאתים
לאור? אך נפשי יודעת כי לרגלי הדבר הזה תצמח לי טובה גדולה
הנוגעת אל מחיתי — אחלי, הפלא נא חסדך זה לידיך הנאמן אשר נפשו
קשורה כנפשך בעזותות אהבה נצחת! עשה נא אות לטובה עם אוהבך
באמת, מוקירך בתמים, ומכבדך כערךך הרב והגדול! — ידיד יקר

ונעלה! לבלתי הלאותך בלהג הרבה, אומר לך בדברים מעשים כי צמאה נפשי לאמרותיך שההורות זה ימים רבים, כמה בשרי לאגרותך כי חדלו זה כחצי שנה, ועיני כלו מיחל לכרמך השמיני והתשיעי אשר נטעה ימינך לאור עיני בני ישראל, והנני משביעך בכל הדברים הקדושים בשמים ובארץ לכל תחלה עוד את לבבי בתחלת ממשכה, ותשלח דבריך הנעימים אלי, להחיות את נפש אוהבך ידיך מוקירך ומכבדך בכל לב

קלמן שולמאן.

(דען 10 טען זעפטעמטער 1856).

55

שיר שנינה (סאטירא) על איש אחד אשר דמה להיות משורר, חובר מאת החכם המדקדק הנעלה המשורר הגדול והמליץ המהולל בקצוי ארץ מו"ה טובי' פֿעדר ז"ל.

גַּמְד לְבוּשׁ שְׂרִיוֹן. מִשָּׂא כְּבָרִים,

הַלְחֵם הַחֲנֻשָּׂא, בְּאִישׁ הַבְּעִינִים,

הַיְצַלַּח? הַזֶּה יְרוּץ אֶל הַזֶּה הַפְּעֵרְבָת?

בֵּן אִישׁ עֲלֵג, שׁוֹקֵל שִׁירִים בְּפֶלֶם,

בֵּין מְשׁוֹרְרִים יְתִיצֵב, וְיִהְיֶה לְקֶלֶם,

כִּי בְּאַרְחַ הַשִּׁיר לֹא נִסָּה לְלָכַת.

אֵיךְ מְשָׁבִיל עוֹר שְׁמֵשׁ בְּצִהָרִים?

אוֹ אֵיךְ יִכְרַבֵּר הַחֶרֶשׁ לְקוֹל מְצַלְתִּים?

מִהַלְלֵם גַּם לְעֵגֶם, הַמָּה מְאֵין.

שִׁירִיד ל... לֹא אֲרָצָה הַפְּעֵם,

גַּם מִקְצָפָה, לֹא אֲמַלֵּא זַעַם,

אֲסוּף עִטָּף לְחַעֲרָה, לֹא תְשׁוּרְנָה עֵין.

ל...! פִּצְעֵי אוֹהֵב פִּצְעֵתוֹךְ לְמִרְפֵּא נֶפֶשׁ,

לֹא עוֹד יִגְרָשׁוּ שְׁעִיפִיךָ מִיַּם זֶרְפֵּשׁ,

פָּרוּ תוֹכַחַת כְּבוֹד, פָּרוּ מוֹסֵר יִשְׁע,

מַה בָּזַע בְּאִישׁ חֲנָף יִקְרָאךָ רַע?

בְּקִרְבּוֹ יִשִּׂים אֲרָבוֹ, מִחֻשָּׁב לְהַרַע,

לְמִרוֹת עֲלוּן יִסִּיתְךָ וְאָמַר אֵין פִּשְׁעֵ

האטען זיך מיטן פאך
 להי שור וגדול עד מתי תמרוטי? ^{האטען זיך מיטן פאך}
 חרדי מחמת גריב מקצף שוע. ^{האטען זיך מיטן פאך}
 איה אשקוט ולשון עבר מר צרחת? ^{האטען זיך מיטן פאך}
 ממרום השלכתי במעמקי שחת. ^{האטען זיך מיטן פאך}
 אם לא למענה אנקום אבחר לגוע. ^{האטען זיך מיטן פאך}

סבל עורב לשיר, שועל פתהו.

להונתו מטרפו, בעקבה רמהו.

פי על צמרת ארו ציד בפיהו.

יפה נוצה, יפה רקמה, רעי הנך.

בנפיקה בכסף, בחרוץ אברותיה.

ראות פניו, אף זה יום קויתיהו.

אפה תעשה מליכה, כי לך יאפה.

כי נואלו מתי חלד, עיני ראפה.

ותהי למו למלה להבוזת שחרחרת.

קים ועשה חיר, אמליכה הפעם.

ידעו בווד כי הם תסרי מעם.

כי האמר נפק שקר, והאש גערת.

אם גם חזון לבי לא לתהו יהי.

להשבית כל מבזב כי קולך קול גדי.

אח לתנים שמוך וליענים רעי.

הטף נא שיר ירירות רחש לבך.

ויו שרדי גם עוף בנף ודו שמך.

מתלעות בוים אשבר, קרנם אגדע.

כסיל פער פיהו, רעיוניו הסיתוהו.

לרשת הוד אבוחיו לא הורישוהו.

טרפו נפל על פי אורב בערה.

חדל בני מאוש הנף, גם כי בכבדך.

רבו רכריו משמן, בם יצידך.

בחרמו יפול פתו וברשתו בער.

מכתב מאבי המליצים רנ"ה ווייזל ז"ל

לשמועה כי באה מחסרי שרי עיר בא זיל נככדיה ויושביה, ורב טוב
 אשר גמלו לאחינו בני ישראל ביום אידם, ביום קמו אנשים רקים
 ופוחיים, כמדינת עלזאם, ויהרסו כודון, כתי שרי הארץ, ובתי כהניה,
 ועל בית ישראל שפכו זעם וחימה ויחריבו בתיהם, וכל אשר להם, בוזו,
 וכאשר היתה רק נפשותיהם להם לשלל, וכרתו רבים להמלט על נפשם
 אל עיר באזול המהוללה הקרובה להם, אשר אין בה יושב מכני
 ישראל, אז החזיקו שריה נככדיה ויושביה ביד העניים העשוקים
 האלה והחסום בצל קורתם; וערום כסו כגד, לרעבים וצמאים נתנו
 די מחסורם, על החולים ועל כל כושל חסה עינם, על הרה ויולדת
 חשניהו ברוב חמלה, וכל מעלליהם השוכים האלו צמחו מנטעי אהבת
 רעים שכנפשמ, כי בצע כסף לא לקחו. ויען מעללים טובים כאלה אות הם
 על יקרת נפש האדם הנכרא בצלם, בקשה נפשי להזכיר הצדקה הזאת
 בתודה ובקול זמרה, ואומר - :

נְטָעֵי שָׂדֶה כִּי יִבּוּלוּ יֵאבְדוּ
 נְטָעֵי גֶפֶשׁ כִּתְּחֵם לְעֵד יִתְּנוּ
 גַם אַחֲרֵי בְלוֹתָם עוֹד יִתְּעַרְבוּ
 כִּי תִיִּים הֵם לְזִקְנֵיהֶם יִלְדוּ

בְּאֵיזוֹ אֶת הַעֲוֹנוֹת עַל זֹאת בְּאֶרֶץ

יוֹם נִדְחִים מִצָּר בְּךָ מֵצֵאוּ עֵזֶר

יוֹם בּוֹ אֶהְבֵּת אֲדָם עֲדִית כְּנֹזֶר

שׁוֹד יִשְׂרָאֵל רְאִיתָ עֲמֹדָתָ בְּפֶרֶץ

עִם הַרְחַקָה מְדוֹר דּוֹר מְבוֹא אֲלֶיךָ

בְּצָר לֹא רֹב רַחֲמֶיךָ עָלָיו נִכְמְרוּ

מִה יִקְרָה נַפְשֵׁנוּ הִרְאֵנוּ הוֹדִיךָ

אִם אֵין כָּל לַעַם זֶה תֵּת הַגְּמוּלָיִךָ

יֵשׁ כָּל לְאֵל אֶת כָּל יָדָיו יַצְרוּ

הוּא יִשְׁבִּיעֶךָ מִפְּרֵי עֲלִילוֹתֶיךָ

נפתלי הערץ ווייזל.

מכתם על ס' שירי תפארת של המשורר הנעלה הרב המנוח וויזיל ז"ל.

בַּפְּתוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתָּ
בַּפְּתוּלֵי! נוֹתַן אִמְרֵי שֶׁפֶר
בַּפְּתוּלֵת מְשֻׁכֵּיל! גַּם וְכַלְתָּ
הַיּוֹתֵק לְעַד עַל זֶרֶה הַסֶּפֶר.

(במחסף תק"ו)

57

ש"ו בפגשו את יידו המשכיל וכו' כמ"ר ב. שווארצפֿעלד ש"ו
איש יאסי בעיר ליפסיא בימי השוק.
כל הבא בליפסיא עיר המרכולה, לימי מועד כל מקנה וכל קנין
כל מקח וממכר, כל הבא שם אם גם לבו לב כשר לב אדם יהי ללב אבן
ולנציב מלה, כי עיני כל איש נשואות אל גלומי צמר ופשתיים, ואל כל
אדרת שער אל כפתורים ופרחים, אל כל אבן יקרה וזוכית אל כל מתכת
ואל כל מסכה אל כל מלאכת עץ ואבן ואל כל מוצק, ועל הכל עיני כל
ולב כל — אל הכסף ואל הזהב. וכה יאכדו שם כל עשתונות תושיה,
וכל שרעפי מדע ילכו בתוהו; דם האדם מקשה כלו ויהי למוצק, רעיוני
גבר יותכו ויהיו למתכת, וכל מחשבותיו הן מוזהבות וכלתה נפשו ונכספה
ותהי לכסף. . . ומה ינעם ויערב מאד לפגוש בין ההמון הגדול הזה
אשר לכם הומה רק לצבור המרים חמרים מכל חומר, ורוח לא יבוא
ביניהם — מה ינעם ויערב לפגוש ביניהם גם איש שש ועושה צדק, איש
דורש מדע ודורש את דורשי המדע, איש קדוש עובד בין מחללי כל
קדש — כל תושיה ומדע, איש אשר לא כאחד בני האדם, יחשא לכבודם;
איש אשר שמי נפשו לא נהיו לברזל ונחושת רק הוא עוד כשר ודב —
כן בקדש חזיתך, ירידי בנימין, אלהים יחנך! כן בקדש חזיתך יקירי
שווארצפֿעלד! חזיתך בין כל דברי חול אשר יסכוד מן הקצה אל הקצה.
מצדך יפלו אלפי שעיפי תורה ומשמאלך רכבות שביכי אורה, ואתה
תעמוד הכן נצב על עמך ולא תמוש! תעבור בין כל שמאי נפש ושכנת
אתם כחך שומאתם, ואלך לא יגש כל חול, וכל שומאה לא תקרב
אלך; כי לקחת רצפה מעל מזבח לבך הבער בקרבך בשלהבת — יה
אש — דת ובה השמש לך, שמש החכמה, ושהרתו — לכן יקרת בעיני
נכבדת מאד! ותמיד תהי, כן ימיני! חותם על יד ימיני, והיתה לך
זאת לזכרון, עד יום אחרון! מוכרת אהבת עולמים!
ממני ודירך ומכבדך מלב ונפש, ש"ו.

אך שלום אך ברכה לידודי היקר חמדת לבי ר' שניאור זקש נ"י.
 אוי! השורות האחרות אשר תמצא ערוכות ושמורות במכתב ידינו
 ראשה ש"יין אליך, אנכי אנכי ערכתי כבית טעץ אוהבנו. כי שמה
 פגשתי את ידינו הנ"ל, שמה לקחתי את האגרת מידו, ושמה השפתי את
 דברי המעטים והנושאים חותם הוגיון נפשי אשר מאנה להנחם על
 פרידתך. ועתה בכואי הביתה וכשמעי כי עוד יאחר המוכ"ז בעירנו רגעים
 אחדים, עוד פעם לקחתי העט להשתעשע אתך מרחוק ולהראות לך אף
 באותיות מתות וציונים אלמים את הרגשות חיות והפעלות מתרועעות אשר
 תתעוררנה ותהימנה בקרבי מדי דברי כך, וזכרונוך ישחני, האמונה אחי!
 כי מיום נפרדת מאתי ותסע לך אל עיר מולדתך, אראה ואכיש בין חדרי
 לבכי, חדר אחד אשר אהבתך חמדה לשבתה, והנה הוא ריק ושמש, ואך
 זכרונוך מרחף סביבו ושומר פתחיו. גם נפשי אחי! באין הפוגה הומיה
 ונאנחת אליך ואל דודך, הטובים לה מיון; כי כמה רגעי נועם, כמה
 עתותי נחת היא שבעה לה בחברתך היקרה. ע"כ אחי אם עצת הזמן
 האכזר קמה וגם נצבה להרחיקך מזרועותינו, ומי יודע עד מתי? הנה
 עיני צופיות ומיחלות כי תמהר לפור צרי נוחם על פצעי לבכי העמוקים
 במכתביך הנחמדים, אשר אך אליהם תערוג נפש אחיך אוהבך וידידך נצח
 משה וואלפגאהן.

לידינו ומודעינו. . . . תאציל ברכת שנה טובה ומברכת שנה
 נושאת ומצמחת להם כל טוב ואושר כחפץ ידים מוקירם ומכבדם משה.

אל נא תקצוף עלי ואל תגער בי אם החרשתי עד כה, כי שאל נא
 את מחשבותי ויגידו לך, רעיוני, ויאמרו לך, כי זכרונוך חי זקיים בקרב
 לבי, ורם הזמן לא ישטפחו ומרחקי אין קץ לא יעתיקוהו ממקומו. אבל
 מה אעשה אם דברים יגיעים אוהזים בערפי ומיגעים נפשי ויהיו לי
 המחשבה והמעשה משא לעיפה. וע"כ סלח לי יקירי, כי עוד יחדש ה'
 רוח חדש בקרבי ואחליף כח ולא אלאה להלאותך במכתבי. ואתה יקירי
 שמחני בדבריך ואל תנקם ממני נקמת שתיקתי, וחיות ורביית והיה אתך
 ברזך ומבורך כנפשך ונפש ידידך ומוקירך בלב ונפש
 משה וואלפגאהן.

אגרת נכתבה בשנת תר"א מהחכם הנעלה המליץ הנשכח

דאקטאָר ערטער ז"ל.

אל כבוד החכם החרוץ ושנון המליץ הנפלא וכו' כש"ת מו"ה ליבוש

גלאָזבערג נ"י בדובנא רבתי.

ראיתי את ששון לבך, איש יקר! כי עלתה בידך להיות מעוז איש נכבד יקר רוח איש תבונה ה"ה ידידי אשר אהבתי ר' שניאור זקש נ"י, ראיתי את ששון לבך ואשמח גם אני כי הקרה ה' לפני עוד איש נכבד משכיל טהור לב, כמוך, להיות ממיודעי ואנשי בריתי. כי ברית כרתי את כל משכילי עמי אשר שמש תבונתם מלבד אשר תאיר להם באפלה, עוד תחמם את קרב לבם, לאהבה את עמם בכלל, ואת המשכילים בעם בפרט, ובכל צרותם גם להם צר, לא ישקוטו ולא ינוחו עדי ויציאום ממצוקה. מה רבה תודתי לך, איש יקר! ולהנדיבים הנכבדים החכמים המשכילים הרבים, אשר בעירך, אשר עורו כגבורים חיל, להוציא נפש יקרה ממצוקותיה, לנתק מוסרותיה, למען תוכל השלם כחותיה, להיות בימים הבאים לכבוד ולתפארת לנו! מה רבה תודתי להנגיד המפורסם ר' הירש אשכנזי נ"י, אשר אסף את ידידי זה אל ביתו ויאכילה מארוחת שולחנו! שמות האנשים הנכבדים האלה חרותים על לוח לבי, לא ימושו נצה מזכרוני! — היה ברכה, איש יקר! כאות נפש השמח על ידוּתִיךָ

יצחק ערטער.

ליד הרבני האברך . . . מו"ה שניאור כהרב ר' צמח מ"ץ בק"ק

זאנר חדש, או ליד . . . ר' צבי שפירא, בראסיין.

ווילקאמיר כ"ט תשרי תר"כ.

שלום לכם רעי ומיודעי!

יושב אנכי על אם הדרך לבוא פ"ב ומחכה על מועד צאת הפאסט, אכן נפשי תביט מאחריה לראות מה עושים אהובי מנעודי בעת אשר אעזבם ואעבור אל ארץ נכריה; כן תמיד בלבבי ילחמו שני הצבאות האלה חיל הילדות והאהבה והשיר, את חיל הגבורה והתהלה והנצחון, ובעוד אשר ידמו האנשים הורים ללב הרגש שיתמרמרו החושים האלה איש על אחיו בקרבי בהלחמם יחריו, ירחש לי לבבי כפֶל — עונג גם מדברי האהבה וגם מדברי הגבורה, כפל — עונג כאשר ימצאו הרואים בשחוק (הטהאטער) כאשר ימצאו הקוראים את ספרי דברי הימים לאנשי—השם. ומה נעימים החיים האלה לאיש אשר לו אלה! ומה לא צדקו דברי

האנשים האומרים אשר אעלה את רגשות נפשי כימים מקדם קרבן על מזבח הכבוד, ופרחי הזכרון אתן חלף הגרעונים שכתקוה! במקום אשר יקד יקוד הקרבן שם יבכו את השריפה ובמקום אשר יבולו הציצים שם קרוב החורף לבוא; ונפשי לא כן עמדי כי אם אש—אל כוער בקרבה ורגשותי לא יאוכלו, אביב וקיץ יחדיו בה יתלכדו הציצים נצח לא יבולו, ופרי עץ ערוך בכל ושומר הוא.

ואך את זאת אוכל להגיד לכם מדי זכרי ככם אשר אמרתם עלי: „גאה הוא“ כאשר ראיתי גם כן במכתב שניאור אשר הריצו אלי מזאגר ואשר לא תתנני העת להשיב עליו תשובה נכונה ויאותה; ראשי כעת אין עמי, לכבי משושט בארץ לארכה ולרחכה, ורעיוני מפוזרים ומפורדים נגבה וצפונה מזרחה ומערבה. עוד שעה אחת והנני שוכב לכדי לזשה באדרתי ועבד הפאסט יתקע בשופר לפני כאלו יעורר הישנים בעפר; והלילה האפלה תבלע קול השופר. והמרחק הרב אשר לפני יבלע גם את הלילה; אכן רחש לכבי ורגשת האהבה גדולים הם גם מהעת והמרחק אשר יפרידו בינינו, ואם אעוף כעת כעל כנפי נשרים לנווד הרחק הלאה ממשכן מיודעי ואהובי, אז אשוב על כנפי יונה שנית אל ארץ אבותי ובית מולדתי להתעלם בנצח ובאהבים. והיה זה לכם אות שלום מעתה ועד עולם. מוקירכם ורעיכם

ארי ליב מאנדעלשטאם.

מהמשורר המפורסם החכם בעל ארבע תקופות השנה ז"ל.
לכבוד חכם לב משכיל על דבר ומוציא תעלומות
לאור מו"ה שניאור זקש נ"י.

רב תודות לאדוני אשר יקרתי בעיניו וכבדני בדבריו הנעימים ובשלשה ספרים יקרים אשר הפיץ ע"פ תבל חוצה. ותקטן עוד זאת בעיני אדוני לדבר אלי כאשר ידבר אל אחד החכמים בארץ ולהביאני בכרית אתו. ואני מעודי במקום גדולים לא עמדתי, ותושיה נדחה מני, ורק מקטני שכטי ישראל הנני, הלוקחים לשונם וינאמו נאום בדברי שיר, ויסונו אחור עת נדברו חכמים חוכרי חכרים יחדיו, אכן להתהלך ולהתעלם אתם באהבים איך ינעם לנפשי, ואם מצאתי חן בעיני אדוני לכבדני ולבקרני בכיתי מה מאוד יגיל לבי. אך ידע אדוני כי רק בעתות לרגעים בימי החול ימצאוני מבקשוני, כי עבודת הקדש עלי מבוקר עד ערב, ורק כיום השבת תשבת עבודתי ואז נכון מצאי.

אשר הלוי שלום ממני

בערליון ע"ש"ק ט"ו אלול תר"י.

מספר זכרון דודים אשר לש"ו (בכתובים), ולא זרחה עליו שמש
הדפוס עד היום —
ידיד יקר ונכבד!

ימי הנועם ורגעי העונג אשר כם שכענו דודים בחכרתך היקרה,
חלפו עברו להם בשטף הזמן, אשר קץ וצבא שם לכל דבר. ולבעבור
תת שם עולם וזכרון נצח להם, רואה הנני רבים מידידי, כמתפרצים
לאחוז בכנף ההוה, לאחר מעט מרוצתו, וכותבים איש איש כרוח האהבה
המפעמו, שורים אחדים, אשר אך מצכות הנמו, על קבורת ואבדון הימים
הנעימים — ימי שכתינו יחד — אשר חלפו ואינם, ואנכי מה אענה לך
אני? מחמדי!

הן קרבי יהמו, ואנכי דומיה

גם לכי יסער ולשוני נאלמה

כי יידי הולכים ונפורים פה ושמה;

לבכי עלי יכאב ונפשי הומיה,

כי כשמן על אש יגדיל שלהבת,

הפרידה עוד תלהיב נפש אוהבת —

אמנם אם המקרה ירחיקך

ועת ומרחק יפרידו בינינו

לנצח יעמוד קשר אהבתנו,

ולעד הכרית אשר כרת עם לבכך

לכב אוהבך ומכבדך עד שובו לעפרו, חשבת

צבי הירש שפירא.

ראסיין יום א' ק"א אלול תר"ג.

למוכרת אהבה אל אוהבי היקר שוחר טוב ותושי' משכיל על דבר

אמת חוקר קדמוניות הרב החכם מו"ה שניאור זקש נ"י.

למען תדע נאמנה

כי אהבתי לך למנה

אחרות זאת על לוח למוכרת

ואתה אח יקיר תשימה למשמרת.

גם אתה ידיד יקר ונאמן רוח

תתן לי אהבתך אהבת נצח

ואנכי אחרתיה על לבי כבלוח

לענק על צואר ולטושפת על מצח.

אף כי שירתי מעטה ודלה
 אנא קבלה בטוב לב וגילה
 כי הלא מאוד נפשך יודעת
 כי מלב טהור היא נובעת

מלב אוהבך עד אחרית נשמתו
 הכותב פה ראסין י"ש אלול שנת תר"ג לפ"ק.
אברהם זלמן שפירא

65

לאזכרה מזכרת אהבה
 לכבוד ידידי כנפשי משכיל על דבר אמת דובר צחות החכם השלם התורני
 מו"ה שניאור זקש, לעד ינון שמו ועד כלי ירת יהל אור חכמתו;

האהבה בתכל משתררת
 תישב מפעליה רבי הפארת
 קראתני גם אותי עלי חלד
 ענתה ואמרה, הנך פה ילד

ולתמכני בחיים
 הניקתני שדים
 לא יום, אף לא יומים
 כי אם ימים שנתים

האהבה כהוד רוחה ככל גוברת
 ממושכ אל אלים עלינו עוברת
 קרני זיקיה כליות אבותי פלחו
 ובלבכם הטהור אש—יה שלחו

שוכות רבותים
 למראה עינים
 ולמשמע אונים
 הנחילוני פי שנים
 האהבה חכשה לראשי פאר עשרת
 ותאמר: לך לך אל ארץ אחרת
 הראתני נחלתי עליו שפרה
 זכרוחה אהינה עלות הרהר
 כמו על כנפים
 העלתני שמים

מנה אחת אפים
 לקחתי עדי עדיים

האהבה להשיב לכל ממהרו.
נחלתה בלב איש ואיש בוערת
הראתני אותך למודע יקר רוח
ואצלת לי מרוחה במקדשך תנוח

מידה לנו קרנים
כאור שמש בצהרים
ועוד לנו כפלים
עוד בנו רוח חיים

האדבה אח שנינו מאשרת
כבודה בלבנו פנימה נקשרת
אם גם תרחיק מקום מושכך
בנפשי אתי ילין זכרונוך
בכל מקום אוכיר שמי אוכרך
אתכבד כי שמי נקרא בשמך

אוהבך באמת וכחמים
אוהבך אהבת עולם
עד שובו לעפרו

שניאור זלמן יאהעלזאהן.
ראסיין יום א' ד"א אלול תרי"ג.

לכבוד ידידי כנפשי חכם ויקר ערך, מליץ מפואר חוקר קדמוניות
הרב מו"ה שניאור זקש נ"י.

כחכצלת נעימה עת שמש זורחת
לקרני הודה וזהרה עליה פותחת
ואת אורה תשתה ותפרח לתפארת;
כן! יום שמש תכונתך הציצה
לכבי פתחתי לקוי אור פה הפיצה
ובאורה פרחת אהבתי, כנפן אדרת.

כנפן אדרת שרשיה בלבי חדרו
על פלגי הרגשותי בקרבי יולוון
לכן כל מסכות כל מקרים עלי יסערו
לא ישרשם מנפשי ולנצח לא יבולוון

בלב אוהבו מכברו ומוקירו עד אחרית נשמתו
מענדעל ווישעוויאנסקיא.
ראסיין יום א' ד"א אלול תרי"ג.

החכם החריף הנגיד השלם ר' אליעזר פראנק שי' מקעלעם
 כס' זכרון דודים של ש"ו, אשר בכתובים —
 ידידיקר ונכבד!

אך מעט אשר שבעה לה נפשי מעונג ונועם חכרתך היקרה אשר גם
 אנוכי שפרה נחלתי לנחול אהבתך הנכבדה והנה אהה! נלקח ממני מחמד
 נפשי ומאור עיני, אך מה אענה וד' אמר לך וההשכלה תורה לך
 דרך להרחיק נדוד והיתה זאת לי למנוחת נפש כי תעלה מעלה על כמתי
 ההשכלה, ואז! אבקש שבל תשכח גם את ידיך הדל בין אוהביך הנכבדים
 ואומר:

השמש כי תהל על הארץ תופיע

כל לב תשמח כל נפש תרגיע

אכן אהה! אך מעט אשר האירה

והשמים התקדרו והנה נסתרה.

כן ידידי אור חכמתך עלינו הופעת

מקום לא אור ברוח מבינתך הגהת

אפס הה! אך מעט אשר הנך

ומסכות העת נגעו כך ואינך

אכן עוד ימים יוצרו תשמח נפשנו

כי תעשה חיל בדעת ותרגיע לבנו

והיה כי תורח שמשך שבעתים

תזכור ידיך בין אוהבים רבותים

אליעזר כמ' ישראל פראנק.

ט"ו מרחשון קעלם.

תם.

העשיר על ערש דו"י — בחלום חזיון לילה, יכלכל דבריו במשפט

עם המות, שבט אפו ומטה זעמו, העשיר בנוכה אפו: —

הה! מה זה מהרת אכיר האזורים, נשיא ראש המרצחים מות,

נתעב ונאלח! רמוס שירת ארמנותי? גאווה שאנן, שוררת גיל ושקט

רפודה מרגוט ונחת, כיענה לא תחמול על אב לבנים געימים ונחמדים,

כשתילי זתים, מחמדי בת עין, בתק אים רחמניה — אשת געורי, מחמד

עיני משוב לבי, אראה חיי ערן, קירות לבי פצעים יווכו דם על אהבת

געוריה, הוי! נבהלתי מראות, לוקח נפשות! מרורות פתנים פניך, על

להב ברק אשפתוך חרותה עכרת אפיך, זלעפה עצמותי יחילו מחיצתך

השנונים יאדימו כתולע מדם חללים — דם זקן ונער, דמי נעכר, מר

המות! על חרב זוללה חרבך הוחדה וגם מרושה, למען שכח שכח ותנחת עלי ירך — הה! דמי לבכי ודמע עיני על לחיי יורומו, הן רב עוד פועל ידי, כרמי חמד נשעתי, עץ כל פרי, סוגה שושנים וחבצלת, יתנו ריח נחוה לאפי מכל אבקת רוכל, על ים צפונה ונגבה קדמה וימה שלחתי אניות צור ותרשיש בנופך ארגמן ורקמה, לצבור כעפר כסף וכחול זהב פנינים, עודני צעיר ורך לימים, לא עת האסף מתכל ארצה, אל תנידני מארץ החיים כחצי ימי — ולוקנה ושיבה במלאת ימי להגור מארץ החיים ואבצע פעולתי עד כלה או אפתח דלתי ביתי עת ינקשו אצבעותיך על כפות המנעל — כי אין מידך מציל ואיש לא יכלא את קברו כי תאמר: רדה! — ער כה וכה יתעורר מתרדמתו, ונשפי דמע כורם מים על לחייו; כהלך נפש נפעם ושולל משתומם וירוק על הרצפה ויקרא ברגש:

הווי חרדת שוא! החלומות שוא ידברו — : [ה' אלהי ישעי! הפוך חלומותי לטובה —].

בין תקוה ופחד ישן שנית והנה חלום: בחלומי — אש מתלקחת בארבע פינות הכית, ופתאום הדלת תסב על צירה, ואיש הדמים, רם הקומה, מלא עינים, לבושו כמרצח אדום מדם אדם, כוכע פתנים בראשו, שערותיו תלתלים שחורות עד שכמו, ומחליפות ראשו בלי סדרים מקלעות נחשים צפעונים, חרב מצומדה על ירכו, עיניו מתרוצצות כחיווי ברקים, אימה ופחד, שוד ורצח! וכרגע ישלוף חרכו מנדגה מלאה דם חללים, מר צורח!: "הן לי הנפש!" העשיר כשמעו זאת לא קמה עוד רוחו בו, פתאום כל הונו להכל נדמה בעיניו, נבוה נמאס, ויען ויאמר: מי יתן ויהי בצע כפר נפשי! כל גנוי מחמדי וכל רכושי קח לך, מות! אך כנפשי אל תפגע. — ובעברת זרון ישיב המות צור חרכו על צוארו, ובקול נורא ואיום יקרא:

ער אן תשתגע? ובלא דעת מלין תככיר? דום בן מות! כרחל נאלמה — הרוב זהב והון עתק יציל מידי? — לא אשא פני שרים, כזהב ורב כופר, לפני חרכי לא נכר שוע לפני דל; תקצרנה שפתי — עולמים השקט חרון אפי, אש עברתי, לפני חרכי יכרעו רוזנים ושועים, שוכני היכלי עונג לתלפיות בנוים האמונים עלי תולע מעדני חלד, על קדקדם חמתי ירד, פחדי יבהלמו, כעמיר מהקוצר יפלו חללים שוכני קבר, תחתם יוצע רימה, מדוע איש בער שאפת אחרי זהב וכסף? כעלוקה תשאוף דם, עשקת גם רצחת אביונים, נפשות נקיים, למלאות ביתך זהב וכסף — הכסף נוהב תקח עמך בור אופל —? יורדי דומה, לא יקחו מאומה — ערום מבטן יצאת, וערום תשוב אדמה מועד לכל חי — מויעת אפך כל ימך, זאת פרי עמלך — שק מלא חפנים עפר מראשותיך — ותכריך לבן עליך הסכלת עמלת דמית פללת — לנצח חלך, באור החיים, וכחול תרבה ימים; שכחת כי בן תמותה אתה, מעת גוהך מבטן — יען

מני אז, ערום מחיות השרה — הסית הראשון אדם יולד וצלעו אם כל חי — הביא מות לדור ודור, מי ימלט מיד שאול? גבר מי לא יראה השחת? — לשוא נאקתך, לשוא ילילו בניך ואשתך, גם כי ירבו ככי, ? — אם ימות גבר יהיה? — האנקו דָּם כל תִּבְעִיּוֹן בְּעִיֹן — טָפַשׁ כְּחֶלֶב לְכַךְ לִשְׁלוֹחַ מַעֲרַכְךָ אֶל אֵיִים רְכִים — הַכְצַאתְךָ מִבֵּית יִרְעַת גֹּבֵר, כִּי פֹה אוֹ שָׁמָּה חָצַב לְךָ קִבְרֹ? — טְפַחֹת יַמִּיד, חֲלוֹם חֲזוֹן לַיְלָה, אֲךְ רָגַע, וּבְהֵם יִגוֹן וּפְנַע — וּמִדוֹעַ בְּחַיִּים, בַּל תִּפְקַח עֵינַיִם, לְחַכֵּין פְּלִיאֹת הַחֲכָמָה (1) מִפְּעֻלוֹת יוֹצֵר שָׁמַיִם — וּלְתַמוּךְ שׁוֹחֲרֵי תוֹשִׁיָה, כַּמְצוֹר וּכְמִצּוֹק יֵאָכְלוּ לֶחֶם עוֹנֵי, וּלְהַשִּׁיב לֵב אוֹמְלָל וְגַעְנָה, עִשׂוֹף רַעֲב, בְּלֵי לְבוֹשׁ בְּקָרָה, בַּחוּץ יִתְעַלֶּתָּ? — זֶה חֲכַל גּוֹרֶלְךָ מַעֲמַלְךָ כֻּכַל תְּקוּפוֹת יַמִּיד, אֵתָהּ הַגֹּבֵר! הוּא הַקִּבְרֹ! — אֲךְ בְּדֶרֶךְ יוֹשֵׁר, נִמְצָא לְנִצָּחַ הוֹן וְעוֹשֵׁר.

יעקב לאספין.

1) הַעֲרָה מִי חֲסֵם לְכַךְ, יִבִּין דַּעַת שְׁפִלְיוֹת הַחֲכָמָה רְכוּת מֵאוֹד עַל פְּנֵי הַמְצִיאֹת, יַעֲיֵרוּ לֵךְ מִשְׁכִּיל דוֹרֵשׁ חֲלָהִים לְהַתְּפִלָּא מִמְּפַעְלוֹת שְׂדֵי אֲשֶׁר בַּחֲכָמָה יִסְדֵּי אֶרֶץ: כֹּאֲשֶׁר כְּתֹב הַרְבֵּי הַמּוֹרָה (ע"ג מַחֲלָק הַרְאִשׁוֹן) כִּי יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהִשְׁכַּל יִחִיִּב סוֹתֵרִם (ר"ל שֶׁהוּא נִמְכַּע אֲלָלוּ), וְהַחֲסוּס מִחִיִּיב מִזִּיאֹתֵם, שְׂנֵי גִשְׁמִים עַל שְׁנֵי קָצוֹת קוֹטֵר הַכְּדוֹר יִפְלוּ שְׁנֵיהֶם, אֶחָד לְמַעַלָּה וְאֶחָד לְמַטָּה יִפּוֹל הַגִּשְׁם הַכֶּתוּן לְמַטָּה, וְזֶה יִחִיִּיבוּ הִשְׁכַּל, וְאִנּוּ רוֹאִים הָאֶרֶץ כְּדוֹרִית מִכַּל זֶדַּ כֹּאֲשֶׁר יִחִיִּיבוּהָ הַמּוֹנֵת וַיִּדְעוּ כִּי הִיא מֵיוֹשְׁבֵת בְּכִי אֲדָם וּבַחֲמָה מִכַּל זֶדַּ, אֲףֹ נִוְכַח כְּפֹת רַגְלֵינוּ וְהֵם חִיִּים וְקִיּוּמֵם עֲלֵי וְתַחְתֵּי וּמוֹכֵל זֶדַּ וְהוּא יִמְנַעְהוּ הִשְׁכַּל וְהַחֲסוּס יִחִיִּיב אֲמִיתוֹ, (עכ"ד לֹא לִשְׁנוֹ). וְזֶה הַסִּינָה הַנּוֹחִיָּקִים מוֹכֵרֵם מוֹזֵה ג"כ הַשְּׂגָתוֹ יִתְבַּרַךְ הַמַּקִּים כֹּל נִמְצָא כֹּאֲשֶׁר יִחִיִּיק הָאֶרֶץ בְּזוֹרְעוֹ לֹא תִּמוּט, כִּי גִשְׁם הָאֶרֶץ יוֹתֵר גְּדוֹל מִכֹּל הַגִּשְׁמִים וּמִחֻקֵּת כֹּל הַגִּשְׁמִים אֲשֶׁר עֲלֵיהָ וְעֵתָהּ נִשְׁאָלֵה אִיֵּה מִקּוֹס גִּשְׁם לְהֵאֲרֵךְ לְהַחִיִּיק אֹתָהּ? אֲשֶׁר כְּבִי סִפֵּק תִּטְרַךְ הָאֶרֶץ לְמִקּוֹס יוֹתֵר גְּדוֹל מִמֶּנָּה לְהַחִיִּיק, כִּי כֹל גִּשְׁם נִתְּפַשׁ בְּמִקּוֹס הַמְּכִיל אֹתוֹ, וְהַמִּקּוֹס מִחִיִּיב לְהִיּוֹת גְּדוֹל אוֹ חוֹק מִהַגִּשְׁם הַמִּתְקוּמֵם, אִם לֹא יֵד ה' מִקִּים הָאֶרֶץ אֲשֶׁר לְעוֹלָם עוֹמֵדֵת בְּרוּחַ פִּיֹן — אֲשֶׁר אָמַר יְהִי אֶרֶץ — וְזֶה מֵאֲמַר ה' לְאִיִּיב אִיִּפֵּה הַיֵּית בִּיסְדֵי אֶרֶץ? — עַל מֵה אֲדַנְיָה הַטְּכֵנָּה? ר"ל הַגֵּד סִיכָה טִבְעִית עַל מֵה עוֹמֵדֵת הָאֶרֶץ? אִם כְּדִכְרִיךְ שֶׁאִין אִנִּי מִשְׁנִיחַ פֶּה עַלִּי הָאֶרֶץ וְזֶה מִכּוֹחַר הַהִפֵּךְ מֵהַתְּבַנְנוּת מִקּוֹס הָאֶרֶץ כְּכ"ל — אִם לֹא שָׂתָה הַיֵּית אֲתִי עִמִּי כַּעַת יִסְדֵּתִי וְרֵאִית יְסוּדָה הַטְּכֵנִי לִכֵּן תַּעֲמוּד בְּדַעַתְךָ, לְכַפּוֹר בְּהַשְּׂגָתִי, וְעֵתָהּ הַגֵּד נָא אִיִּפֵּה הַיֵּית אוֹ בִּיסְדֵי אֶרֶץ? וְאִנִּי לֹא רֵאִיתְךָ: וְזֶה מִלִּינָה נִשְׁבַּח הַגֵּד אִם יִדְעַת בִּינָה? — וְעַל זֹאת הַבְּחִינָה מִנְּאִלְנוּ לְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אֲשֶׁר הִשְׁכִּילוּ מֵאוֹד לְחַקוֹר בַּחֲקֵר תְּהוֹם הַחֲכָמָה מִפּוֹעֵל ה' וּמַעֲשֵׂהוּ, אָמְרוּ (חֲנִינָה פֶּרֶק אִין דּוֹרְשִׁין): תִּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אָמַר אוֹי לְהֵם לְכַרְיֹת שְׂרוּאוֹת וְאִינן יוֹדְעוֹת מֵה רְאוּת — עוֹמְדוֹת וְאִינן יוֹדְעוֹת עַל מֵה הֵן עוֹמְדוֹת, הָאֶרֶץ עַל מֵה עוֹמֵדֵת כו' (ע"ט) וְהַמְּאֵר הוּא שֶׁהֵם יִקְרַ גֹּזֵרֵת סִפִּיר לְמֵי אֲשֶׁר חֲנָמוּ ה' לְהַכִּין כִּי בְּאוֹרוֹ כּוֹלֵל עֵינֵינוּ מַעֲשֵׂי בְּרָאשֵׁי — הַאֵל עוֹשֶׂה גְּדוּלוֹת וְלֹא כַּעַת כְּפִלְאוֹתָיו מִפְּלֵא הַמִּים וְהוּא כִּי מִטְּבַע הַמִּים אֲשֶׁר הֵם קְלִים מֵיִסוּד הָאֶרֶץ, וְכֹל יִסוּד הַקַּל מַחֲבִיו טִבְעוֹ לְהַקִּיף אֶת חֲבִירוֹ כַּטְּבַע הַאֵשׁ יִקִּיף הָאוֹיֵר, וְטִבְעוֹ הָאוֹיֵר הָרוּחַ יִקִּיף הַמִּים וְהָאֶרֶץ, וְכֵן כַּעֵי טִבְעוֹ הַמִּים הִיא לְהֵם לְהַקִּיף אֶת הָאֶרֶץ לְקַלּוֹתָם, וְרֵאִינוּ בַּחֲתָקֵי נִשְׁמַר טִבְעָם זֶה, אִם כֵּתָן נוֹר עֶפֶר אוֹ רַגְבֵי אֲדָמָה יִלְבֹּל מִטָּה וַיִּכְסְהוּ וּמוֹדַע רֵאִינוּ בְּכֻלּוֹת זֶה הַיִּסוּד שֶׁאִינוּ כֵן, ? אֲבָל כַּהֲפֹךְ הוּא כִּי הָאֶרֶץ לְמַעַלָּה מֵהַמִּים וְהוּא הַסֵּךְ הַטְּבַע, וְפִלְא מִפְּלִיאֹת יוֹצֵר בְּרָאשִׁית לְפִי מֵה שִׂדְעֵנוּ טִבְעוֹ הַיִּסוּדוֹת כֹּל הַכְּבֵד מִחֲבָרוֹ נוֹשֵׂא אֶת חֲבָרוֹ ד"מ הָאֶרֶץ נוֹשֵׂא אֶת הַמִּים, וְהַמִּים נוֹשֵׂאִים אֶת הָרוּחַ, וְהָרוּחַ נוֹשֵׂא לְאֵשׁ, כַּטְּבַע יִסוּד הַכְּבֵד נוֹשֵׂא אֶת הַקַּל וְהַקַּל נוֹשֵׂא וְרוֹכֵב

הערה

עליו, וידענו בחוש היות רוכב העבים הוא מהאדים הלחים, העולים מהאדן אשר יתקבלו ויולחצו באויר, ויתאמצו למקום אחד, ויתאזבזזו מהם עני חקים, ויפירו מהם אח"כ חלקי המים מהאדים ולא נשאר כי אם חלקי הרוח — כידוע שאלו הוא מורכב מזנים ורוח, וקודם כן המים על האדן, הלא נעשה הרוח מורכב למים אשר בתוכם ונושא בתוכו, והוא הפך הטבע שהקל יהי מורכב לכבד מזמנו, ויתכן שעל זה תמה החכם מכל אדם ואמר: כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי מי עלה שמים וירד? — (משלי לו) יראה אם נתבונן בעת עליית האדים עולה שמים, רוח מורכב עם מים, ואח"כ בירידת הנטר, ירד מים לכד וחלקי האויר נשארים למעלה וסובלים המים אשר לא גשמה עדיין והוא הפך הטבע, ועל זה אמר פלא בעיני מי אסף רוח בחפניו? ובתוכו כרר מים כששמה אשר לא יושג בשכל האנושי? אלהים הבין דרכה — ומי חכם שבין דעת? ולא יתפלא מנהר המאגנט היוצא מקוטב הצפוני ועובר על פני כל האדן ונופל בקוטב הדרומי? — וגבר מי לא ישתאה וישתומם עת ישא עינו ולבו השמויה ויראה ירח גבוהים בעופם סביב האדן שהם כולם חרות מיושבות ועליהם מציאות ד"צ"ח"מ — למיניהם — ופליאות ה' מן הברק והרעם אחריו למשמע אזינו ברחמי ה' על יצורי כפיו, אשר יחליפו. כח, יעשה רעם וברקים, לנקות האויר, מאדים קשים, העולים מהאדן, ע"י חוס השמש, המעלים הכל משמן וגפריות, הכתים מחומה, ומוכידים הנשמה על האדם, אשר לא יוכל השיב רוחו, וע"י הקול רעם ורעם, אם אוכלה מהברק יפלט נתיב לאויר המורגל והמיוזע, כמה שיפור חלקי האדים והקטורים אולרים רוח החפשי לחיות הנכרחים — וסבת הברק והרעם כי קת העבים עולים מן אדמת החול והאבנים וגפרית עולים עמהם חומר — Electricität הטון בתוכם וקצתיים עולים מאדמת עפר שחור והם נעדרים וריקים מהחומר האמור (עלעקטריטיטעט), ומי יודע מבין שהחומר (עלעקטריטיטעט) טבעו לזאת מהנשם שהוא בו, אל הנשם הסמוך לו, הנעדר מזה החומר, כמו האש והמים, היוצאים מנשם שהם בס, אל הנשם הסמוך לו הריק מהם למלחותם, כי כל ריק מחזיק — ומדי זאת החומר (עלעקטריטיטעט), ילא בסופה ובסערה וברק אש — וזהו סבת הרעם והברק — ועל זה אמרו רז"ל ענני הוא דשפכי להדדי ר"ל מיני העננים השונים, שופכים זה מזה החומר האמור, ובשפיתם מולידים רעם וברק — ואם היות שקול הרעם ואור הברק הווים בעת אחת מנפשות שני העבים כאמור: עם כל זה בעבור רחוק מקום תולדותם לעין ולאוזן, ארכים שניהם לתנועה זמנית. והנה מוחשי הברקות ממהרים בתנועה יותר ממוחשי השמע, כאשר אכחנו רואים בחוטבי עצים מרחוק — שהחטיבה תראה לעין, טרם ישמע קולה לכן יראה הברק טרם ישמע הרעם! וכן כתוב קול רעמך בגלגל האירו-ברקים תבל (תהלים ע"ז י"ז) ר"ל כבר האירו ברקים תבל כאמור לעיל — ואליהו אשר העיר לכב איוב לעמוד על החכמה הנותנת בהשגחה דרך ובשכר ועונש נתיבה, והעירו מפלאות תמים דעים בטבעי היצורים ובנבורת רעם ועבים וגשמים אמר: על כפים כסה אור וילו עליה במפניע, יגיד עליו רעו מקנה אף על עולה (איוב ל"ו) העיר לבו מנבורת הרעם ואמר על כפים העבים נקראים כך על שהם בית קבול מים ככף, אז בעבור תאדם ככפות עץ, ככתוב: עץ עולה ככף איש (מלכ"א י"ח) ונקראים כמים כריבו הוונות בעבור שהמה ב' מינים א' בעלי חומר (עלעקטריטיטעט פאזיטיו) ב' משוללי החומר הזה הנקרא נעגטיו — וילו עליו במפניע ר"ל יסד טבעם להיות פועלים זה בזה! בלאת החומר Electricität מעב החיובי אל השלולי — ומולידים רעם וברק — ויגיד עליו רעו ר"ל קול התרועה מהרעם הנשמע בעבים הוא יכיר ויעיד על הפניע, וזהו מקנה אף ישמע קול כאלו העב סבכר עלה חרה אפו על העב העולה אחריו ובאורו: מיט זיינען הענדען פאסט ער דען בליטן גיבט בעפעאל איהם ווען ער טרעפפען זאלל, ער זייגט איהם און, דען בעזעוויכט, דעם לארעם רויב איזט דער באסהאפטע — והעליון החונן לאדם דעת נתן תחבולה בלב חכמי לב להגיל בנינים הרמים והמוגדלים הגבוהים העולרים בתוכם אהב מורה: פולפער, לעשות בד ברזל (Ableiter) וזה מעשהו ראש הכד כמו רבע

אמה מוזהב (פערנאלדעט) זוכה טוב והוא מוצא אלל חומת המגדל כרמוק ד' חזקות, ראשו בשמים, שטים או שלש חמות גבוה מנג המגדל, ותחתיתו קבור בעומק הארץ עד מוצא המים, וזה טבעו, כל חומר רעם הקרוב אל המגדל ראש הכד מושכו אליו ומוריקו על עצמו ועל ברזילו עד תחתיתו למוצאי המים שתחתיו, ויכבה, וזכו יצילו משריפה וריסת הרעמים! — והלימוד היוצא מזה לעורר לכל אשר בשם ישראל יכונה ללמוד חכמה ודעת: להבין מפועל ה' ומעשהו מציאות הכורא והשגחה ושכר ועונש, לשאוף רוח קדושה וטהרה להיות האנע לכת עם ה' ואדם, ואיש כזה הכנו השלם המזושר. וזאת היתה תפילה למשה איש האלהים יראה אל עבדך פעלך תהלים (ג' — ט"ו), ומה כחמד ונעים נוף מאמרס ז"ל במדרש רבה! אמר ר' אבה בר ממי בשעה שאמר משה להקב"ה ואמרו לי מה שמו? (שמות ג' י"ג) אמר לו הקב"ה שמי אתה מכקס לידע? על שם פעולתי אני נקרא. — (מלוקט מספרי מאקר).

עַל מַחִיית עַמְלֵק ע'מ'ת

1 בְּשֵׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּאֶרְצוֹ וְאוֹיְבָיו קָמוּ
פְּעָמִים רַבּוֹת, אִזְ עָמְדוּ גִלְחָמוֹ

כִּי גָבַר צוּר חֲרָבוֹ, וַיְהִי פִרְצָה
הַנְּטֵר לְעוֹלָם? אִם שָׁמַר עֲבָרָה נִצַּח?

לֹא! כִּי הַשְּׁלִימוֹם, וַיִּשְׁלַם הַרְצָה
אֵל, לֹא צָוָה לְמַחֹת זְכָרָם מֵאֶרְצָה

2 עַמְלֵק בְּהִלְחָמוֹ בְּצִאתָם מִמִּצְרַיִם
נִכְתַּב בְּסֵפֶר חֻקָּה מֵאֵל שָׁמַיִם

”מַחֶה תִּמְחָה זְכָר עַמְלֵק מִמֶּנּוּ”
לָמָּה רַק זֶה הַפְּעַם יִצָּא זָעַם?

לֹא עָשָׂה כֵּן לְכָל־גּוֹי וְאוּם רַק הַפְּעַם
אֵל אֲמוֹנָה הוּא, בְּאֶרֶץ אִישׁ יִמְצִיאֵנוּ.

3 אָמְנָם, כָּל־מֶלֶךְ הָעוֹרֵךְ קָרַב וְלָחֵם
לְאַחַת מִשְׁלֹשׁ־אַלֶּה, יַעֲזוּר לְהִלְחָם

לְרֵשֶׁת מִשְׁכַּנּוֹת רְעוּ יִשְׁלוּף חֶרֶב
 או יַחַם לָבוּ לְגַרֵּשׁ צָר מֵאַרְצָהוּ
 או חֶרֶב נִזְקַמַת הִיא, נָקָם גְּמוּלָהוּ
 כִּי תִקְרָאן אֱלֹהִים, אִזּוֹ לָחֶם יִרֶב

4 וְדַעַמְלָק! מִה־אֲלָצָהוּ לְמַלְחָמָה

אִם אַחַת מֵהֵנָּה לֹא הִיְתָה שְׁמָהּ?

קַחַת אֲרָצִים? הֲלֹא אֲרֶץ לֹא יִרְשׁוּ

אִם לְהַצִּיל אֲרָצוֹ? הֲאִם לְלַחֹם בָּאוּ?

אִם שָׁלֵם גְּמוּלָם? מִתִּי לוֹ הֲרֵעוּ?

וּמְדוּעַ לְמַלְחָמָה נִגְשׁוּ?

5 אָבֵל! חֲטָאת קָסָם מְרִי הַנִּנְצָה רָשָׁע

כִּי קָסָם עַל שְׁפָתָיו, וַיִּפְשַׁע פִּשְׁעוֹ

אָמַר אוֹיֵב "שִׁדְי הַחֲרִים לְמִצְרַיִם

"לֹא אֵירָא מִמֶּנּוּ, לֹא בִי עֲצַבַת

"אֲרִדּוּף אֲשִׁיג, אֲוֹרָה תֵצֵים וּמּוֹת

"בְּיַדִּי תִקָּסָם, אֲנִי הוֹבֵר שְׁמַיִם"

6 "מִימִינִי קָסָם, מִשְׁמָאל צוֹר תִּרְבְּנוּ

"עַל חֶרֶבְךָ תִּחְיֶה," "זוֹ בְרַכַת יִשְׁיִשְׁנוּ"

"אִם חֶרְבִי מִבְּטָחִי, מְדוּעַ אֶפְתָּד?

"אִם לְבִי לֵב אֲדִי מִה־אֵירָא מִפְּנֵעַ?

"חֶרְבִי תֹאכַל בְּשָׂר בְּקֶשׁ עֲדֵי רַגַע

"אֲרִיק חֶרְבִי, יַדִּי תוֹרִישֵׁם יָחַד"

(* כמאז"ל, שהי' יודע לכונן השעות במלחמה.

(** עי' רמב"ן בפ' עמלק, שכתב שמוה' הטעם פחד אז נוטה מעמלק —

7 פתלתול הוזה שנת פיהו בשמים
 דבר בצואר עתק, חרה לאל תיים
 כי יד על כסיה, הרים בעזות מצה
 לכן גם אל הניף עליו ידהו
 לראותו, כי בכל האדם הנהו
 ויצו, למחות זכרו במלחמת נצה.

יעקב לאפיו.

70

י"א תנועות

ירידת האש כימי אליהו בהר הכרמל.

ותפל אש ה' ותאכל את העלה ואת העצים כו' (מלכים א' י"ח)

אליהו, 1 מי עתה הוריד האש משמים?

מי עתה הראנו בה אותות שמים?

אש עולה, ואש דעכה במים ראינו

עתה הקפד, העולה לתחתית השלכה

ומים מכבים היא אותם לחכה

אצבע מי עשתה זאת? אצבע אלהינו!

אליהו, 2 אם כה האש זו כחו לבעל

למה עתה לא ענה באש ממעל (1)

גם גרעון בנתוץ בעל ומזבח

למה לא שפטו באש? לו לא שחת?

כי עוד חי עד זקנה עד שיבת נחת

דעו, כי אל שוא הוא, שוא כל-בו בוטח

הערה כן כתב הרלב"ג שהיה הבעל כפי חנוכתם מחדים במול טלה שהוא
 ביתו — והוא ממזלות האש — לכן חשכו שהבעל יוכל להוריד האש ע"כ:

3 הַכְּלָמוֹ, כִּי נִשְׂאָתֶם עֵינֵי לְאֵין עֵין
 הַשָּׁיִתֶם אֵינֶן, לְאֵל אֵינֶן לוֹ אֵין
 רָחֲצוּ הַיּוֹבוֹ, שׁוּבוּ לְאֵל חַיִּים
 הוּי זָרִים אֲרוּרִים! עַד מָתִי תִשְׁמְאֵילוּ?
 יָדַע שׁוֹר קִנְהוּ, וְאַתֶּם לֹא תִשְׁכִּילוּ
 כִּי יי הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם?

4 הוּא הָאֱלֹהִים הַמִּינִיק דְּבֶשׂ מִסְּלַע
 הוּא הָאֱלֹהִים מוֹצִיא כְּלֵי וְעִמּוֹ לְבַלַּע
 עִמּוֹ מְקוֹר חַיִּים, עִמּוֹ הָאֲפִים
 בְּרַנֵּעַ יוֹסֵף רוּחְכֶם, וְחַד תִּגְּעוּ
 לָכֵן עוֹשׂוֹ שׁוּבוּ, בְּקוֹלוֹ תִשְׁמְעוּ
 כִּי יי הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם

5 כֹּל הָעַם, 5 צְדָקָתִי מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר סָרְנוּ
 כִּי אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים בְּלוֹא־אֱלוֹהַּ הַמְרִנוּ
 חֲלִנָּא בְּעַדְנוּ אֶת־פְּנֵי שׁוֹכֵן גְּבוּהִים
 כִּי בּוֹשָׁנוּ לְהַרִים פְּנִינוּ אֵלֵיהוּ
 עָתָה יִדְעֵנו, כִּי אֵין בְּלַעְרָהוּ
 כְּלָם אֵין, אֲךָ יי הוּא הָאֱלֹהִים

6 אִם אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ לְאֱלוֹהַּ מִמַּעַל
 אֲךָ יָד הַמַּלְכִים רֵאשׁוּנָה בְּמַעַל
 אֲלֵלֵי! מְקוֹם הַצְּדָק שָׁמָּה הָרָשָׁע
 מֵעַת הַפֶּץ יִרְבְּעֵם כִּסְיָהּ (2) לְרֵשֶׁת

(*) עִכְנו כֶּסֶף הַמְלוּכָה, כִּמוֹ וַיִּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כֶּסֶף הַיָּם, וְכֵן פִּירֵשׁ הַחֲמוּנִין
 בְּפִסְקוֹ כִּי יָד עַל כֶּסֶף יָהּ:

לְכַד יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְמָה כְּצִפּוֹר לְרִשֵׁת
וּנְכַפֵּר, כִּי מֵהֶם הִחַל הַפֶּשַׁע

אליהו, 7 אֲתַפְּלֵל לְאֵל, אֲךָ אִם בְּקוֹלִי תִשְׁמָעוּ
תִּפְשׁוּ נְבִיאֵי בַעַל, לְשִׁבַח יִכָּרְעוּ
תִּפְשׁוּם, אִישׁ אֵל יִמְלֹט מֵעֲדַתְמוּ
בְּנַחֵשׁ הַקְּדֻמוֹנֵי לְרִשְׁעֵי הַשִּׁיאוּ
כְּזוֹבוֹבֵי מוֹת הַבְּאִישׁוֹ הִבִּיעוּ
בְּכָרִים לְטִבוּחַ מֵהָר אֹרִידְמוּ

(ויתפסום וישמעו)

אליהו לאחאב, 8 יַעַן נִקְמַתְהֶם עִתָּה נִקְמַת אֱלֹהֵינוּ
עוֹד לֹא יֵהְיוּ שְׁמַי נְחֻשֶׁת עַל רֵאשֵׁנו
עַלֶּה אֶכּוֹל וְשָׂתָה, כִּי קוֹל הַמּוֹן הַגָּשֶׁם
לוֹ לְבַבְכֶם שָׁלֵם בְּיָמִים יִצְרוּ
לֹא יֵאָנֶה כָּל־דַּע־בְּיָמִים עָבְרוּ
כִּי אֵל רַחוּם יִי, יִכַּפֵּר הָאֱשָׁם
יעקב לאפיון.

קושטא קאי שיקרא לא קאי (שבת ק"ד א') תועבת ה' שפתי שקר
ועשי אמונה רצונו (משלי י"ב) שפת אמת תכון לעד (שם):

1 נָמַר עִם גְּדֵי הַיּוֹכְלוֹ יַחַד שָׂבַת?

אם יגורו יחד זאב וכבש?

בן לא יגורו אמת ושקר יחד

במעון שקר, כבוד האמת אל יחד

לכן בסעודה עלתה שמים

שֵׁם הַבְּיוֹן עָזָה, בְּמַעוֹן אֵל הַחַיִּים (1)

2 פְּנִינִים בְּעוֹמֵק הַיָּם יִתְחַבְּאוּ

אֲךְ בְּחַפְּשׁ מְחַפְּשׁ פְּנִיהֶם יִרְאוּ

בְּחַפְּשׁ אִישׁ, תִּעְלוֹמוֹת תִּנְלִינָה

גְּבֻעָה מִצְפוֹנָן, פְּרָצִים תִּצְאָנָה

אֲךְ מִי יִמְצָא אֶמֶת בְּאַרְץ הַחַיִּים?

לֹא כֹף אֶחָת גַּם מִעֲמֹל הַפְּנִים

כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך (דברים ח')

1 כִּי יִהְיֶה אִישׁ שׁוֹנֵא וְאוֹיֵב לְרַעְהוּ

הֵן בְּצַדִּיקָה עַד לְמוֹת יִכְהוּ

עַד לְמוֹת כִּי שִׁצְף חֲמֵלָה אֵין

אֲךְ אָב לְבָר בְּטָנוּ בְּמִלְאֵת בְּטָנוּ כְּעַם

כָּרְגַע יִיֶסְרֵהוּ גְמוּלָהוּ יַעֲשׂ

וְכַעֲבוֹר הַזֶּעַם לְחֲמֵלָה יִשָּׂא עֵין

1) הַעֲרָה ע"ד ו' אלהי' אמת (ירמיה' י') פי' קיים וכבוד בתלת קשרי דמתימנות א
 שהם הפה והלב והמציאות והם שלשת הרגלים שכל אמת עומדת עליהם ואם אמת
 משלש אלה לא יעשה לה וילך חנם אין אמת ואין קיום וכחמון, ומה נעים
 מאמרו ז"ל חותמו של הקב"ה אמת ד"ל החותם שבו הוא ית' טובע את ברוחו
 הוא הקיום הנמשך לפי החכמה המיוסד בה בברכת פועל אמת שפעולתו אמת.
 וזו האמת תודע לנו בהשכלת החכמה אשר בה יסד ה' את עולמו ככתוב ה' בחכמה
 יסד ארץ (משלי י"ג) ועליה הוהירנו החכם אמת קנה ואל תמכור פירוש שים
 קנין השכלת האמתיות הנשקפות לפי החכמה והשלמות המאוסדות בכל מוצר, ואל
 תמכרה ר"ל לכוז בעבור כל טובות הנאה כי אין שום טובות הנאה שבעולם שווה
 בזק האמת, ככתוב יקרה היא מענינים וכל חפצין לא ישנו בה, (סס) ואחר
 שאין טוב בעולם יותר נעלה מנבזה לכן יהיה מקנה קנינה עצם העוה"ב ר"ל ששכר
 ההשגה השגה אחרת וכמאמרו ז"ל שכר מנוה מנוה וכל משכיל יתענג על ה'
 בלכתו מחיל אל חיל בהשכלת אמתיו לא בחייו לכד חבל חף כי אחרי מותו והוא
 שאמרו רבותינו ז"ל לדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ר"ל משכן השכל אשר
 האנשים ההם המה לעטרות ואורות מוקיפים לראש (יחזק לבית לוי) :

2 הָיָה הִי בְּאוֹיֵב אֶךְ הוּא אֲבִינֵנוּהָ אֲסֹס

וַיַּעַן זֶה הִטָּאֵנוּ, רַעַל רְוִינֵנוּ אֲסֹס

כּוֹס תִּרְעֵלָה הִשְׁקֵנוּ זֶה הַפְּעַם,

אֲבָל! הַקֶּפֶץ רַחֲמֵי סֵלָה אֶל שָׁמַיִם?

לֹא! הֵן לְקַחְנוּ מִיָּדוֹ כְּפָלִים

נִחְבָּה כְּמַעַט רַגַע, עַד יַעֲבְרוּזְעִים,

3 הָאֲמָנָם לְנִצָּח

יִחְבֹּט הַקֶּצֶחַ?

כְּמוֹן בְּשָׁבֵט

אִם לְעַד יִחְבֹּט?

בֶּן יַעֲקֹב תוֹלַעַת

לְעַד לֹא גֹעַת

4 בֶּן יַקִּיר אֲפָרַיִם

יִרְחֲמוּ — מִשָּׁמַיִם

אֶל זֹעַם כְּמַעַט קֵט

חַיֵּשׁ זַעֲמוֹ יִגֹּז וְקֵט (1)

יִמְחָה כְּעַב פֶּשַׁע,

וַיִּפְרוּ צַדֵּק וַיִּשַׁע.

יעקב לאסין.

עַל הַרְשָׁע

1 רָשָׁע! דְּרַמִּית לְמוֹשֶׁתֶּכֶר מִיָּין

הַעֲרָה קוֹט שְׁלוֹטָה הו"ל — (א) כְּרִיתָה ב' בְּנֵינִים לוֹ כַּקַּל הוּא עוֹמֵד אֲשֶׁר יִקוּט כְּסֵלוֹ (אִיּוֹב ח' י"ד), וּנְפַעַל וּנְקַטְתָּם בְּפִיכֶם (יִחֻקָּאֵל ד' י"ד) (ב) מַרְיָבָה

מִסְבָּא הַשְּׂכָר וַיִּתֵּן בְּכֹס עֵין
 סוּבָא וַנְעַלֵם מִנוּ סְבָאוּ, עַד יִשְׁלַם
 בֵּן אָתָּה, הַיּוֹם תִּרְשַׁע מֵחַר יִתְרוֹ
 נִכְתָּם עוֹנֵךְ, לֹא יוֹעִיל בְּרִית וְנִתְרַם
 בְּכָל־זוֹאת תִּשִׁי פִשְׁעֶיךָ, עַד יָמֵי שְׁלָם

2 הַקִּיץ! לָמָּה תִּהְיֶה בְּגִבְרַת עֲבָרוֹ יִי?¹

הוֹי! הַטָּרֵם תִּדְרַע כִּי אַחֲרֵיתֶךָ אֵיךְ?

כְּמוֹהוּ כְּמוֹךְ נִגְדִיכֶם הַשְּׂכָר

לָבוֹ, הַכּוֹז וְהַכּוֹז לִקְרֹאת אֱלֹהֶיךָ

(1) שׁוֹבָה יוֹם אַחַד לִפְנֵי מִיתְתְּךָ

אַל תִּהְיֶה כְּשֹׂבֵר, אֲךָ הִיָּה כְּנִבְרָה

חֹבֵר שְׁנַת רִשְׁעֵי הַבֵּל לִפְיָךְ

יעקב לאפ"ן.

שִׁיר נַחֲוִימִים מִפְּלוֹנֵי אֱלִמּוֹנֵי

1 לְיוֹמֶךָ כִּי מָר אֶל תִּבְכֶּה נְבֵה רוּחַ

אַל תֹּאמֶר נִגְזַרְתִּי בְּבוֹא הַשְּׂכָר

אַל תֹּאמֶר נֶאֱשָׁ אֲבָד כָּל שְׂכָר

עוֹד תִּוָּשַׁע יְהִי לְבָבְךָ שְׂקֵט וּבְטוּחַ

ב' בנינים לו בכנין הקל עמוד חקוט כדור (תהלים ז"ה י"י) (האדערן לאחקען) והתפעל ובמתקוממין חתקוטט, (שם קל"ט ד') : (ג) מוער כמעט קט, (יחזקאל ט"ז), (חיין וועניגעס).

1 הערה ובספר שני לוחות הכרית הקדוש (דף קכ"ב) ביומו תתן שכרו שלריך האדם לעשות תשובה בכל יום ולפספש במעשה היום באופן שיקיים וכל השמש וטהר קודם שיכנס היום שאחריו אמר ר' אליעזר שוב יום אחד לפני מיתתך — ושאלו אותנו התלמידים וכי אדם יודע באיזה יום ימות ובהשיב להם תכש"כ יעשה תשובה בכל יום ויום שמא ימות למחר — (ד"ר ד"ר ח"א) (ד"ר ד"ר ח"א)

2 שָׁם בְּעַמְק רְאָה הַחֲבֻצֶלֶת
הַיְדַעַת כִּי בַחֹרֶף הִיא נוֹבֶלֶת
שׁוֹר נָא הַנְּחַל שׁוֹטֵף בְּשֶׁאוֹן
הַתּוֹכוֹר כִּי הִיָּה קָרָה וְקַפְאוֹן

3 אֲךָ בָּא הָעַת הָאָבִיב הַגִּיעַ
וְאוֹר הַשְּׁמֶשׁ עֲלֵיהֶם הוֹפִיעַ
וְהַחֲבֻצֶלֶת כְּמֵאֵז הַמֶּדֶת עֵינָיִם
וְלִירוֹם כְּמִקְדָם — שָׁבוּ הַמִּים

4 זֶה מְעַט נְשִׂאִים הַחֲרָסָה הַקָּרִירוֹ
הַשְּׁמֵעַת רַעַם? הַזֵּית בְּרָקִים?
שׁוֹר עָתָה וְהַנְּהָ טָהָרוּ הַשְּׁתֵקִים
וְקִרְנֵי הַשְּׁמֶשׁ מִשְׁנֵה יוֹהִירוֹ

5 אֲךָ זֶה חֵק נֶצֶב תַּחַת הַשָּׁמַיִם
לְכָל חֲלִיפוֹת לְכָל קֶץ וְקֶצֶב
בְּעָרֵב יֵלֵן בְּכִי כָאֵב וְעֶצֶב
(1) וּבִבְקָר רִנָּה וְגִילָה כְּפָלִים

(1) הַעֲרָה וְנָעִים זְמִירוֹת בְּמֵתָק שְׁפֵתִים — מִלֵּכָּ נִמֹּס כְּמוֹס! הַטִּיף לָרִי כּוֹמֵס
לְכַפְּסוֹ וְלִהְקִים רֹחוֹ הַכֹּכָא, אָמַר: נִפְשִׁי לֵב' מוֹשְׁמֵרִים לְבוֹקֵר (תְּהִלִּים ק"ל —
'ו') וּפִירְשׁוּ כֵּן הַמְּפָרְשִׁים הַקְּדֻמוֹנִים מִי שְׁמַעְמִידִים אוֹתוֹ בְּלִילָה לְשׁוֹמֵר עַל
אִיזָה שְׁעוֹת, אִם הוּא כְּשֵׁעוֹת הָעֶרֶב אִינוֹ כְּטוֹחַ מֵהַעִיכּוֹב — יֵתֵר עַל מִשְׁמֵרְתוֹ
— כִּי אֲוֹלֵי וְטַעַה, אִזּוֹ יִשְׁכַּח הַמְּמוֹנָה מִלְּהַחֲלִיפוֹ וְלִהְעִמִּיד אַחַר תַּחֲתִיו — וְגַם
בְּאִשְׁמֹרֶה הַתִּיכּוֹנָה: אִינוֹ כְּטוֹחַ מֵאוֹנֵס שִׁינָה — אֲוֹלֵי יִישָׁן הַמְּמוֹנָה, וְיִוֹרֶכֶת לְעִמּוֹד
יֵתֵר מִשְׁעוֹר הַקִּלּוֹב —: אִינֹס הַשׁוֹמֵר בְּאִשְׁמֹרֶת הַבוֹקֵר: זֶהוּ כְּטוֹחַ שֶׁלֹּא יֵאחַר
רַגַע יוֹתֵר: כִּי מִיֵּד בַּעֲת בּוֹקֵר יִחְלוֹף וּלְךָ, וְדוֹד מִלֵּךְ יִשְׂרָאֵל — כְּשֶׁלֶּכֶת יֵה כְּבוֹעֵרָה
כִּלְכּוֹ הַטְּהוֹרָה, אָמַר כֵּסֵם הַכִּכְסִיָּה: נִפְשִׁי לֵב' יוֹתֵר כְּטוֹחָה שֶׁלֹּא יֵתֵאחַר
רַגַע יִשׁוּעִיתִינוּ, אֲףִי מֵהַשׁוֹמֵרִים לְבוֹקֵר, וְהַטַּעַם — כִּי הַשׁוֹמֵרִים לְבוֹקֵר מוֹכְרִים
עַל־פ' לְהִיֹּת שׁוֹמֵרִים עַד בּוֹקֵר אֲכַל קוֹדֵם לִכֵּן אִין לְהֵם תִּקְוָה לְהַפְטֵר מִמִּשְׁמֵרְתָם —
אֲכַל יִחַל יִשְׂרָאֵל אֵל ה' כִּי עַם ה' הַמְּסָד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת, כִּי יֵשׁ הַרְבֵּה קָלִים
לְפַדּוּתִינוּ, כִּנּוּ"שׁ: בַּעֲתָה אֲחִישָׁנָה, וְדַרְשׁוּ רז"ל — זְכוּ אֲחִישָׁנָה לֹא זְכוּ בַּעֲתָה.

שוב יום א' לפני מיתתך

(אבות פ"ג)

עת רעה ומהומה	(1) בְּדָגִים בַּחֲרָם ⁽²⁾
על כל נַעֲלָמָה	חַיֵּשׁ יִבְתּוּ חָרָם
הן מִדַּת הַיָּמִים	בְּצַפְרִים בְּרִשָּׁת יוֹקָשִׁים
סָתוּם גַּם מַחְכָּמִים	חַיֵּשׁ מֵחַר נוֹקָשִׁים
מִה חָרַל מַעֲוָלָם	בְּשָׁוְרִים לְשֹׁבַח
מִכָּל־גֹּבֵר נַעֲלָם	וּכְצֹאן אֶל־הַזֵּבַח
לָכֵן כָּל־יָמֶיךָ	בֵּן נָשִׁים וּגְבָרִים
שׁוֹבָה לְאַלְהֶיךָ	כִּישִׁישִׁים כְּנַעָרִים
בְּטָרָם בּוֹא הַמּוֹתָה	כְּרֹגַע לְקַבְרוֹתָ
וְהַמַּעֲשָׂה שְׁבַתָּה	חַיֵּשׁ יוֹבְלוֹ לְיוֹם עֲבָרוֹתָ

אלון בכות קינה אשר קוננתי בלכתי בעיר מולדתי על שדה חקברות, עמק הבכא, לקבר אמי, אשה ושובת שכל נפש יקרה, זכה ושהורה, רכה וענוגה אשת חיל, עשרת בעלה ותפארת בניה, הצנועה מרת חיענה תנצב"ה! בת התורני ישר באדם מו"ה דובער נ"ע, נאספה אל עמה כ"ח שבט שנת תקע"ט לפ"ק, ומנוחתה כבוד בחצר מות ע"ח סוגינד יבע"א.

הה! פלגי מים תרדנה עיני, שכת משושי חגי חדשי ושכתי, איה שמחת ימי חגי? איה פניך מלאי הדרת חן ויופי? איה מזימותיך? ורוחב לבבך? — צרה נגזרה, שכר וקבר — הוי! מות מלאך אכזרי! עלי אם רחמניה אם הכנים, חרבך, חרב זוללה, הנפת; שבחת לא חמלת, על היפה בנשים, תומכת דלים ורשעים, עליך, אם הצדקה והחנינה! כולמו מר יבכיון, ילדי דלים ילילו, את לא תחיה ונפשנו החיית, אף הוגו חורת אל יתנו כבוד לשמך, נדבת לך יוכירו, יברכו וזכרוך. יהגו נבאים, בשל ילדותך בימי עלומיך סר מר המות עליך, הה! כצל קורתך חסיו

(1) הערה רעיון זה לוקח ממדרש, מרשי יקירי רב הנופלג במנוח ר' נתן לאנדל כ"ע —
 (2) ענינו מלשון יגודו חרם —

התענגנו כשתילי ויתים אף יתומים מרודים הכאת בית. אמי, אמי! עוד
 אראך במחזה הלום לילה כשושנה חמודה חכלילות עינים פורחת סביב
 אהלי, חן והוד והדרת קדש על פניך תלין, כמעט רגע מזור לפצעי —
 הקיצותי — והנה הלום! — מתה, מעונך דומה גיא צלמות, קבר אופל
 מועד לכל חי; ומגרפות גושי עפר יכסו גלגלך גורת ספיר, ועל גל עפר,
 כסו עשבות קמשונים וחרולים, עומד צחיח אכן מצבתך. אלה אזכרה —
 שערי דמעותי נפתחו, על לחיי יורומו; וכלבי—לב במוג נמס כמים —
 רכבות אנחות תשכנה, הה! מי ינוד לי? ומי ינחמני? אם לעיני עצמת
 עיניך, המפיקים לי חיים ונחת; גילי נאסף, משושי הורד קבר, כל
 המית שמחות תכל ומלואה עם כל מחמדיה עשופים כצעף אבל נגד עיני
 וכל קרבי פצעים לגורים, ומדמי נעכר יזוכו מדוקרים; — מי יתנני
 מותי תחתוך אמי! כי ימי מכאובים, ולילותי לילות עמל, ישנתי עם ישני
 עפר ינוח לי, מלראות חיי עמל נהי וצער, ואם, הכן כחמתך מות לוקח.
 גם את האם לא השלח — טוב 1) מאוד אתה מות! להמחכים למות,
 בוא מות ציר—אל, מוריד שאול ויעל, לך בדבר ה' לכצע אמרי פיהו כי
 מה אני? קש יבש! חיי? חיי הכל! הוציאני מתכל, גיא אכל; לא אירא
 רע, אם לעפר מות תשפנתי, כי שמה חיי עד, נתיב אל—מות: — ומה
 תשוחחתי נפשי ותהמי? אם גוך אמי ערש מלא חפנים עפר, הלא רוחך
 תעוף שמים, צדקותיך אשר בארץ הן הכנפים; שמה תקצור ברנה אלומי
 מעשיך, ובצדקותיך תמליץ כעד בניך, עד רוח ממרום יעריך משנתך. —
 ורגל מי, אמי! תדרוך על אדמת קדשיך? רגל פרי בטנך, אשר שפחת
 ורכיית בדמעותיך, ואת קול מי תשמע בוכה על קברך? הקול קול יעקב בנך.
 שום דמעותי בנאדך, לאל העלים, ונחמי אבליך. —

אבן מקיר תזעק

חסד רחמים פה ילינו, צדקה פה תנוח

ידה שלחה לאביון ולדכאי רוח

החנה שש, נפשה עלתה בעלומה שער השמים

האל יצרור נשמתה בצרור החיים.

1) הערה: במדרש רבה פרשה בראשית: טוב זה חיים טוב מאוד זה מות,
 והענין פלא נגד חוש השכל הלא כל אשר לאדם יתן בעד נפשו, אבל ידוע כי
 טוב הוא מציאות, ורע הוא העדר — ושליונות דבר הטוב נכר מפאת הפכו, ד"ת
 מעלות האור נכר מנסת החושך, וכמאמר ז"ל: מנו חשוכא את ידע להורא; והנה
 מפאת מציאות החיים לבד הוכח עליו שם טוב, אבל להכיר מעלת הטובה יבחן
 מפאת הפכו, והוא העדר, והוא אמרי כועס המדרש: טוב הוא ענין החיים,
 כלומר מציאות כל כמלא יתואר בטוב, אבל עדיין לא יוכר מעלת החיים בשליונותו
 ונכול טובתו אם לא תהי' במציאות העדר החיים, והוא המות, אשר הוא רע
 גמור, הרי המות במציאותו ישלים הכרת טוב החיים ונכול שליונותו, שלא יתכן
 להוסיף על שליונותו, והוא מאוד להכיר מאוד טוב החיים שאין למעלה הינוח הוא

אמר החכם! המות והגנן אחים מכרותיהם כלי חמס, זה בידו מזמרות ואתים, וילך לנוע על העצים, וזה בחרבו יתן חתים, משכת תחכמוני עד מושב לצים, זה על כל צמח יחרוץ דתו, כל עץ ממשפטו לא יפדה, וזה על כל גבר יעיר חמתו, כי האדם עץ השדה, זה יסיר הסירים והקוצים יקוצץ, לבלתי ישחית עץ פרי, וזה חונק רשע ומתלווצץ, והיה לאות לבני מרי, זה כורת עצי הגנה, לא למען שחת אך למען יגדלו, וזה חומס אנשי בינה, לא למען שחת אך שם יצהלו, ועל בן אדם ישא משלו— העולם כמו מכלא והימים כמו רועה ואדם צאן ובהמות יערה מות ככר נרחב, ושם ירעה ושם ירבץ אנוש ישיש ונער, קבר כמו שער, וכוא יבואו כל אדם חכם וכער: „האוינו בני אדם! למה מוסר תפרעו? זכרו מות!“ רגוז ואל תחטאו.

דאס גראב, איזט שיעף אונד שטיללע — אונד שוידערהאפט זיין ראנג. עס דעקקט מיט שווארצער היללע. הא סו איין אונבעקאנטעם לאנד. — יז דאס אום Salis.

עמוק דומם הקבר
אימתה על שפתו
נתיב לא ידע גבר
יסתיר בכנה סותו

יעקב אייבֿענבוים —

פרחים בצלמון שתולים בעמק הבכא בשדה הקברות אשר לעיר המלוכה בערלין, קטפתי מלא סלי מפרהי ישני עפר מהם מבית עלמין הישן ומהם מהחדש, אנשי שם מושכי כשבט סופר האירו פני חבל בספרים יקרים לעם אלהי אברהם ולנדיבי עמים, תנצ"ה. — יקיצו וירגנו שוכני עפר כו': (ישעיה כ"ו י"ט —):

קבצתי שנת עת בנוס אבנים

כתוכת מצבת הרב הגאון המפורסם בכל קצוי ארץ לשם תהלה, מורינו ורבינו צבי הירש נ"ע, מנוחתו כבוד בכית עולם הישן:

פ"ב

איש גדול שר צבא רב פעלים, מגוע יחוסי ארץ זרע קדש הלולים, התוארים והשבחים ורב הדוד, אך למחסור הן תורה יראה וחכמה וכל המות, כלומר ליוור עין המות ורעתו יגביל מאודיות החיים וטובתו. ועל זה אמר החכם מכל אדם: כי אמת יהנה חכי ותולדת שפתי רשע (משלי ח' — ז') ירלה הייתי מטעים חזוק האמת בחכי אשר שם חוש הטעם, ממה שתעבתי בשפתי רשע עמדתי על האמת כי לא יודע מעלת האמת אלא מהפכו וכוא השקר — בשם הרב המנוח ר' חנוך זוכדל כ"ע —

הערה (1) כתיב ויגש בחרון במררים (פרשה ויחי) וסמוך לו ואלה שמות מכאן רמז שטושים מלכות וכותבים שם המת על הקבר, בשם פענת הוא — ראש פרשת שמות: יז דאס אום Salis.

טוב אדוניו בידו, גדול מרבן שמו לכדו, אדונינו מורינו ורכינו צבי הירש בהנאון מו"ה ארי' ליב זצ"ל רועה צאן קדשים מקהלות עם ישרים סודו, לאנדאן האלבערשטאט מנהיים ופה בערלין ז"ך שנים צדיק באמונתו יחיה ויגוע ונאסף חמודו, ביום ב' אלול פשט את בגדו, ויושם בארון למשמרת ביום ג' האלול תק"ס לפ"ק עד עת קץ ימין יקץ כרחמים וילבש מדו, עם רבים ישני אדמת עפר ונראה בכבודו, תנצב"ה!

ציון שושנה יפה—פיה החרותה על מצבת הרב הפילוסוף החכם החוקר הנעלה סופר הנודע גבור החיל ר' משה מדעסא נ"ע, מנוחתו כבוד עליה צר מות הישן אשר ברחוב אַראַניענבורג No. 7 מצבת אבן שיש כליל בהדרה באותיות מוזהבות, כזה: פ"ג החכם ר' משה מדעסא נולד י"ב אלול ה' תפ"ט נפטר ביום ד' ה' שבט, ונקבר למחרתו, ביום ה' וי"ו בו, ה' תקמ"ו, תנצב"ה. — ובכתב אשכנזי כתוב מעבר השני כזה: מאָזעס מענדעלזאָהן (געבאָרען צו דעסויא, אום 6 זעפטעמבער 1729 געשטאָרבען צו בערלין, אום 4 יאָנואר 1786. — ועל פתח השער מנאות ביתו נאווה קדש (בנין מפואר והדר מארבע מדרגות (פֿיר שטאק) ברחוב שפאָנדויער 68 —) כתובה בשפת אשכנזי באותיות ליטיין דברים אחדים תשתאה עליהם עין אורח, השורים האלה: אין דיעזעס הויזע לעבטע אונד ווירקטע, אונשטערבליכעס — מאָזעס מעדעלזאָהן געבאָרען אין דעסויא — 1729 געשטאָרבען אין בערלין. 1786.

2) הערה קורא געים! פתח עיניך על אלה הטורים הפשוטים החרותים על חכם לכב אשר עד שמש יכון חכמותו בקהל כבונים, יסוגו אחרו, תועי לכב, כלומה ילכשו חכמי לב הדוברים על צדיק עתק. . . . — עת בא שמשו שמש החכמה תעוד על עת כי זרחה. בתוס לבו ואנון רוחו היה דגול מרכבה, להיות ישר נוכח ענוו, ולאשר היה בתקופות ימיו הלצע לכת עם ה' ואדם ובורח מהכבוד, נפשו געלה בשכמים ותוארים, לחרות אותם על אכן דומם — לו חכמה ישכילו צוררי חכמה, זה דרכם כסל למוו, השע מראות עיניהם, כי החכמה לויית חן לדעת מציאות הכורח יתברך מנציח כל הנמצאים נואפס, ולא יתכן שום תורה ואמונה בלעדי החכמה, אשר היא העמוד הימיני שכל יקוד הדת נשען עליו — וה' בחכמה יסד ארץ, (משלי ג' י"ח) ואמר עוד: בני אם תקח חמרי כו' להקשיב לחכמה אונין (סס ב') ואמר: אשרי אדם מלא חכמה (סס) והחכם המנוח (ה' עפרו יחונן) ה' השלם המאושר בענוה ולמיעות על פי דרך החכמה, בחלה נפשו בתהלות ותשכחות לחרות אותם על מוצת קברו. ובספר הקדוש שני לוחות הכרית (דף ר"ט) מביא על מאמרו ז"ל (ב"ב פ"ק השואל) אחים לי בהספדי דהתם קאימנא, יש לפרש ע"ד שארז"ל הסופר על המת לא ימעט משכחו, גם לא ירבה בשכחו הרבה יותר ממה שיש בו, כי אדרבה כזה גורם להזכיר עון המת, ע"ז אומר הספיד עלי בחותן שכמים דהתם קאימנא, כלומר אשר אני עומד בהם אשר קיימתו בחיי — ועד"ז כוכל לומר הא דתנן לא מנאיתי לגוף טוב אלא שתיקה, וכל המרבה דברים מביא חטא. (אבות) קשה למה אומר לגוף הל"ל לאדם אלא רומז להמת שאז הוא גוף בלא נשמה ואז שתיקתו יפה מדיבורו להרבות בשכמים שאין בו כי כזה מביא חטא עליו ע"כ דרך לומר ע"כ לשוננו, עיין ס.

באכן מצבת קבר מצבת יוסף חבר לחברת שוחרי הטוב כעלי המאספים.
 צר לנו עליך אחינו יוסף
 כי כנעורריך ממנו נפרדת
 וכחבלי המותה נלכד נלכדת
 אכן זכרך כינינו לא יאסף
 עמלך הרבית, דעה בין אחינו
 ומדע הנחלת, לבני עמינו
 חקוקים לעד על ספר המאסף:

תנצב"ה

מטמון קרוש! עזא אהלים עזא וטוה חום
 אצל הסלע הוה, על זאת השחת
 התיצבו אנשי כבוד, ושכחו כל נחת
 וכבו על איש עצמותיו פה נאספו.
 הוא היה נוצר חוקי אל ומצותיו
 כשוהר רוהו ונפשו אל מול עושיהו
 כן היה לבכו נגד אחיו שארו ורעהו
 בנחמו נפש נענה מליו מה יפו
 עלי ברכי התורה הגדיל את בניו
 כצל חכמה ומוסר, נהגם כל שניו
 אהה! אומלל באכו בעוד רעננה כפתו

אבלו אנשי לב שפכו דמעה כמים
 כנפול צדיק זה, ככו גם אראלי שמים
 שכון איש קרוש מצוף ערכה שנחך
 אם לכל קץ הלא גם למותך
 עוד תוסיף קום עוד יחיו עצמותך
 יום סביב יקומו גם כל שכניך
 תשועתך הצמיח
 ונצנך יפריח

תנצב"ה

מצבת קבר על הרופא החכם שמו נודע לתהלה מארקום הערץ נ"ע.
 הלילו אוהבי מדע, ספרו שוחרי תושיה,
 בא מות הכורת, כרת גפן פוריה
 אשכלותיה הכשילו ענפיה צרי השיפו

מרדכי איך רכות פעלת נכונים פלאו
 עץ החיים גם עץ הדעת כך מצאו
 אהה! איננו בכו על השבר דמע הרעיון.

יודעי מדע עומק בינתך יבשרו
 פלישי שאול פלאי עצתך יספרו
 רבים חיו כחייך — מתו במותך
 עמדת כפרץ ועצרת המגפה
 השכלת לדל, ובצלך נפשו חופפה
 הוה! איך נפלת איש חיל על במותך.

יבכו הרופאים, כי סלות להם דרך
 יבכו הרופאים, כי הקימות כושלי ברך
 יבכו רעיד על מוחך יתאבלו
 הוה! מורה! מי יורה? ישאלו:
 מפיד לקח טוב מוסר השכל קשבו
 ממעין חכמתך מחקר בין שאבו

אולם אתה מרדכי, עלית בית אל להתרועע
 נשמות שהורות, אתך, ישתעשעו
 שם תרגיע תנוח, תשיג נחת
 מאופל אל מאורי שחק הובאת
 בין שוכני מעל אתה נקראת
 פרי שדרך גמול עמלך קחת
 — הנצב"ה —

"שבר המות ארו בלבכון, הפילו לארץ
 "מקול שברו נשבר לבנו, ויגדל הפרץ
 "עיניו שברו מצוא ככרליון, מרפא לשבר
 "וואהה! שם מצא רק מות וקבר,
 "נטע שעשועים! הוי שושן תאוה לעינים
 "כעצם ימיד, איך שרשת מארץ החיים,
 "גודע בישראל שמך תהלתך בכית יהודה
 "אוהב אמת, שותר תושיה, נוצר תעודה,
 "לשון למודים לך, גם עט סופר כשפת קדש
 "יודך רב לך תת לה זהר, כירה כחדש
 "עם חכמים חלקך, בקהל משכילים נמנית
 "זכרך יקר כסוד נכונים כי מאוד נכנית
 "רבו מהלילך מי ימנה? מה עצמו ראשימו!

"רבו מחול ים, והאבן הזאת איך יכילמו
 "אוייה איך חיש נשקה כך אש מתלקחת
 "זו מחלה עזה כמות הוי! קדחת
 "על מותך נשמו כל יודעי חין ערכך
 "נהי תמורים השארת לאשת נעורייך
 "של דמעות תזיל בתך היחידה בת משכלת
 "אבן מצבתך תמסה בדמעתה עליך מולת
 "הכש משמים, וספור דמעותיה, ושומם כנאדך
 "אֵל על העלים ושלם נחומים לה ולכל אבליך
 תנצב"ה

פ"ג השלם הנגיד מו"ה שמעון בהחכם ר' אליעזר ראזענשטאל
 סווילנא ונפטר בברלין בן מ"ג שנה כיום ד' תמוז ונקבר ד"ב בו
 שנת תרי"ג 1) (על בית עלמין החדש)

זעקת שבר!
 בדמי ימך לקבר הובלת
 הו! יקירי! החכמה מר צורחת
 הגה זרע רב על תלמיה שתלת
 אך פה בדמעה זרעת זרעך
 ותחת המשך הלכת שחוח
 אולם שמה בריגה תקצור קציריך
 שם תשכב עם יגיעי כח
 תנצב"ה

אם מְבַכָה על בנה.
 מה ברי? ומה בר בשני למה עזבתני?
 הוי מות! אפך מה עז, רבות שכלתני
 המעש קחתך אישי — גם ראשית אוני קחת,
 עלומי הקצרת שברי לשברי הפכת
 עלי קברך אנוח, אמצא מרגוע
 את ננהך אספת, התמות לגוע?
 שָׂרָף שָׂרָף מות, קדקוד אף זרוע
 משרף בני עלית צחצחות לשבוע
 נוך ניה אביך צלכם צל אלוה
 תנצב"ה

הערה 1) אכן נוקיר תזעק כי היא יועט סופר מהיר הנעלה בקהל סופרים
 החכם השלם ידידי מו"ה קלמן שולמנאן בעל מחבר ספר טפה ברורה, הליכות

אבן אופל תועק

פה עמוד עובר בעמק הבכא
 והשקה בדמע עיניך, פרחי הנל לברכה
 תחתיו צפון ילד שעשועים
 הלך של ילדותו במישור ובתמים
 הגה בתורת אלהים לילות כימים
 אהה! צרה על צרה, שבר על שבר
 אכדה שארית תקותינו נגזרנו
 עוד מעט בתנו הרכה וענוגה הוכלה לקבר,
 והנה גם בן יחידנו פה קברנו
 אנה הלך? למה מהר לברוח?
 מחמד נפשינו ילד יפה עינים
 ירד לגן אחותו בין פרחים לפרוח
 ונפשו אל נפשה, פרחה לשמים
 תנצב"ה

שוכה שוכה! השולמית למעון החיים חלפה
 מלב אביה ואמה כשושנה באביב נקטפה
 לכה וך בר מדופי כעצם השמים לשהר
 מות הקציר עלומיה בו לכפר מתן ומהר
 ישבו ידמו לארץ כל קרוביה עיניהם תרדנה מים
 חחי נפשה ותארנה עיניה בצל שדי יושב שמים

תנצב"ה

קול מר מרה צורח
 אש על בנה תתיפח
 אהכה גמלתו ותישנהו על כרכיה
 שמחה על גפן פוריה בשלו ענכיה
 על בן פורת זה, נטע שעשועי אהבתה
 לימי זקנה ושבה תלתה כנור תקותה
 הו! ממעונה המות בא בחלונה
 נשארה שכולה וגלמודה
 נשאה כל סגולה וחמודה
 תנצב"ה

קדם שולמית אריאל קול בוכים ונקטרי פאריז ועוד כהנה רבות בכתובים
 חתו, יוצר הלשון ילנור חיון יומן נחיתו כמת — אשר יוכל משך בשבט סופר עוד
 ספרים יקרים לשומרי תושיה כחפץ ידיו ומכדו כל ימי אביו יעקב לאפין.

עדה המצבה

עודך חי כמרומים איש גבור חילתם
 עודך חי — לאור מקום אין ליל הקשת
 צירי אל העלוד אל אור זורח
 במקום יאיר לך שכעתים אור שמש
 וכשמחתך עתה תבנו יום אמש
 תמאס שוב אל ארץ שור בה פורח
 תנצב"ה

על קבר מורה תורה וחכמה
 מלמד להועיל לתלמידך היית
 במעגלי צדק ומדע לנחותם אוית
 עשו פרי גדלו השכילו
 הודתם למורה שי הוכילו
 ומאשר בעיניהם יקרת כבודך

זקנת ושבת הטריפוך לא עוכוך
 דמעותם על גל קברך כרכיבים יעריפו
 ואמרו כינה תורתך משפתם ישיפו
 אורחותיך היו אורחות יושר
 שמה תחיה חיי עד נועם ואושר
 תנצב"ה

מצבת אבן לאיש ישר וחרד לדבר ה' . . .
 לא לך ישר ותמים השוד והשכר,
 במנוחה והשקט תישן שאנן בירכתי הקבר
 יד ושם טוב השארת אחרית
 אכי יתומים נשמעה אחרי מטתך
 אך לנו נופל הנור ועטרה בצאתך מארץ
 זכרוןך וליל מותך יפצע לבכינו
 ערב עליית לישן אין מום אין פריץ
 נלקחת בין לילה בקר חשך לעינינו
 שש ועושה צדק בית אל לעשות חיל
 השכם והערב בחצרות בית ה' יומם וליל
 לעפר שבת לעד תרדנה עינינו כנהרות מים
 אור עינינו לחיי עולם שבת רווח כשמים . . .

תנצב"ה

לעד בצור יחצבון יסעם הא
 בני אשתי אלי שמעו שמוע
 למה תיללו? למה תרכו אבל?
 העל מותי תבכו אך שוא לרמוע
 הן יום קצי יסור מנוי סבל
 אל תנודו כי בא מועד מרגוע
 ולחיתי תכלית חיי הכל הא
 אך זאת שמרו בעושרי או בעוני
 צדק ומשפט שלום! דרשו כמוני —
 תנצב"ה

על מצבת קבר הצנועה הנבירה רבקה
 תנצב"ה

אל עין ישועה ירדה רבקה
 לשאוב בששון מי באר חיים
 גמול צדקתה שטפו כפלגי מים
 מחלונת בסתר עליון בצרור החיים

אבן מקיר תועק

סבוני מוקשי מות! הוי אבי! עטרת ראשי חטפת
 אכן לשוא דרכת קשתך, לשוא עליו הרבך הנפת
 נפש שהורה כמוהו לשוא תמית אותו
 חיי נקי וצדיק יחיה אחרי מותו
 גלמו ירד שאולה רוחו עלה שמים
 בסתר עליון בצל אלהים חיים
 שמה אבי תקצור אלומים אשר אלמת באדמה
 ואראלי מרום יקדמו פניך גם כל נשמה
 אף גוף בשלום תנוח על אדמתך
 עד רוח ממרום יעירך משנתך
 אז תתנערי מעפר, תרום ראשך
 תנצב"ה

מצבת הרב הגדול החכם המפורסם בעל שנים למלך האורכזובי
 מעט ורעים היו ימי מגורותיה
 הרבה יגעתה ולא מצאתי,
 הרביתי לי אוהבים
 גם הרביתי לי אויבים
 אלה מאהכתם הרימו הודג

אלה משנאתם הורידו בכודי
 ואני לא קמה כי רוח
 אמרתי מתי אשקוט? מתי אנוח?
 עתה, לשוא אהבתם
 עתה לשוא שנאתם,
 אלה לריק הרימו הודי
 אלה לריק הורידו בכודי
 הנוף שב אל האדמה
 שם יאכלהו תולעה ורמה
 אל האלהים שב הרוח
 עתה אשקוט עתה אנוח

פה אישן ואיקץ אני ברוך, בן החכם המפואר מו"ה יונה זצ"ל לכית
 ייטליש נולדתי ערב ראש חודש אייר חמשת אלפים וחמש מאות ועשרים
 ושנים ליצירה (נאסף אל עמו דען 18 דעצעמבער 1831 —):

מצבת קבר על מות הרב החכם החוקר הנעלה משורר להלל היקר
 ר' יואל בריל ז"ל.

צפור בודד כי ינעם בכלוב קולו
 לב בעליו יענג, ונפשו דאכת
 הפח נשבר
 ולחפשי שולח האסיר
 או יגיל הוא ונפש שוכיה כאכת,
 כן בעמק עכור זה, עת שכנת יואל
 קולך שמענו בנועם, היינו שמחים
 נפשך נפדה מצר, למרום עלית
 עתה, אתה תרנן, ואנחנו נאנחים
 תנצב"ה

ארכעה מצכות האחרונות חוברו מסופר הנעלה בקהל נכונים הרב
 המופלג השלם בתורה וחכמה רש"ו, ה' עליו יחיה—והראשונה אבל
 אם מצבת אמו הרבנית נ"ע —

במות עלי רחל אמי הרבנית הצדקת המפורסמת תנצב"ה בת הרב
 המאוה"ג הדרשן המפורסם וכו' מו"ה בנימין ביגוש זצ"ל.
 רחל מכה על בניה

„אהה בני יצאוני
 ועוד לא ראוני
 לפני מותי ברכה לקחת

לא יכלה רק כחי האחת
 אויה כי לא ישב בני האחד
 עוד עם אב אח ואחות יחד
 לא ישוב עוד בני זה מארץ נכריה
 לא ישוב לגבול קברת אם בוכיה
 כי יפגעהו פגע ויקרהו אסון
 או כנוס יגון ויבוא תחתיו ששון
 עמהם לא יוכל לככות או להיות שוכ לב ושמח
 גם את עפרי לא יוכל לנשק על קברי לא ישתמח"

וקול ה' ככח נשמע ברמה :

"מנעי קולך מככי נפש גדהמה

מעין דמענתך יסכר

כי יש לפעולתך שכר

לאחרית בניך יש תקוה טובה

כי בדרכי צדקך ידבקו לאהבה

והיה באחרית ימיהם עלי אדמה

יגבהו עוף למעלה השמימה

בניך אז לי יהיו לי

בניך יחסיון בצילי

או אז ישוכו לגבולם

בניך וכנותיך כולם

שמה יחדיו תתרועעו

וכל היום לפני תשתשעו"

אף היא הלא תשיב אמריה

(ונוחם לא נסתר עוד מפניה) :

"בית אל בני ימצאוני

שם ידברו כי ונצח יראוני"

על קבר החכם השלם והגביר המפואר ר' ליבוש יאברוכר ג"ע.

איש בראדי, נפטר בליפסיה יום ה' כ"ו ניסן תרש"ו.

עלה אריה, עלה מן הארץ

אהה בחוקף ימיו עלה השמים ;

כל עין תדמע כי גדול הפרץ

כי לפתע פתאום לקח מבין החיים .

אריה שמו וכשמו כן היה הגבר

גבר חכם בעוז כארי ברוחו פי שנים ;

הה לגוית הארי פה נחצב קבר

ולב כל דורשי תושיה ושכר נמס כמים .

קינה אשר קוננו אב ואם על קבר ילד געים.
 פתח תקוה היה לנו תקות חייו עלי אדמה
 ויבוא המות ויביא בעצמותינו רצח;
 בנינו עלה אל האלחים שמה ברמה
 ותמלא נפשותינו תוגיון נצח.

על קבר ילד נחמד הנודע ביהודה שמו.
 הגל הזה יכסה עפרך, ילד!
 אבל בלבנו חצבת לך קבר;
 יהודה! אתה ירוך אחיך מחלד;
 לא מָתָּ מות ילד כי אם בגבר.

מכתב תוכחה להולך שוכב בדרך חטאים מחמליץ המהולל ואבי
 המשוררים הרב מו"ה טובי פֿעדר ז"ל.

עורה למה תישן ידידי? ואנכי שלוח אליך קשה — הגידה לי מה
 עול מצאת בהוריך ואמון רוחם כי רחקת מעליהם? עזבת אשת געורִיך
 ותחבק חק נכריה — והיית כאיש יכלכל זרים ונפשו לא חיה — תמכור
 ימי עלומיך בלא הון ולא רביתה במחיריהם, נששת היכלי שן שמן תורק
 שם כבוד אבותיך ותבחר לך סוכת נוצר — הוי חסר לב ובער! כלי פז
 נפצת הדק ככלי יוצר — ותבחר לך למנה מעדני חלד רבות עונג נחשבו
 כנבלי חרס מעשי ידי יוצר — הו! ליום קול דמי אבותיך צועקים מן
 האדמה כי הוכשתם היום לעיני השמש, צעוף שחרחרת על פניהם
 וישכבו בבשתיהם. גם מכס יה! נדחפו לצאת מחרון אף ה' באמרם למו
 ראו שריגי כרמיכם, איך נחפך הודו למשחית, תחת ענבים ענבי חמר יין
 לכנון עשה באושים, תחת בני אמונה — בנים כחשים; הלא (1) יבושו הלא
 (2) יכלמו הלא (3) יחורו פנימו — ארור יום נחבשרתי רגע שמעתי עליך
 כאלה אל יהי ברוך, אן שכלך אזל? האם שקול שקלת דרכיך במאונים
 לדעת איזה ישכון אור? וחשך איה מקומו? הלמענד תעזוב ארץ ועלטה
 חכמה תכל? רבכות כמודך כי לא יקלעו למטרת האמת ואף כי מהמעגלה
 יצאו, האמת לנצח יהל אורו ושביב אשו לא יכבה עולמי עד נבוכים

(1) הערה 1 2 3 להבין דעת ההנדל שבין לשונות העשומים בושת, והס: בוש,
 חור, חפרי, מה ראה מניח הלשון על ככה, לשמש בשינוי המוכנים האלה, ומה
 הניע אליו להקדים מלת בושת בהתחברה עם ללימה, בכתוב אחד, בושת ונכלמתי
 יבושו ויכלמו חולתם, למען דעת כל זה ראוי לתת לב על פליאות פועל הכפש
 בנקרה הכושת, מה זו נכסה שהדמים מודיעים הכושה, ר"ל שיאדיומו פני המתכייש
 ואח"כ אזיל קווקא ולתי חורא, כי אם אין דעת סבות אלה הפעולות, ההכלה
 מיין בשינוי הלשונות, לכן שמוע קורא נעים לוף דעת אמרי נועם ר' יצחק סטנאב
 ז"ל ותדע ובמנת שהכפש היא הדס רנאח ושבו כל הימים בענבים ונעורקים, וכן עור

רעיוניך נבוכים, גרפים שעסיפך גרפים, הלמו עשתנותיך הָלְמוּ — תעו מדבר ישימוך דרך ומנוח לא מצאו — הכעבור זאת חכרת לרעים מרעים? להתחבר עם אוכלי כשר פגול ולשתות ייניהם ולחבק נשותיהם? — מה עשית? השלכת ימי עלומיך מנגד, ובתורת ה' ובמצותיו בנדת בנד. הוי! הלמען עשות פימה עלי כסל, בחרת רשע כסל? — מה אחרית המתענגים בארץ הנשמה הלוו, אשר כצל ימינו עליה? הלא מפח נפש מורשה לשאול, ארוחת נצה לרמה! מה אחרית פה דובר דברי בלע? נפשו תקולע בכף הקלע! פקח עיניך, אם עוד לא שחו מראות — אהה! אתה עתה בעקשות דרכיך קרעת בגדי רקמה ותלכש בלויי סככות: . . . גם אם שמנת עבית בדשן גלמך ותעדה עדי ומשי, הלא צור ילדך תשי; מה תעשה כי יקום אל וכי יפקוד חטאיך מה תשיכנו? כסאסאה בשלחו חרונו, העל משפטו תריכנו? חי האמת! אשר בצלו אחיה, עד יום פקודת כל אדם יפקד עלי, לך לאיש אוילי משפטי היה החרשתי, אני פי מלך שמור באמרו: „חכם נשפט עם אויל ורגו ושחק וצין נחת“ אולם אני עם חכם לכב אדבר להשיב נפשו מני שחת לאור החיים — חמול לנפשך בשרם יבואו ימי הרעה, רחץ רעיוניך במימי המדע והמוסר, מים שהורים, שהר מחלאת כתם נפשך, גאל גאולת נפשך היקרה, מכס יה נחצבה — ולא תוסיף עוד לדאבה, הלא אין זולתך לגאול, אל מי תפנה הנפש הנאנחה והנאנקה בהנתק נפשה כהנתק מפני האש פתיל הנעורות, תסתיר פניה מרואיה, ותאמר אל תראוני שאני שחרחרת, יואל אלוהי ומליצותי אלה יעשו פרי, להשיב שבות נפשות בני מרי, ויהי ה' עמך להאיר לך דרך האמת ומעגלי צדק, הלא דברתי נכוחות ואתה עתה דע לך. **טוביה פערר.**

לכשר, ונקראת זאת המרוצה, לירק"לאנין, והנה בעת תרגיש הכפש פתאום גנות בעלמה, תקרר מרוחיה, ותחלש, ויקרה להמרוצה עיכוב וחלישה פתאומית, כי הכפש הוא הדם, ונקרא זה העיכוב, בשם בוש, שענינו עיכוב והתמהמהות כמו כי בושט משה, ומאפס מקום להתפשטות הדמים במרוצתם המורגלת, יגרשו חומר הזיעה הכחוס בנקבי הפא"ריס, ע"פ העור חולה, ויכנס דם במקום מים, וזה סכות אודם פני המתבושש וזיעתו, ונקרא זה בשם בלימה, שענינו עליית הדם, ולכן תבוא הכלימה מאוחרת להבשה הבאה עמה בכתובים, ואז יתור לחפש מענה להלדיק נפשו לעין רוחיו, ונקראת עש"ו בשם חפירה, מטעם חיפוש המענה, כמו ויחפרו לנו את הארץ, וכאשר לא ינמצא מענה יתעצב ויפול דמו אל תוך העצבים, ונפשו בס תתעטף, ועש"ו נקרא ג"כ היגון עצבון מלשון ודך עצבון, ונקרא זה בשם הלכנות פנים ככתוב לא עתה יבוש ועקב, ולא עתה פניו יחור, ולהיות שהבושת והעצבות הם אחד בפועל הכפש, כאמור, לכן נדקו מניחי הלשון בקראס עצבים, כמומר ד"ה בספר תהלים: עזבי הגוים כסף וזהב, ובושת ככתוב: והבושת אכלה את יגיע אבותינו, וזה כי כל עובדיהם יבושו בושת כאשר לא ישלימו תוקלתם, ואז יעצבו בס, אי לזאת נקראו בשם זה: עצבים, מטעם העצבון המושג לבעליהם, וגם נקרא: עזב, ע"ש העמל אשר העובד יר עמל עלי חוק הפך השי"ת, שיצר את עובדיו. וראוי שתדע, שהיגון עצמו נקרא עצבות על שם עצבים וגידים, וזה כי בעת העצבות יתעצב הדם, ויתאסף מעור הכשר

מכתב מהרב החוקר הנעלה והמליץ המפואר ר' יצחק בער לעווינוואהן להמחבר ספר מועדי שחר.

כמו איש אלהים נורא יום קהן פאר, יום צעד בהדרת קדש אל היכל יה פנימה, כן בקדש חזיתך היום מועדי שחר אראה הליכות עולם הליכות אלי מלכי בקדש, אם כמו השחר היתה יפעתך במלכושי חול — עתה כי החלפת שמלתך ותלכש בד קדש, נגה זרחך הלא יכפול שבעתים; אך מי זה המלכישך שני ורקמה ויתן רכיד הוהב על גרונך? כי ישאלך קורא: כה תאמר להם איש עברי הוא מילדי עיר מאת ה' יאב, על חוף נהר דינעס טער גבולה יוסף שמו הערצכער ג יכונה מודע לחכמה דובר צחות משכיל וחכם. ידידו ומכירו ונאמן בכריתו לאוהבו ומוקירו

לעווינוואהן.

מכתמים אחדים, על פלס המוסר ומאוני הצדק! דע מאין באת ולאן אתה הולך (אבות ג' ד').

מעפר האדמה נברא האדם הראשון.

בחסדו הגדול בדמותו בראו אלהינו

איך יתגאה אנוש יתהלל הולך כאישון

בזכרו מאין בא — מקורו נגד עינינו

בל אשכחך אדמה — עד יבא יום פקודתי

עת גדולת אתאוה: אוכור מאין באתי (ד' ז')

על תבת גמא בסוף

ילד קטן וצעיר, שח או על פני המים,

בכה הרבה ככי ואכל כאין עזר ומושיע

מי אמר אז, הוא יוציא עמו ממצרים?

על פני התבל שמש צדקתו יופיע?

לכן אם נער נעוב, ראיתי בחלד

אמרתי אולי יגדל, אל תחשאו בילד. (ד' ז')

אל העורקים, הפך עת השמחה שיתפשט בעור הכזר כמו שגראה שילבינו פני הכעלב ויאלדו פני השמח, וזה האודס להיותו דומה לאש לכן יכונה בשם: אור, כמ"ס: ליהודים היתה אורה, חכמת אדם תאיר פניו. והעלכונו יכונה בשם: מושך וקדרות, ככתוב: וכי הלכנו קדורנית (מלכי ג' י"ד) ועתה קורא נעים התפלא מופלאות מניחי לשון עברי איך ירדו בזכות עיונס אל עומק הכנת פעולות הנפש, והכין כי לא שפתו עין מפרש עדנה, בלעדו.

מכתב תהלה השלחה לי מהרב החכם השלם סופר הנודע בישראל
 ברוך צאצקין מאקאטעריניסלאן נ"י ויופיע. החכם השלם סופר הנודע בישראל
 אל כבוד ידידי המליץ הנכבד החכם השלם התורני המופלג
 יעקב לאפין, ישלח ה' עזרו מקדש רפאות תעלה למחליך
 תפרה כחבצלת ויחדש ה' כנשר נעורך.

המקרה הביאני לעיר קרעמענצוק ונכבדתי עבור בין כחרי מכתביך
 ילדי עשתנותיך אשר רשמת עלי גליון לאוהבי השפה העבריה ומליציה
 מצאו חן בעיני וכלא שפתי חנף. אומר כי תערב מליצתך וכבוד
 שיריך נעים לאון שומעת שירי שפת קדש. יואל ה' להיות בעורך,
 להוציא מכתביך לאור עולם. על דברתי, כי שיריך המפיקים חן
 הרחיבו בנפשי עוז, לצאת לקראתם בשירים, אבל צבאות עשתנותי
 פתאום אחור נסוגו, יען כי נבוכו בדרכי המסחר ורכו פגעיו עד כי סגר
 עליהם כח המדבר במושכלות והיה כפורט על פי הנבל הן ישים עינו על
 מויח אפיקיו לפיהם יתן מגרעת או להקת אנשים הך קולו כי ישמע ינעם
 לאון תערב לנפש שומע אולם אם כבלי דעת יכה על מתרי הכבוד היערב
 לאון הינעם לשומע? אך בראותי כי אנשי מדע יעפילו עלות בהר החשכלה
 בשפת מולדת בית אשר בה גאו חווי אל, חודה אתן כי ישראל לא אלמן
 ויעקב כל יהי לכוזים; ירצה האל פועל ירך וכדשא יפרחו עצמך ותהי
 משאת נפשי זאת למוכרת אהבה. יואל אלהים ותמצא מנוח אושר ועושר
 כחכל החכמה ולחיות חיי נועם ועדן ושיריג מליצותיך יפרחו לעשות נשעי
 נעמנים כלשונינו הטהורה והנשגבה ולהשאר ברכה בלב שוחרי מדע
 יכולי תבונתך לעזר אהבת שפת קדש כלב רוזיה. יידך ומכבדך עד
 נשמתו האחרונה ברוך צאצקין.

קצור ממכתב גדול להמליץ הנפלא המשורר הנשגב הנכון המהולל כעל
 הריסות שרויא ושירי בת ציון נ"ע.

ליקירי ובחירי הרב החכם החוקר הנפלא מחמל נפשי ואהוב כל מורשי
 לכבי מו"ה שני אור זקש נ"י.

השלום השלום השלום? השלום לך אהובי ורעי? הוי לבי מלא כים מלים!
 הציוקתני רוח אהבתי אלך! ומה אכתוב ומה אדבר? כל מורשי לכבי
 כל מעיני רוחי יהמו יסערו יתפלצו בהגיגי כך, חי האלהים, אלהי לכבנו!
 חי כל קדש כל יקר ונשגב כי חמודות אתה לי כל הימים ונפשי דבקה
 בך לנצח נצחים! אהה, וכוכרי כי לא ראיתך זה כביר ימים ובהעלותי
 על לבי כי אולי לא אראך עוד כל ימי חיי על הארץ וכי אשכב על ערש
 המותה ומתי ואותך לא ראיתך! אהה אז תשתפך עלי נפשי ולבי
 נהפך עלי! הוי אז כרפאים שוכני קבר יקומו ימי אשרי, ימי חיותי
 אתך יחד, ימי בערלין המאושרים יתיצבו מול עיני וכל יקר אשר ראתה

בם או עיני יהפך למשחית. זכור אזכרה ואחמיה, כי היום הזה לפני
 שנה הלכנו שנינו בערב אל היער. ושם בין קברות האנשים אשר
 הערו למות נפשם, שם השתפכה נפשי הלוהטת אל נפשך הטהורה
 והמרננת, ורעיונות רמות ונשגבות התמלטו או מחקר לכבינו, או שפכת
 רוחך עלי או אמרת לי: כי אתה העמדת אמונתך על אחת — אשר
 אמונתינו ואומתינו לנצח העמודה! — (דאן זאגטען זיא מיר דאס איהרע
 רעליגיאן אים גלויבען דאס דאס יידישע פאָלק אונד זיינע רעליגיאן
 עויגן זיין ווערדע, בעשטע הען) — הה עתותי עדנים! — הוֹכֹר תוֹכֹר
 עת ישבי במסילת הברזל, ואתה עמדת נגדי ועיניך הישירו עלי ודמעות עיניך
 החלו להתגלגל, אהה או בהפרדי מעליך הידעתי כי לוקחת מעל ראשי אולי
 לנצח? ואנכי דמיתי או כי שוב אשוב לתקופת השנה כערלינה לראות פניך,
 אהה אך שבתי הביתה ואדע כי לא אשוב עוד אליך ואל ארץ אשכנז.
 אעזבה נא לדבר עוד מזה כי לו אמרתי לשפוך כל שיחי לפניך וקצר
 הגליון ולא השפיקה העת, ואתה אתה מדוע לא תכתוב לי כל מאומה,
 ידעתי גם ידעתי כי לא שכחתי וכי לא מש עוד זכרוני מעל לוח לבך
 אך בכל זה כלחה נפשי לקרוא דבריך הנאהבים, וכתוב נא אלי מכתב
 גדול. ידירד אוהבך עד עולמי עד

מיכה יוסף הכהן לעבענואהן

מכתם תהלה הכתוב לכבוד השר הרוזן הוקם על כל דבר חכמה
 ולימודיות, הנלמדים בכתי הספר, המינוסטר Uwarow ג"ע.

על שמש החכמה סך עב נורא
 ויצו אלהים ויקם להם מושיע ורב
 כמעט נשב רוחו, היתה אורה
 ויקראו כל העם עבר—עב, עבר—עב.

קול קורא כי חברו הרב ר"י בער לעווינואהן ג"י.

מכחם תהלה שלוח לכבוד החכם דורש טוב, לעמו מאנדעלשטאם ש"י.

לא מכל צמת — יעשה קמת
 לא מכל פתיל — יארנ מעיל
 לא מכל אורג — נעשה תורג
 לא מכל בריה — יולד ארנה

ולא מכל דמו — יכוא מאנדעלשטאם

עליה עין (אויס דעק לירישען בלומענלעזע) Ramler פאן

בלוי אכוב, יוזבו מימיה, כחצי קשתה קחית
אין קול שאון, וכי תכה גלים ימי קשת
בפעולתך אדם | שמור אורחותיה,
(1) חרש תפעל צדקה, בלי המולה חונן דלים.

מכתם עלי חלד סולם מוצב ארצה זה עולה וזה יורד.

ראה מקרי זמן כוגד, אנוש אנוש והפלא הא
והבה ממך נעלם אני את אונך גולה אמתה
כולו לא אבאר כי זמני מספור יכלה
הזמן יריק לך יגון ומכאוב והטוב ממך יכלא
ואישיו חולפים יום ויום ואדם כלכוש יכלה
מי יורש ומי יעשיר? ומי ירד, ומי יעלה?
מי יהולל ומי יקולל? ומי נכבד ומי נקלה?
ומי בריא ומי חולה? מי שוקט ומי גולה?
מי נפצע ומי נתלה? ומי נשרף ומי נשרף?
ומי יקונן? ומי ירונון? איה שיאו איה חוס?
מי יעמול ויניח לבניו חמרים
ומי יצבור ועמלו יאכלו זרים
מי שאנן ושליח ישחק לכל פגע
ומי כל ימיו מכאובים ורעים כל רגע

סוף דבר משברי גלי הזמן משטרי גבר לרגעים ירומו —
וכרגע הושרש נועו מארץ החיים ולא יכירנו עוד מקומו —
יעקב לאפיון.

מצבת בעל ארבע תקופות השנה ז"ל חוכרה מאת גיסו התורני
החכם הטליץ הנעים וכו' מי יעקב האמבורגער ג"י מסמיעגעל.

אז לשון נהב, נעים זמירות נושפת
אז שפת גבון טל אמרים מרעפת
אי איש אמונים שומר משמרת עדתו
ובתבונות כפיו אומן מרבית ביתו
מפעליך לא באבן הואת יחצבו למשמרת

(1) הערה מלשון ושלח יהושע בן-נון שנים ארבעים מרגלים קרש (יהושע ב'—
א'): (שטיללשווייגענד, היימליך) פירוט שלחם כחשאי, שלא יודיעו תור הארץ
לאכשי חיל, כי אם לו לבד, למען לא ירד לבכס כדרך שעלתה להם בימי משה,
וזה שתי ברזל: (ד' סיני):

על ספרך ועל לב אנשי בריהך חקוהם למוכרת
 גייתך בחשך יכוסה ושםך לעד יהל כצהרים
 עפרך ירד דומה והוחד חעל לפני היושבי בשמים.

מכתם חקוק על כלי מקטרת כתוב מאת ה' ש'ז' ני'
 ירד ה', כחורה ויראה ידו גוברת
 הא לך מנחה, זו המקטרת למוכרת
 דינוס ממך יגון כעשן, ואנחה כענן הקטרת
 ד לה הוא חשורתי, בכל זה חהי לך למשמרת
 הא לא הוכאת מלב טוב, אשר כאהבתך בוערת
 מלב ירדך ומבכרך . . .

(1) חבר הוא וריע לצדיקים מישרי לבת

ללצים וחטאים מעורד לא התחבר

נפשו שגאה הולכי רכיל ומכלים

ישרים ותמימים רעיו ואנשי סודו

נכור הוא ואיש חיל בקרב לפני אויב

לנשים ומשתה היין יפנה עורף ולא פנים

אם גמל רעה לרעהו נפשו עליו תאכל

אך בואת יתהלל אם על ידו כאה טובה

תאותו ותפארתו לעשות חסד ולהטיב

עשות און ומרמה לא ידע מעודו

כל מוצא שפתיו אמת צדק ומשרים

שקר ותרמית יורה הלאה

לחכמה ולתבונה אחותו יקרא

צאי טמאה יאמר לסכלות ופתיות

מפתח שפתיו שכל ויראת אלוקים

רכיל שקר ומרמה מי מפיו שמע ?

אוהב הוא כנפשו את אשר טוב גמלהו

את רשע ושונא אלהים ירדוף באף עד השמידו

שמחת לבו ומשוש נפשו עשות חסד משפט וצדקה

להשיב רעה תחת טובה (2) געלה נפשו פגול הוא לו.

פלוגי אלמוני

(1) הערה אם תחבר חבר וריע לצדיקים מישרי לבת יעל כבוד על גפי

פרונוי התהלה, ואם ללצים וחטאים, ירד פלאים. (2) מלטון האם כניון געלה

נפטן: (ירמיה י"ד):

שיר היין העחק מלשון אשכנזי של Ramlar

מלאו נא אתים, מלאו אח הנביע

היין הטוב ישפך כמים

עד קרקע הכוס, איש איש יציע

ישימהו לחרבה יוכיש השולים

הן נחיה בתבל חסרי נחת ונופש

נקי מאיד ותלאה אין איש אחנו

כן בכלויי הסחכות כן בכנדי חופש

אך חלק בשמחה אלהים נתן לנו

דם ענב נתן לנו לשחות ולשמוח

כן אמר החכם צרופות אמרותיו

בו ימצא נוחם וקן רפה כח

ההולך קודר קץ לצרותיו

האיש האומלל עיניו יורדות מים

וכמראה הסתיו הוועף פניו תמיד יועפו

נפשו כל יודעת תהלוכות החיים

ועיניו ביום בהיר אור כל יושפו

יין מתת שמים יפיח באפו רוח חיים

לנפש נבוכה מנחם אין

אין כמזכה משיב נפש יין

בך כל עמל ופגע נשכה שכוח

כל תלאות החיים מאו הונו נפשינו

נגילה נרונה נשמה שמוח

ביין נעים החיים גיל רוחינו

מפלוגי אלמוני

אגרת התנצלות:

לכבוד התורני החכם השלם המליץ המהולל הגביר הנעלה מאד

מ"ה שמעון בר' גדליה אפענהיים נ"י.

אתה, ידידי! אתה הסכנת כל דרכי, ידעתני מאד, כל נסתרותי הן נגלות לפניך, עלומי למאור פניך; (כי עם נעלמים לא אבוא לפני אוהבים נאמנים שהורי לב כמוך אשר מצאתי את לבכם נכון לפני.) ונגלותי לפניך גם בכל חסרונותי, וכספר נגולו לפניך, כאשר גלויים וידועים לך מעלותי המעטות והצעירות. אתה ידעתני מאד, וחטאותי נגד בחירי מאהבי רצתה נפשי בם, לא כסיתי ממך. המכסה אני מאוהב יקר לי כמוך.

דבר ? — ידעת גם ידעת חטאותי פעמים רבות נגד בחירי מאהבי, כי ימים רבים תשב עמי תחתיה, ימים רבים לא ימצאו מאהבי חזון ממני ודברי יקר להם; עד אשר אתעורר כגבור מיון (כי שכור אני ולא מיון כי אם מכוס היגונים המשכר!) — ואכתוב להם, אחר אחדול עוד, ועוד יעברו ימים רבים ללא חזון מאתי למאהבי, עד אשר יעירני רוחי עוד, כאיש אשר יעור משנתו, כי תפעם רוחי בקרבי, מאין אתי יודע עד מה ממאהבי, ולכי הולם פעם בקרבי, וכליותי ייסרוני, כי עובתי והעצבתי אותם — וככה יהיה כל הימים. אבל הלא ידעת גם כן, כי לא מרוע לב אחשה אתאפק מכתוב למאהבי היקרים, כי לא אשליכם אחרי גוי חלילה, רק כי לא אוכל לכתוב מכובד צרה ויגון . . . וכי תאמר אלי: הלא גם כימי דבאך עניך ומרוךך, הלא גם אז תכתוב דברי תורה ומדע, ולמה לא תוכל לכתוב לרעיק אנרות שלומים ודברי ידידות? — אבל, אחי! אבל דברי תורה ומדע הם מים קרים, הם ישיבו נפש נענה כמוני, ויכבו מעט שלהבת העצבת — הם ישליכו קרחה על לב בוער כאש . . . דברי תורה ומדע הם מים קרים נובעים ממקור הראש הקר, ולפני קרתו מי יעמוד? — אולם דברי ידידות הם דברים היוצאים מן הלב והיה ככל עת יחם הלב מיוגן וצרה, ומעי חמרמרו, ועצמותי כמוקד נחרו, ויחמנה הרעיונות בכואן לשתות מלבי, והיו הדברים כאש עצורים בעצמותי, ודבר לא אוכל, כי גדול הכאב מאד, ואדום, אך נפשי נאנתה . . . לכתוב דברי תורה ומדע, הנני כעכביש, אשר תארוג תמיד קוריה, ותטוה חושיה, וחשיש כי תצוד זכוב ברשתה — ככה הנני גם אני: קורי עכביש אטוה, ואארוג תמיד חקרי קדמוניתי; אפרוש מכמרת — יהיה כאשר יעלה במצודתי דבר מאומה, כל דבר נעלם אשר יגלה לעיני, ואם הוא קטן מאד, אשמח בו, כשמוח השממית בזכוב אשר תתפש, ואדמה בנפשי, כי גדולות ונצורות מצאתי, וכי צוד צדיתי כל יקר, ואביאה הציד לאחי, לעשות להם משעמים אשר לא יאהבו; — אבל לכתוב למאהבי דברי ידידות, הנני כמומר-הליל, אשר לא יוכל לשורר תמיד, רק לעתים מוזמנים, שכועות חוקות לו, כשזב לבו — אז ישיר. ככה הנני גם אני: לא אוכל לכתוב למאהבי דברי ידידות, עת לכי סחרחר, ונפשי דאבה מני עוני; אהה ידידי! מה אקנא במשוררים! וגם כך, מחמל נפשי! כתוכם, מה מאד אקנא בהם! כי יש לאל ידם, לקונן ולהתאונן רע באונינו, על כל צר ומצוק אשר ימצאו, וישירו בשירים על לבם הרע; וכזה יקלו המים המרים המאררים הכאים בתוכם ועד נפשותם, בזה יקל מעט חוגיון נפשם, וימצאו מעט צרי ומוזר למכאוכי ונגעי לבכם. כי יכתבו להם מרורות, מגלות כתוב עליהן קינים והגת והי. והיה כי נפשם עליהם תתאבל בשיריהם, כשרם עליהם לא יכאב עוד. יקחו דברים וישלחו וישליכו על פני הגליון, וימתקו המים, מי מרה וצרה, ומרת נפשם סרה . . . לא כן אנכי עמדי, על מרורים אכול אוכל לחמי, ושקויי בבכי מסבתי, ונחם נסתר מעיני, כי לא אוכל דבר וכתוב, למען ירנח לי — ואחרי כל הדברים והאמת האלה, אי לואת חסלה לי, כי לא באתי עם הספר כתוב אליך עד כה. הן ידעת גם ידעת, כי לא במרד ולא במעל חטאתי לך החטאה הגדולה הזאת, ידעת גם ידעת, כי יקרת נכבדת מאד בעיני, ונפשי תאהבך במאד מאד. נפשך יודעת מאד, כי רוחי תשחרך תמיד וכל היום אהנה כך, וכל יום וכל שעה וכל דגע יקדמון ברכותי, ברכת

אלף, תברכך נפש אשתי. על כל השונות והחסדים, אשר הגדלת לעשות עמנו. ימי היותך אתנו. ולא לכב. אני ורעיתי, כי אם גם ילדי האהובים יוכר ויברכך חמיד על המגדנות אשר נתת להם כפעם בפעם. ושמן הש יעלו על זכרונם, מאז נפרדת מאתנו ועד עתה, וישאלו חמיד לא: איה איפה הוא הדוד האהוב אפענהיים? מדוע לא יבוא אלינו עת ואחרי מתי לא יבוא אלינו ונראהו? — ככה יעשו כל הימים, ככה הנשיחים לפי תומם. — סוף דבר, ידיד יקר! סוף דבר: הלא תדע, כי גם עשי ישנה לבי ער הנהו באהבתו אותך, ואם רק היום באתי אל עבור ימים רבים, אם רק היום באתי לעורר גם את אהבתך אלי, לר את אהבתך עד שתחפץ לכסות על כל פשעי נגדך. ומה אגידה וספרה איך תצעק עלי צלעתי היקרה מדי יום ביומו לאמר: הוי כונד הב שחר לכ! הוי כפני שוכה! שוכה גמול! למה לא תכתוב למגדיל עתינו לאפענהיים! אל אלהים! מה יענה עליך ומה ידבר כך נכבדות? — אם לא יצדק איפוא כי יהיה עם לבנו דבר בליעל עליך? כי יתנד חד הנבלים? וכי נפול תפול בעיניו גם אתה כנפול כל בני עולה? — היא דוברת, ידידי יקירי! ידעתו כי צדקה נפשה ממני, אך לשמוע ולה לא יכולתי עד היום, היום אשר בו לי עת רצון מקשי יומי, להעלות הספר לפניך הדברים האלה. — טובות רבות לא אוכל עוד להשמיע היום ממני לראבון נפשי, . . . אין שואל לשלומי, אין חרד לטובי, אין חולה לשברי, ושמעון איננו . . . אך ברוך אברם לאל עליון הוא לברחם הכהן לאל עליון, מפאריז המעשירה החכם הכולל הכלשן הדול עמוד הימיני לכל דבר טוב, הי"ו, אשר בשלחי אליו כרמי השמיני בזבני הכהן הגדול הזה מאחיו יחי. . . ועתה הכשיחני כי יהיה לי עור רב וצואות הדפוס לכרם התשיעי. וברוכים המה ברוכי ה', בעלי חברת החזיקי חכמת ישראל" החברה הנכבדה אשר נתיסדה ע"י החכם המפואר הארון דר' פיליפסון יחי, ואחריו החרו החזיקי החכמים הגדולים יאסמ ועללינעק יחיו, כי גם המה יתמכו את ידי למען אוציא לאור את הכרם התשיעי, ואם לא לי הכסף ולא לי הזהב, אשר יפורו לי כן בעלי החברה גדיל, וכן בעל בעמיו הכהן צדק הנ"ל, כי באמתחת המדפוס יבואו; הימים ימי בצורת . . . כו' כו' כו'.

ואני תפלה לאל חיינו ואורך ימינו: כל יוסיף ימים על ימך, וראית נחמה וראית טוב, ועיינו רואות ושמחות. ה' יחדש כנשר נעוריד ויארך ימך, ימים ושנים, דשנים ורעננים, כנפשך שבעך וכנפש ידידך ומכרך לנצח

שניאור זקש

191	החברה הנכבדה	191	החברה הנכבדה
181	החברה הנכבדה	181	החברה הנכבדה
171	החברה הנכבדה	171	החברה הנכבדה
161	החברה הנכבדה	161	החברה הנכבדה
151	החברה הנכבדה	151	החברה הנכבדה
141	החברה הנכבדה	141	החברה הנכבדה
131	החברה הנכבדה	131	החברה הנכבדה
121	החברה הנכבדה	121	החברה הנכבדה
111	החברה הנכבדה	111	החברה הנכבדה

לוח השעות

צד	שורה	תחת	קרא	צד	שורה	תחת	קרא
1	א' מלמטה	הטהר	הטהור	88	יד	מלמטה	תחת
3	טו	מחיי	מחיי	—	יג	—	לסנ
4	יג מלמטה	מוסכ	מוסכת	91	יג	—	השל
—	יד	לו	לה	92	טז	—	וכתו
5	י	לנב	לנבר	97	ב	—	החדש
—	יב	זעליגמאן	זעליגמאן	—	ג	—	גליליו
7	ה	פסוקים	פסוקים	—	ד	—	יכא
9	א	יחשב	תחשב	—	ז	מלמטה	חכמים
—	ב	יקרא	תקרא	99	ו	—	לצינה
—	יט	ירא	יראה	101	ח	—	הארם
11	ד	ממיהם	מימיהם	105	כ	—	ביאורם
12	ב מלמטה	למרום	למרום	106	יד	—	עולם
13	יא מלת	„מסגרת“	מיוותרת	107	יב	—	משא
16	ו	ויגון	ויגון	—	יג	—	כאיש
17	יט	ישביע	ישבע	108	א	—	חוי
19	טז	בלותך	בלחך	—	ג	—	חרדי
—	יז	ינוף	יניף	109	ב	—	מחסרי
—	—	חרמש	חרמשו	111	ו	—	ה
27	ז	עלהלמי	על תלמי	112	טז	—	ויאכילה
—	ו	לבי	לבי	113	יא	—	לוטה
29	ט	מוריד	מורד	—	יד	—	גם
—	יד	בנד	בני	116	ה	—	קרנים
31	יא	הכשתח איש	הכשתחו לאיש	—	ט	—	הארבה
32	יד	„גדרה“	יתר	117	ג	—	ידידיקר
33	יג	ובשמו	ובשומי	119	יח	מלמטה	הטבען
34	טז מלמטה (1)	(2)	(2)	—	ח	—	מחכו
38	א	הלב עכור	הלבעבור	121	יג	—	עמ"ת
41	ג	ספרך	ספריך	—	ט	מלמטה	אל
45	ז	חנכבר	הנכבר	122	ח	—	משמאל
57	ז	באיסציליען	באי סיציליען	124	כ	—	חטיחם
—	ו	—	כמדינת	127	ב	מלמטה	בנינים
—	ה	—	במדינת	128	יא	—	השבר
59	יד	—	עושה	—	י	—	נאש
64	יא	—	מתוחלות	—	—	—	שבר
70	ה	—	שמו	130	יג	—	חקברות
72	ב למטה	ובחב לי	וכחבלי	—	ז	מלמטה	אם
75	י	אחה	אהה	132	ו	—	(ז')
78	ח	בקרבה	בקרכו	138	יז	—	משפתם
81	ו	חבוריי	חבורי	139	ו	—	וכו'
83	ח	אתח	אתה	143	יט	—	הנעורות
86	יב	עשה	עשה	144	א	—	החוקר

8
2
70

הַמְלִיץ

נבקש מאת הכותבים אלינו לבלי יעלימו את שמם לכהפ"ח מן הירוקציאן. — מי אשר לא יקבל גליון מה"ע במועדו יודיע לנו מזה במשך שבוע בכתב לען, כדי שנוכל להראות מכתבו לפקידו הפאסט; ואשר דבר לו אל האדמיניסטרציאן יואיל לצרף אל מכתבו את האדרעסא הנדפסה אשר לו.

בעד מודעות מכל שורה קצרה באותיות קטנות 10 קאפ; בראש הגליון 30 קאפ.
בעד שינוי האדרעסע 20 קאפ.

מכתב עתי מגיד ליעקב כל דבר הנוגע ליהודים בפרט ועניני מדינה ומדע בכלל.

מחירו ברוכיא:	בח"ל:
לשנה . . . 10 ר"כ	עם המשלוח פעמים בשבוע
לחצי שנה . . . 5 "	לשנה . . . 12 ר"כ
לרבע שנה 2,75 "	לחצי שנה . . . 6 "
לחודש . . . 1 "	לרבע שנה . . . 3,50 "
גליון אחד שלם 10 קאפ	בכל יום: לשנה . . . 14 "
" חצי—6 "	לחצי שנה . . . 7 "
	לרבע שנה . . . 4 "

כסף העודף על ר"כ יוכלו לשלוח בתווי הפאסט, אך לא ידביקום אל הגיור. — זמן החתימה הוא מראש כל חודש לחדשי הנוצרים ולא מאמצע החודש.

יוצא בפמרכורג שש פעמים בשבוע. № 137 שנת העשרים ושמונה לצאתו לאור.

עת כנום!

בחדש הזה תכלינה שנתים ימים מעת החל "המליץ" לצאת שש פעמים בשבוע. שתי השנים האלה שנות עמל היו לנו, שנות ראינו רעה, אשר כמות לא היו כל ימי היות "המליץ". תלאות רבות ורעות השיגונו להגלי ההתחרות הגדולה אשר פרצה בין מוציאיה כה"ע לכ"י, וכיחוד להגלי החדשה אשר נעשתה להיות גם כה"ע לכ"י יוצאים יום יום חדשים לבקרים, אשר הדבר הזה ללא צורך גדול וללא הועיל הרבה היה, כאשר מראש לא בסתר גלינו את דעתנו. אולם ידיעתנו הפנימית כי מכתבנו העתי העומד כמעט כימי דור אחר, ורבים מן הסופרים הצעירים גדלו ונתחננו על ברכיו וטיבו יצא בעולם, עוד לא השלים חקו ועינינו עתיד להביא טובה ותועלת לעמנו, — ידיעתנו זאת היא שעמדה לנו לגבר חילים ולאמץ כח מאד לגבור על כל המכשולים אשר פגשונו על דרכנו ולהגות אותם מן המסלה. נפתולי אלהים נפתלנו ובעו"ה גם יכלנו והחלפנו כח לדרוף ולחזור גם בימים הבאים אל המטרה אשר הצבנו לנו. המטרה אשר הצבנו לנו במכתבנו העתי ידועה וגלויה לכל: להוריה בחשך אור לישרים, ללכת ולהוליך את בני עמנו בדרך האמצעית, שהיא דרך ה', העומדת בין השביל של אש ושל שלג, להיות כרסור בין ישראל סכא ובין הדור החדש והרוח החדשה המפעמת אותו, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, ליחד את האמונה הצרופה עם ההשכלה הבלתי חצופה ולהשבין ביניהן אהבה ואחווה ושלוש וריעות, לעלות בפרץ בכל מקום אשר ימצא שם ברק בבית ישראל, לדבר אמת בלי משוא פנים לכל איש קמץ כנגדו כיוחד כרבים, לחבב על בני עמנו את שפתנו העתיקה להרחיבה ולהאדירה, ולהצמיח לה קרן כקרנות לשונות הגוים החיות, להעיר ולעורר בלכות אחינו את האהבה לארץ מולדתם אשר בצלה יחיו בנים ואת האהבה לארץ אבותינו הקדושה לכל בני עמנו באשר הם שם וזכרה לא יסוף מורעם. בדרך זאת אחו "המליץ" מיום היותו יצאה ישמור ולא יש ממנה גם בימים יבואו. — ימי סמוך בטוח כי עור יביא "המליץ" טובה וזמנה מרבית לעמנו.

אחרי אשר הוא נשאר אחד לנו בעיר הממלכה כארצנו, אשר רוב מספר בני ישראל יושבים בה, אשר על כן נקוה — להשיג אשר נגעה אהבת עמם בלבם יקומו ויעורונו בימין צדקם ולא יפרו בריתם אתנו גם מן הוא והאלה, למען נוכל עמוד ולמען תמצא ידנו להוסיף הלוך והוסיף על הדר מכתבנו העתי על טובו וחין ערכו, אשר לזה אנחנו חותרים תמיד, כאשר עיני קוראינו רואות. החתימה למחצית השנה הבאה מיום א' יולי ואילך, שהיא השנה השלישית למיום החל "המליץ" לצאת יום יום — החלה. כל הקודמים להמנות בי החתומים תבא עליו ברכתנו ביהוד, יען כי על ידי זה תקל לנו העבודה להכין הכל בעתו ובזמנו ולהיותנו גם אנחנו וריוס וחרוצים במלאכת שמים אשר בידנו. התשורה אשר הבטחנו לתת להמנויים על המליץ לשנה תמימה תצא לאור בסוף ימי הקיץ הזה. מחיר "המליץ" ותנאי החתימה רשומים בראש הגליון לכל פרטיהם.

החותמים אשר יחדשו חתימתם על המליץ יואילו לצרף אל מכתבם את האדרעסע הנדפסה אשר להם.

האלה, הנם יושבים על ספסל הנאשמים בבית דין הגלילי דמאסקווא הרבה אנשים, אשר שם ישראל נקרא עליהם, הנתפסים בעון זיוף שמורות ומטבעות; ועוד קודם לזה ישב בית דין אחר לשפוט חומאים כאלה אשר גם שם רובם יהודים, ומתם בעלי צורה אמונית ותורנית; ועוד מכמה מקומות מודיעים, כי רובי דרובי מהעוסקים באותו דבר המה מבני עמנו. ואני הנבר ראה עני האומה וחלולה בעמוד הפושעים האלה למשפט! אודה ולא אבוש קבל-עם, כי תש כחי כנקבה וכמעט נתעלפתי, בשעה שנקראו בישיבת בית דין אחד מכתבי המורדים במלכם ואומתם האלה, איך אחד מהם כותב לרעהו, כי "בעור ה' הצליח במלאכתו וכי יתחוק גם הוא ויתאמץ בעבודתו ולא יפול לבנו עליו, ויבטח בחסדי הבורא ולא יפחד". אוי נא לנו כי עלתה כימינו כך! עם אלהי אברהם אפומא דמתרתא רחמנא קרי, ויעזו לבטוח בעורתו, כי יחביא תחת צל ידו גם חון יחון מחללי שמו בין האומות! זה הוא פרי התאוה היתורה להתעשר בין לילה עושר רב, כי העשירות אצלנו עתה מקור כל טוב, לא רק מחוץ למחנה ישראל כ"א גם בקרב המחנה; ולא על פת לחם פשעו הגובלים האלה, כ"א על העשירות. החובה להתעשר באווה אופן שיהיה היתה מחלת העם, וכל המתעצל בזה, גופו מחולל על העברים. אלה מזה יבאו בכרית הנשואין עם אשה וזה למו מתמול שלשום, אשר לבותיהם לא קרבו זה אל זה, רק למען תהיה המטה המוצעת מוצא לכסף, וגם האבות וגם הבנים לא יבושו להתעסק במסחר בשוים זה. כל מי שעלתה בידו לצוד בחרמו בת עשירים חפים יתקרי, ולהפך יתקרי מי שמצא את שאהבה נפשו בין בנות העניים; ולא ידעו האבות הלוקחים (פשוטו כמשמעו) חתנים מלומדים לבנותיהם עפ"י המכס (*), כי אין עיני חתני-דמים

הוכן הענינים: אלו הן האשמות. יעקב מוא"ה — עזרת סופרים: ווילנא. טויבא בלאך. — מעשים בכל יום: א) בארצנו: קאוונא; אדעסא; אודישוב; זאקראטשין; יאקאב-שטט; מעוריטש; ליסיואנקע. — במה"ע: קרעמענטשווג; אדעסא; לאמאו; אדעסא; משער-קאסי. — ב) חוץ לארצנו. — ג) באה"ק. — הליכות עולם. — טלגרמות. — ידיעות אחרונות. — מאמרי מדע: מכתב מאת רבי שניאור זק"ש על אדות ספר וריאם. — סחר הארץ. — מודעות. — פלוויטמן: פרץ על פרץ (סמך). חיים יעקב קרעמער. —

אלו הן האשמות.

ודוי לאומי

מאת יעקב בן ישעיהו מוא"ה.

ח

כחמא הקרוב מאד לחמאת הנשך הוא בעיני העון המקצר שנות אוהבי עמם אשר כבודו כבודם, הוא העון אשר [נגלה קלונו בקהל רב] — עון זיוף שמורות ומטבעות המדינה, אשר הזמן גרמא לקבוע לו מדור בפ"ע בשעת ודוי ולהרעיש עליו שמם וארץ. ומהראוי היה שיטפו הרבנים בכל אתר ואתר על גורל העון הזה בעיני הממשלה והחברה, על העונשין הקשים והמרים והרעה הגדולה אשר נגד פני כל הנוגעים בו אף נגיעה קצתית, על שני החמאים הנוראים אשר עליו נוסד הענין הזה, ואשר שניהם כאחד תועבה המה בעיני היהדות והם: "חלול השם" והאזהרה "לפני עור לא תתן מכשול". העון הזה, אשר בערו נוסרו בשומים ונשלחו אל ארץ גזרה כמה משפחות מאחב"י כימי ממשלת הקיסר ניקאלאי הראשון, חוזר וניער עתה במדה גדושה. ובשעה שאני כותב את הטורים

(* הליצינים שבדור, הבקאים בהלכות נשואין בישראל בזמן הזה, יסדו "מכס-החתנים".

ולחכותו נפש ולכוו את חילו. הזקן בראותו את העני הזה עומד פתח ביתו, נכמרו רחמיו עליו מאד (כי מצא בו עפ"י חכמתו בחכמת הפרצוף אותה בעה"ב שירד מנכסיו), וישיבהו לימינו לאכול אתו לחם ויעניקהו נדבה הגונה. אחרי אכלו ואחרי שהו קרא הרוצח המתחפש את הזקן חדר בחדר וילחוש באזניו: "הנדבה שנתת לי מעטה היא עתה ועליך להוסיף סך כזה וכוה". הזקן נרתע לאחוריו וישאל: "כרגע לפניך שמחת על נדבתי, ועתה מעטה היא בעיניך, ואני קצרה ידי לתת נדבות גדולות". "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו", ענהו העני, ויספר לו מי ומה הוא וממרת בואו אליו, ויסיים בדברים מצוינים כאלה: "השמן השיאני לאכל אתך לחם, ועתה לא אוכל לכולך מעשי, כי עברי הנני מלידה, ומוכרח אני לבקש ממך סך כזה לפצות את חברי, למען לא יקומו עלי לכולך בי חמתם על רך לכבי". עד כאן כפי הנדרש לענינו. הא לנו מעשה שלכל הפחות מקצת אמת יש בו, המראה עד היכן הגיעה מדת הכרת טובה בין ב"י בדורות עברו. וכימינו אלה פועל אחר נעשה שכלו אמת, המראה ההפך ממש: כונתי על מיתת הישר באדם (לפי עדות מיודעיו) ה' יעקב ראבינאוויץ בידי אוכל לחמו מיתה אכזרית מאין כמוהו (המליץ) שנה שעברה נומר 251. יעו"ש בפרמיות); מקרה בולט הוא, המראה כי תלואותינו נגעו ברמנו, הוא הנפש והעבירונו על דעותינו ומדותינו הטובות.

ידעתי גם ידעתי את הזכות שיש ללמוד על אחינו ב"י, כי לא רק ביניהם נמצאו אנשים כאלה, אשר בשם אל צדיק יעשו עולה, וכמה מן הרוצחים והחומסים שמים אותותיהם אותות הצלב קודם המעשה ולאחר המעשה (*). ידעתי גם את ההערה המאירה, שיצאה מפי רב אחד בתשובתו לה' ראוענשהאל

(* עורך דין רוסי אחד, בהיותו למליץ ולפנה לאחר העברים הנאשמים בעון ויוף שטרות, למד זכות עליו בזה, שעברי הוא מלידה ומבטן ומתם עברי הוא מהמין הפחות שב בני אדם בעניני מוסר וד"א, ואין לבוא בטרוניא אתו אם יעשה עולה, כי כחותיו המוסריים רפים מאד עפ"י טבעו והנבוכו ולא יוכל לעמוד בפני נסיונות החיים, וע"כ אין מן התימה אם נגעו הצרות אשר עברו על ראשו עד נפשו ויעשוהו להבר לעדת מרעים. תקותי חזקה — פנה הסגנון-הקטגוריה הזה להשופטים המושבעים — כי נפשכם הרוסית תטה כלפי חסד חמאת עברי, כי מה יעשה והותרו ולידתו בטומאת המדות, והרבה בטן עושה, הרבה חברה עושה". הא לכם, אחי, סגנון-ראשית, שרב כחה להיות לאות קלון למהרסינו ומחריבינו מכות ומתנין.

את גרונם — ויוסף היודע הוא כי שפרה תלך קדורנית מתגרת יד אביה אשר ילחצנה לקבל גם כריתות? הגד אל תכחד דבר. — כן, יודעים הם את כל ונוכחת, כי אנכי הגדתי להם — ענה גרונם. — עתה אבקשך גרונם — אמר אליו זלמן — כי תעשה רצוני שזהו גם כן רצון הבורא ב"ה, ואת אשר ישים ר' אלימלך בפוך, אותה תשמור לדבר ליוסף ושפרה, ואם גם תאלץ לדבר שקר אין בכך כלום. — אבל איך אעשה הדבר הזה, ואנכי לא למדתי לשוני לדבר שקר? — השיב גרונם. — אך אבקשך הפעם — אמר זלמן — לעשות למעני את כל אשר יורך ר' אלימלך, כי בזה תפדה את נפשי ונפש בתי מררת שחת. — ר' אלימלך! — אמר אליו גרונם — הגד לי דעתך איך דעת תורה נוטה, האם מותר לדבר שקר? — עת לעשות לד' הפרו תורתך! — ענה אלימלך. ויספר זלמן לגרונם את כל מצוקת לבו. וגרונם אשר גם הוא היה מן המקנאים קנאת ה' צבאות, ושם אפיקורס היה לו לחגא, נפתה לבקשתם ויאמר לאלימלך: השמיעני דבריך ואשמעה. — האם יבטחו בך יוסף ושפרה ויאמינו לכל דבריך? שאלהו אלימלך. — כן הדבר; המה יאמינו בי, וישימו בי כל מבטחם. — אם כן לך לבית האסורים והגד ליוסף כדברים האלה: שפרה גלאתה נשוא עקת אביה וכשל כח סבלה; גם לא תוכל עוד לראות בצרת נפשך, ואחרי אשר נוכחה כי סוף סוף תעו יד אביה פצרה בי להגיד לך כי גמרה אמר לקחת מורך ספר כריתות, וכדי להפיש דעתך ולכפר פניך, יתן לך אביה סך אלף שקל וד' ישלח לך אשה אשר הוכיח לפניך". כה תאמר ליוסף, ואת אשר ישיבך תמחר להודיעני. — טוב הדבר — אמר גרונם — כעבור שעה אשוב אליכם ואשמיעכם אחרית דבר. ויפן גרונם וילך לבית האסורים. — עצתך טובה ונכונה — אמר זלמן לאלימלך —, אך מדוע נתת לו פתחון פה לבקש אלף שקל, אולי יאות גם בעד חמש מאות. — את זאת אדע מראש בי בפחות מאלף שקל לא יאות, ואם נתחיל בפחות מזה רק נשחית את הענין. — מים עמוקים עצה בלב איש, ואיש מומות באלימלך ידלנה. הוא ידע כי

אלה כ"א אל הבצע, והחתון הזה אינו אלא משא ומתן הגון, נושא פרי ריוח; אין בו לא אהבה ולא אהוה ולא רעות, אשר עליהן נברך לאלהינו ביום חתונתנו. אלה מזה עובדים את הבעלים במהרה נמוסית (ע"י נשך ותרבית וסעיפיהם), ואלה מזה צועדים עוד צעד אחד קדימה למקום התופת ומזיפים שמרות המדינה ומטבעותיה, למען הרבות אוצרותיהם בצע מעשקות, לבנות בתיהם בדמים ועלויותיהם — בחלול האומה ואלהיה. בראותנו כזאת, איכה לא יעל על לבנו לב העברי דברי המעולה שבסופרינו (המליץ) 1886 נומר 15 במדור התחתון) וז"ל הבוקע לבבות: "מפני העוני והמסכנות לא יירא יעקב ולא ישמע ישראל; עשרות פעמים נסה בכור העוני ויבחן ויצא חי וקים, ואף ישתבח ויתפאר כי יאה עניותא לישראל. ידענו את נפש ר' חנינא המלאה רחמים וחנינה; מקב (בהמליץ) שם נדפס בטעות "מכף" החרובים, אשר הוא מסתפק במ מע"ש לע"ש, יקמוף עוד מלילות אחדות לאחיו האביון וחי אחיו עמו. אבל אוי נא לנו אוי, כי נגעה הרעה עד הנפש! הצרות הרבות והתלאות הנוראות הרבו בנו עונות ופשעים, אשר לא היו בנו מאז ומעולם: בקישינוב נתפשה להקת רוצחים ושודדים ששה אנשים, וכלם מבני ישראל, ונגזר דינם: שלשה מהם להתלות על העץ והשלשה לעבורת פרך לחמש עשרה שנה. במחוז קאוונא נדונים תשעה אנשים מבעירי הבערה, וגם הם כלם מורעא דיוסף קא אתו. מתי נראו, מתי נשמעו בקרבנו עונות פלילים, עונות חרב כאלה? ע"כ.

גם המדה היקרה והישרה שנצטיינו בה תמיד אף פושעי ישראל, היא "הכרת טובה" הולכת וחסרה לכל המתכונן היטב. אומנתו הוקנה (יהי זכרה ברוך) ספרה לי בימי ילדותי מעשה, שאז נהנית ממנו ועתה אוציא ממנו לקח: כי בסביבות עירה היה גר "רוצח היער" אחד עברי מומר, שהפיל חללים חללים. פעם אחת שולח במלאכות סגל חבורה" בתור חוזר על הפתחים לבית אביה וקנה לתור את מוצאי הבית ומובאיו, למען התנפל עליו בלילה יחד עם מרעיו

לדוגמא: מחיר רופא — עשרת אלפים רוב"כ, מחיר יוריסט עוד כהנה ומחיר אינזיניער עוד כהנה וכהנה. ומשקלקל החק החדש ע"ד עבודת הצבא גם להאנשים שגמרו חקי למודם בבתי מדרש הגבוהים, ירד מחיר היוריסטים והאינוניוערים עשר מעלות אחרונות, ולעמדת זה עלה מחיר הרופאים (שבין כך ובין כך לא יבאו בצבא) למעלה ראש; רק מי שבא ותעודתו בידו, שלא היה סבה שתהיה כבר חפשי הוא מן העבודה הזאת, מחירו אתו. אולי טעית ה'?

פולייטון.

פרץ על פרץ.

(המשך מנו' 131)

ה

עצת נפתלים.

— ומה תאמר עתה? — אמר זלמן אל אלימלך — הן שר העיר שלח אלי לאמר כי כבר נסה כל עצה ותחבולה לאים על יוסף ולהציקנו ויריו לא עשו תושיה; ולא יוכל עוד הצפינו בבית האסורים על לא עון ואנוס הוא לשלחו חפשי, רק אני פצרתי בו כי יעצרהו עוד שבוע ימים. ומה אעשה עתה? ה' אובר עצות אני. על שפרה הכבדתי ידי עד כי חלתה וכצל תתהלך, והרופא אמר לי כי ירא הוא פן תבוא רוזן בנפשה, דואג אני לה פן תספה ח"ו בעון הרשע. אויה לי כי עברתי על מצות הצדיק ר' מרדכי ונתתי בתי לעם הארץ. אך מה אעשה? עוץ נא עצה אתה ר' אלימלך, רחם נא על נפשי וחלצני מיד הרשע העריץ הזה. הביאה עצה, הלא ממך לא יבצר מומה. על כספי לא אחוס; הנני לתת כופר פדיון נפש בתי, אתן חמש מאות, אתן אלף שקל, אך יתן לה ספר כריתות ואדע כי תחיה בתי. חוס נא עלי, ר' אלימלך! הבה עצה ודבר הלום; הן רוחך מלא מאלה ותושיה לרוב ידעת. —

— כתר לי זער — אמר אלימלך — וישם ידו על מצחו כאיש השת עצות בנפשו ונמלך בכליותיו. פתאם נעור ר' אלימלך ממחשבותיו כאיש אשר יעור משנתו ויאמר לזלמן: הגד נא לי ר' זלמן, הלמדה שפרה בתך תורה ותדע חקותיה ומשפטיה?

— הם מלהוכרי! בכל כחי עמלתי להרחיקה ממנה, כי שמעתי מפי המגיד "עין יעקב" כי כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות. תמה וברה היא ולא תדע דבר מה חוץ מהליכות ביתה. —

— טוב הדבר, אמר אלימלך, קראו לי אפוא לגרונם הנושך הנה, כי הוא המליץ בין שפרה ויוסף ואיש סודם ועל ידו נבצע חפצנו.

עברו רגעים מעטים וגרונם בא. — התדע שפרה את אשר ישא ויסבול יוסף בבית בלאו? — שאל אלימלך

חול כי נם שפת עבר מורה לרוב בני עירנו ורק מתי מספר כם אשר דעת דרכיה יחפצון. אנכי, אשר על ברכי אבות חכמי לב ויודעי בינה נולדתי וגודלתי, ובילדותי גר בעירנו החכם הנודע לשם ר' עזא"ל אלמשולער, נתנו אותי על ידו ללמדני השפה העבריה, והוא הביאני חרריה עד כי עד היום בצלה אחמה ואשבה ופריה מתוק לחכי. ומעת שמעתי שמע ויילנא המעטירה אשר בה התנססו כאבני נזר נושאי דגל השפה העבריה אשר עברו עבודת הקדש וספרותה, כלתה נפשי לבוא אל העיר הזאת אשר יקראו לה בשם הכבוד "ירושלים דלימא"; כי אמרתי פה אמצא את המקור הנאמן אשר ממנו יפוצו מעיני שפת קדשנו חוצה ואשאב מים בששון ממעין הישועה הזו; ועתה כי באתי הנה ראיתי כי תחלתי נכזבה, יען כי בני דור החדש סרו מן המסלה אשר סללו לפניהם אנשי השם, ושפתנו עוובה באין דורש ומבקש ואת כבודה נתנו לבנותיה הצעירות המתהלכות בארץ החיים. על כן הבנים הצעירים הולכים תועה בדרכי לבם מבלי הכין את ערך עמם ואמונתם ומבלי אהוב את מקור מחצבתם, כי דברי חזונו ונביאינו כספר החתום לפניהם, ספר דברי הימים לבני ישראל כמו זר נחשב להם, כי בעודם רבים יתנום אבותם ללמוד חכמה ודעת, בטרם נטעו על תלמי לבבם ידיעת קורות עמם ודתם, על כן בגדלם רוחם זרה לבני עמם, דבר ה' ימאסו, ובתופשי התורה ילעיבו ושפת הקדש כמו זרה תחשב בעיניהם, כי מה להם ולשפה אשר בסוד עליונים לא ידברו בה ובבתי משחק לא ינצחו בה בנגינות. וכמשפט הבנים כן גם משפט הבנות, אשר גם הן מקדימות לבוא בבתי הספר ללמוד לשונות העמים ואת שפת אבותינו לא ילמדו ותורת ישראל תשכנה אחרי גו. ובמי האשם, אם לא באבותיהם אשר לא ידעו להביא בלב בניהם דעת יסודות תורתנו ושפתנו הקדושה בטרם יביאו אותם בבתי הספר ולהאציל להם גם אחרי כן מועד זמן ללמוד תורה ושפת עבר ותולדות עמנו וכל המוצאות אותו, למען לא ירחק לבבם ותרדק נפשם בעמם לאהבה אותו. הנה גם בברלין ובוויינן ובפאריז שבו אחינו בני ישראל מדרך עקלתון זאת ושבו לשקוד וללמד את בניהם תורת דתם ושפת עברית, והאבן אשר מאסו הבונים היתה לראש פנה, עד כי גם בנות רבות (?) עשו חיל בשפת עבר, ומדוע זה ירע גורל בנותינו פה בארצנו, מדוע לא ילמדו גם את הבנות לדעת את שפת קדשנו, למען אשר תדענה את מקור תורת ישראל? הלא האשה היא האומנת את בניה, ואם רוח האם זרה לעמה ולדתה ולשפתה, אם כל קדשי ישראל בעיניה כספר החתום, וימי חגה

— ומה ענתה לך שפרה? שאלהו זלמן בנפש שוקקה.
 — כאשר הגדתי לה את הדברים האלה, ענה גרונו, שמחה אלי גיל ופניה האירו ותצוני אל יוסף להגיד לו כי בכל לבה ונפשה היא חפצה בעצה הטובה הזאת, והיא תתאמץ לסבב פני הדבר כי עצתו תקום בעוד ימים מעטים, ותקוה כי תפיק מאביה לתת את הסך אלף שקל בעד הגט, ותיכף אחר הגט תרוץ כצילה אחריו!
 זלמן נפל על צוארי אלימלך ויחבקו ויאמר לו: עד עולם לא אשכח את כל תגמולך עלי, ובטח בי כי אדע להוקיר פעלך וכגמולך אשיב לך.
 אחר הדברים האלה החל המשא ומתן על אודות הגט. שפרה הגידה לאביה ע"י אלימלך כי חפצה היא לקבל גט אם יכפר את פני יוסף בסך הנדה אשר הבטיח לו, וכדברים האלה שלח גם יוסף מבית הכלא להגיד לזלמן ע"י גרונו. מתחלה התראה זלמן כאלו מסרב הוא להם ואיננו חפץ לפור הון רב כזה על הגט, אבל אלימלך השוה ביניהם והעמיד את כסף הפרשה על סך שמונה מאות שקלי כסף. וזלמן נענה להם כאלו עונה הוא אמן כעל כרחו.
יב
תַּפְתֵּי יִשְׂרָאֵל.
 — מה חפצך בביתי? שאל הרב דעיר זרקה את זלמן הסנדלר אשר בא הוא ובתו לבית הרב.
 — לסדר גט, רבי! — ענה זלמן — כי בתי מתגרשת מאישה.
 — ואיה המתגרש? — שאל הרב.
 — עוד מעט יבוא — ענה זלמן — אך בין כה וכה תוכל רבי לקרוא את הסופר ואת העדים.
 — ולמה אתה אץ ונמהר ככה? — הוסיף הרב, — הן הדבר הזה לא כמשחל בניתא מחלבא הוא, ולא יעשה בהרף עין, אשאל תחלה את פי המתגרש והמתגרשת, אולי עוד שלום יעשו ביניהם; כתר נא ועז.
 פני זלמן נפלו, ויחכה ברוח נפעמה ולב נגרש כים.
 פתאם נפתחה הדלת ואיש צבא נעץ רומח ואחריו בא גם הוא, אחריו בא איש צעיר לימים אשר פניו חמרמו ועצמותיו שופו, ואחריו עוד רומח ואיש צבא. למראה אנשי הצבא נפעם הרב וישאל לחפצם. "זה הוא המתגרש" אמר זלמן. הרב חשב כי האסיר הזה נשפט להשלח לארץ גזרה או לעבורה פרך,

(המליץ 1886 נומר 56), כי לוא היה עם אחר מניע למקומנו ותלאותנו, כי אז היה שובכ כחיתו מרף, אבל כל זה איננו שוה לי, בזכרי צור חצבנו ומקום עמדתנו; ועלינו לזכור תמיד בלי היסח הדעת אף רגע שני דברים, אשר יגידלו חמאתינו לפי גזענו הנעלה ומצבנו השפל: א) בנים אנחנו לה' אלהינו שם בשמים; ב) בנים חורגים אנחנו פה בארץ. וכשם שלא נאה לגוי גדול להתגאל בטומאות הפחותים שבכל עם ועם, כן לא נתנה למחילה חמאת בן חורג השוכח כי מצבו בכלל תלוי באויר, והולך בעצת החומאים שבבני אביו. אחי בני עמי! "השמים והארץ" יהיו נא דגלינו תמיד, כלומר, בהביאנו הזמן לידי נסיון, עלינו לזכור מי אנחנו שמה בשמים ומי אנחנו פה בארץ, או אז זכור תזכור נפשנו כי ירמ לפנינו הדרך העולה לאברון מזה ומה, כי שם גדול וקדוש נקרא עלינו, אשר אסור לנו לחללו; וערך גוי קמן עלינו, אשר יקמן עוד יותר אף על העברה הקטנה שבקטנות. ובשעה ששונאינו מדרקקים אתנו כחוט השערה משנאה, עלינו לדרקק עם עצמנו יתר הרבה מאד מא הבה ומפני הכבוד לשמר יחסנו הנפלא וזקנת אומתנו, אשר לותה לבית עולמם כמה ממלכות גדולות וכמה אומות איומות בשעתן, ומפני יראת הכבוד לאלהינו אשר אהנו הוא בגולה, ורוחו מתהלכת תמיד בתוכנו, ועלכוננו עלבון שמו הנורא.

עזרת סופרים.

ווילנא, 17 יוני. — עלמה צעירה לימים אנכי; נולדתי בעיר איווויא, אחת מערי פלך ווילנא הקטנות, אשר אנשיה מעטים המה וההשכלה לא הופיעה עוד עליה, דלה היא ועניה ויושבת בסתר המדרגה, ואין בה איש אשר יקים אותה מעפר שפלותה. בני הנעורים עודם הווים שוכבים ולא יעורו משנתם; הבנים בחדרי מלמדיהם והבנות בזווית ביתן, ואין איש אשר יושיע להם מרדש ההשכלה גם בקצה המטה, כי אין בעירנו לא בתי ספר ולא מורים משכילים, גם ספרי מדע אין אשר יעירו ויעוררו את רגשות צעירי הימים וכשרונותיהם. לפני שתי שנים הביאו אחדים מנכבדי עדתנו לעירנו אחד המורים אשר כלה חק למוריו ואמרו ליסד בית ספר לבני הנעורים, ויקומו עליהם מבני העיר כל שומרי נשף, ולא נתנו להם להקים מחשבתם הטובה. ולא רק לשונות אחרות וחכמות כאשר תהיה שפרה גרושה מאישה וגם נדה לא יהיה לה, אחרי אשר יריק זלמן את כיסו על ספר הכריתות, או לא ירבו עליה קופצים, ותפול לחבל בנעימים לו לאלימלך אשר לזאת הוא נושא את נפשו; ועל כן חמס מומות להטות לב זלמן לתת ליוסף סך היותר גדול, אף כי היה יכול לבצע מומתו בפחות מזה.
 — אך לו גם יאות יוסף לזה, מה אעשה אם בתי תמאן לקבל גט?
 שאל זלמן.
 — מתחלה תשמע לכל עצתי ואחר הדבר. — ענהו אלימלך.
 כעבור שעה אחת שב גרונו ויספר לפניהם כדברים האלה: כאשר הגדתי ליוסף את הדברים אשר שמהם כפי האמין יוסף כם אמונה אמן. בתחלה התעצב אל לבו, ואחר אמר אלי: הגד נא לשפרה כי אני לא הייתי עושה כדבר הזה לו גם באו מים עד נפש. עיניה הרואות כי השלכתי נפשי מנגד אך למענה; הזכרתי כל חליתי הלמוני כל ידעתי, וכאשר נשאתי עד הנה כן נכון אני לשאת ולסבול גם בימים יבאו. אך אם כשר הדבר טוב בעיניה להתפרד ממני או אעשה חפצה. הגד לה כי אך למענה למענה אעשה זאת, למען חלץ נפשה מעקת אביה. — טוב מאד! — קרא אלימלך כשמחה — עתה לך אל שפרה והגד לה בשם יוסף כדברים האלה: יוסף כבר נלאה נשוא ענויים קשים ומרים מידי מעניו כח, על כן באה עצה בלבו לעשות כדבר הזה: הוא יתן לך ספר כריתות אם ישקול אביך על ידו אלף שקל, ומיד אחר הגט תתחמק מבית אביך ותלך אחריו והוא יקחך אל בית אביו וישאך שנית כדת משה וישראל, ובסך אלף השקל יעשה לו מסחר ויכלכל ביהו בכבוד בלי עזרת אביך. כה תדבר לשפרה ואשר תשיבך תודיענו חיש מהר.
 — עתה אבין לרעך ר' אלימלך! — אמר זלמן — עצתך ישרה בעיני; אך אפחד פן באמת תברח בתי מביתי ותלך אחרי יוסף, ואיך אמענה מזה?
 אלימלך לחש דברים אחרים באזנו, ויותר זלמן ממקומו ויקרא: טובה עצתך מאד מאד! עתה אראה כי כאשר תורה שם גם חכמה! — לך אפוא גרונו — הוסיף זלמן כפנים צוהלים — ועשה כאשר דבר אליך ר' אלימלך, אל תפלדבר. כלכל דבריך כמועצות ודעת ושכרך נכון לפני, ומהר ענני את אשר תשיב לך שפרה.
 כרגלים ממחרת נחפו גרונו לשפרה, ובעוד שעה קצרה אחת שב אל המקום אשר זלמן ואלימלך מחכים אליו.

ושבתה לא יהיו לה ימי קרוא מקרא בספרי ישראל, כי אם ימי בקש תענוגות בני האדם, לפנות לבה לכמלה או לכוא בבתי המשחק. אם כזאת וכזאת תעשה האם מה המוב אשר תחיל לבניה? וכל זה הלא תלוי בהאבות להטותן אל ימין או אל שמאל, ועתידות הצעירים בידם המה לבנות את הצלחתם או להרוס אותה. לכן אחי בני עמי! התאחדו נא ושימו אל לב להמיב חנוך בנינו, פלסו מעגל דרכיהם אם את שלומם ופזותם תדרושו, כי אך כזאת נקדם פני הרעה ונעלה ארוכה לשבר בת עמנו.

מעשים בכר יום:

(א) בארצנו:

קאונא. — אורחים נכבדים ומאד נעלים הופיעו בעירנו בימים האלה, הלא הם הנסיך הגדול מיכאל ניקולאיוויטש (דוד אדוננו הקיר"ה) ובנו הנסיך הגדול סערגי מיכאלאיוויטש, אשר הואילו לבוא ביום 13 יוני בשעה הששית לפנות ערב; וממחרת היום הוא הופיע בהדרו הנסיך הגדול וולאדימיר אלכסנדראיוויטש ורעיתו הכבודה מאריא פאולאיוויטש. רחובות העיר מלאו אנשים לחוות בנועם פני האורחים הנשאים האלה ולברכם בשלום, ובבית התיבות קדמו את פני הנסיכים הגדולים ביום 13 יוני — מלבד המפקח על המכצרים, המפקד על הצבא בגליל וולנא, שר הגליל מוילנא, שר הפלך, הגראף ושובאָו משאוועל, הגר. מישקעוויטש, ועוד שרים רבים גדולים ונכבדים, גם אחינו יועץ המסחר ה' סאלאָמאָן פֿיינבערג אשר בא הנה מקאַניגסבערג. בשם עדת בני ישראל הגישו לחם ומלח ה' א. ב. וואָלף וה' א. בכרך, והנסיכים הגדולים קבלו אותם בספ"י. — ביום 14 יוני קדמו את פני הנסיך הגדול וולאדימיר אלכסנדראיוויטש ואת אשתו הכבודה מאריא פאולאיוויטש — מלבד השרים הנקובים בשמותם גם מלאכות סגל הבורה בשם עדת ב"י, הלא הם ה' נאמאנאָוהן, ה' מאנאסעוויטש וה' גרשמיין, ויגישו להם לחם ומלח על מס זהב מעשה חושב. אין קץ להשמחה אשר שמחו יושבי עירנו לחוות בנועם הנסיכים הגדולים; כל הימים האלה ימי חג ושמחה לנו וככל מקום אשר יופיעו האורחים הרמים והנשאים ירעו לקראתם: הירד, הירד! ובערב יכבדו אותם באורים (אילולמינאציען). בנוסע הנסיכים הגדולים דרך העיר סלאבאָדקא (מעבר

לנהר וויליע) לפקד את גדודי הצבא החונים על פני השדה ויעברו דרך שער-הכבוד אשר ערכו לכבודם, קדמו יושבי העיר את פני הנסיכים הגדולים בלחם ומלח והחון עם להקת משורריו שרו את שיר הלאומי: "יה, מלכנו נצרה!" והנסיך ורעיתו עמדו לפני השער עד כלות החון את השירה. הנסיך ורעיתו נתנו תשואות חן להמנגנים. ביום ההוא (15 יוני) לפנות ערב הואיל הנסיך הגדול וולאדימיר אלכסנדראיוויטש ורעיתו הכבודה ועמו שרים ופקידי צבא רבים לרדת באניה אשר עמדה על נהר נייעמאן ולנסוע לארמונו של הגראף מישקעוויטש (כשבע פרסא מהעיר) אל המשחה אשר עשה להנסיכים הגדולים, וגם אחינו ה' סאלאָמאָן פֿיינבערג נתכבד להיות בין הנוסעים והקרואים. בשוב הנסיך הגדול ורעיתו בלויית השרים והפקידים מארמונו של הגר. מישק, בשעה השניה אחר חצות הלילה, לחוף האניות, קבלו פניהם כל יושבי העיר באורים ובקול קורא: הירד. הרבה נעים מחדרי המלמדים עמדו ולפידו אש בידם ולהקת המשוררים מבית התפלה "אהל יעקב" ביחד עם המשוררים מבית תפלת הנוצרים שרו ביחד את שיר הלאומי. הנסיך ורעיתו הואילו לעמוד על מקומם עד כלות השירה וישיבו להמנגנים תודה. — ביום 16 יוני הואיל הנסיך הגדול ורעיתו הכבודה לנסוע ליורבורג וביום 17 שבו לעירנו.

כל אחב"י יושבי עירנו הראו בפועל אותות אהבה חבה לאדוננו הקיר"ה ולכל ביתו הרם, וישמחו ויעלו בכל לב, כי זכו לראות באור פני הנפשות היקרות הקרובות אליו, ויקימו בעצמם: באור פני מלך — ובני מלכים — חיים רצון!
 — מיורבורג (פ. קאונא) מודיע ה' שהם כי גם שם קדמו אחב"י יושבי העיר את פני הנסיך הגדול וולאדימיר אלכסנדראיוויטש ואת רעיתו הנסיכה הגדולה מאריא פאולאיוויטש, בהופיעם בעיר ביום 16 יוני, בלחם ומלח אשר הגישו על מס כסף בשם עדת ב"י — הנכבדים הר"ר סאָלץ, הרוקח ה' ברענאָווסקי, העורך דין ה' באַננער והגביר ה' מאקס ראבינאָוויץ; גם זר שישנים יפה עד להלל אשר הביאו מחו"ל הושיטו בשם העדה ארבע עלמות לבושות מעילים כאשר תלבשנה בנות-רוסיא, להנסיכה הגדולה מאריא פאולאיוויטש. לפני כיה"כ הגדול עשו שער-כבוד מקושט בפרחים שונים נתני ריח ניחח. כבוא המרכבה אשר בה ישב הנסיך הגדול ורעיתו הכבודה אל שער הכבוד יצאו וקני

— אם כן לכו לכם לשלום — אמר הרב — לא אויבה ולא אחפוץ לסדר גמ כזה; לכו לכם, לכו מביתי.

— אבל רבי! — צעק זלמן — חוס נא עלי, רחם על בתי, פדני מידי רשע כופר ומומר להכעים, הלא יראת אלהים בלבבך, עשה לכבוד התורה לשם ה', אספר לך כל הדברים מהצדיק רבי מרדכי זכותו יגן עלינו...

הרב לא שעה אל דבריו ויצא אל בית מדרשו הנשען אל ביתו; וכל הנועדים הלכו למו אחד אחד, וזלמן יצא מבית הרב בחרי אף ונפש מרה.

* * *

— ומה אעשה עתה? — אמר זלמן לאלימלך — האפסה כל תקוה? ובתי יחידתי מה תהא עליה? התמה לגוע? הן תמס'תהלוך, ויום יוכל בשרה מרואי, וכל עוד לא תפדה מהפושע הזה אינני בטוח בחייה... רבי אלימלך אדוני ואולפי! הלא התורה היא מקור החכמה, ואיש חכם כמוך ידלה ממנה עצה וזוממה, עוץ נא עצה ותקנה את עולמך בשעה אחת, רחם נא עלי ועל בתי והבה עצה ודבר הלום.

— אין עצה ואין תבונה לנגד רב שאין העמרה הולמתו — ענה אלימלך — עליך להרעיש עיר ומתים על הרב דמתא. הפיח קריה, שים את העיר כמרקחה, וידעו כל יושבי עירנו מה הרב עושה בעיר, למי יתנו שבר חמשה עשר שקל לשבוע.

— אך מה יושיעני זה? — דבר זלמן במנגת לב — והגט מאין ימצא? ושר העיר דוחק בי, ולא יארכו הימים וישלחנו חפשי, ואו כל תקותי ברי שאול תרד!...

— הבה לי זמן ואשית עצות בנפשי, אולי אלהים עמרי ויורה לי הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה.

בעת ההיא אשר היה זלמן במבוכה וגם אלימלך איש עצתו היה כאיש אובר עצות, ולא ידע דרך עמו איך לחלץ את זלמן מן המצר, וכמעט נואשו שניהם מתקוה, — בעת ההיא חש המקרה לעזרתם; כי דבר נפל בורקה אשר פתח לפנייהם תקוה לצאת ממבוכתם, ולהוציא על נקלה מזמה זו חשבו, וזה הדבר.

(המשך יבוא)

חיים יעקב קרעמער.

ע"כ יפמור את אשתו בגמ במרם ילך ולא ישוב. ויפנה אל האסיר וישאלהו: — התחפזת לתת לאשתך גמ פטורין בלבב שלם ונפש חפצה? —

— עיני האסיר זלנו דמעות וראשו הוריד לארץ. ויפנה הרב אל שפרה וישאלנה: ואת התחפזי לקבל גמ ברעות רוחך? והנה גם היא נאנחה ועיניה זרמו דמעות בהביטה בפני בעלה האסיר.

— מה זאת? — שאל הרב בפנותו אל זלמן — כאשר אָחזה לי גם שניהם לא יחפצו בנט, ומה ימריצך להפריד בין הרבקים?

— אבל רבי! — אמר זלמן גם הוא בקול בוכים — חתני אפיקורוס הוא, מומר להכעים, ע"כ רצוני הוא כי יגרש את בתי, ועוד אשקול על כפו שמונה מאות שקלים כסף פטורין.

— אפיקורוס הוא?! — שאל הרב בתמהון ויעמד את פניו — אך מה פשעו ומה חטאתו? האם חלל שבתות או אכל טרפה? הן הכרת פניו לא תענה בו כזאת.

— הוא עור העמיק לשחת דרכו, ענה זלמן, הוא הרבה הרע, אוי לי רבי, הוא — כפר באלהי ישראל! —

— כפר? איך כפר, ובמה כפר?! — התכפור בה' אלהי ישראל? — אמר הרב בשומו אל האסיר פניו.

— חלילה לעבדך כדבר הרע הזה! — ענהו יוסף — הנני מאמין באמונה שלמה ככל שלומי אמוני ישראל, ונכון אני למסור נפשי על קדושת ה' ותורתו.

— אבל רבי! — דבר זלמן רתת — מה אומר ומה אדבר, לא אוכל לתאר לפניך חטאתו כי רבה, כי אינני למדן כרבי אלימלך, אבל הוא אומר כי... יסלח לי רבי אם אכשל בלשוני, חתני אמר כי המומר סמאָלענסקין ידמה לרבנו עזרא הסופר! ומה לי עוד? —

— האמרת כזאת? שאל הרב את יוסף.

— לא דברתי ולא עלה על לבי כזאת! — השיב יוסף בנשאו כפיו למרום — אני רק הבאתי סמך לדברי, שמצוה לקרב את המרוחקים בזרוע, ולהשיב נדחי ישראל ופושעי עמנו אל חיק אמונתנו בדברים רכים ומושבים את הלב — מעורא הסופר שגם הוא עשה כזאת, ורק נעו לי ומתכבדים בקלון אחרים הביאו את דבתי רעה והוציאו עלי שם רע —

— החפץ אתה לגרש את אשתך? — שאל הרב עוד הפעם את יוסף.

— לא! — ענה יוסף בשפה רפה — אך חותני יכביר עלי אכפי והצמית בבור חיי עד כי לא אוכל שאת. —

העדה והרב מטעם"מ מעיר ראשון, ה' יפה, בראשם וספר תורה בידם וישתחוו בהדרת קודש. המרכבה עמדה והרב ה' יפה ברך את האורחים הרמים והנשאים בדברים האלה: "ברוך אתה בבוניך וברוך אתה בצאתך!" והנסך הגדול ורעיתו ענו אחריו: אמן! ונערים ונערות השליכו זרי פרחים אל תוך המרכבה אשר בה ישבו האורחים הנשאים, ויקבלו אותם באותות רצון וחן.

אדעסא, 17 יוני. — חגיגת "סיום-התורה" לאנשי הצבא, אשר כתבתי לכם על אדותיה (עי' המליץ נו' 131) הביאה להגליה פחד כמעט בלבנות ראשי המתעסקים בדבר, אבל ת"ל כי כעת אין פחד. ומעשה שהיה כך היה. מועד החגיגה, כפי אשר כתבתי בעתה, חל מוצש"ק 11 יוני, בערב "חג השבועות" לנוצרים, אשר בו בחג לא יופיעו מכה"ע המקומיים, ולכן גם "מאסף-החדשות" (רעפארטערס) שבתו בערבים כאלו; ממרוצתם אל כל מקומות-הפומבי, והמתעסקים לא דאגו לקרוא גם את סופרי מכה"ע אל החגיגה. באופן כזה מכל מכה"ע המקומיים איש לא היה על החגיגה, וזלתי אני עברכם; אבל אנכי עשיתי את חובתי רק למכה"ע בעיר הממשלה, אשר שם מקומי ולא יותר. עבר חג השבועות ומכה"ע המקומיים לא דברו אף חצי דבר מכל הנעשה, ובין כה וכה ותעבור הרנה בעיר כי היהודים עשו להם קרנים ויחוננו את "הסיום" ביקר תפארת יתרה ויפריעו חוק וסדרים. וידידנו אָוֹסְטִיָו אשר לא ינום ולא יישן בכל דבר הנוגע לחיי אהב"י קפץ על החדשה הזאת ויפרסם במכה"ע שלו את דמעשה באופן מוזר, כאלו הלך גרוד אנשי הצבא והרב גורלאנד וס"ת בידו בראשם, בחצוצרות וקול תרועה מהמחנה אל העיר ושם הכניסו את ס"ת אל ביהכ"נ החדש שנכנה זה לא כביר וכו'. ויתרעם אָומיראָו על הרבר במאד, יען כי תהלוכות (פראָצעסיאָנען) כאלה מותרות לפי חקי המלכות רק לכהני הדת השלטת ולא לכני אמונות אחרות. להגלי הידיעה המזורה הזאת דרוש דרש הגעני, גובערנאמטָאר את ראשי הפאָליציי וגם את הרב, והם בארו לו את הרבר לכל פרטיו כהיותו, כפי הנודע לקוראני ממכתבי הקודם; ורק אז נוכח הגעני. גוב. כי שקר מפלו זדים על המתעסקים בחגיגה וכי לא היה בה אף שמץ דבר העברת חוק וסדרים.

עוד אבן נגף אחת הרמה מתחת רגלי הרב גורלאנד. קוראני יודעים כי זה יותר משלשה חדשים, למיום הוקם הרב ג—ד על כהונתו, אי אפשר היה לֶסְדֵר גַט בעירנו, יען כי הדיינים הורחו ממשרתם האָפִיציעלית ודיינים חדשים ונבחרים אין. על המכונה הזאת בא ה' ג—ד בטענה ובקשה אל בתי הפקידות, וידרוש כי ירשו לו לצרף אליו בעניני סדור גשין אנשים מומחים לאותו דבר, יען כי סדור גשין אצל היהודים דורש זהירות יתרה באשר עון ג"ע יצוק בו. עה הנה נענה ה' ג—ד בשבוע הזה, והרשות נתנה לו לצרף בעניני סדור גשין את הדיינים בתור אנשים פרטים, מומחים לאותו דבר, ורק בתנאי שהגשין יסודרו רק לעניני וכל אחריות הדבר רק עליו. אבל הדיינים לא יספיקו גוה וידרוש כי הגשין יסודרו בכתייהם, תחת אשר הרב ידרוש בצדק כי אחרי אשר האחריות חלה עליו הנה גם סדור הגשין צריך להיות דווקא בביתו. וכעת מחכים אנחנו לאספה מיוחדת אשר תחליט את מי הצדק, ואז נדע איך יפול דבר.

עת התרפאות על הלימאנים כבר החלה ומכל קצות ארצנו ינהרו אנשים ונשים ומפ אל עירנו לרחוץ את כשרם במי הישועות. בין הבאים ימצאו גם ענינים ודלים הרבה, אשר בבואם הלום יקו למצוא תמיכה ועזר מקופות הצדקה בעדתנו, אבל תקותם לרוב תשאר מעל, יען כי חברה כזאת אשר תפקח על צרכי אורחים כאלה עוד טרם נבראה בעדתנו, וזמחלקה אשר לב"ה של היהודים על הלימאן החדש יב-ע"א כמעט תספיק לתת מקום לחולי ביה"ה ועניי עירנו הקודמים לעניי עיר אחרת. בכל זאת לא יחדל העם מבוא, וכבר היו מקרים כאלה, אשר הביאו הלום מערים רחוקות חולים וחולות נגועים ומדוכים אשר אי אפשר להם לעמוד על רגליהם, ויניחום לנפשם על צדי רחוב היהודים בקרבת ביהכ"נ הגדול, עד אשר אנשים מן השוק רחמו עליהם ויאספום הביתה ויושיבו עליהם אנשים אשר יסערום על ערש דוי. אבל לאו בכל יומא מתרחיש ניסא, ועולה נוראה היא לעשות מעשים כאלה אשר לא יעשו, יען כי ברבות מקרים כאלה מי יודע אם לא יגועו החולים על הרצפה מאין מאסף אותם, וכדי בויון וקצף.

ה' א' נ' ס' ט' מ' לתורת המסחר, כפי הנודע, לא יפתח עוד בשנה זו. בן-דוד.

מאורישוב (פ. פאָד). מודיעים שלשה סופרים כאחד דבר המקרה אשר קרה שם. לפני ימים אחדים בא לעיר עני המחור על הפתחים, ויאמר לכל כי יודע עתידות הוא ומגיד לאדם מה שיחו עפ"י הקיים אשר בכפות ידיו ורשמי פניו. אף לא התנהג כעניינים אחרים לדרוש נדבות ביד חוקה, ונהפוך הוא, כי בבואו לבית וירא כי אין יד בעה"ב משגת לתת לו נדבה נתן הוא לבעה"ב מכיסו נדבה מטבעות כסף, באמרו, כי לא לצורך עצמו הוא מחויר על הפתחים כ"א לצורך אנשים מהוגנים אשר כסיפא להם מילתא לפשוט יד, ובגלל הדבר הזה יצא שמו לתהלה בכל העיר ורבים נהרו אליו לחלות פניו לגהות מהם מזור ולהתפלל בעדם אל

ה'. ויהי היום ויבא העני הזה לבית אשה אחת אשר נתגרשה מאישה זה כשלשה שבועות, אך בלבה אהבה אותו מאד ותחפוץ לשוב ולהנשא לו. והיה כבוא איש המופת לביתה ותגל לו האשה את כל לבבה, ותחל את פניו לעורר בלב אישה אהבה אליה למען ישוב לקחתה לו לאשה. ויאמר העני טוב הדבר; אך תני נא לי ירך ואראה מה רשום בה, וישם עיניו על הקיים אשר בכף יד האשה ויאמר: הנה בעלך נתן לך ארבע מאות ר"ב דמי כתובתך, תני נא לי את הכסף ואני אשימנו במעטפה של נייר ואלחוש עליה שמות קדושים, ואז ישוב לב המגרש עליך לאהבה אותך ולפרוש כנפיו עליך. האשה שמעה בקולו ותתן לו את כל הכסף אשר בביתה, והוא הסב פניו אחרונות וישם את הכסף במעטפה ויקשור בחוט, וישב את המעטפה להאשה ויאמר: שימי את התכריך הזה מראשותיך תחת הכר ויהא מונח שם תשעה ימים רצופים מבלי לגעת בו, כי בנפשך הוא, אח"כ תבואי אלי ואודיעך מוצא דבר. עוד ביום ההוא ספרה האשה לאחד מקרוביה את כל הדברים האלה, ויאמר לה האיש: לבי מהרה לביתך ופתחי את המעטפה, כי לבי יגיד לי כי בעל המופת שלך נוכח ורמאי הוא, האשה התקקשה, ותאמר כי יראה היא לנפשה לעבור על דברי בעל המופת; אך דברי קרובה חזקו עליה, ובחרדה לב פתחה את המעטפה ותמצא בו — פיסת נייר פשוט—הכסף איננו! — וימהרו לבקש את הנוכל בכל העיר ובסביבותיה, אך עקבותיו לא נודעו עד היום.

מזאקראָשין (פ. פּלאָצק) מודיע ה' שמואל לערנער כי ביום 13 יוני לקח איש עברי נפח, כדור עופרת מלא אבק שרפה ויצא על פני השרדה להרוק את אבק השרפה ממנו; ובהכותו במטיל ברזל עליו אחת ושתיים התלקח אבק השרפה והלהבה להטה את כל פני הנפח ופצעו אנשים מאד, ולפי דברי הרופאים אין תקוה כי יקום ויחי.

מיאקאָבשטאדט (פ. קורלאנד) מודיע ה' יוסף דוב בראקמאן כי בעיר דאנקרע הסמוכה אבד עצמו לדעת יליר יאקאָבשטאדט איש כבן ארבעים שנה מופלג בתורה ובעל מדות תרומיות.

ממעורימש (פ. שעדליץ) מודיע ה' ברכיהו כהן כי נכבדי העדה ובראשם הראב"ד שמו לבס למצב אנשי הצבא מב"י, אשר מספרם עולה למאה וחמשים נפש, העובדים בגדוד הצבא החונה בעיר, ויכינו להם מאכל כשר, ופעמים בכל יום יבשלו בפרור הבשיל של כשר אצל תחנות הגדוד הרחק מהעיר; וכל איש אשר ירו משגת ישחתף בפרושתו בדבר הזה. — בהשתדלות ה' א. גאָלדמאן וברשיון פקיד המחוז יעשו שם בעיר נשפי חשק לטובת ביה"ה.

מלוי'אנקע (פ. קיוב) מודיע ה' אברהם כהן כי ביום השבת פ' בלק פרצה אש בעיר ותאכל ארבעים ושמונה בתי-מושב מלבד בניינם אחרים. הנוק גדול מאד, וכמה מאות בתי אבות מישראל התמלטו אך בעור שניהם.

במה"ע:

מקרע מענטשונ מודיעים למה"ע, "רוסקי קוריער": בימים האחרונים התעוררו עניי היהודים ביותר לעבוד את האדמה, ויען כי על פי חקי 3 מאי שנת 1882 אסור להם לקנות או לחכור נכסי דלא ניירי, ע"כ מוכרחים הם להערים על חקי הממשלה ולחכור באמצעים שונים אחוזת אדמה ולעבוד אותה בעצמם. מספר היהודים עובדי אדמה האלה הולך ומתרבה. מלבד עבודת האדמה יעסקו היהודים בפלכנו גם ביתר עבודות קשות המפרכות גופו של אדם. העגלונים בפלך זה כמעט כלם יהודים; הפאָסט הפרטית במחוזי: פּרילוק, ראָמען, חאָראָל, מירנאָראָה, משערקאָסטי ולובען היא ג"כ רק ביד היהודים לברם.

אָדעסא. — ביום 15 יוני נגמרו הכנינות בבית מחסה ליתומים אשר לעדה ישראל בעירנו. נכחנו בלמודיהם 113 תלמידים. העבירו למחלקות הגבוהות— 84 תלמידים ושלשה עשר תלמידים וכו' להשורות. בבית הספר ללמודי מלאכה נמרו חק למודם 15 ילדים וחמש ילדות, ובכן יוכלו להתקבל במקום היוצאים עשרים תלמידים חדשים. ליתומים מאב ואם יחנו משפט הבכורה.

מלאָמאז (פ. שעדליץ) מודיעים למה"ע, "ווארש. דנעווינק": ביום 15 יוני בשעה השלישית בצהריים פרצה תבערה בעיר ובמשך עשרה מינוטען אחזה האש בכל בתי רובע העיר של היהודים. שלשים זשלשה בתים עלו באש מלבד חנויות הרבה ובתי אוסם. מאה ועשרים משפחות יהודים נשארו בעירום וחוסר כל.

אדעסא. — בב"ס הרעאלי בעירנו גמרו את חוק למודם בשנה הזאת במחלקה השביעית 31 תלמידים ובכללם — 4 יהודים, ובמחלקה הששית 12 תלמידים ובהם 3 יהודים.

— משערקאָסי מודיעים למה"ע, "קיוב. סלאָווא", כי האינספקטאָר המשגיח על בתי הספר בפלך קיוב בא כימים האלה לבקר את בית התלמוד תורה שם ויבחון את התלמידים בלמודם ויפיקו ממנו רצון.

ב) חוץ לארצנו:

למה"ע, "קוריער ווארשאווסקי" מודיעים מוויען כי נדבת הבאראָן, הירש סך 12 מיליאָן פּראָנק, לטובת בתי חסד וחנוך לבני ישראל בגאליציען, תצא לפעלה ביום 1 נאָוועמבער. הבאראָן הירש מנדב את הכסף הזה למזכרת חג היובל של הקיסר פּראָנץ-יאָזעף ובעצמו יבוא לגאליציען ליסד את מעשה הצדקה הזאת.

G באה"ק.

מב אסמאן מוריעים כי גם בארץ החופש הזאת ישנם אנשים נאמנים בכריהם לארץ אבותיהם אשר מכחם ישחדו בעד ישוב אה"ק, ובלב שלם יקוו כי עוד יבוא יום וארץ אבותינו תושב כימי עולם וכשנים קדמוניות.

— מה"ע „אָד. נאָוואָסמי" מודיע כי משפחות אחדות מטולמטשין יצאו באנית הקטור לאה"ק.

— החברה „למען ציון" שיכר הר"ר הילדסהיימער בברלין עושה חיל ומספר חברה הולך ומתרבה מיום ליום. במה"ע „יודישע פרעססע" מצאנו רשימת שמות החברים ובניהם גם רבים מגדולי ישראל במדינות שונות, אנשים שכבר עשו להם שם עולם במעשה צדקתם.

— למה"ע „החבצלת" מודיעים: „ה' עמינגער", שהיה עד כה עוזר המנהל ב„זכרון יעקב" בא ליפו להיות מנהל המושבה החדשה „אשרוד" אשר קנה הנדיב. „אחרי העונש אשר שם המנהל על האברים ב„זכרון יעקב" שב ונחם ויתן להם את התמיכה הקצובה".

— ביום השבת ר"ח המזו נוע וימת בירושלים הרב שם טוב הכהן חסיד ז"ל. הוא היה מילירי סאלוניקי וזה שנים רבות אשר עלה ירושלימה, ויהנה בתורת ה' ויעשה צדקה וחסד עם עניי העיר והוא יסר את החברה „משגב לרך". בכבוד גדול הובל לקברות ואלפי אנשים הלכו אחרי מטתו. הספדים ספורוהו כהלכה. תנצב"ה.

— להצפירה" מודיעים מקישינב: „גם בעירו הגדולה התעוררו משכילים רבים להעשות אגודה אחת ולנסות הצלתם אצל הבאראן ראטהשילד. המשכילים האלה לא נבהלו על רוחם למהר לשלוח את ציריהם לפאריז; מקמני האמנה הם לתת אמון בידעיות הטובות הבאות אלינו מאלה שנתישבו שם כבר, כי שמן חלקם עד אשר יראו את הארץ בעיניהם, ואם כה יהיה הדבר מוכנים ומוזכנים הם למהר ולהוציא את רעיון ישוב הארץ בקרב הימים, כי כסף יש להם אשר יענה את כל ההוצאות הנחוצות לקנות האדמה. הם ידרשו מאת הנדיב בפאריז רק כי יסוך עליהם מצד ממשלת תוגרמה ולא יותר, וע"כ ברור בעיניהם כי הבאראן ירצה את בקשתם. המשכילים האלה שלחו זה שלשה שבועות את ציריהם—שני אנשים בקיאים בהלכות עבודת אדמה—אל הארץ הקדושה לתור את הארץ".

הליכות עולם.

ס"ט פטרבורג, יום ה' 28 יוני.

קיסר גרמניא החדש איננו איש דברים לבד כי גם איש פעלים. אם לקול דבריו אשר דבר ביום הקהל נחה שקמה כל הארץ ופצחו רנה, וכמל מאת ה' ירדה התקוה בלב כל יושבי תבל, כי שלום יהיה לנו בימינו וחרב לא נראה — הנהו נכון לעשות בקרב הימים גם מעשה אשר בו יחוק את התקוה והצמיחה, למען אשר יעלה זרע השלום ועשה פרי תנוכה. המעשה הזה הוא כי כפי הנשמע עתיד הוא, הקיסר ווילהלם, לבא בקרוב לראות את פני אדוננו הקיר"ה ולבקר בהיכלו בפטרהאף. כתבי העתים המודיעים את הדבר הנכבד הזה קובעים גם את יום בואו ואומרים כי ביום 2/14 יולי יהיה האות הזה ודרך אניה בלב ים יבא אלינו. בדבר הזה אשר קיסר ווילהלם אומר לעשות, לחלוק לקיסר רוסיא כבוד בראש, ממלא הוא לא רק את מצות אבי אביו אשר צוהו לפני מותו לאמר: „הזהר ברוסיא, כי בה תבואתך טובה", כי גם את תאות נפשו בעצמו הוא ממלא בזה, לחוק ולאמץ את מוסרות האהבה וקרבת המשפחה המחברת את שני בתי הממלכה האלה מכמה דורות רבים וברית השלום העומדת בין שתי הארצות זה יותר ממאה שנים, והאהבה הנאמנה הזאת לקיסרי רוסיא לא קשה מפי מלכי פרוסיא ומפי זרעם וזרע זרעם, ועתה היא מחזרת על אכסניא שלה. באותה שעה עצמה מודיעים כתבי העתים כי אחרי בוא קיסר גרמניא לראות את פני אדוננו הקיר"ה, יבא בסוף הקיץ לראות גם את פני קיסר אוסטריא, ויש מוסיפים עוד כי שניהם יחד, קיסר גרמניא וקיסר אוסטריא, ילכו אחרי כן לראות גם את פני מלך אמליא. אם אמנם הידיעות האלה לא באו עדנה בדרך המלך בכה"ע אשר להממשלה, בכל זאת אין ספק כי דבר אמת הוא; כי כל כתבי העתים מארצות שונות הודיעו אותו פה אחד ובזמן אחד, והיום מוסיף המלגרף עוד להודיע גם כי עם קיסר גרמניא יבא לפטרבורג הגראף הערבערט ביסמארק, בנו של הקאנצלער, וממילא משמע כי כל המורח הזה אין קיסר גרמניא מורח תיכף בראשית ממלכתו אלא בשביל השלום, כדי להשיב לב המלכים איש על רעהו לפשר את הסכסוכים שבניהם ולפנות דרך לשלום. הוא הדבר אשר אמרנו כי קיסר גרמניא החדש איננו רק נאה דורש כי גם נאה מקיים; איננו רק איש דברים לבד כי גם איש חי רב פעלים, ואם דבר זה שהקיסר ווילהלם חפץ בשלום באמת ובתמים עודנו צריך

לראיה, אין לנו ראייה יותר גדולה ומוכחת משיחתו של הנסיך ביסמארק עם קרואי עם פרוסיא יושבי בית המחוקקים העליון, אשר שח עמהם ביום ישיבתם, אחרי צאת הקיסר מן הישיבה. הנסיך ביסמארק לא נשא מדברו ביום ההוא בפומבי באוני כל הקהל, כאשר עשה ביום 6 פברואר, כי מי האדם שיבוא אחרי המלך אשר כבר דבר? כאלו מראה הוא כי דברי המלך צריכים עוד חזק וסיוע ממקום אחר. אבל עם כל אחד ואחד מהאדונים שח ביסמארק שיחה תמה והבטיח להם, כי יודע הוא באמת כי לב הקיסר אל השלום, וכל ישעו וכל חפצו לפנות למוכת בני עמו בקרב ארצו וממלכתו, להושיע לבני אביו ולהיטיב גורל הפועלים ועושי המלאכה; כי האהבה והאחוה עם רוסיא יקרה בעיני הקיסר מאד, וכי כמובן שוקד הקיסר לשמור ולעשות את דברי הברית הכרותה ועומדת עם שאר הממלכות. ודבר לאמ הנסיך עם האדונים הם המקשיבים לקולו, כי אחרי אשר תחיה גרמניא בשלום עם רוסיא ועם שאר ממלכות אירופא לא תשים עוד לב לצרפת ולא תירא מפניה, כי כל עוד אשר עניני צרפת הפנימים מסוכסכים והלככות נפרדים והמפלגות מחולקות אין לירוא מפניה.

והמעמד הזה בקרב ממשלת צרפת כפי הנראה עוד ימשך ימים רבים, כי אע"פ שמתוך תנאותיו ונכליו של בולאנושע יצאו שרי הממשלה וידם על העליונה, אבל הנצחון הזה היה נצחון לפי שעה, כי מפלגות הרפובליקאנים נוסדו יחד להתיצב בפני מפלגות המאנארכיסטים אשר היו בעצה אחת עם בעלי ברית בולאנושע להדיח את הרפובליק משאתה. אולם רוב מנין קבוע ותמיד להשען עליו אין לשרי הממשלה עד היום בכית המחוקקים, ורב הדעות ינוע כנוע הקנה כמים, פעם למוכת הממשלה ופעם כנגדה ולמורת רוחה. בישיבת הסינאט, היתה יד הממשלה על התחוננה, בגלל המקרה בקארקאסאן. וזה הדבר: זקן העיר קארקאסאן נאשם והוכא לדין כי ירו היתה במעל להתערב בעניני הבחירות ולהטות כסתר את לבב הבחורים, והשופטים חרצו משפטו להאסר במשמר, ולא אָבה זקן העיר שמוע בקולם והקטגור אשר להממשלה העמוד דבריו על שורת הדין ויצו לתפוש את זקן העיר ולתתו במשמר ביד חזקה; ועל זה גער בו שר המשפטים והעבירוהו משם למקום אחר. בגלל הדבר הזה צעק הסענאטאר מארקאן לפני הסינאט כי שר המשפטים עשה שלא כדין כי ענש את אחד הפקידים אשר ידיו ולבו אמונה להרפובליק, ואע"פ ששר המשפטים התנצל והצטרק לפני הסינאט, ככל זאת ורק בו הסינאט מרה, והחליטו כי הוא בעצמו עשה שלא כדין. ועי"ז היה שר המשפטים מוכרח להתפטר מפקודתו והיתה החבילה של פלאקע מתפרדת, לולא נתחדשה השאלה הזאת ביום שלאחריו בבית המחוקקים ע"י פלוראנס שהיה לפנים שר החיצון; ושם הצטרק פלאקע בעצמו בעד מעשה חברו, והמחוקקים עמדו למנין ונמנו וגמרו ברוב דעות 326 כנגד 172 כי מאמינים הם בשרי הממשלה, ועי"ז נתבצר להמיניסטריום מקום ויוכל עמוד לכל הפחות עוד עד ימי הכזיר, עד התחדש ישיבות בית המחוקקים.

טגרמות

מיום 22 יוני 4 יורי (כ"ה המזו).

קונסטנטינופול. — ממשלת תוגרמה הבטיחה, כי גביית המסים המיועדים לפרעון חובותיה יתנהג מהיום והלאה בסדר ישר, ואם לא יספיק כסף המסים לפרעון החובות, תשלם את החסרון הזה מכסף המכס אשר תרים על הגבול בערזערים.

וויען. — למה"ע „נייע פרייע פרעססע" מודיעים מסופיא: „בעלי ברית סמאטבולאב אומרים, כי תיכף כאשר תפתח אספת הכנסיה יהיו שרי הממשלה ממפלגת הקונסרוטיבים מוכרחים להתפטר מפקודתם, כי רפתה בהם אמונת העם בגלל אשר התנהגו שלא כשורה בדבר משפט פאפאב. בני סיעתו של ראדאסלאוואב יוכיחו את שרי הממשלה ממפלגת הקונסרוטיבים על אשר לא יתפטרו מפקודתם. פירוד הדעות בין שרי הממשלה הליברלים והקונסרוטיבים עלה למרום קצו".

למה"ע „Polit. Corresp" מודיעים מצעמיניא: שר החצון במונטינגרא ישלח בקרוב ספר גלוי לכל ממשלות אירופא, ובו יברר עפ"י תעודות פקודי הגבולות, כי הפרעות האחרונות על גבולות מונטינגרא ותוגרמה היו באשמת האלבאנים אשר קראו לריב. הכלית ספר הגלוי הזה הוא, להכחיש את המודעה אשר הודיעה ממשלת תוגרמה, כי האחריות בעד שפיכות הדם על הגבול תחול על ראש בני מונטינגרא האשמים בפרעות האלה.

הנסיך ניקולאי נכון לנסוע לחו"ל להתרפאות במעיני הרפואה שם. ברלין. — לדברי מה"ע „האנאָווער. קוריער" החליט הסינאד בסרביא, כי המלך מילאן יכתוב ספר כריתות לאשתו עתליה. פאריז. — ההצעה כי יביעו הנבחרים את אמונתם בשרי הממשלה

נתקבלה אתמול לא ברוב דעות 326 כנגד 172, כי אם ברוב דעות 270 כנגד 152.

לדברי כתבי העתים של שחרית יש לקוות כי עד חודש אֶקְטָבֶר יהיה מצב שרי הממשלה בצרפת איתן.

עמם. — הגראף מפאריו יצא היום לבריסעל.

(מלגרמות מיוחדות למה"ע, גאָוֶאָסטיי).

ברלין. — הקיסר ווילהלם השני נכון לבקר בימי הנציר את מחוזות עלזאס ולוטהרינגען ובחודש אֶקְטָבֶר יבא לשטראסבורג.

וויען. — עפ"י הידיעות אשר נתקבלו מסופיא, משתדל סמאמבולאָב כי שר הממשלה סמאאילאָב יתפטר מפקודתו.

בעלגראד. — לרגלי השמועה כי בקרוב יפריץ קשר בקרב חיל הצבא בסופיא, צותה הממשלה על פקידיה להשגיח על גבולות הארץ בין סרביא ובולגריא.

ידיעות אחרונות.

מה"ע "גראושרדאנין" מודיע כי הקיסר ווילהלם השני יבוא לפטרהאָף בחודש יולי הבא. הקיסר יבוא לראות גם את חיל הצבא החונה בקראסנאָיע-סעלאָ ולכבודו יפקדו את אנשי הצבא ברוב תשואות ופאר.

מה"ע ה"ל מודיע כי לעת כואת אין ממשלתנו נושאת ונותנת עם יתר הממשלות בדבר שאלת בולגריא, והשמועה אשר העביר מה"ע "טימס" אדות הצעת רוסיא בדבר פתרון השאלה הזאת — בדויה מן הלב.

בכה"ע ה"ו"ל באנגליא עברה השמועה, כי הקיסרית וויקטוריא ובנותיה תבאנה לגור במדינת שאַטמלאַנד, וכתום ימי בכי אבל הקיסר פֶּרֶיעֶרֶיך השלישי תנשא הפרינצעסין וויקטוריא להנסיך אלכסנדר באטמענבערג.

שר הארמון בפרוסיא הגראף שטאַלבערג התפטר מפקודתו ובמקומו נמנה נשיא הרייכסטאג ה' ווערעל פֶּאָן-פֶּיסֶדֶאָרף.

מבוקארעשט מודיעים למה"ע "מאָסק" ווערעמ: "הקול נשמע כי בבית מקלט הניורים בקלאָפֶּערסק בקשו לשלוח יד בהפרינץ קאַבורג.

מאמרי מדע:

מכתב מאת רבי שניאור זק"ש על אדות "ספר יראים" כתי פאריו.

שניאור זק"ש אל ידידו היקר החכם וסופר מהיר הר"ר יאפ"ו ה"ו, שלום רב! שאלת ממני ידידי, להעלות בכתב דברים שאמרתי לך בע"פ, על דבר הקדמת רבינו אליעזר ממין ז"ל ל"ספר יראים" שלו (הנמלא בשלמות בכתב-יד באוזר הספרים הגדול אשר לעס גרפת בפאריז), אשר שמת ב"המליץ" היקר (גליון פ"ח ש"ו); והנני ממלא בזה את משאלתך: יפה העיר כבוד הרב המו"ל כ"י, כי ז"ל: למד לבדי. והלשון: "ילמד לבדי", הגם שנמלא כך בכ"י, הוא בלי ספק טעות סופר מטעם שאמר, ומטעם שאומר לך בזה תיכף לזה; אך לא יפה הוסיף לאמר, או "לבדי ולמד": כי הוא ראה רק ראיה אחת ואנכי הרואה שתי ראיות. הוא ראה רק כי בראשי החרוזים עולה השם אליעזר, ואני ראיתי תיכף ומיד בבוא אלי הגליון ההוא מהמליץ — כמו שהגדתי לך מוד בבואך אלי — כי שם המחבר אותיותיו תיבות שלימות; כי כתב השם אליעזר מלא: אלף, למד, יו"ד, עי"ן, זי"ן, רי"ש, כל אות משמו, לא לבד בכתבו בראש תיבה: א', ל', כ', כי אם בקריאת כל אות בשמו המיוחד לו בתיבה מלאה: אלף, למד, וכי. והיראה יראה, כי לא נפל הדבר הזה במקרה והודמן, כי אם במכוון; כי גם הדרך הזה היה נחשב אז למלאכת מחשבת בצחות המליצה, כמו שאומר, ואם כן על כרחך כתב המחבר למד לבדי.

יודעת היום, יקירי! כי הרמ"ס ז"ל, את רבו רבינו ת"ס ז"ל, ראה הולך בדרך הזה, וילך גם הוא אחר רבו גם בדבר הזה. כי הנה ר"ת בספר הישר (דף ע"ט ע"ד) כתב תשובה לאחיו הרשב"ס ז"ל, והקדים לפניה חיזה הרוזים מדברים בשבחו; אך נשתבשו מאד (כמו שנתבשר כל הספר המופלא ההוא), אם מטעות סופרים או מטעות הדפוס, או משניהם יחד. והנה הרב החכם הישן המנוח ידידי הרב"ג ז"ל (אשר אמר לו ה': עד פ"ה תבא) — לשוא עמל לתקנם בכבוד הלבושין' (שנה השמינית, תרכ"ט, עמוד תרל"ה), ומביא שם בשמי בזה הלשון: "והנה כמדומה לי שידו... שגיאות זק"ש העירני כי יש בדברים אלה ר"ת יעקב וע"כ אנסה לתקן הדברים" כו', הרואה יראה משם את דבריו. ומוכרה אני לספר לך מה שקרה לי בזה עם הרב"ג ע"ה. הוא אמר: שכמדומה לי שהעירומי על דבר אחד, דבר הר"ת על שם הר"ת: יעקב; ואני אומר לך: לא כמדומה לי, כי אם אמת ויציב, ששלשה דברים סתחי לו אז. הדבר האחרון שהוא מביא בשמי, כי נתחי אמת ליעקב, ראש בכתב אמת בראשי חרוזיו. הדבר השני, שהוא היותר נכבד, שהשם "יעקב", הוא כתוב במלוואו לתיבות; היינו: יו"ד: יוד עי, עין (הסר). קוף: קופאי שמרים, בית: בית אב. הדבר השלישי שהעירומי הוא: כי החרוזים ההם של

הר"ת, אינם חרוזים פשוטים כי אם שקולים, כי הם כוללים שיר בעל ה' בתים, כל בית יכלול ארבעה עורים; היינו: שני עורים בבלת ושני עורים בסוגר; ובכל בית, העור הראשון והשלישי ממונו, חרוזים בהברת: — בר, והעור השני והרביעי בהברת שו; וכי משקלם הוא: כל עור ראשון ושלישי הם: שתי תנועות יתד ש"ת, וכל עור שני ורביעי, הם: יתד ש"ת יתד. —

וסבת הדבר שגליתי להרב"ג ע"ה כל זה, היה בשביל דבור אחד, הבא בבלת של הבית החמישי, שהיה נעלם ממני הבנתו אז; ואמרתי לבדי, אולי הוא מיוסד על חיזה דבור מדברי חז"ל (כמו שכן הוא האמת), ונעלם ממני הדבר לפי שעה, אלכה לי אל הגדול הזה — הר' ב"ג — הבקי בדבריהם ז"ל, ואשאלה את פיו, אולי יודע לי על ידו הדבור ההוא הקשה לי להלמו, כי יגיד לי יסודותו בקדשי דברי חז"ל. אך גם החכם הזה לא ידע את פשר הדבר ההוא, וכמו שהודה ולא בוש (כראוי לאיש אהב אמת) בכבוד הלבושין" שם ואמר: "אך החרוז האחרון נשאר אלני בתיקון (ז"ל: בתיקוני). ולא דייק בלשונו כמה שאמר: "החרוז האחרון"; כי החרוז האחרון, היינו: ה ס ו ג ר של בית ה', השמיט שם מכל וכל; ואולם הענין הסתום, הוא הדלת של הבית ההוא, כאמור.

וחזן משלשת הדברים הללו שאמרתי לו, היה גם פירושי לשיר ההוא למראה עיניו; כי היה לי ויכוח עמו בענין זה בכתובים בקלת דברים שרצה לנטות מפירושי בהם. ואני לא אצתי להדפיס את השיר ההוא עם תקוני ופירושי בדבריו, בעבור שלא היה בידי אז עוד לפרש את הדבור ההוא הקשה וכבד ממני. ולהיות שאני מואם מעולם לעשות מלאכה שאינה שלמה בכל ולהוציא מתחת ידי דבר שאינו מתוקן כל צרכו, לכן כבשתי את נבואתי בזה, ואח"כ נשתקק הדבר וכמעט נשכח מלבי. ויצא הרב"ג לאחר זמן מועט וביא את הדבר לכוננו. כי בין כה וכה נשכח ולא זכר את כל הדברים אשר אמרתי לו ואשר כתבתי אליו בענין הזה וערבב דברי אמת עם דברים אשר ללא-אמת הם, ערבב תקוני עם קלקליו, כי תקוני ופירושי קנה בשכחה, וחשב שאלו מציאות כולן שלו הם; ולא נרשם בזכרונו רק רושם קל שהעירומי שראשי התיבות של חרוזי ר"ת אלה, הם: י ע ק ב. וככה יא העגל הזה אשר הרקיד בלבושיו; כי שמת את דברי ר"ת הנעמוים, ולא היה משקל למסמרות היתדות והתנועות.

והנני מציג לפניך בזה לדוגמא את הבית הב', ככתוב בספר הישר:

**"אשר תדבר להביש הוד כשוי
רהיו כחמה בר ולא יעששו".**

והגיה הר' ב"ג:

**"עשרת דבר להביש הוד גשו
ראו זיו כחמה בר ולא יעששו".**

וכתב בפירוש הבית הזה, ואמר: ו ב ק ש ו עשרת הדברים, ר"ל: תקבלו התורה ולהביש הוד תגשו ותראו זיו כחמה בר, ר"ל: כפני משה אשר היו כפני חמה אמנם עיניכם לא יעשו (מלשון עשה מה כמעט עיני). הדבר האחרון הזה לבד, כי "יעששו" הוא מן עשה — שאין נזרך בזה לפירוש — הוא אמת; ואולם "עיניכם" מאן דכר שמו? — והגיה לשוא: "גשו" בהדלת הלזו, והכפיל בזה הפעל הזה: "גשו", שבא לנפון סמוך לזה בבלת של הבית השלישי. ובשיר קצר לא הכפילו מעולם עובי המשוררים, שבכללם היה גם הר"ת, תיבה אחת בעצמה, שלא היו יכולים לחדש בה דבר חיזה הבנה בעניות פעליה, אם לא שהיתה מלה משותפת להוראות שונות. גם המשך להגם את הפעל "בקשו", הבא בסוף הבית הראשון, לראשיתו של הבית השני הזה, ולא יוקח עמדתו ממנו. והלילה לר"ת להוציא מפיו שמך דבר: עשרת דבר שלא נמלא דוגמתו של הלשון הזה בתנ"ך, ולכונן עוד בעשרת הדברים כל התורה כלה. גם "בספר הישר" כתוב ישר, המלה: "אשר" בריש הבית, והוא הרב"ג קרא לה שמתה על מנן ועל לא דבר. ותמוז היתד התקועה במקום כאמן, פה יסע יתד ממוקמה, ושם יתקע יתדות, ולא במקום הדק: **עֶשְׂרֵת רְאָה**. — ועתה, בא וראה, יקירי! הגהתי שהגהתי מלפני את הבית הזה, לפי עיני ומשקל; וכל המודה על האמת יודה לי שבדברי אמת ולדק, ברוך ה'! וכה לריך להכתב:

**עֵין אֲשֶׁר תִּגְבֵּר לְהַבִּישׁ הוֹד כְּשׁוּ —
רְאָה זִיו כְּחַמָּה בַר וְלֹא יַעֲשֶׂשׂוּ**

בבר רמזתי לך למעלה, כי הסופר או המדפיס או המסדר לביה"פ, הבה את עיניו של יעקב. על כן הוספתי השם: "עין" בראש הבית, המוכרח לבא כן מאל השם "יעקב" בראשי החרוזים, כן מאל המשקל, שמבלעדו חסרות ש"ת, וכן מאל העני, שבלתו חסר נושא לבוא — ובמקום התיבה המוטעת: ת ד ב ר, אשר דבר אין לה פה, הגתתי ככונן — התיבה תג בר; ובמקום "כשוי רהיו", העמדתי: כשורה זיו, וזו כשורה! כי כך ז"ל; או ש"ל: בְּשׂוֹרֶה, והוא הוא, כלומר: כהביעה, או בביעה, והוכרח המשורר בשביל החרוז והמשקל לחלק את התיבה האחת לשתיים, חזיה בסוף העור השני (בסוף הדלת כ ש ו), חזיה בעור השלישי (בראש הסוגר: רה), וכן עשו מעולם כל גדולי משורריו בכיוצא בזה. ועשות סופר הוא שכתב: "כשוי", כי נתחלק לו הנקודה בהיו"ו מלואפוס: ו להקטנה שבאותיות — וכונת הבית הזה היא פשוטה, שגם הוא כולו אומר כבוד להרשב"ס, מדבר בשבחו לאמור: כי הוא שמואל הרואה באספקלריא המאירה, לו עין חדה, שכהה וגבורתה להביט בהוד השכינה או הוד התורה, ותראה אור בהיר כשמש ולא תזק, תלך ולא תפגע.

כל זה אמרתי להרב ג ז"ל ולא כדתי ממנו דבר, והוא שכה את הכל, והטיב חרה לי ע"ז! וזכורתי, כי זה טעם רבות היה צפא ריש אלופי ומיודעי מעשרי, הוא בן עירי הרב החכם הכולל הישיב הנכבד מוהר"ר אברהם אריה לייב מנדל שטאס ל"ו הי"ו. ובהיותו אללי, או בהיותו אללו, גליתי גם את אונגו מכל זה; והוא התרעם עלי או מאד והוכיח על פני עללותי, כי לא אפרסם צרכים את השורים היקרים הנזכרים, עם התקונים שלי וזכורי הדברים. ואי"ה אעשה זאת בקרב הימים, ויראו ישרים וישמחו ויגילו חכמים.

(סוף יבוא)

שניאור זק"ש.

פאריש.

סחר הארץ.

ס"ט פטרבורג, 22 יוני. — מארבע כנפות רוסיא תבאנה יום יום ידיעות טובות כי תבואות הארץ נעשו יפות והשנה הואת תהיה שנת שובע וברכה. מה"ע "Вест. Финансовъ" מודיע כי בהדרגתמנט לעניני עבודת האדמה נתקבלו יותר מארבעת אלפים מכתבים מאדוני האחוות בנפות שונות, וכלם מודיעים פה אחד כי תבואות הארץ נעשו יפות באופן נעלה מאד. ביחוד עלו התבואות ליפה במחוזות הגנג בארצנו. בעלי האחוות הגדולות מתאוננים כי הברכה הואת נתפכה להם לקללה, כי לרגלי הרבר הזה עלה מחיר הפועלים למעלה ראש. במחוז קאחאוקא משלמים לשכירי יום 5 רוב, ולילדים ונשים 2 רוב בבל יום, ובאופן כזה יעלה שכר העבודה בעד קציר התבואה על ששה דיעסיאטין אחת לסך 70 רוב. האצילים ואדוני האחוות באו במבוכה רבה, ואם לא יתרבה מספר הפועלים רעה נשקפת להם ולא יוכלו לקבל את רוב הברכה שהשיעו עליהם.

בעת פתיחת שערי הביורא אתמול בכרלין נמכרו שטרי המדינה ברוסיא במחיר 192 1/2 מארק ואח"כ עלה מחירם עד 193 1/2 מארק.

מחיר המטבעות והשטרות בפטרבורג: חצאי אימפריאלים חדשים—8.43 רובל, רובל כסף—1.35 רובל, קופאגנן של ככס—1.68 1/4 רובל, שטרי המדינה—59.88 ק; לטרא שטערלינג—10.59 מארק גערמאני—51.98, גולדען אוסטרי—85 1/2, פראנק—41.76, לירא תוגרמה—9.53 רובל, שטרי רבות עם גורלות: תוצאה ראשונה—273 1/3 רובל, תוצאה שניה—248 1/4 רובל.

ובאמת, מי לנו גדול מהרשב"ס? אשר חפשה נתן לרוחו וחפש כל חדרי התורה כנרות הפשט הגמור מאין כמותו, עד שגם הרשב"ע ז"ל התרעם עליו (כמו שהתכרר לנו עפ"י עדות נאמנה וזכורה של אחד מגדולי תלמידי הרשב"ע—); ובכל זאת, נשאר נאמן בכל בית התורה המסורה כמו להכתובה. וגאלך הר"ת בעבור לחץ החרוז ודוחק המשקל, להשתמש פה בשם: עין, כן בהוראתו ליחידה (כדלת) וכן בהוראתו לשם הקבוץ (כסוגר). והנה הבאתי לך, אחיבי, רק הבית הזה של שיר הר"ת, בעבור כי עין משפט הוא להזיח כאור משפטי ממנו; כי מעתה אשר תשכון בעמך בבית הזה — עין יעקב, — אשר נקרה משחיתו הספרים — עין הקורא יראה בעין, כי ילא ילא יעקב בחרוזיו; וכל אות משמו בא אל תבה שלמה; ושמתו ראה וכן עשה גם הר"ס — ודי כזה לע"ע! —

ואולם, דע מתמדי, כי גם הר"ת לא מלבו הוציא מליים מלאות לאותיות של חתימת שמו, כי אם ילא בזה בעקבות הרשב"ע ז"ל. כי לא כל קבל די רוח יתירה השתכחה כי, אשכחית דא, בשירו הנ"ל של ר"ת בספר הישר, כי לא מהרתי למאזן זאת, כי אם אחרי אשר הקרה ה' לפני עוד שני שירים קצרים יקרים שהריו זה לזה שני גדולי דור, הגדול שחכמי ספרד—הרב"ע, והגדול שחכמי ארפת—הר"ת (מלבד השירים האחרים שהחליפו זה עם זה הגודעים לנו מזכר); והמה בכתובים באתחלתא מכת"י היקרים אשר לאלופי המרום האלוף ביהודה, הרב"ג האדיר הרוזן כמו"ה נפתלי הירץ די גינזבורג הי"ר. השיר הראשון הוא מהרב"ע לכבוד הר"ת, ונראה שנתחבר לראשית קבלת הפנים שהקביל הרשב"ע את פני הרב ר"ת. והשני הוא תשובה מפני הכבוד והאהבה מר"ת להרב"ע. וגם שניהם הם מתנבאים בשיריהם בסגנון אחד, בראשי חרוזים, ברשימות שמותם על הדרך הזכר. אז ראינו והתבוננתי, כי גם בשירו אשר בספר הישר אחו האדוק ר"ת את דרך ה' לדיק הרשב"ע, וכי כתב ר"ת את השיר ההוא לאחיו, אחרי כתבו שירו להרב"ע. ואני לא אדע, אם היה הרשב"ע הראשון אשר המציא את המלאכה הזאת בשיר, ואם לא קדמו אחר ממסוררי ספרד.

Издатель А. О. Цедербаумъ. Редакторы: А. О. Цедербаумъ и Л. О. Гордонъ.

לקרוב ולרחוק!
כל החפץ לבוא עמי בברית לקנות בעדו בעד שכר קאמיסיאן כל מיני אתרוגים שיחפין, א"י, קארפי גנובער, בן לולבים והרדים יפנה אלי כפי האדרעסע דלמטה. וכן מכל ערי סיביריען ומכל המקומות הרחוקים יוכלו לדרוש מעמדי בכל עת כל דבר שבקדושה: ס"ת, תפלין, מזוזות, מליתים, ציצית וכדומה כל הנדרש להם ממדינתנו ואמלא אי"ה רצון איש ואיש ושמי נודע ב"ה בשער בת רבים.
נפתלי משכיל לאיתן.
Нафтолу Маскилейсону, въ г. Минскъ.
20-9

БОЧКИ МАЛО ДЕРЖАННЫЯ
дубовыя продаются случайно разныхъ размѣровъ отъ 1 до 200 ведерныя. Петербургъ, Вознесенскій, 30, кв. 48. 4-4

למען דעת.
כל אלה מארצנו ומחול"ל החפצים בספרי מר אבי הגאון מו"ר יצחק יעקב ריינעם האבר"ק לירא — כי אלה הם ספריו שישנם אצלו להמכר, וזה תוכנם בקצרה ומחירים עם המשלוח: א) „אורים גדולים" שהוא כולו בהלכה וביחוד בחלק המשפטים; כולל ענינים נשגבים בעולם ההלכה, ספיץ אור על ענינים סתומים וסוגיות חמורות ותמוהות; ויצלח להורות דרך העיון והנתוח של כל הלכה למחלקותיה; ובו תשעה פרקים ושערים המצטיינים מאד בנוגע לנתוח ההלכות, והם: א) שער הלמודים; ב) שער השרשים; ג) שער ההנחות; ד) שער ההצעות; ה) שער הכללים; ו) שער הגדרים; ז) שער היסודות; ח) שער העקרים; ט) שער החקירות. מחיר הספר הזה—2.25 קאפ'. — ב) „שערי אורה", סופר כולל באורים על כמה מאחול"ל זרים ותמוהים, ביחוד מאמרים חמים ונלהבים בנוגע לתוצאות פעולות קורות עם ישראל בימי נדודו וגלותו. מחירו 60 קאפ'. — ג) „חותם תכנית" חלק ראשון (החלק השני שכמעט אינו שייך להראשון, אפס ואינו), תוכנו ידוע כבר ומחירו 1 רוב"כ. הקונים את כל הספרים הללו בבת אחת ישלחו רק 3 רוב"כ וישגו את הספרים הומ"י. המחיר הוא כן גם בחול"ל לפי ערך כספיהם. למו"ס ינתן ראבאט הגון וטוב. המו"סים החפצים לקנות ספרי מר אבי נ"י יפנו אליו עפ"י האדרעסע:
Дух. Раввину И. Я. Рейнесу, г. Лида Виленской губ.
I. I. Reines, Oberrabiner in Lida, Guw. Wilno, Russland. א; משה ריינעם.
הספרים הנ"ל נמצאים למכירה גם בהרדקציון של „המליץ" במחירים הקצוב לעיל. 3-1

אלה שמות הטוכנים הממונים מאתנו לקבל **חותמים ומודעות על „המליץ"**, איש בעירו בשמותם למקומותם:
באָדעסא: ש. ד. האָרינשטיין (Тираспольская застава, д. Питкиса) ו'ה' י. ה. ראבניצקי (уголъ Еврейск. и Канат., д. Докса);
6 (кв. В) בבואליסטאק: המו"ס ה' ק. ס. קאפלאן ו'ה' העשיל קלעמענטינגאָוסקי; בדינאבורג: ה' ניסן מוניץ; בוויילנא: В. Сегаля г. II. Б. Сегаля г. II. Б. Сегаля; ל. עפעל (Вилькомирская ул., д. Магида); בבריסק-דליטא: ה' בן-ציון ניימארק; בווארשא: ה' אברהם צוקערמאן (Налевки, № 37) ו'ה' ה. טשערנאָוויץ (Дзикая, № 10); בויטאָמיר: המו"ס ה' מ. סקאמאראָווסקי; במאָסקווא: ה' שני"ה יאָנאס—שלא ע"מ לקבל פרס—(Варвака, д. Малюшина); ו'ה' מ. צוקערמאן (Ст. Площадь, д. Мичинера, кв. 35); במינסק: ה' נפתלי משכיל-לאיתן ו'ה' יצחק סאָלאָמאָנאָו; בפאָנגעווייעז: ה' ש. ריידער; בקאָוונא: ה' י. הורוויץ; בקיוב: ה' י. מ. דארעווסקי (Спасская ул. д. Кугеля, № 17) ו'ה' יעקב שעפּטעל (Садовая ул. д. Розенберга); בקישינױב: ה' ב. פאטין; בראָסלאָבױ: ה' צבי הירש שערשעווסקי; בריגא: ה' אברהם וָאָל (Московский Форштадтъ).
באמעריקא: (בני-יאָרק) M-r A. L. Germansky, 30 Canal St., New-York; (בבאָסאָן) M-r B. M. Eyges, 46 Norman St., Boston;
במדינת אנגליא: A. D. Rosovski, Church St. 40, Tredegar. — באירלאנד: M-r I. Sillman, 98 Hibernian Buildings, Cork.

אדרעסע לבית מערכת „המליץ":
Въ редакцію газ. «Гамелицъ», Б. Садовая, д. № 62, кв. № 9, въ С.-Петербургъ. An die Redaction des «Hameliz», Grosse Sadowaja № 62, St. Petersburg.